

సాహిత్య

ప్రస్థానం

డిసెంబర్ 2005

వెల: రు.10

సాహితీ ప్రవంతి

కొలిస పత్రాలే కొలిస పక్షులు !

కూర్పు : ముక్తవరపు వసంతకుమారి

ఒక వీడ్కోలు, ఒక స్వాగతం...

ఒక సంవత్సరం ముగుస్తున్నది. మరో సంవత్సరం రానున్నది. కరిగి పోయే కాలానికి వీడ్కోలు పలికి, కదలి వస్తున్న భావికి స్వాగతం పలకవలసిన తరుణం. ప్రస్థానం మూడేళ్లు పూర్తి చేసుకుంటున్న సందర్భం. అందుకే పాఠకులకు, సాహితీ మిత్రులకు, శ్రేయోభిలాషులకు శుభాభినందనలు.

వాస్తవంలో ఈ ఏడాది సాహిత్య రంగాన్ని సమీక్షించుకోవలసిన సమయం ఇది. కాల పరిమితి దృష్ట్యా ఆ పనిని వచ్చే సంచికకు వాయిదా వేద్దాం. ప్రగతిశీల సాహిత్య సృజన, సమీకరణ ఈ ఏడాది కొత్త వుంతలు తొక్కాయన్నది యదార్థం. సాహితీ ప్రపంతి మూడు చోట్ల నిర్వహించిన సాహిత్యశాలలు, జిల్లాలలో జరిగిన విస్తృత కార్యక్రమాలు అందుకు ఎంతగానో దోహదపడ్డాయి. ఔత్సాహికులే గాక పరిణత రచయితలు కవులు, విమర్శకులు, సాహిత్యాభిమానులు ఈ కృషికి ఇచ్చిన సహకారం అమూల్యమైనది: చూపిన స్పందన అపూర్వమైంది. ప్రపంచీకరణ, మతోన్మాదం, మార్కెట్ సృష్టించిన పద్మవ్యూహాలను మన ప్రజలు అర్థం చేసుకోవడానికి ఈ కృషి ఉపయోగపడింది. జనకవనాలు వాస్తవానికి ప్రజాస్వామిక వ్యక్తీకరణకు వినూత్న రూపాలు. ప్రస్థానం యంత్రాంగం, హంగులు సంపూర్ణం కాకున్నా ప్రగతిశీల లౌకిక సాహితీ మిత్రుల వేదికగా అందించిన సేవ అందరి మన్నన పొందడం హర్షదాయకం. ఈ వరపడిని ఇక ముందు మరింత శక్తివంతంగా మరింత సమర్థంగా కొనసాగించడానికి కీలకం మీ వితరణలు, విమర్శలే.

....

నిషేదాలు నిషిద్ధమే అని గత సంచిక సంపాదకీయం. దీనిపై నిరసనలోనూ, విమర్శలలోనూ సాహితీ ప్రపంతి స్పష్టమైన వైఖరి తీసుకుంది. ఇతర ప్రజాస్వామిక సంఘాలూ నిషేదాన్ని వ్యతిరేకించాయి. ఎట్టకేలకు ప్రభుత్వం విరసంపై నిషేదాన్ని ఎత్తివేసింది. భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛను సంఘ స్వాతంత్ర్యాన్ని తొక్కిపట్టే ప్రయత్నాలను ఇక ముందు కూడా నిర్బంధంగా ఖండించవలసి వుంటుంది.

....

ఇదే తరుణంలో కుష్మా వ్యాఖ్యలపై చెలరేగిన దుమారం అవాంఛనీయమైంది. ఆమె అభిప్రాయాలు ఆమెవి: ఆమె వ్యాఖ్యలపైనా ఎవరి భావాలు వారికి వుండొచ్చు. కాని మాట్లాడడమే తప్పయినట్టు ఆమెపై దాడి చేయడం, తమిళనాడు ప్రభుత్వం, పోలీసులు కేసులు బనాయించడం దారుణం. అలాగే సుహాసినీ, సానియా మీర్జాల వ్యాఖ్యలపైనా కూడా అనవసర వివాదం లేవనెత్తి అసహనం చాటుకున్నారు. అయితే గతంలో కాషాయ కూటమి హయాంలో క్రికెట్ ఆటపైనా, చిత్రకారులు రచయితలపైనా అమానుష దాడులు సాగిన వాతావరణంతో పోలిస్తే ఇప్పుడు ప్రజాస్వామిక వాణి బలంగానే వినిపించిందని చెప్పొచ్చు.

....

ఈ కాలంలో సాహిత్య రంగానికి సంబంధించిన ప్రముఖులు పలువురు మనకు దూరమైనారు. అమృతా ప్రీతమ్, నిర్మల్ వర్మ మహీధర నళినీ మోహన్, వై. విజయకుమార్, అరుణా పబ్లిషింగ్ హౌస్ బెల్లం బాబూరావు కన్నుమూశారు. తమ తమ పరిధుల్లో తమ పద్ధతుల్లో కళా సాహిత్య రంగాలను సేవ చేసిన వీరందరికీ ప్రస్థానం జోహారులర్పిస్తోంది. సంచిక పూర్తవుతున్న తరుణంలో బోయి భీమన్న అస్తమించారు. ఆ సాహితీ భీష్ముడికిదే నివాళి.

...

హెరాల్డ్ పింటర్ నోబుల్ బహుమతి పొందడం, ఆ సందర్భంగా అమెరికా సామ్రాజ్య వాదంపై అక్షర శతఘ్నులు కురిపించడం ప్రపంచ మంతటా ప్రగతిశీల సాహిత్యకారులకు ఉత్తేజకరమైన విషయం. బహుమతి పొందినందుకన్నా ఇంత గొప్ప సందేశం ఇచ్చినందుకు ఆయనకు జెణెలు. నేటి సాహిత్యకారుల కర్తవ్యానికి ఇదే దిక్సూచి.

ముఖపత్ర సృష్టి : ఎం. గణేష్

ఈ సంచికలో...

ధికార స్వరానికి నోబుల్ పురస్కారం 2

కళ, సత్యం, రాజకీయాలు 4

సాహిత్య సభలంటే చిన్న చూపేల? 6

మనిషి (కథ) 9

ఒకానొక అగంతకుని ప్రస్థానం (కవిత) 15

పిల్లి మెడలో గంట (మీమాంస) 16

ఈగలు (కథ)..... 17

విశాఖ... నా.. విశాఖా!

తూర్పు తీరపు దీపశిఖా!(కవిత)..... 20

మల్లెపువ్వు ఏ దేశం మట్టిలోనైనా

తెల్లగా నవ్వుతుంది 21

సమీక్షాపర్వం 24

తొలి తెలుగు పరిశోధకులపై జాతీయ సదస్సు ... 29

నానీల ఎనిమిదో వార్షికోత్సవం..... 30

సామాజికోద్యమాలు - తెలుగు సాహిత్యం 33

లాటరీ (కథ) 35

స్త్రీత్వపు అఖిలత్వాన్ని నిరూపించిన 'తొలెరుకు'.... 39

శరత్బాబు 'భారతి'లో టెర్రరిస్టు ఉద్యమం 41

సాహిత్య శిల్పం లోతు చూపిన నవీన్..... 45

డైరీ 50

కుంతనం (కథ) 55

దీర్ఘక్షరం (కవిత)..... 60

ఖమ్మం జిల్లాలో సాహితీ ప్రపంతి ప్రస్థానం 62

స్వీకారం 64

సంపాదకుడు
తెలకపల్లిరవి
ముద్రాపకులు, ప్రచురణకర్త
వి. కృష్ణయ్య
మేనేజర్
కె. లక్ష్మయ్య

ఎడిటోరియల్ బోర్డ్ అడ్రస్ :
సాహిత్య ప్రస్థానం
1-1-187/1/2,
వివేక్ నగర్, చిక్కడపల్లి,
హైదరాబాద్-500 020
ఫోన్లు : 27660013, 27635136

ధిక్కార స్వరానికి నోబుల్ పురస్కారం

నోబుల్ పురస్కారం అంతర్జాతీయంగా అమెరికా రాజకీయ వ్యూహాలకు అనుబంధంగా వుండే మాట నిజమే. అందుకు అనుకూలమైన వారికే అది దక్కుతుంటుంది. కాని సాహిత్య రంగంలో మాత్రం దాదాపు దశాబ్ది కాలం నుంచి వామపక్ష ప్రగతిశీల దృక్పథం గలవారికే అది లభిస్తుండడం విశేషం. దివాళా ఎత్తిన పాశ్చాత్య సాహిత్య సాంస్కృతిక రంగాల పరిస్థితికి ఇది ఒక ప్రతిబింబం అనొచ్చు. ఆఫ్రికా, లాటిన్ అమెరికా, ఆ పైన ఆసియా వాసులనే ఈ పురస్కారం ఎక్కువగా వరిస్తున్నది. పింటర్ ఎంపిక కూడా ఈ ధోరణికి అనుగుణమైన విషయమే.

2005 నోబుల్ సాహిత్య పురస్కారం అందుకొన్న హరోల్డ్ పింటర్ విశ్వవిఖ్యాతుడైన నాటకకర్త. గతంలో ఈ గౌరవం పొందిన వి.ఎస్.నైపుల్ జన్మతః భారతీయుడు గనక పింటర్ ఈ జాబితాలో చోటు సంపాదించిన తొలి బ్రిటిష్ రచయిత అనొచ్చు. భారతీయుడైన నైపుల్ వర్ధమాన దేశాల ప్రయోజనాలకు ప్రతినిధి కానట్టే పింటర్ బ్రిటిష్ జాతీయుడైనా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాద సమర్థకుడు మాత్రం కాదు. వాస్తవానికి అమెరికా ఆధిపత్యాన్ని చీల్చి చెండాడే నామ్ చామ్స్లీ ఆయన అభిమాన రచయిత!

మొదట్లోనే ఒక వాస్తవం చెప్పుకోవచ్చు. నోబుల్ పురస్కారం అంతర్జాతీయంగా అమెరికా రాజకీయ వ్యూహాలకు అనుబంధంగా వుండే మాట నిజమే. అందుకు అనుకూలమైన వారికే అది దక్కుతుంటుంది. కాని సాహిత్య రంగంలో మాత్రం దాదాపు దశాబ్ది కాలం నుంచి వామపక్ష ప్రగతిశీల దృక్పథం గలవారికే అది లభిస్తుండడం విశేషం. దివాళా ఎత్తిన పాశ్చాత్య సాహిత్య సాంస్కృతిక రంగాల పరిస్థితికి ఇది ఒక ప్రతిబింబం అనొచ్చు. ఆఫ్రికా, లాటిన్ అమెరికా, ఆ పైన ఆసియా వాసులనే ఈ పురస్కారం ఎక్కువగా వరిస్తున్నది. పింటర్ ఎంపిక కూడా ఈ ధోరణికి అనుగుణమైన విషయమే.

హరోల్డ్ పింటర్ 1930 అక్టోబరు 10 వ తేదీన తూర్పు లండన్ లో పుట్టాడు. తండ్రి

యూదు మతస్తుడు. దుస్తుల తయారీ చేసేవాడు. హిట్లర్ ఫాసిజం యూదులను వేటాడి నరమేధం సాగించిన నేపథ్యం పింటర్ రచనలకు ప్రేరణ. ఆ బీభత్సం, హింసాకాండ, రెండవ ప్రపంచ యుద్ధపు బాంబుల వర్షం పింటర్ పై ప్రభావం చూపాయి. రష్యన్ చిత్రం 'ఒడిస్సీ పైల్' ద్వారా ప్రసిద్ధికెక్కిన ఒడిస్సీ(దాన్స్ కోందరు హంగరీ అంటారు) తన తాతల నివాసమై వుండొచ్చని పింటర్ అంటుంటారు. అయితే కథలు తప్ప ఇందులో పూర్తి నిజానిజాలు తెలియవంటారు. వీధులలో యూదు వ్యతిరేకులతో ముఖాముఖి తలపడ్డ అనుభవాలు, యుద్ధ సంఘటనలు ఆయనలో హింసపట్ల భయం పోగొట్టాయి.

ఈ కారణంగానే ఆయన ఇరాక్ పై దురాక్రమణను నిశితంగా ఖండించారు. 'అమెరికా అడుగులకు మడుగులొత్తే బ్లైయర్ కారణంగా తాను బ్రిటిష్ పౌరుడనైనందుకు సిగ్గుపడుతున్నానని ప్రకటించారు. బ్లైయర్ నరహంతకుడని, క్రైస్తవ ధగ్గు అని ధ్వజమెత్తారు. తమ దేశాన్ని యుద్ధ నేరాల కింద శిక్షించాలని కూడా కోరారు. వీటన్నిటికంటే ఆయనకు నోబుల్ పురస్కారం లభించడం ఆశ్చర్యం అనిపించవచ్చు. పింటర్ నాటకకర్తగా ప్రదర్శించిన అసమాన ప్రతిభా విశేషాలు, సృజన శీలతలే అందుకు మూలం. ఆయన ఇంతకు ముందే అనేక అంతర్జాతీయ అవార్డులు పొందారు. 'షేక్స్పియర్ ప్రైజ్ (హోబర్గ్), ఐరోపా సాహిత్య పురస్కారం

(వియన్నా) పిరండిలో ప్రైజ్(పాలెమారో) డేవిడ్ కోహెన్ బ్రిటిష్ సాహిత్య పురస్కారం (లండన్) జీవిత కాలపు కృషికి గాను లారెన్స్ ఆలివర్ అవార్డు, మాలిరీ గౌరవం వాటిలో కొన్ని మాత్రమే. 1999లో పింటర్ ను రాయల్ సొసైటీ ఆఫ్ లిటరేచర్ కూడా ప్రత్యేకంగా గౌరవించింది.

హరోల్డ్ పింటర్ మొత్తం 29 నాటకాలు రాశాడు. అంతకు ముందు మారుమూల గ్రామాల్లోనూ పట్టణాల్లోనూ కూడా నాటక ప్రదర్శనల్లో ప్రత్యక్షంగా పాల్గొనడం వల్ల ఆయనకు ప్రజల స్పందనలు, మనోభావాలు బాగా పట్టుబడ్డాయి.

27వ ఏట 'ద రూం' అన్న నాటికతో ఆయన రంగస్థల ప్రవేశం చేశారు. అదే ఏడాది వచ్చిన బర్డ్స్ పార్టీ ఆయనకు ఎనలేని ఖ్యాతి తెచ్చిపెట్టింది. 1958లో అది మొదట ప్రదర్శించినప్పుడు విమర్శకులు విపరీతంగా గేళి చేశారు. పరమ చెత్త అని తిట్టిపోశారు. ప్రేక్షకుల స్పందన కూడా మొదట్లో అంతంత మాత్రంగానే వుండింది. కాని తోటి నాటక కర్తలు మాత్రం అతనిలోని ప్రతిభను ఎంతగానో శ్లాఘించారు. తనకు ఎంతో ఇష్టమైన నవలా రచయిత శామ్మూల్ బెకెట్ కూడా అనుకోని విధంగా మెచ్చు కోవడంతో పింటర్ కు చాలా ఆత్మవిశ్వాసం కలిగింది.

తర్వాత కేర్ టేకర్, హోమ్ కమింగ్, డంబ్ వైటర్, స్లైట్ ఏక్, ద

హాట్ హాస్, ఎ నైట్ ఔట్, ద డ్యార్న్స్, ద బేస్ మెంట్, లాండ్ స్టేప్ తదితర నాటకాలు రాశాడు. 'ద సర్వెంట్', ద గో బిట్టోన్, ద ఫ్రెంచ్ లెస్టినెంట్స్ వుమన్, తదితర 29 స్క్రీన్ ప్లేలు రాశాడు.

బర్లేడ్ పార్టీ, సెలబ్రేషన్, యాషెస్ టు యాషెస్ ఇలా ఒక్కో నాటకం రూపు దాల్చేకొద్ది పింటర్ స్థాయి పెరిగింది. తూర్పు లండన్ నుంచి లండన్ రెస్టారెంట్ లో వాటిని చూసి ఆనందించే స్థితి వచ్చింది. కాని ఆయన నాటకాలన్నిటిలోనూ సూటిగా నాటుగా సాగే సంభాషణలు, గుండెల్లో గుచ్చుకునే మౌనం వుంటాయి. ఆయన నాటకాల్లో నిగూఢత నిండి ఒక పట్టాన అంతుపట్టవు. ఆయన కావాలనే అంతా గందరగోళం చేస్తాడన్న ఆరోపణ వినిపిస్తుంటుంది. కాని అదే వాటిపై ఆసక్తిని సజీవంగా వుంచుతుంది. ఆయన నాటకాలు 'ఒక నిర్మాణ వ్యవస్థ కలిగించే భావ ప్రతిమలుగా, విభిన్న పరిస్థితులకు ప్రతిబింబాలుగా, అలంకారాలుగా వుంటాయి. నాటకాలలో సంభాషణలు, భాష కూడా ప్రత్యేక తరహాలో సాగుతాయి. పాత్రలతో విచిత్రమైన మాటలు పలికించి దిగ్భ్రాంత పరుస్తాడు. నాటకాలలో మాటలు మాత్రమే కాక మౌనం కూడా కీలకపాత్ర వహిస్తుంది. అది మౌనం సంబంధాలలో శూన్యాన్ని స్తబ్ధతను ప్రతిబింబిస్తుందంటాడు పింటర్. ఉదాహరణకు బాగా తమాషా సృష్టించాలను కున్నప్పుడు ఒక తెర లేదా పొగ మంచు వచ్చేస్తుంది. (ఈ విషయంలో ఇవోన్ సాంకోతోనూ, అమెరికా నాటకకర్త ఎడ్వర్డ్ ఎల్మీతోనూ పింటర్ కు పోలికలున్నాయంటారు.) ఈ ప్రత్యేకత పిక్చరిస్ట్ అన్నట్టే పింకరిస్ట్ అన్న పదబంధాన్ని సృష్టించింది. సంభాషణలు సంక్షిప్తమైన ఆత్మభాషణల్లా వుంటాయి. 'మనకు వినిపించే భాషణలు మనకు వినిపించని దాని సూచనలు' అంటాడు పింటర్. మామూలుగా వినిపించని మౌన శబ్దాలను వినిపించే మనం మరింత సావధానం కావాలి. మానవత్వంతో చూడాలి. గొప్ప రచయితలందరూ చేసే ఈ పనినే పింటర్ మరింత బాగా చేశాడు.

బయటి ప్రపంచంతో వ్యవహరించే ముందు మనతో మనం మాట్లాడుకోవాలనే దృష్టి ఆయనది. (తన అస్తిత్వం ప్రమాదంలో పడుతుందేమోననే ఆందోళన మనిషిలో ప్రాథమికంగానే వుంటుందన్న మార్టిన్ హైడ్జర్ ప్రభావం కూడా ఇందులో వుందంటారు.) కాని పింటర్ లో ఆ భయం నైరూప్యంగా వుండదు. ఉదాహరణకు బర్లేడ్ పార్టీలో ఇద్దరు

ఆగంతుకుల రాకను భయానికి సంకేతంగా ఆయన ఉపయోగిస్తాడు. "తలుపు దగ్గర ఎవరో వచ్చి నిలబడడమనేది గత ఇరవయ్యేళ్లుగా గత రెండేళ్లుగా రెండు వందల ఏళ్లుగా ఐరోపాలో జరుగుతూనే వుంది' అని పింటర్ వ్యాఖ్యానిస్తాడు.

పింటర్ రచన 'హోం కమింగ్' లో సెక్స్, వ్యభిచార వృత్తి వంటి సమస్యలను బ్రిటిష్ కార్మిక వర్గ జీవిత వాస్తవాల పరిధిలో చర్చించడం చూస్తాం. ఈ నాటకం ఇండియాతో సహా ప్రపంచమంతటా యువతరం సాహిత్యాభిమానులను విశేషంగా ఆకర్షించింది. మొదట్లో అవి అందరినీ దిగ్భ్రాంతికి గురిచేశాయి. ఇప్పుడు మీడియా బాగా అందుబాటులోకి వచ్చాక ఆ తీవ్రత తగ్గినా వాటి ఆకర్షణ ప్రత్యేకత ఏ మాత్రం తగ్గలేదు. తను ఏ దేశాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని రాస్తానో అక్కడి నేలకు హత్తుకునేలా జాగ్రత్తపడతానంటాడు పింటర్. ఆయన రాసిన దాన్ని 'అసంగత నాటకం' (థియేటర్ ఆఫ్ ద అబ్జర్వ్) అన్నప్పటికీ దేశదేశాలను ఆకర్షించడానికి అదో కారణం.

ద ఫ్రెంచ్ లెస్టినెంట్స్ వుమన్, ద సర్వెంట్, గో బిట్టోన్ వంటి సినిమా రచనలు పింటర్ కు ప్రత్యేక స్థానం సంపాదించి పెట్టాయి. ఆయన నవల ద డ్యార్న్స్ 1990లో వెలువడింది. అలాగే ఆయన పందొమ్మిదవ ఏట కవిత్వం మొదలెట్టి మొత్తం అరడజను కవితా సంపుటాలు వెలువరించారు. ఇరాక్ యుద్ధ నేపథ్యంలో కూడా ద వార్, ఎయిట్ పోయెమ్స్ అండ్ వన్ స్పీచ్ అన్న కవితా సంపుటాలు ప్రచురించారు.

రచయితగా ఎంత ప్రసిద్ధుడో సామాజిక కార్యకర్తగానూ, సామ్రాజ్యవాద వ్యతిరేకిగానూ ఆయన అంత శక్తిమంతుడు. ఆయన 1958లో నేను నిజానికి నిజం కానిదానికి మధ్య అభేద్యమైన తేడాలేమీ లేవని రాశాను. అలాగే నిజం కాని దానికి నిజమైన దానికి మధ్య కూడా. ఒక విషయం తప్పని సరిగా వాస్తవమో అవాస్తవమో అయి వుండాలని ఏమీ లేదు. అయినా ఇలాంటివి నొక్కి చెప్పడంలో విజ్ఞత వుంది. కళలో సత్యాన్వేషణ చేయడానికి అవి దోహద పడతాయి. కనక ఒక రచయితగా నేను వారితో నిలబడతాను. పౌరుడుగా నిలబడలేను. పౌరుడుగా నేను ఏది నిజం? ఏది బూటకం? అనే ప్రశ్న వేయక తప్పదు" పౌరుడుగానే తాను పాశ్చాత్య దేశాల ఆధిపత్యంపై నిప్పులు చెరుగుతానన్నది ఆయన భావం. తన సైనిక బలంతో అమెరికా మిగిలిన ప్రపంచంపై ఆర్థిక

పెత్తనం సాగించడం అన్యాయమని ఆయన నిశ్చితాభిప్రాయం. బెయిర్, బిల్ క్లింటన్, బుష్ లను యుద్ధ నేరస్తులుగా శిక్షించాలని ఆయన డిమాండ్ చేశాడు. నామ్ చామ్ స్మీ, ఆర్డర్ మిల్టర్లు అమెరికా చైతన్య స్వరూపాలని కొనియాడాడు. తన మాటలను తప్పుగా ప్రకటించినందుకు గార్డయన్, ఇండిపెండెంట్ వంటి బ్రిటిష్ పత్రికలు క్షమాపణ చెప్పాలని ఆయన డిమాండ్ చేశాడు. 'మీరు నా నోరు నొక్కలేరు' అన్నది ఆయన శంఖారావం.

వయసు పైబడినా, కాన్సర్ తినేస్తున్నా పింటర్ ఇరాక్ లో సామ్రాజ్యవాదుల దురాగతాలను పింటర్ సహించలేకపోయాడు. అడుగుడుగునా ఖండించాడు. ఆఖరుకు నోబుల్ బహుమతి స్వీకరిస్తూ ఆయన చేసిన ప్రసంగం కూడా అమెరికాపై నిప్పులు చెరిగింది. కాన్సర్ శస్త్ర చికిత్స అనంతరం దుర్బల దేహంతో వణికే కంఠంతో తన చక్రాల కుర్చీలోనే రికార్డు చేసిన నందేశంలో పింటర్ అమెరికాను, ప్రత్యేకించి బుష్ ను చీల్చి చెండాడాడు. అస్పృశ్యుడైనప్పటికీ అభినయంలో వ్యక్తికరణలో ఆరితేరిన పింటర్ వీడియో నందేశం ప్రేక్షకులను పరిశీలకులను మంత్ర ముగ్ధులను చేసింది. వాస్తవానికి వీడియో ఘాటర్ కూడా కాస్మీపు సూచనలు చేసినా తర్వాత అంతా ఆయన ఇష్టానికే వదిలేశాడట.

పింటర్ నందేశం మొత్తం ప్రధానంగా అమెరికా విదేశాంగ విధానంపై దాడి. కాని ఆయన దాన్ని అందించిన తీరులో ఒక మహానాటకకర్త నైపుణ్యం తొణికిస లాడింది. బుష్ ఉపన్యాసాలు రాసేందుకు తనను పెట్టుకుంటే బాగుంటుందని అంటూ 'మా దేవుడు మంచివాడు. వాళ్ల (లాడెన్) దేవుడు చెడ్డవాడు. అతను చెడ్డ దేవుడు. నద్దాం దేవుడు చెడ్డవాడు. కాకపోతే అసలు అతనికి దేవుడే లేడు. అతనో బర్బరుడు. మేం బర్బరులం కాము." ఇలా సాగుతుందంటాడు. పింటర్ ఈ మాటలు చెప్పేతీరు దానిలోని వ్యంగ్యాన్ని మరింతగా పండించింది.

'ఇక్కడ ఈ మనిషి అమెరికా విదేశాంగ విధానంపైన, దానికి బ్రిటన్ వంత పాడడంపైన దాడి చేస్తున్నాడు. నియంతృత్వ ఆగ్రహంతో భయంకరమైన వ్యంగ్యంతో ఆ పని చేస్తున్నాడు. విద్వారమేమంటే ఇదంతా అయిన తర్వాత మనకు పింటర్ ఎంత గొప్ప నాటకకారుడో అర్థమవుతుంది.' అని గార్డయన్ నాటక విమర్శకుడు మైకెల్ బిలింగ్స్ రాశాడు. ఆ గుణమే ఆయనకు నోబుల్ తెచ్చిపెట్టింది మరి!

*

కళ, సత్యం, రాజకీయాలు

ఈ ఏడాది నోబెల్ సాహిత్య పురస్కార గ్రహీత హెరాల్డ్ పింటర్ స్టాక్ హోమ్ లో వీడియో ద్వారా డిసెంబర్ 7వ తేదీ చేసిన ప్రసంగ భాగాలు. పింటర్ తరపున ఆయన ప్రచురణకర్త శనివారం స్వీడన్ రాజు నుంచి నోబెల్ పురస్కారాన్ని స్వీకరించారు.

‘యధార్థము, అవాస్తవమూ మధ్య కానీ, సత్యము, అసత్యము నడుమ కానీ అభేద్యమైన తేడాలేవీ లేవు. ఏదైనా విషయం తప్పనిసరిగా సత్యమో, అసత్యమో కావాలని లేదు. అది యధార్థమూ, మిథ్యా రెండూ కావచ్చు.’ ఇది నేను 1958లో రాశాను. ఈ వక్యాణింపు ఇప్పుడూ అర్థవంతమైనదేనని, కళ ద్వారా వాస్తవాన్వేషణకు ఇప్పటికీ వర్తిస్తుందని నేను విశ్వసిస్తున్నాను. నలభై ఏడు సంవత్సరాల క్రితం చేసిన ఈ ఉద్ఘాటనకు ఒక రచయితగా నేను నిబద్ధమై ఉన్నాను, ఒక పౌరుడుగా మాత్రం కాదు. ఒక పౌరుడుగా నేను అడిగి తీరాలి. ఏది సత్యం? ఏది అసత్యం?

నాటకంలో సత్యం ఎప్పటికీ అంతు చిక్కదు. నీవు దానిని కనుగొనలేవు. అయితే సత్యాన్వేషణ విధిగా చేయాలి. సత్యశోధన నీ కర్తవ్యం. అంధకారంలో అస్తుబిస్తుగా సత్యం నీకు తారస పడుతుంది. నీవు దానిని డీకొంటావు లేదా సత్యాన్ని పోలిన ఒక ప్రతి కృతినీ, ఒక రూపును కాంచుతావు - నీవు చేసినదేమిటో గ్రహించకుండానే. అయితే అసలు నిజం ఏమిటంటే నాటక కళలో ఒక సత్యంగా కనుగొనబడే విషయమేదీ లేదు. చాలా సత్యాలు ఉన్నాయి. ఆ సత్యాలు పర స్పరం సవాళ్ళు విసురుకుంటాయి, వివర్తనం చెందుతాయి, ప్రతిబింబిస్తాయి. అలక్ష్యానికి పాల్పడుతాయి, వేధించుకుంటాయి. అవి పరస్పరం గుర్తుంచుకోవు. కొన్నిసార్లు ఒక మహాత్మ్యపు సత్యం నీ చేతుల్లోకి వచ్చిందని భావిస్తావు. అంతలోనే అది నీ హస్తాల్లోంచి జారిపోతుంది. నీ నుంచి నిష్క్రమిస్తుంది. నా

రూపకాలు ఎలా వచ్చాయని నన్ను తరచు అడుగుతుంటారు. నేను చెప్పలేను. నా నాటకాలను సంక్షేపించలేను - జరిగింది ఇది, అదీ వారు (పాత్రలు) చెప్పింది, అదీ వారు చేసింది అని చెప్పడం మినహా.

అప్పటి వరకు ఉనికే లేని పాత్రలను సృష్టించిన క్షణం ఒక అసాధారణ భ్రామకం. ఆ తరువాత సంభవించేది ఔచిత్యపూర్వకమే. అనిశ్చితమే. భ్రాంతికరం కూడా. అయినప్పటికీ కొన్నిసార్లు పాత్రల సృష్టి ఆపలేని ప్రవాహ సృష్ట్యమే. రచయిత స్థితి విచిత్రమైనది. ఒక విధంగా పాత్రలు అతన్ని హార్షించవు. ఆహ్వానించవు. అవి ప్రతిఘటిస్తాయి. రచయితతో సహా జీవనం చేయలేవు. నిర్వచించడానికి అసాధ్యంగా పాత్రలు పరిణమిస్తాయి. ఖచ్చితంగా నీవు వాటిని ఆదేశించలేవు. కొంతవరకు వాటితో నీవు ఎప్పటికీ పూర్తికాని ఆటకు దిగుతావు. దాగుడు మూతలు ఆడతావు. అంతిమంగా నిలువెత్తు సజీవమూర్తులు - సంకల్పమూ, వ్యక్తిగత అనుభూతులు ఉన్న వ్యక్తులు - నీ ఎదుట ఉన్నట్లు కనుగొంటావు. నీవు మార్చలేని, విరూపం చేయలేని, లొంగదీసుకోలేని మనుష్యులు వారు!

కనుక కళలో భాష పూర్తిగా సందిగ్ధ వ్యవహారంగా మిగిలిపోతుంది. అది ఒక ఊబి. ఘనీభవించిన సరస్సులాంటిది. అది ఏ క్షణమైనా నీ (రచయిత) కాళ్ళ కింద నుంచి తొలగిపోతుంది. అయితే నేను చెప్పినట్లు సత్యాన్వేషణ నిలిచిపోదు. అది ముగియ కూడదు. దాన్ని వాయిదా వేయకూడదు. సత్యంతో తలపడాలి - అక్కడికక్కడే, ఆ క్షణాన్నే.

రాజకీయ యవనిక పూర్తిగా భిన్నమైన సమస్యలను ప్రదర్శిస్తుంది. ఎట్టి పరిస్థితులలోను ధర్మోపదేశాలు చేయకూడదు. నిష్పాక్షికత ముఖ్యం. పాత్రలు స్వంత

ఉచ్చాసనిశ్వాసలు తీసేలా పాత్రలకు అనుమతి ఇచ్చి తీరాలి. తన సొంత అభిరుచులు, దృక్పథం, దురభిప్రాయాలకు అనుగుణంగా వాటిని పరిమితం చేయడానికి, మలచడానికి రచయిత ప్రయత్నించకూడదు. వివిధ కోణాల నుంచి వాటిని సృజించడానికి అతడు సిద్ధం కావాలి. అవి రూపుదిద్దుకుంటున్న తీరు క్వాచిత్యంగానైనా ఆశ్చర్యపరచవచ్చు. అయినప్పటికీ అవి తమ సంకల్పానుసారం వెళ్ళేలా వాటికి స్వేచ్ఛనివ్వాలి. అన్ని సృజనల లోను ఇలా చేయడం కుదరదు. రాజకీయ ప్రహసనం ఈ సృజన సూత్రాలలో దేనికీ కట్టు బడదు. నిజం చెప్పాలంటే దానిది ఖచ్చితంగా భిన్న దృష్టి. ఏమంటే అదే దాని సరైన విధి.

‘ది బర్నెడ్ పార్టీ’ అనే నా నాటకంలో పాత్రలను అంతిమంగా లోబరచుకొనే ముందు వాటికి అవకాశాల చిట్టడవిలో అన్ని ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలలోను ప్రవర్తించడానికి, స్వేచ్ఛనిచ్చానని భావిస్తున్నాను. ‘హౌంటెన్ లాంగ్వేజ్’లో ప్రత్యామ్నాయ కార్యకలాపాలకు అవకాశమివ్వలేదు. దానిలోని పాత్రలు క్రూరంగా వ్యవహరిస్తాయి. ఆ నాటకంలోని సైనికులు తమ ప్రవర్తన ద్వారా విసేదం పొందుతారు. చిత్రవధలు పెట్టడమనేది తేలిగ్గా విసుగుపరుపుట్టిస్తాయని కొన్నిసార్లు మరచి పోతుంటారు. తమ పైశాచికత్వానికి ఉత్తేజం పొందడానికి అవి నవ్వుకోవాల్సిన అవసర మెంతైనా ఉంది. బాగ్దాద్ లోని అబూ గరీబ్ జైలులోని పరిణామాలు ఈ విషయాన్ని ధ్రువీకరించాయి. ‘హౌంటెన్ లాంగ్వేజ్’ 20 నిమిషాల పాటు మాత్రమే కొనసాగే నాటకం. అయితే అది అలా అదే పద్ధతిలో మళ్ళీ మళ్ళీ కొనసాగుతూనే ఉంటుంది.

సద్దాం హుస్సేన్ పెద్ద ఎత్తున భారీ విధ్వంసక మారణాయుధాలను సమకూర్చు కున్నాడనే సాకుతో ఇరాక్ ను ఆక్రమించు

కోవడం జరిగిందన్న విషయం ఈ సమావేశం లోని ప్రతి ఒక్కరికీ తెలుసు. సద్దాం వద్ద అణ్ణస్త్రాలు, రసాయన, క్రిమి ఆయుధాలున్నాయని మనకు చెప్పారు. అది నిజం కాదు. ఆల్-ఖైదాతో ఇరాక్ కు సంబంధాలు ఉన్నాయని, సెప్టెంబర్ 11 దాడులకు సహకరించినది చెప్పారు. ఇది నిజమని మనకు సమ్మతించారు. కాని ఇది నిజం కాదు. ప్రపంచ భద్రతకు ఇరాక్ ప్రమాదకారిగా పరిణమించినది చెప్పారు. ఇది నిజం కాదు. సత్యం పూర్తిగా భిన్నమైనది. ప్రపంచ వ్యవహారాలలో తన పాత్రను అమెరికా ఏ విధంగా అర్థం చేసుకొంది. దానినే విధంగా నిర్వర్తించడానికి నిర్ణయించుకుంది అనేదానితో సత్యం ముడిపడి ఉంది.

వర్తమానాన్ని విలోకించే ముందు ఇటీవలి గతం అంటే ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధానంతరం అమెరికా విదేశాంగ విధానం పోకడలపై నిశిత దృక్పథాలు సారించదలిచాను. ప్రపంచ యుద్ధానంతరం సోవియట్ యూనియన్ తూర్పు యూరప్ లలో ఏమి జరిగిందో అందరికీ తెలుసు. వ్యవస్థీకృత క్రూరత్వం, అంతులేని దురాగతాలు, స్వతంత్ర ఆలోచన అణచివేత, ఈ విషాదాలకు సంపూర్ణ సాక్ష్యాధారాలు ఉన్నాయి? అవి ధ్రువీకరింపబడ్డాయి. అయితే నా వాదన ఏమిటంటే ఇదే కాలంలో అమెరికా పాల్పడిన నేరాలు సరిగా రికార్డు కాలేదు. అమెరికా నేరాలు చేసినట్టు అంగీకరించడం కాదు కదా, అసలు వాటిని నేరాలుగా గుర్తించడమే జరగలేదు! ఈ విషయంపై మనం దృష్టి నిలపాలి అవసరమెంతైనా ఉందని నేను విశ్వసిస్తున్నాను. ఏమంటే ప్రపంచం నేడున్న విధంగా ఉండటానికి, ఈ వాస్తవాలకు మధ్య అవినాభావ సంబంధం ఎంతైనా ఉంది.

ఒక సార్వభౌమదేశాన్ని ప్రత్యక్షంగా ఆక్రమించుకోవడం ఎప్పుడూ అమెరికాకు ఏమంత ఇష్టమైన విధానం కాదు. ప్రధానంగా అది తక్కువ స్థాయి ఘర్షణ అనేదాన్ని ఇష్టపడుతుంది. దీని అర్థం ఏమంటే వేలాది మంది చనిపోతారు గాని ఒక్కసారిగా బాంబు వేసిన దానికంటే నెమ్మదిగా చనిపోవడం జరుగుతుంది. అంటే మీరు ఆ దేశాన్ని విషపూరితం చేస్తారు. ఒక కాన్సర్ వ్యాధి క్రిమిని సృష్టించి వదులుతారు. జనం లొంగిపోయాక లేదా చంపివేయబడ్డాక మీ స్నేహితులు అంటే సైనికాధికారులు, బడా

— — — — * * * — — — —
 నా వాదన ఏమిటంటే ఇదే కాలంలో అమెరికా పాల్పడిన నేరాలు సరిగా రికార్డు కాలేదు. అమెరికా నేరాలు చేసినట్టు అంగీకరించడం కాదు కదా, అసలు వాటిని నేరాలుగా గుర్తించడమే జరగలేదు! ఈ విషయంపై మనం దృష్టి నిలపాలి అవసరమెంతైనా ఉందని నేను విశ్వసిస్తున్నాను. ఏమంటే ప్రపంచం నేడున్న విధంగా ఉండటానికి, ఈ వాస్తవాలకు మధ్య అవినాభావ సంబంధం ఎంతైనా ఉంది.
 — — — — * * * — — — —

కార్పొరేషన్లు రంగ ప్రవేశం చేసి సుఖంగా అధికార పీఠాలపై కూచుని కెమెరాల ముందుకెళ్లి ప్రజాస్వామ్యం పరిధివిల్లించటా ప్రకటనలు చేస్తారు. ఇది అమెరికా విదేశాంగ విధానంలో సర్వసాధారణమైన విషయం.

నికరాగ్వాలో జరిగిన విషాదం ఈ విషయంలో ప్రత్యేకంగా చెప్పుకోదగినది.. 1980లో లండన్ లోని అమెరికా రాయబార కార్యాలయంలో నేను వున్నాను. అక్కడి వామపక్ష ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్న కాంట్రా విప్లవ ప్రతిఘాతకులకు మరింత దబ్బు ఇవ్వాలా అనే విషయమై అమెరికా కాంగ్రెస్ ఆలోచిస్తున్నది. నికరాగ్వా తరపున మాట్లాడేందుకు వెళ్లిన ప్రతినిధి వర్గంలో నేనూ వున్నాను. అయితే ఆ ప్రతినిధి వర్గంలో అత్యంత ముఖ్యుడు ఫాదర్ జాన్ మెక్లాఫ్. అమెరికా పక్షానికి నాయకుడు రేమాండ్ సిట్స్. తామ్రా నిర్వహించే పాఠశాలను, ఆరోగ్య కేంద్రాన్ని కాంట్రాలు ధ్వంసం చేశారని, నర్సులపై అత్యాచారాలు జరిపారని చెబుతూ వారికి మీ సహాయం నిలిపి వేయండి అని ఫాదర్ మనవి చేశారు. చాలా మర్యాదస్తుడుగా, బాధ్యతాయుతమైన ఆధునికుడుగా పేరు పొందిన రేమాండ్ ఏమన్నాడంటే 'ఫాదర్, మీకో మాట చెబుతాను. యుద్ధంలో అమాయకులు నష్ట పోవడం ఎప్పుడూ జరుగుతుంటుంది' అని. ఆ మాటలతో అక్కడ ఒక్కసారిగా మౌనం రాజ్యం చేసింది.

నిజమే, అమాయకులు ఎప్పుడూ బలవుతుంటారు.

చివరకు ఎవరో అన్నారు. ఇక్కడ అమాయకులు మీ సహాయం పొందుతున్నవారి పల్ల బలవుతున్నారు అని. మీరు చెప్పిన విషయాలు వాస్తవాలని నేను అంగీకరించడం

లేదు అన్నాడు రేమాండ్. మేము ఆ రాయబార కార్యాలయం నుంచి వచ్చేస్తుండగా అక్కడి అధికారి ఒకరు నా నాటకాలు తాను చూసి ఆనందిస్తుంటానని అన్నాడు. నేనేమీ మాట్లాడలేదు. నికరాగ్వాను పాలించిన వామపక్ష శాండినిస్టాలు లోపలహితులని నేను చెప్పడం లేదు. కాని వారు తెలివైన వారు, హేతుబద్ధమైన వారు. నాగరికులు. ఒక స్థిరమైన బహుళత్వం గల, హుండా అయిన వ్యవస్థను నెలకొల్పేందుకు ప్రయత్నించారు. గొప్ప అక్షరాస్యతా ఉద్యమం నడిపారు. లక్ష కుటుంబాలకు భూమిపై హక్కులిచ్చారు. ఇలాంటి అనేక మంచి చర్యలు చేపట్టారు. కాని అమెరికా మార్క్సిస్టు లెనినిస్టు కుట్రగా దాన్ని ఖండించింది. వారి ఉద్దేశంలో నికరాగ్వా చూపుతున్న ఆదర్శం ప్రమాదకరమైంది! చుట్టుపక్కల దేశాలు కూడా అదే మార్గం అనుసరించాలని చూస్తాయి. అప్పటికే పక్కనున్న ఎల్ సాల్వాడోలో యధాతథ స్థితి వద్దంటూ తీవ్రమైన ప్రతిఘటన మొదలైంది. మన చుట్టూ వున్న అబద్ధాలను గురించి నేను చెప్పాను. అదృక్కుడు రీగన్ నికరాగ్వా నిరంకుశ కుహరం అని తిట్టిపోశాడు. మీడియా కూడా మొత్తంపైన అదే ప్రచారం చేసింది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం సరేసరి. కాని అందుకు ఎలాంటి ఆధారాలు లేవు. అక్కడ హంతక దళాలు లేవు. చిత్ర హింసల తాలూకూ చిట్టాలు లేవు... నిజంగా చెప్పాలంటే అలాంటివి పక్కనే ఎల్ సాల్వాడోలో, గ్వాటిమాలాలో వున్నాయి. గ్వాటిమాలాలో ప్రజాస్వామికంగా ఎన్నికైన ప్రభుత్వాన్ని అమెరికా 1954లో కూలదోసింది. ఆ తర్వాత వెంట వెంట వచ్చిన సైనిక నియంతల చేతుల్లో 2 లక్షల మంది బలయ్యారు. ప్రపంచంలో అత్యంత ప్రతిఘాత వంతులైన ఆరుగులు జెనూట్లను 1989లో అమెరికాలో శిక్షణ పొందిన సాయుధ దళాలు శాన్ శాల్యూడార్ విశ్వ విద్యాలయంలో దారుణంగా కాల్చిచంపారు. సాహసవంతుడైన ఆర్మిబిషప్ రోమిరోను సామూహిక ప్రార్థన చేస్తుండగానే చంపేశారు. వారినెందుకు చంపేశారు? ఎందుకంటే వారు మరింత మెరుగైన జీవితం సాధ్యమేనని, అందుకోసం కృషి చేయాలని చెప్పారు గనక. అలా అనుకున్న మరుక్షణం వారు కమ్యూనిస్టుల్లా కనిపించడం మొదలెట్టారు... చివరకు ఎట్టకేలకు అమెరికా శాండినిస్టా ప్రభుత్వాన్ని గద్దెదింపగలిగింది. దానిపై మొదట్లో కొంత

ప్రతిఘటన వచ్చినా కొన్నేళ్ల తర్వాత ముప్పైవేల మందిని బలి, ఆర్థిక వేధింపులు సాగిన తర్వాత చివరకు నికరాగ్ని ప్రజల స్థయిర్యం దెబ్బ తినింది... అలసిపోయి మరో సారి దారిద్ర్యం కోరల్లో చిక్కారు. ఆ వెంటనే కాసి నోలు వచ్చేతాయి. ఉచిత విద్య వైద్యం అధ్యత్యం. బడా వ్యాపారం మరింత కక్షగా పునఃప్రవేశం చేసింది. ప్రజాస్వామ్యం ప్రవర్తిల్లింది!

అయితే ఈవిధానం మధ్య అమెరికాకే పరిమితమైంది కాదు. ప్రపంచ మంతటా సాగుతున్న ఒక నిరంతర పోకడ.

ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధమంతరం ప్రపంచవ్యాప్తంగా మితవాద సైనిక నియంతృత్వాలన్నిటికీ అమెరికా మద్దతు నిచ్చింది. నియంతలు అధికారంలోకి రావడానికి తోడ్పడింది. ఇండోనేషియా, గ్రీస్, ఉరుగ్వే, బ్రెజిల్, పరాగ్వే, హైతీ, టర్కీ, ఫిలిప్పీన్స్, గ్వాటెమాల, ఎల్ సాల్వాడార్, చిలీల గురించి నేను ప్రస్తావిస్తున్నాను. 1973లో చిలీ సైనిక నియంతల పాలు కావడంతో అమెరికా పాత్రను చరిత్ర ఎన్నటికీ క్షమించదు. ఈ దేశాలలో వేలాది ప్రజలు హతమారిపోయారు. మరెందరో మటుమాయమయ్యారు. ఇది వాస్తవం కాదా? అమెరికా విదేశాంగ విధానమే ఇందుకు కారణమా? అవును. అయితే ఈ విషయం మీకు తెలియకపోవచ్చు. అది సంభవించదు. ఏదీ ఎన్నడూ సంభవించదు. సంభవించినప్పుడు కూడా అది సంభవించడం జరగదు. ఇది చెప్పుకోదగిన విషయం కాదు. ఆసక్తి కలిగించని విషయం అమెరికా నేరాలు ఉద్దేశపూర్వకమైనవి. నిరంతరాయమైనవి. పశ్చాత్తాపం లేనివి. అయినప్పటికీ కొద్దిమంది మాత్రమే వాస్తవంగా వాటి గురించి మాట్లాడారు. మానవాళి శ్రేయస్సు పేరిట ప్రపంచవ్యాప్తంగా పలు దేశాలను తన నియంత్రణ లోకి తెచ్చుకొంది. అమెరికా విజయం ప్రతిభావంతమైనది, చమత్కార మైనది, సమ్యాహనపూరితమైనది.

అమెరికన్ అధ్యక్షులు చేసే ప్రసంగాలు వినండి. 'అమెరికన్ ప్రజలు' గురించి వారి ఉద్ఘాటనలను నిశితంగా గమనించండి. 'అమెరికన్ ప్రజల హక్కులను రక్షించు కోవాల్సిన సమయమానన్నమయిందని అమెరికన్ ప్రజలకు చెబుతున్నారు. మీ అధ్యక్షుడిని విశ్వసించడం అమెరికన్ ప్రజలను అడుగుతున్నాను. అమెరికన్ ప్రజల తరఫున ఆయన తీసుకొనే చర్యలను

— — — * * * — — —

మనం నైతిక స్పృహను కోల్పోయామా? అసలు మనకు వివేక ముందా? అంతరాత్మ అనేది ఉందా? మన స్వంత చర్యల గురించి కాక, ఇతరుల చర్యలలో మన పాలు గురించి కూడా అంతరాత్మ పట్టించుకోదే? గ్వాంటనామో బే జైలును చూడండి. వందలాది ఖైదీలు గత మూడేళ్ళుగా ఎటువంటి ఆరోపణలు లేకుండానే ఆ జైలులో మగ్గుతున్నారు. ఆ జైలు జెనీవా ఒప్పందానికి పూర్తిగా విరుద్ధం. అయినా దానిని సహిస్తున్నాము. 'అంతర్జాతీయ సమాజం' గురించి అమెరికా ఆలోచిస్తుందా? లేదు. 'స్వేచ్ఛా ప్రపంచానికి నేత'నని చెప్పుకొంటున్న దేశం పాల్పడుతున్న ఘోరమిది.

— — — * * * — — —

విశ్వసించం దని అమెరికన్ ప్రజలను కోరు తున్నాను.' ఆలోచించే శక్తిని రూపుమాపడానికే వాస్తవంగా ఇటువంటి భాషను ఉపయోగించడం జరుగుతుంది. 'అమెరికన్ ప్రజలు' అనే పదాన్ని పదే పదే పునశ్చరణ చేయడం ద్వారా వారికొక భరోసా కల్పిస్తున్నారు. ఇక ఆలోచించనవసరమే లేదు. ఆ భరోసాతో హాయిగా ఉండవచ్చు. అయితే ఇది దారిద్ర్యం ఖకు దిగువన జీవిస్తున్న నాలుగు కోట్ల మంది ప్రజలకు, అమెరికా వ్యాప్తంగా వివిధ జైళ్ళలో ఉన్న ఇరవై లక్షల మంది ఖైదీలకు ఈ భరోసా వర్తించదు.

మనం నైతిక స్పృహను కోల్పోయామా? అసలు మనకు వివేకముందా? అంతరాత్మ అనేది ఉందా? మన స్వంత చర్యల గురించి కాక, ఇతరుల చర్యలలో మన పాలు గురించి కూడా అంతరాత్మ పట్టించుకోదే? గ్వాంటనామో బే జైలును చూడండి. వందలాది ఖైదీలు గత మూడేళ్ళుగా ఎటువంటి ఆరోపణలు లేకుండానే ఆ జైలులో మగ్గుతున్నారు. ఆ జైలు జెనీవా ఒప్పందానికి పూర్తిగా విరుద్ధం. అయినా దానిని సహిస్తున్నాము. 'అంతర్జాతీయ సమాజం' గురించి అమెరికా ఆలోచిస్తుందా? లేదు. 'స్వేచ్ఛా ప్రపంచానికి నేత'నని చెప్పుకొంటున్న దేశం పాల్పడుతున్న ఘోరమిది. గ్వాంటనామో బే వాసుల గురించి మనమెప్పుడైనా ఆలోచించామా? మీడియా వారి గురించి చెబుతున్నదేమైనా ఉందా? ఆ ఖైదీలు ఇక తిరిగి రాని వారుగానే పరిగణించడం లేదా? ఆ ఖైదీలను చిత్రవధలకు గురిచేస్తున్నారు. వారిలో బ్రిటిష్ పౌరులూ ఉన్నారు. మరి బ్రిటిష్ విదేశాంగ మంత్రి వారి గురించి ఏమి చెప్పారు? ఏమీ చెప్పలేదు. బ్రిటిష్ ప్రధానమంత్రి ఏమి చెప్పారు. ఏమీ చెప్పలేదు. ఎందుకని? గ్వాంటనామో బేలో తమ వ్యవహారాలను విమర్శించడం స్నేహపూరిత చర్య కాబోదని అమెరికా స్పష్టంగా చెప్పింది. మీరు మాతో ఉండకపోతే మాకు వ్యతిరేకంగా ఉన్నట్లైనని తేల్చివేసింది. కనుకనే టోనీ బ్లైయర్ నోరు మూసుకున్నారు.

ఇరాక్ ఆక్రమణ ఒక బందిపోటు చర్య. ఉగ్రవాద దాడి. అంతర్జాతీయ న్యాయాన్ని ఎటువంటి మినహాయింపులు లేకుండా ఉల్లంఘించడమే. సంపూర్ణ అబద్ధాలతో మీడియా ద్వారా ప్రజాభిప్రాయాన్ని ప్రభావితం చేసి నిర్దేశితంగా ప్రదర్శించిన సైనిక ప్రతాపం. పశ్చిమాసియా, అరబ్ దేశాలపై సంపూర్ణ సైనిక, ఆర్థిక నియంత్రణను సాధించే లక్ష్యంతోనే ఇరాక్ ను ఆక్రమించుకోవడం జరిగింది. అయితే ఒక నియంత పాలన నుంచి ప్రజలకు విముక్తి కలిగిస్తున్నామనే సాకు చూపారు. ఈ 'విముక్తి'లో వేలాది అమాయకులు హతమయ్యారు. లక్షలాది ఇరాకీలు క్షతగ్రాతులయ్యారు. ఇంకెందరో చిత్రవధలకు గురవుతున్నారు. ఇరాక్ లో ప్రజాస్వామ్యాన్ని పునరుద్ధరించామని, ఆ దేశ ప్రజలకు స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు కల్పించామని చెబుతున్నారు!

ఈ విషయంలో మృత్యువు అన్నదానికి ఏ విలువ లేదు. బుష్, బ్లైయర్ ఉభయులూ మారణకాండను పట్టించుకోరు. కనీసం లక్ష మంది ఇరాకీలు అమెరికా బాంబులు, క్షిపణుల దాడిలో మరణించారు. వీరి ప్రాణాలకు ఏ విలువ లేదు. వారు చనిపోయినట్లు కూడా నమోదు కాదు. 'మేము శవాల లెక్కలు వేయం' అన్నాడు అమెరికా జనరల్ టామీ ఫ్రాంక్స్... దాడి తొలిదశలో ఒక బ్రిటిష్ పత్రిక మొదటి పేజీలో టోనీ బ్లైయర్ ఒక ఇరాకీ బాలుడిని ముద్దాడుతున్న ఫోటో ప్రచురించింది. 'బాలుని కృతజ్ఞత' అని దానికింద రాసింది. తర్వాత కొన్నాళ్లకు మరో ఫోటో వచ్చింది. ఈ బాలుడికి చేతులు లేవు. వాళ్ల కుటుంబం క్షిపణి దాడిలో సర్వనాశనమై పోగా వాడొక్కడే మిగిలాడన్న కథనం కూడా దానితో పాటు ప్రచురితమైంది. 'నాకు నా చేతులు తిరిగి ఎప్పుడొస్తాయి' అని వాడు

అడిగాడు. ఈ కథ చల్లగా తొలగింప చేయబడింది. ఔను కదా!టోనీ బ్లెయిర్ వాడిని అక్కణ చేర్చుకోలేదు. అసలు క్షతగాత్రుడైన పిల్లాడెవరినీ ఆయన దగ్గరికి రానివ్వడు. దిక్కులేని శవాలను అంటుకోడు. రక్తం ఎంత అసహ్యకరమైంది? అది మీ చొక్కాను మురికి మురికిచేసి మీరు టెలివిజన్లో ఎంతో గొప్పగా ఇస్తున్న ప్రసంగాన్ని ఖరాబు చేస్తుంది.

ఇక 2000 అవెరికన్లు చనిపోవడం చికాగైన విషయం. వారిని చీకట్లో సమాధుల వద్దకు చేర్చాలి. చడీ చప్పుడు కాకుండా అంత్యక్రియలు జరిగిపోవాలి. క్షతగాత్రులైన వారు జీవిత పర్యంతం మంచాలపై మగ్గిపోవాలి. చనిపోయిన వారూ, గాయాలపాలైన వారూ మగ్గిపోవలసిందే. పద్ధతులే వేరు.

ఇక్కడ నేను పాబ్లో నెరూడా కవిత ఒకటి పేర్కొంటాను. దాని ద్వారా చాలా విషయాలు తెలుస్తాయి:

**ఒకానొక ఉదయం అంతా తగలబడిపోతోంది
అదో మహాగ్ని కీల
భూమండలంపై విరుచుకుపడింది
మానవాళిని కబళించేయసాగింది**

**ఇక అప్పటి నుంచి మంటలే
అప్పటి నుంచి మండుగుండే
అప్పటి నుంచి నెత్తుటి ధారలే**

**విమానాలు, నావలు గల బందిపోట్లు
ఉంగరాలు, దొరసానులను
వెంట పెట్టుకున్న బందిపోట్లు
ఆశీర్వదించే సాధుసంతుల**

**వెంటవున్న బందిపోట్లు
ఆకాశంలో నుంచి వచ్చారు**

**చిన్నారలను హతమార్చేందుకు
పసికందుల నెత్తురు వీధుల్లో ఏరులై పారింది
చడీ చప్పుడు లేకుండా పిల్లల నెత్తురు లానే
నక్కలు కూడా అసహ్యించుకునే నక్కలు
బ్రహ్మ జెముళ్లు కూడా భరించలేని బండరాళ్లు
నల్ల తాచులు కూడా చీత్యరించే నల్లతాచులు**

**నీవు తారసపడ్డాకే నేను నెత్తురు
స్పెయిన్ శిఖరంలా ఎగిసిపడడం చూశాను
అభిమానం, కత్తుల వరదలో ఒక్కసారిగా
మీరు మునిగిపోతారు
విద్రోహపూరిత
సైనాధిపతులు**

**నా భూత గృహాన్ని సందర్శిస్తారు
శిథిలమైన స్పెయిన్ ను చూస్తారు
ధగ్గమైన ప్రతిఇంట్లోంచి**

కాలుతున్న లోహపు మంటలు

స్పెయిన్ లోని ప్రతి కుంపటిలోంచి

పూలకు బదులు మంటలు

స్పెయిన్ తిరిగి లేస్తుంది

ప్రతి మృత శిశువులోంచి

తుపాకీలు కళ్లలో పెట్టుకుని లేస్తుంది

నేరస్తుల తూటాలలోంచి జీవితం ప్రభవిస్తుంది

అదే ఒకనాటికి

మీ గుండెలు చీలుస్తుంది

మీరడుగుతారు: ఆయన కవితవ్వం

కలలు ఆకుల గురించి గాక

తన దేశపు మహాగ్ని పర్వతాల గురించి లేదేం

రండి, వీధుల్లో పారే రక్తం చూడండి

రండి చూడండి

వీధుల్లో రక్తం

రండి చూడండి

వీధుల్లో రక్తం

నేనొక విషయం చెప్పాలి. నెరూడా కవితను చెబుతున్నానంటే సద్దాం ఇరాక్ ను నాటి స్పెయిన్ ను పోలుస్తూన్నానని కాదు. పౌరులపై బాంబుదాడి భయానకత్వాన్ని అంత శక్తివంతంగా వర్ణించిన పద్యం నేనెక్కడా చదవలేదు కనకే దాన్ని పేర్కొన్నాను.

అమెరికా ఇప్పుడు తన విధానాన్ని బాహాంగానే ప్రకటిస్తోంది. సర్వసంపూర్ణ ఆధిపత్యం తన లక్ష్యమంటోంది. సర్వ సంపూర్ణంగా. అది ఇప్పుడు ప్రపంచ వ్యాపితంగా 132 దేశాలలో 702 సైనిక స్థావరాలను కలిగివుంది. స్వీడన్ ఒక్కటే ఇందుకు గౌరవనీయమైన మినహాయింపు. ఇన్ని చోట్లకు వారెలా చేరగలిగారన్నది ఆశ్చర్యమే. ఏమైనా వారు చేరారు. దాని దగ్గర గట్టిగా వనిచేసే అణుబాంబులు 8000 వున్నాయి. రెండు వేల బాంబులు పావుగంటలో ప్రయోగించేంత సర్వసిద్ధంగా వున్నాయి. ఇప్పుడది రక్షణ కందకాలను ధ్వంసం చేయగలసరికొత్త అణ్వస్త్రాల తయారీలో నిమగ్నమై వుంది. వారికి సహాకరించేందుకు నదా సంసిద్ధమనే బ్రిటిష్ వారు తమ అణ్వస్త్రాలను కూడా మార్చి కొత్తవి పెట్టమని అడుగుతున్నారు. ఇంతకూ ఇవన్నీ ఎవరిపైకి ఎక్కుపెడుతున్నారని నాకు సందేహం

కలుగుతుంటుంది. ఒసామా బిన్ లాడెన్ పైనా? మీ పైనా? నా పైనా? చైనాపైనా? పారిస్ పైనా? ఎవరికి తెలుసు? ఇదో బాల్యాంక విపరీతమని మాత్రం మనకు తెలుసు. అణ్వస్త్రాలు కలిగివుండటం, వాటిని ఉపయోగిస్తా మని బెదిరించడం.. ఇదే ఇప్పటి అవెరికా రాజకీయ తాత్వికతకు మూలసూత్రం... అమెరికాలో లక్షలాది మంది తమ ప్రభుత్వ చర్యల పట్ల ఆగ్రహవేశాలతో వున్నారు. మనస్సు కష్టపెట్టుకుంటున్నారు. కాని వారికా ఒక రాజకీయ శక్తిగా వున్నట్టు కనిపించదు. అయితే ఈ ఆందోళన, అనిశ్చితి, భయం రోజురోజుకూ పెరుగుతున్నదే గాని తగ్గే సూచనలు లేవు.

ఒక రచయిత జీవితం దుర్బలమైనది. అది దాదాపుగా అనావృత కార్యకలాపం. దాని గురించి వేమీ రోదించనవసరం లేదు. రచయిత ఒక నిర్ణయం తీసుకుంటాడు. దానికి కట్టుబడి ఉంటాడు. అయితే అన్ని పవనాలు నిన్ను తాకుతాయనడం చెప్పడంలో సత్యం ఉంది. ఆ పవనాలలో కొన్ని శీతవాయువులు సుమా. నీవు నీ సొంతంగా వాటిని తట్టుకోవాలి. ఎలాంటి ఆశ్రయమూ నీకు దొరకదు. రక్షణ ఉండదు - అబద్ధాలాడితే తప్ప. అటువంటి పరిస్థితిలో నీవు నీ రక్షణ చేసుకోవాలి. ఇందుకై నీవు రాజకీయవేత్తవు కావచ్చు. అద్దంలోకి చూసినప్పుడు మన ఎదుట ఉన్న ప్రతిబింబం కచ్చితమైనదని భావిస్తాము. అయితే ఒక మిల్లీమీటరు కదలండి. ప్రతిబింబం మారి పోతుంది. వాస్తవంగా దరీదావులేని ప్రతిబింబాల వైపు చూస్తున్నాము. అయితే కొన్నిసార్లు రచయిత అద్దాన్ని పగులగొట్టవలసి వస్తుంది. ఏమంటే అద్దానికి ఆవలివైపున ఉన్న సత్యం మనలను తేరిపార చూస్తుంటుంది. మన మేధో కట్టుబాటు ఎంత దృఢమైనదైనా, అచంచల మైనదైనా, నిష్పాపమైనదైనా, పౌరులుగా మన జీవితాలు, మన సమాజాల నిజమైన సత్యాన్ని నిర్వచించవలసి ఉన్నదని నేను విశ్వసిస్తున్నాను. ఇదెంతో బృహత్తర బాధ్యత. దీనిని నిర్వర్తించడం మన విధి. మన రాజకీయ దార్శనికతలో ఇటువంటి కర్తవ్యానికి తావు లేనప్పుడు, మనం దాదాపుగా కోల్పోయిన మానవ హుందాను పునరుద్ధరించ గలమని ఆశాభావానికి ఆస్కారమూ లేదు.

*

అక్టోబర్ 24వతేదీ ఆంధ్రజ్యోతి వివిధ పేజీలో 'ఇవి సాహిత్య సభలా?' శీర్షికన సాహిత్యపేరుతో రాసిన వ్యాసానికి స్పందన ఇది. ఆ వారమే దీనిని పంపించాను. రచయిత పేర్కొన్నారు. సమకాలీన సాహితీ సృజనకు, చర్చకు సముచిత స్థానం కల్పిస్తున్న 'ప్రస్థానం'లోనైనా దీనికి చోటు కల్పించాలని ఆయన కోరారు.

- సంపాదకులు

ఆంధ్ర దేశంలో సాహిత్య సభలపై 'వివిధ' పేజీలో సాహిత్య గారి విశ్లేషణ విశ్వంఖలతకు పరాకాష్ఠ. ఇటువంటి రాతలకు స్పందించాల్సిన అవసరం లేదని అనిపించినా అటువంటి సాహిత్య సభలకు ఆర్థిక హాజరౌతున్న పాపానికి ఇది రాయక తప్పడం లేదు. నాలాంటి సగటు సాహిత్యాభిమానులందరినీ కించపరిచే విధంగా సాగిన ఇటువంటి విచలవిడి పోకడలతో కూడిన రాతలకు 'వివిధ' వంటి మంచి పేరున్న పేజీలో చోటు లభించడం మరీ ఆశ్చర్యం కలిగించింది. సాహిత్యగారి అక్కసుకు నిష్కారణంగా కారణమైన రెండు మూడు అంశాలను మనం చర్చించడం అవసరం. ఆ సభలను నిర్వహిస్తున్న వారిపైనా, హాజరైన సాహిత్యకారుల పైనా, సాహిత్యాభిమానులపైనా మొత్తంగా అందరిపైనా నిందాపూర్వకమైన ఆరోపణల వర్షం కురిపించారు. ఇందులో వాడిన భాష ఇది విమర్శే కదా అనుకోవడానికి కూడా ఆస్కారం లేకుండా చేసింది.

మొదటగా హాజరైన మాపై జరిగిన దాడిని చూద్దాం. నిర్వాహకులకు పార్టీ మూలాలు ఉంటే ఉండనీయండి మాకేంటి?. వారి పార్టీలో చేరాల్సిందిగా కుర్చీలకు కట్టేసి మమ్మల్నేమీ వారు బలవంతం చేయట్లేదు. మాకు ఆ తరహా పాఠాలేమీ చెప్పడంలేదు. ఆ పార్టీ వారిపైనే, లేదా నిర్వాహకులపైనే అక్కసుకు మాత్రమే ఆ రాత అద్దం పట్టింది. సమకాలీన సాహిత్య రంగంలో వస్తున్న మార్పులు, అభ్యుదయ రచనలు, తిరోగామి పోకడల గురించి ఉన్నంతలో వారు పరిశీలించిన మేరకు, వారి కృషి మేరకు వివరించే ప్రయత్నం ఈ సభల్లో చేస్తున్నారు. ఇటువంటి సభలు నిర్వహించడానికి, కాస్తంత సమయం వెచ్చించి వస్తున్న సాహిత్యకారులందరినీ ఒక్కతాటిపైకి తీసుకురావడానికి నిర్వాహకుల కృషిని ఆభినందించకపోతే పోయారు. ఇటువంటి రాతలతో నిందా ప్రచారం ఎందుకు? హాజరౌతున్న వారంతా ప్రత్యేకంగా తీసుకొచ్చిన కార్యకర్తలేనని మరో ఆరోపణ. నాకు నా చుట్టూ కూర్చున్న చాలామందికి అటువంటి రంగులేవీ లేవు. వాటిని ఉద్దేశపూర్వకంగా అద్దే ప్రయత్నం ఎందుకు? రోజుల తరబడి అంతమందిని ఒకే చోట కట్టి పడేస్తున్నది వారు పెడుతున్న భోజనాలు, ఇస్తున్న టీ కాఫీలేనా? పూటకు పట్టెడన్నం సంపాదించుకోలేని వారమని, గతిలేని వారమన్నట్లు మాపైన అలా యధోచ్ఛగా వ్యాఖ్యలు చేయడానికి ఎవరు అధికారమిచ్చారు? నచ్చని అంశాలేమైనా ఉంటే ప్రస్తావించవచ్చు గానీ వ్యక్తిగత దూషణలకు పూనుకోవడం సంస్కారమనిపించు కుంటుందా? పూటగడపని కప్పలు భోజనాల కోసం వస్తున్నారంటూ విశ్వంఖల వ్యాఖ్యలు చేశారు. సాహితీకారులుగా కాకున్నా సాటి మనుషులను సగౌరవంగా చూడాలన్న దృష్టి కూడా లేకపోవడం జుగుప్స కల్గిస్తున్నది.

సాహిత్య సభలంటే చిన్నచూపేల?

సమాజంలోని కుళ్లును కడిగెయ్యడానికి వారు కంకణం కట్టుకుంటారంటూ ఎద్దేవా చేయడం బాగానే ఉంది. మరి ఇటువంటి రాతలతో చేసున్నదేమిటి? కుళ్లును కడిగెయ్యడం ఇలాంటి వారి వద్ద నుండే ప్రారంభించాలన్న విషయం మాత్రం ఈ రచన చదివాకే అర్థమయింది. సాహితీకారులను ఒకడు, ఒకడు అంటూ ఏకపంచనంతో సంబోధించడం, జుట్టుకు రంగులేసుకుంటారని వ్యంగ్యంగా వ్యక్తిగత వ్యాఖ్యలు చేయడం ఏ ప్రయోజనాలనాశించి? సాహిత్యకారులుగా నిర్బంధ 'గుర్తింపు' సాధించిన వాళ్లే వీళ్లంతా అన్న వ్యాఖ్య పరమార్థం ఏమిటో మీకే తెలియాలి. అటువంటి ప్రయత్నమేదైనా చేసి ఏఫలమైతేనే అనుభవపూర్వకంగా అంత సాధికారికంగా వ్యాఖ్యానించగలుగుతారు.

సాహిత్య వృద్ధ అకడమీషియన్లు, వృద్ధ సాహిత్య అకడమీషియన్లు అంటూ తోచినట్లు అర్థంపర్థం లేకుండా వ్యాఖ్యలు చేశారు. సాహిత్యానికి కొత్తరక్తం ఎక్కించడానికి వీరు వేదికలనలంకరిస్తారని మరో వ్యాఖ్య. నవతరం జవనత్వాలను నిర్వీర్యం చేస్తున్న నేటి ప్రపంచీకరణ యుగంలో లెక్కకు మిక్కిలిగా పుట్టుకొస్తున్న విశ్వంఖల రచనలను వెనక్కు కొట్టడం కోసం, జనానికి మేలు చేయడం కోసం ముందుకొచ్చే కొత్త కొత్త ఆలోచనలను అణచిఉంచాలన్నది అభిప్రాయమా? "వృత్తిలో అంచెలంచెలుగా ఎదిగి ఎదగడానికి వయసు అనుమతించనప్పుడు పదవుల్నింది దిగిపోయిన ఈ అకడమీషియన్లు చిద్విలాసంగా జనానికి చైతన్యం గురించి కవటమైన కబుర్లు చెబుతారు" అంటూ వ్యాఖ్యానించారు. మీ లక్ష్యం ఎవరు?. చైతన్యం నింపే ప్రయత్నం నేరమన్నట్లు మాట్లాడుతున్నారు! జనంలోకి చొచ్చుకుపోవడానికి, పార్టీ శ్రేణుల్ని పెంచుకోవడానికి మాత్రమే సాహిత్యసభలు పెడతారన్నట్లు తేల్చేశారు. సాహిత్యసభలతోనే పార్టీలు బలోపేతమైపోయేటట్లయితే ఇక అన్ని పార్టీలు సాహిత్య సభలు పెట్టుకుంటే సరిపోతుంది కదా! సాహిత్య సంఘాలు ఒక రాజకీయ పార్టీకి, సిద్ధాంతానికి అనుబంధ సంస్థలుగా మారిన నాటి నుండే సాహిత్య పతనం ప్రారంభమైందని మరో విపరీత వ్యాఖ్య. ఇప్పటి వరకు అనేక సాహితీ సంఘాలు, పలువురు సాహితీకారులు జరిపిన కృషి అంతా నిష్ఫలమేనని ఒక్క వాక్యంతో తేల్చేస్తారా? ఇది అజ్ఞానానికి ప్రబల నిదర్శనంగా నిలవదా?. నిజంగా ఆలోచిస్తే మీరు చేస్తున్న ఇటువంటి రచనల(దాడుల) మూలంగానే తెలుగు సాహిత్యానికి ప్రమాదం జరుగుతోంది. తెలుగు సాహిత్యానికి హద్దులు నిర్ణయించే ఇటువంటి ప్రయత్నాన్ని ఎవరూ హర్షించరు. మీది వృథా ప్రయాసే. అనేక స్రవంతులు యథాశక్తి పరిపుష్టం చేయబట్టే తెలుగు సాహితీ ఈ నాటికి ఇలాగైనా బట్టకట్టి నిలువగలిగింది. లేదంటే ఇటువంటి రాతలు, ఆలోచనలు చేసే వారి 'కృషితో' ఏ నాడో పతనమై కనుమరుగయ్యేది. సాహిత్యకారుణ్ణి సమాజం గౌరవించే స్థాయిని ఇలాంటి చర్యలు (సాహిత్య సభల్లో పాల్గొనడం) తక్కువ చేస్తాయంటూ మీరు అర్థాలు తీశారు. అది నిజమేనని ఒప్పుకుందాం. అయితే ఇటువంటి రాతలు గౌరవాన్ని పెంచుతాయా?

(మిగతా 9వ పేజీలో)

ప్రముఖ సాహితీవేత్త, కవి, పద్మభూషణ్ బోయి భీమన్న డిసెంబర్ 16న హైదరాబాద్ లో కన్నుమూశారు.

సాహిత్యబోయి, అక్షర భీముడు

ఊపిరితిత్తులకు సంబంధించిన వ్యాధితో బాధపడుతున్న ఆయన వయసు 94 సంవత్సరాలు. తెలుగు సాహిత్య, సంస్కృతీ వికాసాలకు ఆరేడు దశాబ్దాలపాటు ఎనలేని కృషి చేసి తెలుగు సాహిత్యంలో సుస్థిర స్థానాన్ని ఏర్పరచుకున్నారు.

1911లో తూర్పుగోదావరిజిల్లా మామిడికుదురులో జన్మించిన భీమన్న కాకినాడలోని పిఠాపురం రాజా కళాశాలలో గ్రాడ్యుయేషన్ పూర్తి చేశారు. తెలుగు కవిత్వంలో ఆయన సాటిలేని పట్టు సాధించారు. విద్యార్థుల్లో ఉదాత్త విలువలకు బీజం వేసిన ఉపాధ్యాయునిగా ఎనలేని సేవలందించారు. విశ్వజనీనమైన భావావేశంతో, ఉదాత్త ప్రమాణాలతో ఆయన రచించిన కావ్యాలు బహుళ ప్రాచుర్యాన్ని పొందాయి.

పాలేరు నాటకం ఆనాటి దళిత సమాజం మీద చూపిన ప్రభావం అంతా ఇంతా కాదు. ఆ రోజుల్లో పాలేరు నాటకాన్ని ఆడని దళితవాడ లేదంటే అతిశయోక్తి కాదు. దళితుల అభ్యున్నతికి ప్రధాన ఆటంకం 'చదువులేకపోవడమే' అన్న అంబేద్కర్ సిద్ధాంతాన్ని భూమిక చేసుకున్న ఈ నాటకం పాలేరు కలెక్టర్ గా ఎదిగిన ఒక గొప్ప సామాజిక పరిణామాన్ని ఆవిష్కరించింది. ఈ నాటకం ఆంధ్రదేశం లోని తొలి తరం దళిత ఐఎస్ అధికారు లను తయారుచేసిందని కవి, విమర్శకుడు శిఖామణి పేర్కొన్నారు. వివిధ కాలిరాజు నాటకం శ్రామిక దృక్పథంతో రాయబడింది. ఆంధ్రలో కుసుమ ధర్మన్నకవి, నైజాంలో భాగ్యరెడ్డివర్మ నిర్వహిస్తున్న సాహిత్య సాంస్కృతిక పోరాటాలకు ప్రత్యక్ష సాక్షి భీమన్న. కుసుమ ధర్మన్న కవి సంపాదకుడుగా రాజమండ్రి నుండి వెలువడిన జయభేరి పత్రికకు సహాయ సంపాదకుడిగా పనిచేశారు.

అంబేద్కర్ గురించి తెలుగులో అరకొర రచనలు వస్తున్న సందర్భంలో భీమన్న అంబేద్కర్ సుప్రభాతం (1984), పాటలో అంబేద్కర్ అనే కావ్యాలను రాశారు. 1944లో అంబేద్కర్ ఆంధ్రదేశ పర్యటనకు వచ్చినప్పుడు రామచంద్రపురంలో జరిగిన సన్మానసభలో ఇంగ్లీషు కవితలు రాసి అంబేద్కర్ సమక్షంలో వినిపించారు. ఆ పద్యాలే

తర్వాత కలకత్తా నుంచి వెలువడే పీపుల్స్ హెరాల్డ్ పత్రికలో సంపాదకీయంగా ప్రచురించబడ్డాయి.

దీపసభ, రాగవైశాఖి, జానపదుని జాబులు, పాలేరు, కూలిరాజు, మధుబాల, మధుగీత, భీమన్న కావ్య కుసుమాలు, రాగ చిత్రకళా ప్రదర్శనం. ప్రకృతిలో మానవ ప్రకృతి, త్రిపదలు, మానవుని మరొక మజిలి, బాలయోగి, అకాండ తాండవం, ధర్మం కోసం పోరాటం, పిల్లి శతకం, ఏకపద్యోపాఖ్యానం, మణిమానసం, గుడిసెలు కాలిపోతున్నై, శివాలకలు, అంబేద్కర్ మతం, అంబేద్కర్ సుప్రభాతం, భీమన్న పాటల తోట, పాటలలో అంబేద్కర్ మొదలైన దాదాపు 75 గ్రంథాలకు పైగా రచించారు.

1975లో ఆయన రచన 'గుడిసెలు కాలిపోతున్నాయి' అన్న గ్రంథం కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు పొందింది. ఆయన కావ్యాలు, కవితలు తెలుగు సాహిత్యానికి పరిపుష్టిని తెచ్చాయన్న ప్రశంస లందుకున్నాయి. దీపసభ, రాఘోదయం, మధుబాట, రాగవైశిష్టం గ్రంథాలు ఆయనకు మంచిపేరు తెచ్చిపెట్టాయి. భీమన్న సేవలను గుర్తించిన భారత ప్రభుత్వం 1973లో పద్మశ్రీ, 2001లో 'పద్మభూషణ్' బిరుదుతో సత్కరించగా, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం 'కళాప్రపూర్ణ' డాక్టరేట్ తో సత్కరించింది. వారణాసిలోని కాశీ విద్యాపీఠ 1976లో డాక్టరేట్ ను బహూకరించి ఆయనకు కనకాభిషేకం, పుష్పాభిషేకం, కనక పుష్పాభిషేకం చేసింది. ఈ మధ్యనే ఆయన గుర్రం జాషువా పురస్కారం అందుకున్నారు. వివిధ పత్రికల్లో సబ్ ఎడిటర్, ఎడిటర్ గా బాధ్యతలు నిర్వహించిన భీమన్న సామాజిక స్పృహ కలిగిన చైతన్యవంతమైన జర్నలిస్టుగా గుర్తింపు పొందారు. 1978 నుండి 1984 వరకూ ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసనమండలి సభ్యునిగా ఆయన సేవలందించారు. భార్య హైమావతి నగరంలోని పంజగుట్టలో ఉంటున్నారు. వారికి ఇద్దరు కుమారులు, నలుగురు కుమార్తెలున్నారు.

సాహిత్య సభలంటే చిన్నచూపే?

(8వ పేజీ తరువాయి)

సాహితీకారులు ఎటువంటి కార్యక్రమాల్లోనూ పాల్గొనరాదని, వైవిధ్యమైన ఆలోచనలకు ఆస్కారమివ్వరాదని సూత్రీకరించదలుచు కున్నారా? ఏ తరహా కార్యక్రమాల్లో పాల్గొనాలో మీరు నిర్దేశించదలుచుకున్నారా? చూస్తుంటే పురోగామి ఆలోచనలే మీకు కంటగింపవుతున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. సాహితీకారులు జనంతో మమేకం కాకుండా, జనం సమస్యలు తెలుసుకోకుండా వారి మానాన వారి ధోరణిలో రచనలు చేస్తూ బావుల్లో కప్పల్లా బతికేయాలన్నది మీ కోరికా? జనంతో మమేకం కావడానికి, అభివ్రాయాలు పంచుకోవడానికి ఈ సభలు వేదికలుగా పనిచేయడం లేదా? అసలు ఆ సభల్లో సాగే ఆలోచనలతో సంఘర్షించకుండా కార్యక్రమాలపైనే మీ సంఘర్షణ అంతా

సాగుతుండడాన్ని బట్టి మీరు ఏ తరహా ఆలోచనలు చేస్తున్నారో అర్థమవుతూనే ఉంది. ఒక సిద్ధాంతానికి తలవంచిన సాహిత్యకారుడికి తల ఉండదు అని కూడా మీరు సెలవిచ్చారు. అంటే ఇప్పుడు తల ఉన్న సాహిత్య కారులంతా సిద్ధాంత రహితమేనని, అర్థం పరమార్థం లేకుండా రచనా ప్రపంచంలో జీవచ్ఛవల్లా బతుకులీడుస్తు న్నారని మీ విశ్లేషణ. భేష్. తెలుగు అక్షరంతో పరిచయమున్న ప్రతిఒక్కరూ మిమ్మల్ని గుర్తుంచుకోవాలి. ఆఖరుగా ఒక విన్నపం. మీరెన్ని అన్నా సాహితీకారులు ఓరిమితో భరించవచ్చు కాని అభిమానంతో సాహితీ సభలకు హాజరౌతున్న మాలాంటి వారిపై ప్రతాపం చూపడం ఇదే ఆఖరు కావాలని ఆశిస్తున్నాం.

- **పి. శ్రీనివాసరావు,**
నాదర్ గుల్, సరూర్ నగర్ మండలం, రంగారెడ్డి జిల్లా

మనిషి

ఎన్.డి.వి. అజీజ్

“ఏమిటా
వ్రాస్తున్నావు?”
“పత్రిక కథ
వ్రాస్తున్నాను నాన్నా”
“ఇలాంటి
అలోచనలు కూడా నీలో
పుట్టుకొస్తున్నాయా?”
“కథ
వ్రాయటం తప్పేం
కాదుగా నాన్నా?”

“తప్పు కాదు. కాని శ్రమకు తగ్గ ఫలితం ఉండదు. వారం రోజుల నుంచి గమనిస్తున్నాను. టెక్స్ట్ బుక్స్ పక్కన పడేసి తెల్ల కాగితాల్ని నలుపు చేస్తూ వుండలుగా చుట్టి విసిరేస్తున్నావు. మరి కథ పూర్తయ్యిందా?”

“కాలేదు నాన్నా! సరిగా కుదరటం లేదు. ఇంకో రెండు, మూడు రోజుల్లో పూర్తి చెయ్యాలి. చేస్తాను.”

“అ... చేసి”

“పత్రిక పంపిస్తాను”

“పత్రిక వాళ్ళకు నీ కథ నచ్చాలి. నచ్చకపోతే, ఇన్ని రోజుల నీ శ్రమ దండగ. ఒకవేళ నచ్చిందనుకో! వాళ్ళు ఎప్పుడో ప్రచురిస్తారు. ప్రచురించినా ఒక్కోమారు పారితోషికం పంపరు. పంపినా పదో పరకో పంపిస్తారు. అంటే నీ కథ అచ్చయినా నీకొచ్చే ప్రతిఫలం ఎంత? పది రూపాయలు. లేదా పాతిక రూపాయలు. అదీ నువ్వు ఓ పది రోజులు కష్టపడినందుకు. ఇదే పది రోజులు నువ్వు కాలేజీకి వెళ్ళటం మానేసి ఏదైనా కూలి పనికి వెళ్ళావనుకో! రోజు పది రూపాయలు ఇస్తారు. పది రోజులకు వంద రూపాయలు. అదీ శ్రమకు తగ్గ ఫలితం కాక పోయినా వెంటనే డబ్బున్నా చేతికి అందుతుంది. మరి ఇదో... నువ్వే ఆలోచించు!”

“ఇంతకు ఏమిటి నాన్నా మీరు చెప్పేది?”

“ఇంకా అర్థం కాలేదా? ఇలాంటి పిచ్చి రాతలు ఇంకెప్పుడూ వ్రాస్తూ కూర్చోకు. ఇవి కూడు పెట్టేవి కావు. శ్రద్ధగా చదువుకో! భవిష్యత్లో నీకు కూడు పెట్టే చదువు గురించే ఆలోచించు! మరెప్పుడైనా కథలు, కాకర కాయలు అంటూ గీకుతూ అగుపించావో వాళ్ళు చీరేస్తారు. జాగ్రత్త! ఏంటా చూపు? రాసింది పక్కన పడేసి వెళ్ళి నీ టెక్స్ట్ బుక్స్ తీసి చదువుకొంటూ కూర్చో!”

***

“నాన్నా నేను ఎం.ఎ. చదువుతాను. నాకు లెక్చరర్ అవ్వాలని ఉంది.”

“బి.ఎ. దాకా నిన్నూ, స్కూల్ ఫైనల్ వరకూ నీ ఇద్దరు చెల్లెళ్ళను చదివించే సరికే, నా తల వ్రాణం తోకకొచ్చింది. ఇక చదివించటం నా వల్ల కాదు. నేను పనిచేస్తున్న బట్టల కొట్టు ఓనర్ ద్వారా ఆ జిల్లా పరిషత్ చైర్మన్ ను పట్టుకొని, అతని కాళ్ళా వేళ్ళాబడి నీకు జిల్లా పరిషత్ ఆఫీసులో గుమస్తా ఉద్యోగం వేయించేసరికి, నాకు చచ్చి స్వర్గాన ఉన్న నా తండ్రి, తాత అగుపించారు. రేపు మంచి

రోజు. వచ్చి ఉద్యోగంలో చేరమని చెప్పాడు చైర్మన్. వెళ్ళి చేరు!”
 “అది కాదు నాన్నా”
 “నువ్వేం మాట్లాడకు చెప్పింది చెయ్యి. బి.ఎ.లు, ఎం.ఎ.లు చదివినా ఉద్యోగం దొరకటం కష్టమవుతున్న రోజులూ ఇవి! ఈపాటి ఉద్యోగమైనా నీకు వచ్చినందుకు సంతోషించు! అర్థమయ్యిందా?... మాట్లాడవేం? అలా మౌనంగా నోరులేని వెధవలా వుండిపోతే ఎలా? ఊ కొట్టు?”

* * *

“ఇదన్యాయం నాన్నా! అరె... కనీసం పెళ్ళాడే అమ్మాయిని నాకు చూపకుండానే, నా అభిప్రాయంతో నిమిత్తం లేకుండానే, అమ్మ, నువ్వు వెళ్ళి పిల్లను చూడడం, ఏకంగా పెళ్ళి కూడా నిశ్చయం చేసుకొని రావడం చేస్తే మరి నేను దేనికీ?”

“మేము చూసాచ్చిన ఆ పిల్ల మెళ్ళో తాళి కట్టి కాపురం చేయడానికీ”

“అమ్మాయి నాకు నచ్చకుండానే తాళి కట్టెయ్యమంటారా?”

“నేను మీ అమ్మ మెళ్ళో కట్టలేదా? నేనేం ముందుగా మీ అమ్మను చూసి వచ్చి పెళ్ళాడలేదే? పెద్దవాళ్ళు వెళ్ళి చూసాచ్చారు. పెళ్ళి రోజున వెళ్ళాము. మా నాన్న తాళి కట్టా అన్నాడు. మారు మాటాడకుండా కట్టేశాను. నువ్వు ఇప్పుడు అలా కట్టెయ్యో?”

“మీ రోజులు వేరు. ఈ రోజులు వేరు. పిల్లల అభిప్రాయాలకు, ఆలోచనలకు విలువ ఇవ్వకపోతే ఎలా?”

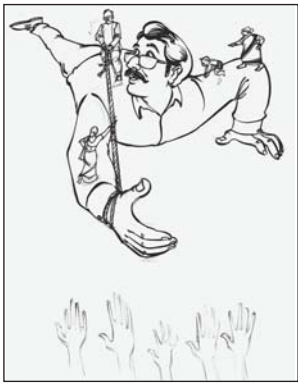
“ఏంట్రా, నీ ఆలోచనలకు విలువ ఇచ్చేది? పెద్దలుగా, నీ తల్లిదండ్రులుగా మాకు నచ్చిన అమ్మాయిని మా ఇంటి కోడలిగా తెచ్చుకొనే హక్కు మాకుంది. మా హక్కును గౌరవించవలసిన బాధ్యత నీపై ఉంది. అమ్మాయేం కుంటిది, కురూపిది కాదులే! చామనఛాయగా వుంది. చూడ్డానికి బాగానే వుంటుంది. స్కూల్ ఫైనల్ దాకా చదివింది. అమ్మాయి నచ్చింది. వాళ్ళిస్తామన్న లాంఛనాలు కూడా నచ్చాయి. అందుకే పెళ్ళి కూడా నిశ్చయం చేసుకున్నాము. వారిచ్చే కట్నానికి మరికొంత అప్పు చేసి నీ ఇద్దరు చెల్లెళ్ళు పెళ్ళిళ్ళు కూడా జరిపించేస్తే నా బాధ్యత తీరిపోతుంది. నేను ఆ కోట్లో ఉద్యోగం మానేసి ఏ మూలో కూర్చొని కృష్ణా, రామా అనుకుంటూ ఏ రామయణమో, భారతమో చదువుకుంటూ కాలక్షేపం చేస్తాను. నా ఆరోగ్యం కూడా సరిగా లేదన్న విషయం నీకు తెలుసు. పైగా కంటి చూపుకూడా మందగిస్తోంది. మునుపట్లా సరిగ్గా లెక్కలు వ్రాయలేకపోతున్నాను. నీ పెళ్ళి అవగానే, నా కళ్ళకు ఆపరేషన్ చేయించి, నా కళ్ళకు ఓ కళ్ళ జోడు తగిలించు! ఇక మునుపటిలా శ్రమించటం నా వల్ల కాదు. ఇక నుంచి కుటుంబ బాధ్యత అంతా నువ్వే చూసుకోవాలి. ఏమంటావు?”

* * *

“ఏమండీ!”
 “ఏమిటి?”
 “ఈవేళ కాస్త పెందలాడే ఆఫీసు నుంచి ఇంటికి రండి!”
 “దేనికీ?”
 “మాగమనసులు సినిమా రిలీజ్ అయ్యిందట వెళ్ళాం! నాకు

నాగేశ్వరరావు సినిమాలంటే మహా ఇష్టం. ఇప్పటి వరకూ దాదాపు ఆయన సినిమాలు అన్నీ చూశాను.”

“నీకు నాగేశ్వరరావు సినిమాలంటే మహా మహా ఇష్టమని ఇప్పటికి చాలాసార్లు చెప్పావు. మన పెళ్ళి కాకముందు ఏమోగాని మన పెళ్ళయిన రెండేళ్ళ కాలంలోనే నువ్వు చూసిన సినిమాలే మళ్ళా వస్తే, మళ్ళా చూడాలని బలవంత పెట్టి తీసుకెళ్ళావు. పోయిన వారమేగా ‘దేవదాసు’ మళ్ళీ రిలీజయిందని, ప్రాణాలు తోడి తీసుకెళ్ళావు. మళ్ళీ ఇప్పుడు మొదలా? అయినా ఈ సినిమాల పిచ్చేమిటి? ఏ నెలకో, రెండేళ్ళకో ఓసారి చూస్తే సరదాగా వుంటుంది. అంతేకాని, ప్రతి వారం సినిమా చూడాలి అంటే ఎలా? ఇద్దరం వెళ్ళి వచ్చేసరికి ఎంత ఖర్చవుతూ వుందో ఆలోచించావా? ఒకవైపు అమ్మానాన్నల అనారోగ్యపు మందుల ఖర్చులు, మరొకవైపు చెల్లెళ్ళ పెళ్ళిళ్ళకు చేసిన అప్పులు, ఇంకోవైపు పిల్లవాడి డబ్బా పాల ఖర్చు, వాడికి ఏదైనా చిన్నపాటి జబ్బు చేసినా ‘డాక్టర్ దగ్గరకు వెళ్ళాల్సిందే’ అంటూ తీసుకెళ్ళి, పదో, పాతికో ఖర్చు చేయిస్తావు. ఇంటి ఖర్చు.. అప్పుడప్పుడు ఇంటికి వచ్చేపోయే బంధువుల తాకిడి ఖర్చు, ఇలా అన్ని ఖర్చులకు గాను నాకొచ్చే జీతం ఏమూలకు సరిపోవడం లేదు. ప్రతి నెలా పాతికో, యాభయ్యో అప్పు చేయవలసి వస్తోంది... ఈ విషయాలన్నీ నీకు ఎన్నిసార్లు చెప్పినా గుర్తుండవు. నా తల్లిదండ్రుల మాట కాదనలేక, నీలాంటిదాన్ని చేసుకున్నాను. అలాకాక నాలా బాగా చదువుకొని, ఏ ఉద్యోగం చేసేదాన్నో చేసుకొని వుంటే బావుండేదనిపిస్తోంది.

“నాకూ అనిపిస్తోంది. మా నాన్న తొందరపడి, తక్కువ కట్టుమని, మీలాంటి గుమస్తాకిచ్చి పెళ్ళి చేశాడని, అదే ఇంకాస్త ఎక్కువ అప్పో సప్పో చేసి, ఏ డాక్టర్కో, ఇంజనీర్కో చేసి వుంటే నా జీవితం బాగుండేది. నా మొగుడు ఫలానా అని నలుగురిలో గర్వంగా చెప్పుకోవడానికి విలువ వుండేది. అన్ని కోరికలు తీరేవి. ఇలా ఏ మురిపం లేక, ఏ కోరికా సరిగా తీరక అన్నింటికి రాజీపడి బ్రతకవలసివచ్చేది

కాదు. పోయి పోయి నా ఖర్చు కొద్దీ మీలాంటి గుమస్తాకు భార్యనయ్యాను. ఓ అచ్చలా లేదు, ముచ్చటా లేదు. ఏం చేద్దాం అంతా నా ఖర్చు? నా సినిమా పిచ్చి అంతగా అంటారే? మరి మీరెందుకు, అలా పుస్తకాలు కొని ఇల్లంతా పుస్తకాల మయం చేయటం? ఇది దండగమారి ఖర్చు కాదా?”

“నేను ఊసుపోని కాలక్షేపపు పుస్తకాలు కొనటం లేదే? సాహిత్య సంబంధమైన, ప్రపంచ విషయాల సంబంధమైన పుస్తకాలు కొంటున్నాను. వాటివల్ల మనసుకు ఆహ్లాదం, మనకు తెలియని ఎన్నో విషయాలు తెలుస్తాయి. నిన్నూ చదవమని ఎన్నోసార్లు చెప్పాను. అయినా లాభం లేకపోయింది. పుస్తకాలు చదవటం మంటేనే బద్దకమాయే! పోనీ పై చదువులకయినా ప్రయత్నించు అంటే. చదివిన చదువు చాల్లే! అంటావు. అయినా పెరిగిన కుటుంబ ఖర్చుల దృష్ట్యా నేనిప్పుడు ఏ పుస్తకాలు కొనటం లేదే? సెంట్రల్ లైబ్రరీ నుంచి పుస్తకాలు తెచ్చుకొని చదివి, మళ్ళా వెనక్కు ఇచ్చేస్తున్నాను.

“ఇన్ని మాటలెందుకు నన్ను సినిమాకు తీసుకెళ్ళున్నారా లేదా?”

“ఈవేళ వీలుపడదు. వచ్చేవారం చూద్దాం!”

“సెకండ్ రిలీజ్ సినిమా అండి! ఎన్నాళ్ళు ఆడుతుందో తెలియదు. ఈ రోజే వెళ్ళమండి!”

“ఈ రోజు సాయంకాలం టౌన్ హాల్లో సాహిత్య సభ ఉంది. రాష్ట్రం నలుమూలల నుంచి పేరెన్నికగన్న సాహిత్యకారులు వస్తున్నారు. వెళ్ళి తీరాలి. కావాలంటే నువ్వూరా!”

“ఆ సభలు, చట్టుబంధలు నాకిష్టం లేదు”

“నీకేది ఇష్టమని. సినిమాలు తప్ప మరేదీ ఇష్టం లేదు! వస్తాను ఆఫీసు టైం అవుతోంది.”

“అయితే సాయంకాలం సినిమాకు తీసుకెళ్ళరన్నమాట! సరే వెళ్ళండి! రాత్రికి చూద్దురుగాని నా తడాఖా ఏమిటో?”

* * *

“రేయ్ నీకేమైనా బుద్ధి వుందట్రా! నీ భార్యను బలవంతంగా తీసుకెళ్ళి మళ్ళీ పిల్లలు పుట్టకుండా ఆపరేషన్ చేయిస్తావా? నీకేం డజన్ల కొద్దీ పిల్లలున్నారనుకొన్నావా? వున్నది ఒక్కడాయే! ఒకవేళ వాడు ఏదైనా రోగానికి గురై పుటుక్కున ఛస్తే, మళ్ళీ పిల్లలు ఎలా పుడతారా!”

“మళ్ళీ పిల్లలు పుట్టాల్సిన అవసరం లేదు. ఈ దేశంలో అనాధ పిల్లలు వేలకొద్దీ వున్నారు. వారిలో ఎవరో ఒకరిని తెచ్చుకొంటే సరి!”

“అంటే... మళ్ళీ తీసుకెళ్ళి పిల్లల పుట్టేలా నీ భార్యకు తిరుగు ఆపరేషన్ చేయించనంటావు.”

“ఆపరేషన్ చేయించిందే పిల్లలు వద్దనుకొని. మళ్ళీ తీసుకెళ్ళి రీ-ఆపరేషన్ ఎలా చేయిస్తాననుకొన్నారు. చస్తే చేయను. చూడు నాన్నా! ఇప్పుడు మన దేశం జనాభా 60 కోట్లకు పైగా వున్నారు. అందులో మూడు పూటల అన్నం తింటున్న వారు కేవలం పది శాతం మాత్రమే, మిగతా 50 శాతం సరిగా ఒక పూట తిండి లేక... అల్లాడిపోతున్నారు. అరకొర తిండితో... కాలం గడుపుతున్నారు. వస్తులతో కూడా కాలం గడుపుతున్నారు. దీనంతటికీ కారణం?”

జనాభా పెరుగుదల. ఆ పెరుగుదలకు సరిపడా ఆహార ధాన్యాలు ఉత్పత్తి కాకపోవడం. కేవలం పిల్లల్ని పుట్టించగానే సరికాదు నాన్నా! వాళ్ళ బాగోగుల్ని, వాళ్ళ భవిష్యత్తును కూడా ఆలోచించాలి. పిల్లల్ని ఉన్నత స్థాయికి తీసుకెళ్ళాలంటే పరిమిత సంతానమే అవసరం. ఈ అవసరాన్ని గుర్తించక, డజన్ల కొద్దీ పిల్లల్ని పుట్టించేసి, వారి మానాస వారు బ్రతుకుతారులే అనుకుంటే అది పొరపాటు. ఒక విధంగా నా దృష్టిలో నేరం కూడా! ఈ నేరానికి అక్షర జ్ఞానంలేని వారంటే సరే, చదువు సంధ్యలు వుండి, ఉద్యోగాలు చేస్తున్నవారు కూడా పూనుకోవటం చాలా విచారంగా ఉంది.

“మీ గవర్నమెంటే చెప్పింది కదరా! ఇద్దరు లేక ముగ్గురు చాలని, మరి అలాంటిది. నువ్వు ఒక్కడే చాలనుకుంటే ఎలా?”

“మీలాంటి వారు అక్షర జ్ఞానం లేనివారు. కేవలం ఒక్కడు చాలంటే, ఎక్కడ ఆందోళన చేస్తారో అని, ఇద్దరు లేక ముగ్గురు అన్న నినాదం ముందుకు తెచ్చింది. దాన్నయినా ఎందరు పాటిస్తున్నారు?”

“నువ్వెన్నయినా చెప్ప! కనీసం మరో ఇద్దరయినా వుండాలి. వెళ్ళి తిరుగు ఆపరేషన్ చేయించు!”

“ఈ విషయంలో నా నిర్ణయం మారదు.”

“సరే! ఈ తండ్రి మాటనే లెక్క చేయవు కదూ! సరే కానిరా! కాని. నీ ఇష్టమొచ్చినట్లుగా కాని... పిదపకాలం పిదప బుద్ధులు. అంతా కలికాలం మహిమ. ఏం చేద్దాం?”

* * *

మీ తెలివి తెల్లారినట్లుగా ఉంది. ఇప్పుడందరూ, తమ పిల్లల్ని ఇంగ్లీషు మీడియం స్కూళ్ళలో చేర్పించడానికి ఉత్సాహం చూపుతుంటే, మీరేంటండి? తీసుకెళ్ళి గవర్నమెంట్ స్కూల్లో చేరుస్తానంటారు. నా కొడుక్కు ధారాళంగా ఇంగ్లీషు మాట్లాడటం రావాలి. వాడో గొప్ప డాక్టరు కావాలి.”

“గవర్నమెంట్ స్కూల్లో చదివినా డాక్టర్ కావచ్చు. డాక్టర్ కాదు మరే చదువు అయినా చదవవచ్చు. గవర్నమెంట్ స్కూళ్ళలోనే చదివి ఎంతో పెద్ద పెద్ద పదవులు పొందిన వారందరో వున్నారు! చదువు పట్ల శ్రద్ధ వుండటం ముఖ్యం కాని ఎక్కడ చదవటం అన్నది ముఖ్యం కాదు. అయినా ఆ తెల్లవాడు తన పాలనా సౌలభ్యం కోసం తన భాషను మనపై రుద్దితే, అదే గొప్ప భాషగా భావించి, దాన్నే పట్టుకొని ఇంకా వెళ్ళాడుతూ వుండటం మనలోని బానిస మనస్తత్వానికి, వెర్రితనానికి నిదర్శనం.”

“మీరెన్నయినా చెప్పండి! నేను చస్తే, పిల్లాడ్ని ఆ గవర్నమెంట్ స్కూల్లో చేర్పించడానికి ఇష్టపడను. ఏ విషయంలో అయినా మీ మాట వింటానేమోనని, ఈ విషయంలో మాత్రం వినను. వున్నది ఒక్కడాయే! వాడిని కూడా గొప్ప చదువులు చదివించకపోతే ఎలా!”

“చదివిద్దామోయ్. అందుకు నాకభ్యంతరం లేదు. కాకపోతే, గవర్నమెంట్ స్కూల్లో, గవర్నమెంట్ కాలేజీలో చదివిద్దాం!”

“అక్కడ ఇంగ్లీషు మీడియం ఎక్కడుంటుంది? తెలుగులోనే చెప్పేది. అలా అయితే నా కొడుక్కి ఇంగ్లీషు ఎలా వస్తుంది?”

“ఒకటో తరగతి నుంచి బి.ఎ. డాక చదివింది, గవర్నమెంట్, స్కూల్, కాలేజీల్లోనే కదా! మరి నాకు ఇంగ్లీషు వ్రాయటం, మాట్లాడటం రావటం లేదా?”

“మీ బట్టర్ ఇంగ్లీషు ఏపాటిదో నాకు తెలుసు లెండి! నాకు అలాంటి ఇంగ్లీషు మాట్లాడడం కాదు కావలసింది. అచ్చం ఇంగ్లీషు దొరలా మాట్లాడే ఇంగ్లీషు మాట్లాడడం కావాలి.

“పరభాషా వ్యామోహం సమాజంలో ఎంతగా పాతుకుపోతూ వుందో నిన్ను చూస్తే తెలుస్తోంది. సరే కానివు! వాడ్ని గవర్నమెంట్ స్కూల్లో చేర్పించి నిత్యం నీతో సూటిపోటి మాటలు పడ్డం దేనికి?”

* * *

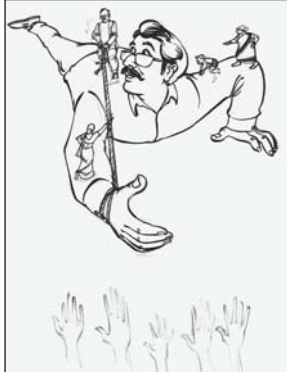
“ఇదిగో నిన్నే! అలా కూర్చో. నీతో ఓ ముఖ్య విషయం మాట్లాడాలి.”

“ఆ... కూర్చున్నాను. చెప్పండి! ఏమిటా ముఖ్య విషయం? “నువ్వు కోరుకున్నట్లుగానే మనబ్యాంకు డాక్టర్ అయ్యాడు. పి.జి. కూడా పూర్తి చేశాడు. రేపో మాపో ఉద్యోగం కూడా వస్తుంది.

“అయితే...”

“మన వాడికి పెళ్ళి చేద్దాం!” పెళ్ళీడు వచ్చి చాలా రోజులయింది కదా! ఇంకా ఆలస్యం చేయటం దేనికి?”

“నేను అదే ఆలోచిస్తున్నాను. కాని నేననుకొన్న విధంగా

మంచి సంబంధాలు ఏవీ అగుపడ్డం లేదు. నా కొడుకును ఓ గొప్పింటికి అల్లుడ్ని చేయాలన్నది నా కోరిక.”

“గొప్పింటి సంబంధాలు దేనికోయ్! మన స్థాయి సంబంధాలు చూసి చేస్తే సరి.”

“మన వాడికేంటంటి! డాక్టర్. లక్షలకు లక్షలు కట్టం ఇచ్చి పిల్లనిస్తామని వస్తున్నారు. కాకపోతే, ఓ కోటేశ్వరుని కూతుర్ని నా ఇంటి కోడలిగా చేసుకోవాలన్నది నా ఆలోచన. అందుకే వచ్చిన సంబంధాలన్నీ ఏదో ఒక వంక పెట్టి దూరం చేస్తున్నాను. అవునూ మీరు! ఈ సంబంధం విషయంగా ఏమీ పట్టించుకోకపోతే ఎలా? ఎలాగైనా ఓ కోటేశ్వరుని సంబంధం ఖాయం అయ్యేలా చూడండి!”

“మరీ ఇంత ఆశపనికి రాదే?... నీకు చెప్పాలనుకొన్న ముఖ్య విషయం, మనవాడి పెళ్ళి గురించే అయినా, ఆ విషయం సంబంధంగా, నా మనసులోని ఆలోచన గురించి నీతో చెప్పాలని.”

“ఏమిటి మీలో వున్న ఆలోచన”

“నేను పని చేస్తోన్న ఆఫీసులోనే నా కొలిగ్ ఒకతను వున్నాడు. మన పరిస్థితి బాగాలేనపుడు అతను ఆర్థికంగా నన్ను ఎన్నోసార్లు ఆదుకొన్నాడు. ఇప్పుడు అతను అనుకోకుండా చాలా ఇబ్బందుల్లో పడ్డాడు. జీతం మొత్తం కుటుంబ ఖర్చులకు, భార్య అనారోగ్యానికి, ఇంటి అద్దెకు, పిల్లల చదువులకే సరిపోవటం లేదు. అతనికి అయిదు మంది సంతానం. నలుగురు ఆడపిల్లలు. ఒక అబ్బాయి. నలుగురు అమ్మాయిలు పెళ్ళిచెయ్యారు. చదువుకొంటున్నారు. వారికి పెళ్ళిళ్ళు ఎలా చేయాలో తోచటం లేదతనికి. భారీ కట్టాలు ఇచ్చి పెళ్ళిళ్ళు చేసే స్థితిలో లేదు. అమ్మాయిల చదువులు కూడా ఇంకా పూర్తి కాలేదు. పెద్దమ్మాయి మాత్రం ఎం.ఎ. పూర్తి చేసింది. ప్రైవేట్ కాలేజీలో పనిచేస్తోంది. మంచి అమ్మాయి. చూడ చక్కగా వుంటుంది. మనబ్బాయికి తగిన జోడు. ఆ అమ్మాయిని మనబ్బాయికి చేసుకొంటే బాగుంటుందని నా ఆలోచన. నీవేమంటావు...?”

“మీ తెలివి తెల్లారినదంటాను. లక్షలు ఇస్తామని వచ్చే సంబంధాలన్నీ నేను వెనక్కు పంపుతూ వుంటే, - కట్టం కూడా ఇచ్చుకోలేని, ఆ అమ్మాయిని మనింటి కోడలిగా చేసుకుందామంటారా? అవ్వా! ఎవరైనా విన్నా, తెలిసినా నవ్విపోతారు.

“ఇందులో నవ్వడానికేముందోయ్. మన పిల్లవాడు. మన ఇష్టం.”

“మన ఇష్టమైనా, మనల్ని వెర్రి వెంగళప్పలుగా భావిస్తారు. ఇంతకూ ఆ అమ్మాయి మన కులమేనా?”

“ఈ కాలంలో కూడా కులమతాల పట్టింపేమిటి? నీ పిచ్చిగాని”

“నా పిచ్చికాదు. నిజంగానే మీకు పిచ్చి పట్టినట్టుంది. లేకపోతే, ఇలాంటి వెర్రి మొర్రి ఆలోచనలు రావు.

“ఎవరికి ఎలాంటి ఆలోచనలు వచ్చినా, నేను మాత్రం మీరు, మీరు చూసే సంబంధాన్ని ఒప్పుకోను.

“నువ్వెప్పుడొచ్చావురా?”

“వచ్చి చాలాసేపయింది. గుమ్మం బయటే నిల్చిని మీ మాటలన్నీ విన్నాను.

ఇదిగోండి! మీకిదే చెబుతున్నాను. నేను మౌనిక అనే నా క్లాస్ మేట్ ను ప్రేమించాను. ఆమె కూడా నన్ను ప్రేమించింది. ఆమె కూడా డాక్టర్! మా పెళ్ళికి ఆమె తల్లిదండ్రులు అంగీకరించారు. మీ అభిప్రాయం కనుక్కోమన్నారు. ఇన్నాళ్ళుగా ‘చెబుదాంలే’ అని నేనే తాత్యారం చేశాను. ఈ రోజు సందర్భం వచ్చింది కాబట్టి చెబుతున్నాను. మీరు అవునన్నా, కాదన్నా నేను పెళ్ళాడేది ఆ అమ్మాయినే!

“మన కులమేనా? వున్న వాళ్ళేనా?”

“మన కులం కాదు. మనలాగే మధ్యతరగతి కుటుంబం వారిది.”

“మరి కట్టం?”

“తానూ డాక్టర్ అయినపుడు కట్టం దేనికి?”

“పోనీ లాంఛనాలు.. అవైనా...”

“ఏవీ వద్దన్నాను.”

“నీపై ఎన్ని ఆశలు వుంచుకొన్నానా... నిన్ను ఓ కోటేశ్వరుడికి అల్లుడ్ని చేయాలనుకుంటే, చివరికి నువ్విలాంటి నిర్ణయం తీసుకుంటావా? నేను చస్తే అంగీకరించను.”

“అమ్మా... నువ్వు అంగీకరించకున్నా, నాన్న అంగీకరించకున్నా, నా పెళ్ళి ఆ అమ్మాయితోనే జరగటం ఖాయం! ఈ విషయంలో మీరెన్ని చెప్పినా నా నిర్ణయం మార్చుకోను.”

“రేయ్! నిజంగా ఇన్నాళ్ళకు నా కొడుకువనిపించావు. నీకు అంగీకారమైతే నా కొలిగ్ కూతుర్ని మనింటి కోడలిగా చేసుకోవాలన్న ఆలోచన నాలో వుండింది. సరే, అతను ఆర్థికంగా, ఆపదలో ఆదుకొన్నాడు కాబట్టి, ఆ అమ్మాయి పెళ్ళి ఇంకొకరితో అయ్యేందుకు నా వంతు ఆర్థిక సహకారం అతనికి అందజేస్తాను. నువ్వు మాత్రం నీకు నచ్చిన పిల్లనే పెళ్ళి చేస్తో! అయితే ఒక్క కండిషన్?”

“ఏమిటది?”

“పెళ్ళి అట్టహాసంగా కాక, సింపుల్ గా రిజిస్ట్రార్ ఆఫీసులో జరగాలి. పెళ్ళి పేర దండగమారి దుబారా ఖర్చు, వారికి కాని, మనకు కాని ఖర్చువటం నాకిష్టం లేదు. ఏమంటావు?”

“సరే... మీ ఇష్టం!”

“అయ్యో అదేంటంటి అలా అంటారు. సంప్రదాయబద్ధంగా... అట్టహాసంగా, బంధువుల్ని పిలిచి పెళ్ళి చేయకపోతే ఎలా? - రిజిస్ట్రార్ మ్యారేజ్ పెళ్ళి కూడా ఓ పెళ్ళేనా?”

“పది లక్షలు ఖర్చు పెట్టి పెళ్ళి చేసినా పెళ్ళే, సింపుల్ గా, దండల పెళ్ళిచేసినా పెళ్ళే! - మన సమాజంలోనే పెళ్ళి పేర దుబారా ఖర్చు జరుగుతూ వుందే కాని, వేరే సమాజాల్లో అన్నీ దాదాపు రిజిస్ట్రార్ మ్యారేజ్ పెళ్ళిళ్ళే. మన దేశంలో కూడా ప్రతి వ్యక్తి, విధిగా రిజిస్ట్రార్ మ్యారేజ్ చేసుకోవాలి అన్న చట్టం తెచ్చినప్పుడే పెళ్ళి పేర జరిగే అనవసరపు ఖర్చు, అలాగే కట్టం కూడా, తగ్గుముఖం పడుతుంది. రేయ్! ఓ తండ్రిగా నేను నీ నిర్ణయాన్ని మనసారా అభినందిస్తున్నాను. త్వరలో వెళ్ళి నువ్వు ఆ అమ్మాయి వెళ్ళి, రిజిస్ట్రార్ ఆఫీసులో మ్యారేజ్ అప్లికేషన్ ఇచ్చి రండి! వారు ఓ నెలరోజులు గడువు పెడతారు కాబట్టి,

ఆ నెలరోజులు ఆపి... పెళ్ళి చేసేస్తాను.”

“థాంక్యూ నాన్నా... థాంక్యూ వెరీమచ్”

***

“ఈ కార్యక్రమానికి విచ్చేసిన సాహితీవేత్తలకు, సాహిత్య అభిమానులకు, ఇతరులకు, వేదికపైన ఇతర పెద్దలకు నా నమస్కారాలు. నేను రచనలు చేయాలని కాలేజీ రోజుల్లో ప్రయత్నించాను. అప్పుడు మా నాన్నగారు అడ్డుకొన్నారు. ఆ తర్వాత నాపై పద్ద కుటుంబ బాధ్యత కారణంగా రచనలు చేసే అవకాశం లేకపోయింది. అయితే పుస్తకాలు చదవటం, సాహిత్యాభిలాషిగా సాహిత్య సభలకు రావటం మాత్రం మానుకోలేదు. రాలేని పరిస్థితి వున్నప్పుడు తప్ప. ఇక అసలు విషయానికి వస్తున్నాను.” మనం చనిపోయేలోగా సమాజానికి ఎంతో కొంత మేలు చేయాలి. అది ఈ సమాజ పౌరునిగా, ప్రతి వ్యక్తి బాధ్యత.” ఈ మాటలు నాలో చాలా కాలం నుంచి ఆలోచనలు రేకెత్తించాయి. ఆ ఆలోచనలకు ఈనాటికి కార్యరూపం వచ్చింది. నేను జిల్లా పరిషత్లో ఓ ఆఫీసర్ హోదాలో రిటైర్ అయ్యాను. నా రిటైర్మెంట్ తాలూకు డబ్బు నాలుగు లక్షలు వచ్చింది. ఈ నాలుగు లక్షల్లో రెండు లక్షల రూపాయలు పేద విద్యార్థుల్లో కొందరికైనా ఉపయోగపడేందుకు గతించిన నా అర్ధాంగి పేర ఓ ట్రస్ట్ ఏర్పాటు చేశాను. ఆ రెండు లక్షలపై వచ్చే వడ్డీ నీ ప్రతి నెలా ఓ పేద విద్యార్థికి, అతని పుస్తకాల నిమిత్తమో, ఫీజుల నిమిత్తమో ఇవ్వటం జరుగుతుంది. ఇక మరో రెండు లక్షలు స్థానిక జిల్లా రచయితల సంఘానికి విరాళంగా ఇచ్చాను. ఇకపై దానిపై వచ్చే వడ్డీతో సాహిత్య సభలు నిర్వహించటం, ప్రతిభ వుండి, వెలికి రాని రచయితల పుస్తకాలు ప్రచురించటం జరుగుతుంది. నా భార్య పేర ఏర్పాటు చేసిన ట్రస్ట్లోనూ, ఈ రచయితల సంఘంలోనూ నా వంతు ఇకపై ఏమీ వుండదు. ఓ కమిటీ ఏర్పాటు చేయటం జరిగింది. కమిటీ వారే అంతా చూసుకొంటారు. నేను చివరగా ఒక్కమాట చెప్పి ముగిస్తాను. ఈ రచయితల సంఘానికైనా, పేద విద్యార్థుల కోసం ఏర్పాటు చేసిన ట్రస్ట్ కయినా మీ పరిధి మేర మీకు తోచిన విరాళాలు ఇవ్వండి? పదిమంది వ్యక్తుల చేతులు, సహాయ సహకారాలు కలిస్తేనే ఏ సంస్థలయినా కలకాలం మనుగడ సాగించేది. మరి నా చివరి కోరిక మన్నిస్తారని ఆశిస్తూ శెలవు తీసుకొంటున్నాను. శెలవ్...

***

“మీ పద్ధతి ఏం బాగాలేదు నాన్నా! నాలుగు లక్షలు తీసుకెళ్ళి అలా ట్రస్ట్ లకిచ్చేయ్యడమేంటి. అమ్మ చనిపోయాక, మిమ్మల్ని అదుపులో వుంచటమే కష్టమైపోయింది. సరే ఇచ్చారు. అక్కడితో పూరుకొన్నారా? పగలు లేచింది మొదలు రాత్రి పొద్దుపోయే వరకూ ఏదో ఒక సామాజిక సేవ అంటూ పూరి వెంట పడి తిరుగుతారు. అరె... కొడుకు కోడలు కలసి ఓ నర్సింగ్ హోం పెట్టుకున్నారు. ఆ నర్సింగ్ హోంలో ఉండి, డైలీ కలెక్షన్, మందులు తెప్పించడం, బ్యాంక్ కెళ్ళి డబ్బు కట్టిరావటం, ఇతరత్రా పనులు చూసుకోమంటే చూసుకోరు. వీటన్నింటిని చూసుకోవడానికి నెలకు రెండువేలీచ్చి ఓ కుర్రాడ్ని పెట్టుకోవలసి వచ్చింది. పోనీ ఇంటి విషయాలు ఏమైనా పట్టించుకొంటారా! అంటే అది లేదు. మీరే పని చేయనందుకు, ఇంటి పనుల కోసం ఓ పని

మనిషిని పెట్టుకోవలసి వచ్చింది. పోనీ మీ కొచ్చే ఆ పెన్షన్ డబ్బుయినా ఇస్తున్నారా? అంటే అదీ లేదు. నెల నెల వచ్చే ఆ పదివేల పెన్షన్ - సమాజ ఉద్ధరణ పిచ్చితో, ఎవరికో ఒకరికి లేదా, ఏదో ఒకదానికి ఖర్చు పెడుతున్నారు. మరి మీ వల్ల మాకెలాంటి ఉపయోగం లేనప్పుడు. మీరు ఇంట్లో వుండటం దేనికి? మేము మీకు తిండి పెట్టడం దండగ! వెళ్ళి ఏ వృద్ధాశ్రమంలోనో చేరిపోండి! లేదా నేను చెప్పినట్లుగా అయినా చేస్తూ వుండండి. సాయంకాలం లోపు మీ నిర్ణయం తెలియజేయండి? దట్టాలి!

***

“ఇదిగో మిమ్మల్నే! ఇందాకట్టుంచి మీరిద్దరు ఈ హోటల్లో కూర్చోని టీ తాగుతూ నా గురించి, నేను తీసుకున్న నిర్ణయం గురించి పక్రభాష్యాలు చెప్పుకుంటూ సవ్యకోపడం ఆ మూల కూర్చోని నేనూ టీ తాగుతూ అంతా విన్నాను. నా రిటైర్మెంట్ డబ్బు ట్రస్ట్ కివ్వడం పిచ్చి పని కాదు మంచి పని. నా కొడుకు నన్ను వృద్ధాశ్రమంలో చేరమనటం, తండ్రి పట్ల అతనికున్న బాధ్యతను నెరవేర్చకపోవడమే! నేను వృద్ధాశ్రమంలో చేరక ఓ అద్దె ఇల్లు తీసుకొని, అనాధ శరణాలయం నుంచి 14 ఏళ్ళ అమ్మాయిని దత్తత తీసుకోవడానికి, తెచ్చుకోవడానికి కారణం? వృద్ధాశ్రమంలో కొన్ని పరిధులకు లోబడి వుండాలి. అలా వుండటం నా వల్ల కాదు. తిరుగుతూ చావాలన్నదే నా అభిమతం. అనాధ అమ్మాయిని తెచ్చుకొన్నది, నాకు ఇంత వండి పెట్టడానికి. తాను తింటూ చదువుకోవడానికి. ఆ అమ్మాయి చదువుకోవాలి అనే వరకు చదివిస్తాను. పదిమందికి ఉపయోగపడేలా తీర్చిదిద్దతాను. పెళ్ళి కూడా చేస్తాను. నాకు కూతురు లేని లోటును ఆ అమ్మాయి ద్వారా తీర్చుకుంటాను. అంతేకాని, మీరిందాక అన్నారే! ముసలాడయినా కండపుష్టితో వున్నాడు. పైకి పెంపుడు కూతురు. లోపల శారీరక అవసరాల తీర్చేందుకు ఉపయోగపడుతుంది అని. దీన్నిబట్టి మీ

మెదళ్ళు ఎంతగా కుళ్ళిపోయి వున్నాయో అర్థం అవుతోంది. మీరే కాదు. ఈ సమాజంలో ఏ వ్యక్తి మంచి చేయాలనుకున్నా, చేస్తున్న మీలాంటి కుళ్ళు మెదళ్ళ వాళ్ళు నానా రకాలుగా వక్రీకరణ భాష్యాలు చెబుతారు. ప్రచారం చేస్తారు. మీరెంతగా ప్రచారం చేసినా నిజం ఏమిటన్నది ఆలస్యంగా అయినా అందరికీ తెలియకపోదు. మీరిద్దరూ నా ఆఫీసులో పనిచేస్తున్నవారే? ఇంకా రిటైర్ కాలేదు. రిటైర్ అయిన ఓ కొలీగ్ గురించి ఇలా మాట్లాడుకోవటం, ఏమాత్రం విజ్ఞతో మీకే తెలియాలి. చేతనైతే మీరూ పదిమందికి ఉపయోగపడేలా బ్రతకండి! చేతకాకపోతే, మౌనంగా వుండండి! ఇలాంటి వక్ర భాష్యాల వల్ల మీ కాలం వృధా అవుతుందే కాని, మీకెలాంటి ప్రయోజనం ఉండదు. ఇంకెప్పుడూ ఎవరి గురించి చెడుగా మాట్లాడకండి! మీలో ఏ కోశాస అయినా సామాజిక బాధ్యత, మంచి చేయాలి అన్న ఆలోచన వుంటే కనీసం చెడు మార్గాన వెళుతున్న వారిని మంచి మార్గాన పెట్టడానికి ప్రయత్నించండి! అలాగైనా పుట్టినందుకు, జీవిస్తున్నందుకు, సమాజంలో పౌరులైనందుకు, మీ వంతు బాధ్యతను తీర్చుకొండి!.... వస్తాను....”

“.....?!”

*

ఒకానొక అగంతకుని ప్రస్థానం

డాక్టర్ కె. లింగారెడ్డి

గుండెలో జెండాని
 భుజం మీద తెల్ల కోటుని మోస్తూ
 సూర్యోదయాల్లో
 అతడు వెలుగుల కేసి నడుస్తుంటాడు
 ఆశల వెచ్చదనం ముసురులో గొంగడి
 కొప్పరై అలుముకుంటుంది
 విశ్వాసపు యవ్వన తీవ్రత
 జ్వలిస్తూ వుంటుంది
 ఆశయాల చూపు సూటిగా
 నక్షత్ర మండలం మీద నిత్యప్రకాశంగా
 బక్కపలుచని దేహంలో విలువల కాంతులు
 దేహ దేశం యొక్క నిర్మాణమూ
 చర్య ప్రతిచర్యలూ
 వ్యాధి విస్తరణ, వ్యాపితాలూ
 లాక్షణిక శాస్త్రమూ, శస్త్ర చికిత్స
 చారిత్రక సంఘర్షణల సమాహారంలోని
 చిక్కుముళ్ళు విప్పే యత్నం
 శతాబ్దపు మహోద్భుత
 (త్రామిక స్వప్న సామ్రాజ్యం
 శల్య సారధ్యాల్లో
 ఆధునిక బ్రూటస్ ల విద్రోహాల్లో
 దేవదత్తుడి బాణాలకు నేలరాలినప్పుడు
 ఓదార్చడానికొక్క సిద్ధార్థుడూ లేడు
 గుండెలో శూన్యాన్ని,
 జీవితం మీద పప్పీని మోస్తూ
 ముసుగేసిన ఆకాశం కింద
 కలువని తీరాల కోసం

అతడు పరుగులు తీస్తూ వుంటాడు
 ఆశయాలు సంఘర్షించేవేళ
 ఆశల ఇంద్రధనువుల వేట
 విశాల జీవితాన్ని మంత్రించి
 సీసాలో బంధించినట్లు
 కుటుంబం స్వంత ఆస్తుల వలయం
 కాంతి కోల్పోయిన దేహం మీద
 చీలి పీలికలైన విలువల వలువలు
 అసహన దావానలంలో నిత్యం దగ్ధమాతూ
 గుండెలో ఎరుకని, భుజం మీద
 వ్యాధిగ్రస్తుల్ని మోస్తూ
 ద్వారాల్ని దాటుకుంటూ, దారుల వేటలో
 అతడు నడుస్తూ వుంటాడు
 ప్రపంచీకరణ విసిరిన మార్కెట్టు
 మాయావలయం
 రాకాసి ఎలుక అల్లిన అంతర్గత విషవలలో
 మనిషి బందీ
 వ్యక్తిత్వమున్న సరుకు స్వేచ్ఛ ఇప్పుడు
 శ్లాఘనీయం
 మనుషులు కావాలిప్పుడు
 సంచిత సరుకు కోసం మనుషులు కావాలి

వినిమయ సంస్కృతి పూజలందుకునే వేళ
 సరుకుల చేత వినియోగించబడటానికీ
 మనుషులు కావాలి
 మార్కెట్లు కావాలి
 దేహాల్ని, దేశాల్ని
 అంగంగాలుగా విడదీసి అమ్ముకునేందుకు
 మార్కెట్లు కావాలి
 ఫాదర్స్ దే, మదర్స్ దే, వాలంటైన్స్ దే
 మానవ సంబంధాలకు దినాలు పెట్టి
 మార్కెట్లని అలంకరించాలి
 మట్టికాళ్ళ మహారాక్షసికిప్పుడు వేయకళ్ళు
 ఆశల వివేకం వెన్నుతడుతూ ఉంటుంది
 సంచితజ్ఞానం వేగుచుక్కై
 కాలాన్ని నిద్దరపోనివ్వడు
 సంక్షోభ సమాజపు రాచవుండు
 శస్త్ర చికిత్సని వేగిరపరుస్తుంది
 గుండెలో విశ్వాసాన్ని, ఒంటి మీద ఆకుపచ్చ
 కోటునీ వేసుకొని
 అనుసరిస్తున్న సహాయకులతో అతడు
 చికిత్సాలయంలోకి

ఓ బుజ్జి పాపాయి
 చిరుమువ్వల లేపాదాలతో
 కవితా లోకపు కవాటం తెరచుకోగా
 ఆసక్తిగా అప్రయత్నంగానే
 లోపలికి అడుగుపెట్టింది
 పచ్చటి ప్రకృతి పచ్చిక
 తివాచి పరిచింది.
 కొంగ్రొత్త లోకానికి
 స్వాగతం పలికింది.
 భావాల విరితోటలో
 ఆత్మీయతా అగరు పరిమళం
 అమ్మ స్పృహ తాకింది.
 రంగు రంగు రెక్కలల్లార్పుతూ
 ఎగురుతున్న అక్షర సీతాకోకలను
 చూసింది

కవితాలోకం

సదా సాహితీ

తాను కూడా
 ఊహారేకులు తొడుక్కొని
 దేవుడి తూనీగలా ఎగిరి
 పిల్ల గాలుల్లో ఉల్లాసంగా
 పట్టలు కొట్టింది.
 నిర్మలమైన నీలాకాశపు తెరపై
 జిలుగు ఖచిత తారామణులను
 పసిడి వర్షపు నెలవంకను

తనివితీరా తడిమి చూసింది
 ఝుంటి తేనియల వర్షధారల్లో
 నిలువెల్లా తడిసింది.
 పచ్చటి కొండల శ్రేణిపై
 మచ్చల జింకలా గెంతింది.
 వెన్నెల నయాగారాల్లో
 బంగారు చేపలా ఈదింది
 ఆకలి దప్పిక మరచి
 అవ్వక మధురానుభూతిలో
 పాల నురగల బోసినవ్వులు
 పువ్వుల్లా రువ్వింది
 (సాహిత్యశాలలో 'మోహన్'గారు
 వేసిన బ్యాక్ డ్రాప్ చూశాక...)

పిల్లి మెడలో గంట

భాగవతుల రామారావు

“అదా మగాలో ఎవరు పుణ్యాత్ములు? ఎవరు పాపాత్ములు?”
 “పాపాలు చేసినవాళ్లు పాపాత్ములు, పుణ్యం చేసినవాళ్లు పుణ్యాత్ములు - అదైనా, మగైనా.”
 “పాపాలు చెయ్యలేదే అనుకో. అదా మగాలో ఎవరు పుణ్యాత్ములు?”
 “అదా మగాలో ఆడదే పుణ్యాత్మురాలు”
 “నిజమే చెబుతున్నావా?”
 “నేను కాదు - శాస్త్రాలు చెబుతున్నాయి. ‘త్రైలోక్య జననీ ధాత్రీ’. అడది ముల్లోకాలకీ కన్నతల్లి. అందుకే ‘మాతృదేవో భవ’ అన్నారు.”
 “పితృదేవో భవ’ అని కూడా అంటారు కద?”
 “మాత తర్వాతే పిత. మాతా పితలు, తల్లిదండ్రులు, అమ్మా నాన్నలు, స్త్రీ పురుషులు, ఆదామగలు, సీతారాములు, రాధాకృష్ణులు, సావిత్రీ సత్యవంతులు, దేవకీ వసుదేవులు, తారా శశాంక, లైలా మజ్ను, నుందరీ సుబ్బారావు... అనడంలో అంతరార్థం ఇదే. చిన్న దెబ్బ తగిలితే ‘అమ్మా!’ అంటాం. ఆశ్చర్యం ప్రకటించేటప్పుడు ‘అమ్మో!’ అంటాం. భయం వేస్తే ‘అమ్మబాబోయ్!’ అంటాం. ఓ ఆపద గడిస్తే ‘అమ్మయ్యో!’ అంటాం. అశక్తతని వ్యక్తపరిచేటప్పుడు ‘అమ్మోయ్’ అంటాం. ఆఖరికి ఆవు కూడా ‘అంబా’ అంటుంది. ‘అమ్మలగన్నయమ్మ ముగ్గురమ్మల మూలపుటమ్మ’ అని దేవీ పరాశక్తిని - ఆది దైవాన్నే - ‘అమ్మ’ అంటున్నాం. ఈ సృష్టికి జన్మనిచ్చింది అడది. స్త్రీ కన్నతల్లి. నవమాసాలు మోసి ‘కనేటప్పుడు తన కడుపు చీల్చుకుని బిడ్డకి జన్మనిస్తుంది. ఆ ప్రసవ వేదన అమ్మ భరిస్తుంది కాని అయ్య కాదు. కాన్ను స్త్రీకి పునర్జన్మతో సమానం. అంతటి త్యాగశీలి అమ్మ. సువ్వు తప్పు చేస్తే భగవంతుడు నిన్ను శిక్షిస్తాడు, నీ తండ్రి నిన్ను దండిస్తాడు, నీ అమ్మ నిన్ను కడుపులో పెట్టుకుంటుంది - నీ తప్పు క్షమిస్తుంది. అందుకనే స్త్రీని ‘క్షమయా ధరిత్రీ’ అన్నారు. ‘అమ్మ’ అయ్యే సౌభాగ్యం ప్రాణికోటిలో ఒక్క స్త్రీకే దక్కింది. అందుకే స్త్రీ

పురుషుని కంటే పవిత్రమైనది, పుణ్యాత్మురాలు.”
 “స్త్రీ పవిత్రతని అంతలా శ్లాఘిస్తున్న నువ్వు శ్రీకృష్ణుని కంటే మేధావివా?”
 “శ్రీకృష్ణుడెక్కడ? నేనెక్కడ? శ్రీకృష్ణుడు సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడు. నేను చీమూ నెత్తురుతో పుట్టిన క్షుద్ర మానవుణ్ణి. శ్రీకృష్ణుడు సర్వజ్ఞుడు.”
 “అయితే స్త్రీ విషయంలో ఇంత సేమూ నువ్వు చెప్పింది అబద్ధం అన్నమాట?”
 “స్త్రీ గురించి నేను చెప్పింది అక్షరాలా నిజం. శ్రీకృష్ణుని మీద ప్రమాణం చేసి చెబుతున్నాను. స్త్రీని మించిన పుణ్యజీవి సృష్టిలో మరొకరు లేరు. ఈ సత్యాన్ని దేవుడు కూడా ఖండించలేడు.”
 “దేవుడే ఖండించేడు - స్త్రీని పాపపు జన్మరాలానాడు!”
 “దేవుడా!”
 “ఔను! దేవుడే. ‘స్త్రీయో వైశ్యా స్తథా శూద్రాః... పాపయోనమః’ - స్త్రీలు, వైశ్యులు, శూద్రులు పాపపు జన్మలు. అని గీత (9-32)లో శ్రీకృష్ణుడే అన్నాడు.”
 “నువ్వు ‘పాపయోనమః’ పదాన్ని Out of Context ఉల్లేఖిస్తూ గీతా ప్రవచనపు మౌలిక భావాన్ని distort చేసి చెబుతున్నావు. ‘ఎటువంటి పాపపు జన్మలైననూ, స్త్రీలు, వైశ్యులు అట్టే శూద్రులైననూ, అట్టివారు కూడా నన్ను శరణు పొందితే ఉత్తమ గతిని పొందుతున్నారు’ అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పేడు. స్త్రీలను పాపపు జన్మలనలేదు.”
 “అది అందరూ చెప్పే డామేజ్ కంట్రోల్ వాఖ్యానం. ఆది శంకరులే ‘స్త్రీలు, వైశ్యులు, శూద్రులు - ఎవరైతే పాపపు జన్మలై ఉన్నారో వారైననూ కూడా...’ అని శ్లోక పద నిర్మాణం ప్రకారం ఉన్నది ఉన్నట్లు ఆ శ్లోకానికి టీకా, తాత్పర్యాలు చెప్పారు. ఇంతకీ సవరించి చెప్పిన తాత్పర్యం కూడా అసలు ‘అసంగతాన్ని’ సరిదిద్దలేదే! పాపపు జన్మలు కూడా తరించే తరుణోపాయం చెప్పడమే ఆ ప్రవచనోద్దేశం అయితే ఆ సందర్భంలో స్త్రీలు, వైశ్య శూద్రుల ఉల్లేఖన ‘అసంబద్ధం’ కదా? స్త్రీ పాపి అయితే యావత్తు సృష్టియే పాపపు జన్మలవుతారే! పుణ్యాత్ములు పుట్టేదెలా? కన్నతల్లి స్త్రీని పాపి అనడమే మహా పాపం. శ్రీకృష్ణుని నోట

ఇలాంటి ‘అపశ్రుతి’ వెలువడటం భగవద్వాణి జెతుందా?”
 “తప్పు నాయనా! భగవంతుని మాట తప్పు పట్టకూడదు. కళ్ళు పోతాయ్!”
 “నేను భగవంతుని మాట తప్పుపట్టడం లేదు. ‘స్త్రీయంః... పాపయోనమః’ అన్న మాట భగవానుని మాట కాదంటున్నాను.”
 “అది దేవుని మాట కాకపోతే గీతలో ఎలా ప్రవచించబడింది?”
 “పారాయణ గ్రంథాల్లో ‘సరుని మాట నారాయణుని నోట’ పలికించడం చాలా సులభం. మౌఖికంగా వస్తున్న శ్రుతి నూక్తుల్ని తాళవత్త్రాల్లో నృత్తిబద్ధం చేస్తున్నప్పుడు మౌలికంగా లేని మాటల్ని ‘చొప్పించడం’ ఎంతో గోప్యంగా జరిగిపోయేది. గ్రంథాల్లో ఇలా చొప్పించిన వాటినే ‘ప్రక్షిప్తాలంటారు. వాటిని భగవద్వాణిగా ప్రక్షిప్తం చేస్తే భగవంతుని మాట ఎవరూ తప్పు పట్టలేరు కద? ఇలా తులసివనంలో గంజాయి మొక్కల్ని సాగు చేయడం ఆనాడే తెలుసుకున్నారు ప్రక్షిప్తకారులు. మహాభారతం భీష్మపర్వంలో ఉల్లేఖించిన గీతా శ్లోకాల సంఖ్యకీ, నేడు ప్రచారంలో ఉన్న గీతా శ్లోకాల సంఖ్యకీ ఎంతో వ్యత్యాసం ఉండటమే గీతలో మార్పులూ, చేర్పులూ ‘చొప్పించలూ’ చోటు చేసుకున్నాయన్న ఐతిహాసిక సత్యాన్ని రుజువు చేస్తున్నది.”
 “ఇంతకీ నీ సోదీ ఏమిటి?”
 “తులసి వనంలోని ఇలాంటి కలుపు మొక్కల్ని ఊడ బెరకాలి. గ్రంథ వచిత్రతని కాపాడాలి. ముందుగా వివాదాస్పదమైన ఈ గీతా ప్రవచనాన్ని సంశోధించి, సంస్కరించాలి.”
 “తప్పు పట్టడం సులభం. తప్పుదిద్దడం అసాధ్యం. నీది నదుద్దేశం అయినా సుసాధ్యం కాదు. ఎవరూ నీకు చేయూతనివ్వరు. ఆ తప్పుని తప్పు పట్టడమే తప్పని నిన్నే నిందిస్తారు. నీది ఒంటరి పోరాటమే.”
 “ఎవరికీ పట్టనట్లు పెద్దలు ఈ విషయంలో ముఖం చాటు చెయ్యబట్టే యువతరానికి పారాయణ గ్రంథాలంటే పవిత్ర భావం కలగడం లేదు. ఇంకా అభిజ్ఞులు ఉపేక్షిస్తే ఆఖరికి కలుపు మొక్కలే మిగులుతాయి - తులసి కనుమరుగవుతుంది! ధర్మం పేర ‘తాలిబాన్లు’ తయారవుతారు. అదే నా బాధ. పారాయణ గ్రంథాల్లోని ప్రక్షిప్తాల ప్రక్షాళనకి ఎవరూ ముందుకు రారా?”

ఈగలు

ఎలికట్టె శంకరరావు

అప్రార్థమెట్ల మీదికింకా పొద్దెక్కలేదు. మున్నిపాల్తోల్లు పొరకలతో రోడ్ల మీద తిరగాడుతుండ్రు. ఉస్మాన్ మటన్ షాపు షట్టర్ మీది మేకపోతు బొమ్మ పొగరుగా చూస్తుంది. షాపు ముందు ఒక్కొక్కటిగా వాహనాలు ఆగుతున్నయ్. కష్టమర్లు వొకరినొకరు పలకరించుకుంటుండ్రు. 'ఏండ్లో ఈయన పండుగపూట యింకా తీయలేదు' వో కష్టమరు పైజామ జేబుల నెల్లు మోగుతుంటే తీసుకుంట అన్నడు.

నల్లగొండల ఉస్మాన్ మటన్ షాపు పేరుబడ్డది. ఎక్కడెక్కడ నుంచో నాలుగు కిలోమీటర్లు వొచ్చి గంటో రొండు గంటలో అయినా పడిగాపులు గాసి తీస్తుపోతరు. అసుంట ఉన్న మటన్ షాపుల్ల కటికోల్లు ఈగలు కొట్టుకుంట కూసుంటే ఉస్మాన్ మటన్ షాపులో మాత్రం ఎదురునూపులు. రయ్యేమంటూ వో ఆటో వొచ్చి షాపు ముందాగింది. ఆటో డ్రైవర్ పక్క సీట్ల యిరికిరికి కూసున్న యిద్దరు పిలగాండ్లు హడావుడిగా దిగిండ్రు. ఒకడు తాళం చేతులు తీసుకొని షాపు షట్టరు ఎత్తితే, యింకోడు కత్తుల సంచి కటకటసప్పుడు చేస్తుంటే తీస్తుపోయి లోపలేసిండు. ఆటోల ఉన్న బస్టాలను, ఎర్బలి గంపలను యిద్దరు పట్టి ఒక్కొక్కటి లోపలికి చేర్చుతుండ్రు. గంపల మీద ఉన్న యాటలను రొండు చేతులా రొండు తీస్తుపోయి లోపలేస్తుండ్రు.

'అగో వొస్తుండు సూడు నవాబు' ఎదురు చూసే కష్టమర్లలో ఓ మనిషి - గొంతులో కాస్తంత వెటకారం, కాస్తంత సంబారం. ఆ మాటకు అక్కడున్న గుంపులో కదలిక. అంతసేపు వాహనాల దాపున నిలబడ్డోల్లు వొక్కసారిగా షాపులకొచ్చిండ్రు.

ఉస్మాన్ ఆదర బాదరగా స్కూటరు పక్కకు పెట్టిండు. 'నమస్తే సార్... స్లామలేకుం సాబ్... నమస్తే అన్నా' అనుకుంట షాపులకు ఉరికినట్టే నడిసిండు. రొండంగలల్ల తను ఎప్పుడు నిలబడే కాడికిపోయి, గుడ్ల తీస్మాని ముందల అరుగును తూడ్చిండు. కింద ఉన్న మొద్దును అరుగు మీదికేసి సరిగ్గా పొందిందా లేదా చూసుకొని కత్తిపెట్టి గీకిండు. ఎర్రటి గుడ్లతో మొద్దును తుడ్చుకుంట 'రేయ్ అటు పక్కకు ఆ గంప మీద' అని ఆటో నుంచి తెస్తున్న పిల్లల పురమాయింబిండు.

ఒంగబడి గబగబా వొక్కో యాటను అందుకొని కొక్కేలను తగిలించిండు. తోలు తీసిన యాటలు లేతగ తడితడిగా నిగనిగ లాడుతున్నయ్. ముదురు మేకపోతుల కర్పూలను కాల్ల సందున సదిరి బైటికి కనబడేటట్లు చేసిండు. ధనా ధన ఎడమ పక్కనున్న తరాజును, బాట్లను తూడ్చి వో సప్పు అందుకుండు.

అప్పటికే కష్టమర్లంత షాపు నిండి ఒకరికొకరు మోశేతులు తగిలేటట్లుగా నిలబడ్డరు. ముందుగా నిలబడ్డ వొకాయనను సూసుకుంట 'బోలియే సాబ్' అన్నడు ఉస్మాన్.

'కిలో యన్నసప్పు సూడు' అన్నడు కష్టమరు దిమ్మె మీద యాటదిక్కే చూసుకుంట. ఉస్మాన్ సన్నటి కత్తి అందుకొని మాంసం మీది పల్చని పొరను, కొవ్వను తీసేస్తుండు. మాంసం లేత కొబ్బిరోలిగ నిగనిగలాడుతుంది. కష్టమర్లు కండ్లు కొట్టకుంట అదే పనిగా సూస్తుండ్రు. ఉస్మాన్ మా చాల్గా ఒక్కొక్క సప్పును పొరలు పొరలుగా

తీస్తుంది.

షాపు ముందు బ్రుమని స్కూటరాగింది. ఒక యువకుడు హడావుడిగా దిగిండు. యెన్న వో పెద్ద మనిషి, జెనాన్ని తోసుకుంటు లోపలికొచ్చిండు.

ఉస్మాన్ కొద్దిగ తలెత్తి ఆ పెద్దమనిషిని 'పుల్లయా కాల్లు తల్యాయలబస్త ఆడుంది అందుకో' అన్నడు.

పుల్లయ్యకు యాభై యేండ్లసర వుండొచ్చు. నల్లగ - చెంపలు, కండ్లు లోపలికి పీక్కుపోయి ఉండు. దోతి పైకెగట్టిండు. ఉస్మాన్ మాటకు వొంగి బస్తండుకుండు.

పుల్లయ్యతో పాటొచ్చిన యువకుడు ఉస్మాన్ పక్కన యింకో మొద్దేసుకుండు. తేటగ జేసి, కత్తులు ఒకదానికోటి ఆనించి నూరిండు. ఉస్మాన్ కిలో జోకి 'యూసుఫ్ యేలో జిట్టికాట్కరో' అని ఆ యువకుని ముందలేసిండు.

'ఉస్మాన్ గంటయితుంది వొచ్చి ముందు అరకిలో కీమ కొట్టు లేటయితుంది' వో కస్తమరు ముందుకు తోసుకొచ్చి పైసలిచ్చుకుంట అన్నడు.

ఉస్మాన్ కండ్లకడ్డుకుని గల్లలేసుకుండు. 'ఏక్ మినట్ సాబ్' అని కీమా మాంసం కోసం వెతికిండు. మెత్త మెత్తటి ముక్కలు తరాజులేసిండు. సరిపోక పోయేసరికి దొక్కను రొండు ముక్కలుగా సరికి వొడుపుగా బరెంక బొక్కలు తీసేసిండు. పల్నటి మాంసాన్ని తూకమేసి 'యే జల్లీ' అని కింద కూసాని కత్తి నూరుకుంటున్న పిలగాని ముందు ముద్దకుముద్ద యిసిరేసిండు.

మనుషుల మాటలు, కత్తులాడు తున్న సప్పుడు. స్టేషన్లో రైలాగినప్పుడుండే గందరగోళమాలిగ వుంది. కీమా పిలగాడు రొండు చేతుల్లో కత్తిపట్టి ఊపిరి తీయడం కూడా మర్చిపోయి యంత్రమాలిగ చేతులాడిస్తుండు. పటపటపట కట్మని ఆగకుండా కొడుతుండు. బూరకు సన్నాయి తోడయనట్లుగా ఉస్మాన్, యూసుఫ్ల కత్తులు.

'ఉస్మాన్ తల్యాయుండా?' పొద్దున్నే లేసి స్నానం చేసి, మొకాన కొట్టొచ్చినట్లు కనబడే కుంకుమ బొట్టు పెట్టుకున్న కస్తమరోకడు ఆతురతగా అడిగిండు. ఆయన యింత నూనెపట్టి తేటగ అనగడువ్విండు నెత్తిన.

ఉస్మాన్ తలెత్తి చూసిండు. ఇట్లాంటి మాటలు యినీ యినీ ఉండబటికేమో మొకం మీదికి నవ్వు తెచ్చుకొని 'కాల్లు తల్యాయలున్నయ్ సార్' అన్నడు. ఆ కస్తమరు కండ్లతోనే నవ్వుకుంట 'వో తల్యాయ నాల్లు కాల్లు' అని ముందల నిలబడ్డోల తల్యాయల మీదంగ చెయ్యి సాపి వో వొంద నోటు అందించిండు.

ఉస్మాన్ నోటును గల్లలేసుకుంట 'పుల్లయా చారి సాబ్కు మంచి తల్యాయ సూసికొట్టు జల్లీ' అని కేకేసిండు. పుల్లయ్య పక్కన మూలకు తల్యాయల దిబ్బ కాల్చిన తాటిపండ్లొలిగున్నయ్. చారి వొంగబడి వొక్కక్క తల్యాయను చేతులకు తీసుకుంట సూస్తుండు. దిబ్బ నడుమకు చేతిని పోనిచ్చి లావుపాటి తల్యాయను అందుకొని పుల్లయ్య ముందలేసి 'జల్లి కానీయ్' అన్నడు.

కస్తమర్లు ముందుకు తోసుకొస్తుంటే 'బైటియే సాబ్, కూసొండి అయిపాయె' అనుకుంట దబదబా నరుకుతుండు. ఉస్మాన్

మటన్ కోసే తీరు చూస్తే ఆశ్చర్యమేస్తుంది. పెద్ద పెద్ద సదువులు సదువుకున్న డాక్టర్లకు కూడా శరీర నిర్మాణం గురించి అంత బాగ తెల్వదేమో! ఏ బొక్కకు ఆ బొక్క ఏ కండకు ఆ కండ మంచినీల్లు తాగినంత అల్పగ వేరు చేస్తుడు. పొరలు పొరలుగా మాంసం చితికి పోకుంట వొల్ని తూకమేస్తుడు. కూసున్న కస్తమర్లు కూసుంటే తోసుకునేటోల్లు తోసుకుంటుండు.

'నేను చాలా సేపాయె వొచ్చి 'ఎవరిదో గొంతు గుంపుల నుంచి విసుగ్గా వినిపించింది.

'హోగయా సాబ్ పాంచ్ మినట్' అని ఉస్మాన్ వో దిక్కు సమాధానం చెప్పుకుంటనే చేతుల కత్తి ఆడిస్తుండు.

షాపు ముందు వూదీన కొత్తిమీర కట్టలమ్మే పది పన్నెండేళ్ల పిల్ల 'ఉస్మాన్ భాయ్ చిల్లరియ్యవా' అని యాభై నోటు అందించింది. 'అగు తల్లీ అగు యిస్తున్న' అని తరాజుల మాంసం పక్కజేసి గల్లా తీసిండు.

'ఉస్మాన్ జర్రంత లివర్' తూక మేస్తుంటే కస్తమర్ అన్నడు. 'జీరావ్ సాబ్' అని లివరేసి తూకమేసిండు. కస్తమర్ సంతృప్తి పడ్డడా లేదా అని మొకం కల్ల చూసిండు.

ఓ కస్తమర్ సెల్లు మోగింది 'అఁ యింకో అరగంట జెనం బాగుండ్రు' యింటి కాన్సుంచి ఫోనట్లుంది చెప్తుండు. కాల్లు, తల్యాయ, కీమా, లివర్, బోటి అని ఎవరో వొచ్చి అడుగుతనే వుండ్రు. మధ్య మధ్యలో రింగయ్యే ఫోనెత్తి 'జీనాబ్, అచ్చా సాబ్ ఆదాగంటేకేబాద్' అని ఉస్మాన్ చెప్తుండు.

షాపు తెరసి గంటయినా కస్తమర్లు యే మాత్రం తగ్గలేదు. తీసుకున్నోల్లు పోతుంటే కొత్తోల్లు వొస్తుండ్రు. షాపు కిటకిటలాడుతుంది. హడావుడిగా పని చేస్తున్న ఉస్మాన్ అదాట్న ఏదో గుర్తొచ్చినట్లు కింది కొంగి వో యాటను ముందలేసుకుండు.

టకటకా అరకిలో అరకిలో చొప్పున జోకి యూసుఫ్ ముందలేసి 'జల్లి కాట్కరో ఆ లంజకొడుకొన్నడు' అని పురమాయిందిండు.

ఉస్మాన్ తూకమేసుడు, యూసుఫ్ కొట్టుడు, కవర్లల్ల యేసి గంపలేసుడు... ఎదురు చూస్తున్న కస్తమర్లలో అసహనం పెరిగింది.

'ఏంది ఉస్మాన్ మేమీడ నీల్లి సస్తుంటే నువ్వెవరికో రానోల్లకు కొట్టిపెద్దవ్?' ఎవరో వోయిసుమల్లిన కస్తమరు వోపిక పట్టుకోలేక అన్నడు.

'అర్దగంట వోపిక పట్టాలె సార్. ముందు ఈ పీడ వొదిలిచ్చుకొని మీకిస్త. జర్ర అటుకూసొండి' అని కత్తి చేతితోనే దండం పెట్టిండు.

అయిదారు పొట్లాలు కిందబడేసరికి కస్తమర్ల వొత్తిడి పెరిగింది. అది పక్కకు పెట్టి మల్లా కస్తమర్లకు యియ్యటం మొదలుపెట్టిండు.

'బోటి వుండా?' జెనం నుంచి ఎవరిదో గొంతు. 'లేదు సార్' ఉస్మాన్ తల ఎత్తకుంటనే చెప్పిండు. 'అప్పుడే అయిపోయిండా ఏంది?' అదే కస్తమర్ మల్లా అడిగిండు.

'పండుగ వూట యాడదొరుక్కది సార్ యింటికాడ కోసేటప్పుడే సుట్టపక్కల సాలోల్లంత ఎగబడ్డరు. అల్లకే సరిపోలేదు. ఈడింకం యాడొస్తది సార్' ఉస్మాన్ కస్తమర్ నొచ్చుకోవద్దని అసలు సంగతి చెప్పిండు. ఆ మనిషి 'ఉఫ్' అని గాలొదిలి నీరసంగా పోయిండు.

ఉస్మాన్ యిల్లు ఊరి బయట. కొనుక్కొచ్చిన మేకల తోలడానికి పక్కనే దొడ్డి. యాటలు యింటికొచ్చే కోసి, తిత్తి తీసుకొని వాస్తడు.

ఉస్మాన్ షాపు రణగణ ధ్వనితో గందరగోళంగా వుంటుంది. కష్టమర్లు ఉన్నప్పుడు నోటమాట రాకుంటుంది ఎట్ల పనిచేస్తారో, జెనం పల్గుగున్నప్పుడు అంత సరదాగా పనిచేస్తారు.

వోసారి ఎవరో కష్టమరు 'పుల్లయ్య రాలేదా?' అన్నడు తల్లాయ కొట్టే మనిషి లేకపోయేసరికి.

ఆ మాటిన్న యూసుఫ్ 'సచ్చిపోయి రొండు రోజులయింది సారో' అన్నడు సీరియస్ గా మొకంబెట్టి.

'అయ్యో పెద్ద మనిషి మొన్న బానే వుండే' అన్నడు విచారంగా యింకో కష్టమరు.

'ఆయన సూకలు ఆడికి చెల్లినయే సారీ. మనమేం జేస్తం? అన్నడు యూసుఫ్ మటన్ కొట్టుకుంటుంది.

పుల్లయ్యను యింతకుముందు చూసిన కష్టమర్లు అయ్యో అని బాధపడ్డారు.

మల్ల వారం పోయేసరికి పుల్లయ్య తల్లాయ కొడుతుండు. ఆశ్రయపోయి 'యూసుఫ్! పుల్లయ్య సచ్చిపోయిందని చెప్పివి గదనయా?' అడిగిండు.

'అవ్సాబ్ మొన్న సచ్చిండు. మల్ల బతికిండు. ఇప్పటికీ పదిసార్లన్న సచ్చి బతుకొచ్చు సారో' అన్నడు నవ్వుకుంటుంది. కష్టమర్లు నవ్వుతుంటే 'మనిషి తాగుతడు సారీ, దవఖాస్త బడ్డడు బాగయినంత మల్లొస్తడు' అన్నడు. 'అయితే మాత్రం సచ్చిందని చెప్పాలా?' ఎవరో అన్నరు. యూసుఫ్ నవ్వుకుంటుంది కత్తి ఆడించిండు.

కష్టమర్లు బోరుకొట్టి యేదో అడుగుతనే ఉంటారు 'అదేంది.' అని వో కష్టమరు ఉస్మాన్ పక్కన బుట్టల బొక్కలు యేస్తుంటే అడిగిండు.

'కుక్క మాంసం సారో' అన్నడు. నవ్వి మల్ల 'అది తీసుపోయి కుక్కలకు పెద్దరు సారో' అన్నడు.

సమయం దొరికినప్పుడు ఉస్మాన్ అయిన బాధలు చెప్పుకుంటుంటుంది. 'ఎక్కడి పని సారీ. తెల్లవార్లు నిదురుండదు. తెల్లారగట్ల లేసి కొయ్యాలె. మధ్యాహ్నం దాంక షాపు. తర్వాత మల్లెపల్లి, మిర్యాలగూడెం, మునుగోడు, నార్కట్ పల్లి. యాడ అంగడుంటే ఆడికి పోవాలె. ఆడ బేరాలు పడ్డయే వొక్కోసారి పడవ్. సక్కగ గొల్లొల్లయితే బానే వుంటుంది గని నడుమ త్రోకరు గాండ్రయితేనే మాకు యిబ్బంది. ఏదో బతకలేక ఈ పని చేస్తున్నా సాబో' అంటుంది.

చిక్కటి మీసకట్టు మెరిసే చెంపలతో ఉండే ఉస్మాన్ డిగ్రీ చదివిన్నది చెప్పుతడు. బతుకు తెరువు కోసం ఏదో చేయాలెగా సారీ అంటుంది.

ఉస్మాన్ మల్ల అరకిలోలు జోకటం మొదలుబెట్టిండు. 'ఎవరికి అట్ల పొట్టాలు గడుతున్నవ్?' ఎవరో అడిగిండు. 'కుక్క మాంసం సారో' అన్నడు ఉస్మాన్ మొకమంత జుగుప్సగా బెట్టి.

'కన్నమ్మ కష్టాలు పడుకుంటుంది ఈ పంజేస్తం సారీ - యింత మందికి జీతాలెల్లాలె. మడిగడ్డె, బెలిపోసు బిల్లు, కరెంట్ బిల్లు అయినా మా కష్టాలు ఎవరు జూస్తరు సారీ? పైంగ పీకత్తినే నా కొడుకులు' ఉస్మాన్ బాధగా అన్నడు.

మున్నిపాల్లిలోల్లు పొరకలు చేతుల పట్టుకొనే వొచ్చిండు. ఆడోల్లు నోట్లె పానేసుకొని నములుతుండు. నోర్లు యెర్రగ పండినయే. యెన్న మొగోల్లు నిలబడి చూస్తుండు. ఉస్మాన్ గల్లల నుంచి యాబై నోటు తీసి అల్లకిచ్చిండు. 'ఈల్ల కిచ్చిన మంటె అర్థమున్నది సారీ. తెల్లవార్లు నిదురగాసి పనిజేస్తరు. మున్నిపాల్లిల్లు నెల జీతాలు సరిగ్గ యియ్యరు. షాపు ముందుల పియ్యి పిడక యెత్తేస్తరు. ఈల్లకు ఎంతిచ్చినా తక్కువేసారో' అన్నడు.

అరకిలో షాకెట్లు యిరవైదాంక అయితే యేంచుకుంటు వో పిలగాడు తెల్లబస్తలేసిండు. దాంట్లె వో కిలో షాకెట్ కూడా ఉంది.

లోల్లికి తట్టుకోలేక... మల్ల కష్టమర్లకు యియ్యటం మొదలుపెట్టిండు.

నుదుట సన్నటి తిలకం దిద్దిన వో పెద్దమనిషి 'అరకిలో కూర' అన్నడు. ఉస్మాన్ టకటకా తూకం యేసుకుంటుంది 'అయ్యగారూ మూలలెయ్యమంటరా?' అన్నడు. పెద్దమనిషి ముసిముసిగా నవ్విండు యెయ్యమన్నట్లుగా.

ఇంతల్ల వో అడ్ల లుంగీ శాల్లీ బీడి తాగుకుంటుంది 'వోఉస్మాన్ ఎన్నిసార్లు తిరగాలె యింట్లెకు షాపులకు' యిస్తవా బయటి తెచ్చుకోమంటవా?' అన్నడు. ఉస్మాన్ ఆ గొంతును గుర్తుపట్టి 'అయిపాయె బావా యిస్తున్న. ఆఁ చెప్పు?' అన్నడు. ఆ అడ్లలుంగాయిన అప్పటికి పదిసార్లు తిరిగొచ్చు యింట్లకు షాపులకు. నోరుతెర్చి అడగడు. సూస్తడు పోతడు. అయిన ఆ మడిగ వోనరని ఉస్మానే వోసారి చెప్పిండు. 'ఈనికి ముక్కెక్కువైనా కష్టమె బొక్కెక్కువైనా కష్టమె' అని గులుగుతడు వో ఉస్మాన్. అడ్లలుంగీకిచ్చి పంపి ఊపిరి పీల్చుకుండు.

జీన్ షాంట్, టీషర్ట్, డిప్ప కటింగ్ తో వో మనిషి దూసుకొచ్చిండు. మీసం పైకి లేసింది. కండ్లకు నల్లడ్డాల. బ్రాయినింగ్ చేసిన నర్కారు మనిషోలిగుండు. వొచ్చుడొచ్చుడే 'అయ్యందా?' కరుగ్గా అడిగిండు.

'జీసాబ్ పెద్ద పొట్లం వొక్కబెతే అయిపోద్ది' 'ఎంతసేపు?' హుంకరించి బయట కుర్చీల కాల్లు బార్ల జాపి కూసుండు డిప్పకటింగ్.

ఉస్మాన్ వో సప్పును తీస్సాని ధనాధన్ రొండు కిలోలు జోకి తనే కట్ చేస్తుండు. విసుగ్గా, చికాగ్గా కట్ చేస్తుంటే కత్తి టకీమని వేలుకు తాకింది. బొటబొటా రక్తం కారుతున్నా లెక్క చేయకుంటు కట్ చేసి కవర్ల యేసిండు. రక్తం మాంసంలో కలుస్తున్నా పట్టిండుకోలేదు.

ఆ కవర్ కూడా బస్తలేసి 'హో గయాసాబ్' అని డిప్పకటింగ్ కు చెప్పి 'సారెంటబోయి ఈ బస్త స్టేషన్ల యేసి రా' పిలగాన్ని తోలిండు.

తర్వాత తెగిన యేలుకు గుడ్ల కట్టుకుంటుంటే 'ఎవరికది?' ఎవరో కష్టమరు అడిగిండు.

'పండుగ గదా సారీ స్టేషన్ మామూలు' అన్నడు. ఉస్మాన్ కండ్ల నిండుగ నీల్లు. 'రెక్కలు పోయెట్లట్లు కొట్టుకోవాలె సారీ అడ్లమైన నా కొడుకుల్ని మేపాలె సారీ' ఉస్మాన్ గొంతులో కసి.

'నీ రక్తం మాంసంలో పడ్డది సూస్కోలేదా? ఎట్లతింటరు?' ఎవరో మొకం చిట్టుంచుకుంటుంది అడిగిండు.

'రోజు వాల్లు తినేదే మనిషి రక్తం గద సారో' అన్నడు ఉస్మాన్ పంటి బిగువున బాధను మింగుకుంటుంది.

*

విశాఖ! నా విశాఖ!!
 మహాప్రస్థానాల వాటికా!
 భావి మహోదయాల నాసికా!
 తూర్పు తీరపు దీపశిఖా!

విశాఖ... నా.. విశాఖా! తూర్పు తీరపు దీపశిఖా!

ఎ. విద్యాసాగర్

ఇసకపట్నం రోజులనాటి
 జాలరిపెటవు కాదు విశాఖా
 కోట నుంచి పేట దాకా అని
 నేనీరోజూ నిను వివరిస్తే
 నీకేం తెలుసు? విశాఖ గురించని
 గేలిచేస్తారు విశాఖా!

వైశాఖేశ్వర దేవళం నుంచి
 మొదలైన నీ ప్రస్థానం
 ఇసకపట్నం రేవుకు
 చేరంగానే అయిపోలేదు విశాఖా

భీమునిపట్నపు కనుసన్నలలో
 నువ్వెంత కుచించుకుపోయావో...

ఎవడబ్బ సామ్యునుకొనో
 ప్రపంచాన్ని పంచుకోను
 పొద్దుపోని సామ్రాజ్యాలు
 జగాన్నతలాకుతలం చేస్తే
 నీకూ పాట్లు తప్పలేదా! విశాఖా!
 నువ్వే పాపం చేశావని
 నీమీద బాంబుల వేట?

నానా జాతుల సమ్మేళనంగా
 సర్వ జాతుల సంపుటంగా
 విలసిల్లే జగాన్ని చూసి ఓర్వలేక
 రాజ్య విస్తరణ రంధితో
 ఏదో ఓ జాతివాడే
 ప్రపంచానికి తానధినాథుణ్ణుకుని
 నాల్గు చెరుగులూ నావేసంటూ
 నీ నెత్తిన ఓ బాంబు విసిరితే
 చిన్నాభిన్నమయ్యా

అలలా తిరిగి లేచావు విశాఖా!
 సముద్రం నుంచి
 రోజూ నువ్వు నేర్చుకుంటున్నదదే విశాఖా!
 ఒకప్పుటి ఇసకపట్నం రేవువు
 ప్రపంచ నౌకాశ్రయంగా మారేవు
 ఎంతెత్తుకు నువ్వు ఎదిగిపోయావు! విశాఖా!

గురజాడ, గిడుగు రామ్మూర్తి,
 ఆదిభట్ల, కోడి రామ్మూర్తి, సర్వేపల్లి,

కట్ట మంచి వారు, రావిశాస్త్రి, శ్రీశ్రీలు,
 నీతో పెరిగినవాళ్లే!
 నీ జ్ఞాపకాలతో నీ ఒడిలో
 నిదురపోతున్నారు విశాఖా!

నిత్యయవ్వని విశాఖా!
 ఈడుకొస్తున్న మమ్ములను
 నిను చేరుకోవాలని
 ఉవ్విళ్ళూరేలా చేస్తున్నావు విశాఖా!

ఆసియా ఖండానికీ,
 ప్రాగ్విశాఖ భారతానికీ,
 హోరతిపట్టే నిండు గడప నీ తీరం!
 ఎన్ని దేశాలకు ఈ రేవు ముఖద్వారమో!
 నానాటికీ కళలినే
 వే వెలుగుల ఈ విశాఖ!
 ఎన్ని ఆశల సుఖసారమో!

పచ్చగ విరిసే మైదానాలు,
 పరవశమై సాగే శారద, తాండవ నదులూ,
 సాగర తీరంతో చెట్టాపట్టాలేసుకు
 పడిలేచే తూర్పు కనుమలు!
 కనుమల కడుపున దాగిన,
 ధగధగల మణులు
 పాడేరు సీమలో నిండైన అడవులు,
 అడవితల్లి ఒడిలో అలరారే గిరిజనులు
 పునరుజ్జీవరతితో పరుగులెత్తు భీమిలి
 అన్నిటిని వీక్షించే అప్పున్నను అవధరించు
 శ్రీగిరి మన సింహాచలం

అటు చూస్తే విశాఖ ఉక్కు
 ఇటు చూస్తే ప్రగతి సాధనం
 ఐఓసి పెట్రోల్, డీజిల్
 సముద్రం సరసన నౌకార్థానా
 షడ్రచులకు సాయం పట్టే పామోలిన్
 యువతరపు చిలిపిదాహం తీర్చే పెప్పి,
 కోలా
 ఆంధ్రులెన్ని శ్రమలకోర్చితే
 ఇన్ని పరిశ్రమలు
 ఈ నేల రూపుదాల్చాయి!

ఒకప్పుటి ఎల్లమ్ముతోటే
 ఈనాటి నీ జగజిగల జంక్షన్
 ప్రతి ఫంక్షన్కూ తప్పని సరైన
 జగదాంబ జంక్షన్
 అధునాతన జీవన రూపు రేఖా,
 జగదాంబ జంక్షన్ తోటి విశాఖ!
 వాతావరణ కేంద్రం,
 అదుపాజ్ఞలో నువ్వున్నట్టు లేదు! విశాఖా!
 ఏడాదికి తొమ్మిదినెల్లు ఉక్కుపోత!
 మూణ్ణెల్లమో ఊటీ, సిమ్లా!

ఎగుడు దిగుడు వీధులు
 ఎదురు బొదురు తోపులు
 ఏమని చెప్పేది నీ చందం! విశాఖా!

దేశమంతా నిర్దర్లొ ఉన్నా,
 తెలతెలవారకముందే,
 సంధ్యావందనం చేసుకొనే విశాఖా!
 మధ్యాహ్నానికి చిరు అలసటతో
 కునుకు తీసే విశాఖా!
 సాయం వేళ ఎనిమిదికల్లా
 కార్యాలన్నీ చక్కదిద్దుకుని ఇల్లు చేరుకొను
 సత్ గృహస్తుల్లా
 గౌరవప్రదమై విశ్రమించు విశాఖా!

ఇలానే ఉండు విశాఖా!
 ఎంతెత్తుకు ఎదిగినా
 మనశ్శాంతి కోల్పోకు విశాఖా!
 ఎన్ని కళలు నేర్చినా
 ప్రశాంతతను వదులుకోకు
 నవజీవన సమరంలో
 వీరునిలా ఉరకలెత్తు విశాఖా

విశాఖా! నా విశాఖా!!
 మహా ప్రస్థానాల వాటికా!
 భావి మహోదయాల నాసికా!
 తూర్పు తీరపు దీపశిఖా!
 విశాఖా! నా విశాఖా!
 విశాఖా! నా విశాఖా!

మల్లెపువ్వు ఏ దేశం మట్టిలోనైనా తెల్లగా నవ్వుతుంది

ఒక రచన చేస్తే, ఒక కళని ప్రజల ముందు ఆవిష్కరిస్తే, ఒక కవిత చదివితే ఆ కళ, ఆ రచన, ఆ కవిత జీవితం పట్ల, సమాజం పట్ల నిర్దిష్ట వైఖరిని ప్రతిబింబించాలి. ఆ కళాకారుడు అనుకునే జీవితాన్ని, కోరుకునే బ్రతుకుని నిష్కర్షగా, విస్పృష్టంగా ఆవిష్కరించాలి. జీవితాన్ని ప్రతిఫలించాలి. ప్రతిబింబించాలి. - కాదంటే అలా లేదంటే ఆ కళ, ఆ రచన, ఆ కవిత ప్రయోజనం సిద్ధించదు. జీవితంలోని అంతర్ బాహ్య రూపాల్ని విభిన్న కోణాలలో చూపించని కళ నిజంగా మనజాలదు.

వై. శ్రీరాములు

To Judge of Poets is only the faculty of the poets.

మనిషి స్వేచ్ఛాజీవి. అయితే తన స్వేచ్ఛ నమాజానికి, ప్రపంచానికి ఆమోదయోగ్యమైనదిగా, న్యాయబద్ధమైనదిగా వుండాలి. అట్లాలేని, అట్లా కాని స్వేచ్ఛ, హింసాపరమై విశృంఖలతలకి దారితీసి సమాజాన్ని చెడగొడుతుంది. అది స్వేచ్ఛ అనిపించుకోదు. ఆ వ్యక్తి స్వేచ్ఛ నియంతృత్వంతో సాగే అణచివేతగా అదే ప్రవృత్తిగా మారుతుంది. అది అటు సాటి మనిషికి, నమాజానికి చేటుగా తయారవుతుంది.

ఈ ప్రపంచంలో ఇన్ని ఘోరాలు, నేరాలూ, యుద్ధాలూ జరుగుతున్నాయంటే వ్యక్తి స్వేచ్ఛను తన అవసరాలకు ఉపయోగించుకొనే ప్రక్రియలో ఎదుటివారి స్వేచ్ఛను హరించడమే ప్రధానాంశంగా చేసుకున్న పర్యవసానమే. ఎవరి స్వేచ్ఛను వారు పొందే దిశలో, దశలో ఎదుటివారి స్వేచ్ఛని హరిస్తే, అది స్వేచ్ఛగాదు. పదిమంది కలిసి శ్రమించి పది మూటలు పండిస్తే, తలా ఒక మూటను పంచుకొనడం న్యాయం, ధర్మం. కాని, అందులో ఒక బలవంతుడు నాకే అన్నీ కావాలనో లేక సగభాగం కావాలనో చెబితే, బలవంతంగా లాక్కుంటే అది అన్యాయం, అధర్మం. ఇది అందరికీ తెలిసి చాలా చాలా సాధారణ న్యాయం. ప్రపంచం మొత్తం ఈ తగాదాల్లోనే సతమతమవుతూ పరస్పరం ఘర్షణతో

సంఘర్షించుకుంటోంది. చరిత్ర సారాంశమంతా దీనిమీదే ఆధారపడింది.

'The History of all hitherto existing society is the history of class struggles' మార్క్స్ ఏంగిల్స్ వారి కమ్యూనిస్టు ప్రణాళికలో ప్రథమ వాక్యం నిత్య సత్యం. అందుకే ఆర్థికపరమైన, శాస్త్రీయమైన సరైన ఆలోచనలతో మనిషిని మహోన్నతునిగా తీర్చిదిద్దే ప్రథమ క్రమంలో ప్రపంచానికి ఇచ్చిన అద్భుత కానుక, వెలుగు దీపిక. భూమండలంలో నివసించేవారిని, ప్రపంచం గురించి ఆలోచించే వారిని అతి ఎక్కువగా ప్రభావితం చేసే సిద్ధాంతం, మార్క్సిజం.

ప్రపంచంలోని అన్ని తత్వాలను శోధించి సాధించిన గడ్డకట్టిన మీగడ. అన్ని ఎత్తుగడల కోణాల్ని విశదీకరించి మనిషి నోటికి అందించిన తీపి చెరకు గడ. ప్రపంచం యావత్తూ మార్క్సిజం అనే యధార్థ సిద్ధాంతం నుంచి తప్పించుకోలేదు. 'Whether they wish it or know it or not all men and women, all over the earth are today to a certain extent the heirs of Marx and Marxism.'

కవి, కళాకారుడు - జీవితాన్ని ప్రపంచాన్ని అత్యంత సౌందర్యంగా వుంచటానికి కావలసినన్ని ప్రయోగాలు చేస్తారు. శోధిస్తారు. వినూత్న కోణాల్ని అభివృద్ధి రీతుల్ని, కళలపరంగా బహిర్గతం చేస్తారు.

'A true work of art and a work of literature is always an invention in form and discovery in content' Leonid Leonov.

ఒక రచన చేస్తే, ఒక కళని ప్రజల ముందు ఆవిష్కరిస్తే, ఒక కవిత చదివితే ఆ కళ, ఆ రచన, ఆ కవిత జీవితం పట్ల, సమాజం పట్ల నిర్దిష్ట వైఖరిని ప్రతిబింబించాలి. ఆ కళాకారుడు అనుకునే జీవితాన్ని, కోరుకునే బ్రతుకుని నిష్కర్షగా, విస్పృష్టంగా ఆవిష్కరించాలి. జీవితాన్ని ప్రతిఫలించాలి. ప్రతిబింబించాలి. - కాదంటే అలా లేదంటే ఆ కళ, ఆ రచన, ఆ కవిత ప్రయోజనం సిద్ధించదు. జీవితంలోని అంతర్ బాహ్య రూపాల్ని విభిన్న కోణాలలో చూపించని కళ నిజంగా మనజాలదు.

'Man is born but he is found every where in chains' - అన్నాడు రూసో. నిజమే, ఒకరకంగా - ఒకప్పుడు. కాని ఇప్పుడు ఈ దేశంలో, ప్రపంచంలో మనిషి పుట్టడమే సంకెళ్ళలో పుడుతున్నారు. భారతదేశంలో ప్రస్తుతం పుట్టబోయే ప్రతి బిడ్డ అప్పుకు ఆస్తిపరుడే! రూసో అన్న వాక్యం భావనాపరంగా, తాత్వికంగా వర్తిస్తుంది. వాస్తవికంగా పరిస్థితి ఇంకా దారుణంగా, ఇంకా ఇంకా రుణదారుణంగా దారుణాతిదారుణంగా మారుతోంది. ఏ మనిషీ తనకు తాను సంకెళ్ళలోకి వెళ్ళడం లేదు. సంకెళ్ళు తయారుచేసిన సంకెళ్ళతో ఎదురు చూస్తోన్న పూలదండల బదులుగా సంకెళ్ళ దండలతో ఎదురుచూసే సమాజంలోకి స్వేచ్ఛా యుత (born free)ని ప్రవేశింప చేస్తోంది వర్గ సమాజం.

ఏ సాహిత్యమైనా సమాజ క్రమాన్ని, పరిణామాన్ని, పరిణామ క్రమాన్ని అర్థం చేసుకొని సూటిగా స్పష్టంగా చెప్పడంలో సఫలీకృతమవుతుంది.

'To stand out side art is to stand inside society - CAUDWELL' అంతేకాదు జీవితం ఎలా ఉండేదో, ఎలా ఉందో, ఎలా వుండాలో చెప్పగలగాలి! కవికి, రచయితకి, సాహిత్యపరునికి నిర్దిష్ట వైఖరి వుండాలి.

'A poem is what happens when it is read' - Coudwell.

ప్రపంచంలో భిన్నమనస్తత్వాలు, విభిన్న ఆలోచనలు వున్నట్టే సాహిత్యరంగంలో విభిన్న రూపాలుగా వ్యక్తీకరించే విధానాలున్నాయి. అయితే అన్ని ఆలోచనలే కాని సరైన ఆలోచన ఒకటే ఉంటుంది. దాన్ని పట్టుకోవడమే నిజమైన విమర్శకుల లక్షణం అవుతుంది. ఇది కవిత్వానికి సంపూర్ణంగా వర్తిస్తుంది.

‘A poem is a poem in any language’ Archibold Mechlesh.

మనిషి, ఏ దేశంలోనైనా మనిషి మనిషే! రక్తంలో గ్రూపులున్నా నల్ల శరీరమైనా, తెల్ల శరీరమైనా రక్తం రంగు ఎరుపే!

మల్లెపువ్వు ఏ దేశంలోనైనా తెల్లగానే నవ్వుతుంది. ఆకాశం నీలంగానే అవుపిస్తుంది.

ప్రపంచంలో భిన్నత్వం వున్నట్టే విభిన్న కళలూ వున్నాయి. ఒక్కొక్కరొక్కో కళని చూసో, వినో ఆనందిస్తారు. ఒక్కో కళాకారుడు తన లోకంలోని విషయాలను చూసి, విని ఆకళింపు చేసుకుని తన కళని అభివృద్ధి చేసుకుంటాడు.

‘Poetry is communicated before it is understood’ - Eliot.

అసలు కొంతమంది వ్యక్తులే కళాకారులుగా ఎందుచేత తయారవుతున్నారు? ఇంకొంతమంది ఎందుచేత ఆయా కళలకు ఆకర్షితులవుతున్నారు. కవుల, రచయితల, పాఠకుల, కవిత్వీ, నవలల్ని, కథల్ని కొంతమంది పాఠకులు చదువుతారు. పాటని, సంగీతాన్ని ఇంకొంతమంది ఆలపిస్తున్నారు. వాటిని ఇంకొంతమంది శ్రోతలు వింటున్నారు, ఆస్వాదిస్తున్నారు. తబలా, వీణ, పెహనాద్ మొదలైన సంగీత పరికరాల నుండి జాలువారే వాద్య సంగీతానికి ఇంకొందరు, చిత్రలేఖనానికి ఇంకొందరు ఆకర్షితులవుతున్నారు. 64 కళలలో ఒక్కొక్క కళకి ఒక్కో పాఠక, శ్రోతల లోకం వుంది. అయితే అన్నీ కళలే! ఒక కళను ఎంతో ఇష్టంగా ఆస్వాదించే వారు ఇంకో కళను ఎందుకు ఆస్వాదించలేకపోతున్నారు? బహుశా కాలపరిమితి కావచ్చు. కాని కొందరు కళాకారులు, పాఠకులు, శ్రోతలు తమ కళలనే కాకుండా, అన్ని కళల్ని ఆస్వాదిస్తుంటారు. ఒక కళలోని లోతుని చూసి ముత్యాలని ఏరుకున్న కళాకారుడు, కళాభిమాని అన్ని కళాలోతుల్ని చూడాలనుకుంటాడు, చూస్తాడు. అన్ని కళలలో లభించే ముత్యాల్ని పదిలంగా దాచుకుంటాడు.

— — — * * * — — —

సాహిత్యంలో, కళలో, గందరగోళ జ్ఞామాన్ని ప్రోత్సహించే ప్రక్రియలు ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ క్షేమం కాదు. విచిత్రంగా చెప్పడం జరిగినా, అది హృదయంపై చిత్రంగా రూపం దాల్చకపోతే వృధా! అందరికీ అర్థమయ్యే రీతిలో వ్రాయడమనేది, ఎందుకంటే! నువ్వు చెప్పేది నీ కోసమే అయితే సమస్య లేదు. ప్రజల కోసమంటున్నావు! అక్కడే సమస్య.

— — — * * * — — —

ఇంతకూ - ఒక వ్యక్తి కళాకారునిగా ఎలా రూపొందించబడతాడు? ఎలా ఆ మార్గంలో ప్రవేశిస్తాడు? ఒకరు చిత్రలేఖనంపై, ఇంకొకరు సంగీతంపై, ఇంకొకరు కవిత్వంపై, మరొకరు నాట్యంపై ఇలా భిన్న కళారూపాలకు ఎలా ఆకర్షితులవుతారు. అయితే మనిషి బుద్ధిజీవి. తన ఏమి కావాలో గ్రహించే దశకు చేరుకున్నాడు. ఆకర్షితుడవుతున్నాడు. ఆ ఆకర్షణ క్రమేపీ తనలో స్పందనను కలుగజేస్తుంది. ఆ స్పందన తాలూకు గాఢతలో పరిస్థితులు, పరిసరాలు తనలోని ఆలోచనా విధానాన్ని ప్రోత్సహిస్తాయి. క్రమేణా అభిమానం, ఆస్వాదన ఆ కళలోకి వెళ్ళి, తనను తాను ఆవిష్కరింపచేసుకోవాలని తహతహ లాడుతాడు.

ఇంకేముంది! ఆ కళలోకి వెళ్ళి తను తన్మయుడై, తనతోటి సహచరుల్ని తన్మయుల్ని చేస్తాడు. అంతేగాని పుట్టుకతో నోట్లో వేణువుతోనో, చేతుల్లో పెన్నుతోనో, తంబూరా తోనో, తబలాతోనో పుట్టుకురారు. పుట్టుకతోనే నేను కవినని, చిత్రలేఖకుడినని, నేను నృత్య దర్శకుణ్ణనే ముద్రతో పుట్టరు. అలా అయితే పుస్తకాలు చదవక్కర్లేదు. చూస్తూ, గమనిస్తూ, చదువుకుంటూ ప్రతి కళపై దృష్టి సారీస్తూ ప్రపంచాన్ని తెలుసుకుంటూ, తనకేది కావాలో ఆలోచిస్తూ, అనుసరిస్తుంటాడు మానవుడు. ఒక ఇంజనీరు, డాక్టరు ఎవరైనా సరే! ‘అ, ఆ’ల నుంచి ఎ బి సి డిల నుండి తన పని మొదలు పెడతాడు, కళ కూడా క్రమేపీ, క్రమేణా జరిగే వ్యవహారమే! ‘అభ్యాసం కూసు విద్య’.

ఏ కళైనా నిరంతరం తపనతో, నేర్చుకునే ప్రక్రియతో చివరికి అలవోకగా మారే విద్య. వస్తువుకు, పదార్థానికి తాత్విక నిర్వచనం

ఇస్తూ మనిషి చేతిలో, చేతనలో ప్రతిబింబించి, ఇంద్రియానుభూతుల ద్వారా ప్రతిఫలించడం వల్ల మనిషికి అర్థమవుతుంది. అవగాహనవు తుంది, అవగతమవుతుంది. అంతులేని, అంతం లేని తృప్తిగా మిగులుతుంది. కళ ప్రయోజనం నెరవేరుతుంది.

“Matter is a Philosophical Category denoting the objective reality which is given to man by his sensations and which is copied, photographed and reflected by our sensations, while existing independently of them” V.I. Lenin.

సాంప్రదాయం, అభ్యుదయం, దిగంబరం, విప్లవం, స్త్రీ, దళితవాదం ఏదైనా, ఏ వాదమైనా, నాదమైనా, నినాదమైనా చివరికి చెందాల్సింది, చేరాల్సింది ప్రజలకే!

తాత్విక దృష్టి వున్న వాదాల నడులన్నీ చివరకు ప్రపంచాన్ని, సమాజాన్ని, మనుషుల్ని, జీవ చైతన్యంతో నింపి, ప్రకృతిని పచ్చగా మార్చడానికే, పరిమళాలతో మనిషిని అందంగా అలంకరించడానికే.

మనుషుల్ని ఉన్నతమైన, ఉత్కృష్టమైన జీవనం వైపు, ఉదాత్త మైన జీవన మార్గం వైపు పయనింపచేసేదే సాహిత్యం.

సాహిత్యంలో, కళలో, గందరగోళ జ్ఞామాన్ని ప్రోత్సహించే ప్రక్రియలు ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ క్షేమం కాదు. విచిత్రంగా చెప్పడం జరిగినా, అది హృదయంపై చిత్రంగా రూపం దాల్చకపోతే వృధా! అందరికీ అర్థమయ్యే రీతిలో వ్రాయడమనేది, ఎందుకంటే! నువ్వు చెప్పేది నీ కోసమే అయితే సమస్య లేదు. ప్రజల కోసమంటున్నావు! అక్కడే సమస్య. అంతో, ఇంతో, కాస్తో, కూస్తో, సాహిత్యం చదివే వారికి కూడా నువ్వు అర్థం కావడం లేదంటే నీ పేరు చూస్తేనే పేపరు తిప్పేస్తారు. మరోవైపు ప్రజల్ని అర్థం చేసుకునే చైతన్యవంతులుగా తీర్చిదిద్దడం కూడా జరగాలి. ఎవరి సాహిత్య మైతే అర్థం కాలేదని కొట్టుకుంటున్నారో, ఎవరైతే తమ సాహిత్యాన్ని ప్రజలు అవగాహన చేసుకోలేకపోతున్నారని బాధపడుతున్నారో ఆ సాహిత్యకారులు, ఆ సాహిత్య ప్రక్రియ మేధావులు ప్రజల్ని ఆ ప్రక్రియల్ని అర్థం చేసుకునే మార్గంలోకి తెచ్చే ప్రయత్నం చేయాలి.

ఇంకా చాలామందికి కొత్తగా చెప్పాలనే తపన వుంటుంది కాని, అందులో

స్పందనలేకుండా వాక్య నిర్మాణాన్ని, పదాల్ని ఇష్టానుసారంగా అమర్చితే అది ఎంతమాత్రం ఆవోదయోగ్యం కాదు. సాహిత్యపు దరిదాపుల్లోకి రాదు.

ఉదా : చందమామ, వెన్నెల, పున్నమి, సూర్యోదయం, భూమి, ఆకాశం, నీరు, నవ్వు, మనిషి, రూపం, చేత, కోతి, పంట, పెంట ఇలా కొన్ని పదాలు ఒక కాగితంపై కుప్పగా పోసి ఒకదానికి ఒకటి అతికిస్తుంటారు కొందరు. వారి వాక్య నిర్మాణం ఇలా కొనసాగుతుంది.

‘చేప వెన్నెల్ని తిని, పున్నమిలో ఆకాశాన్ని వాంతి చేసుకుంటుంటే మనిషిలోని పెంటను చూసి కోతి నవ్వుతోంది. చందమామలో నీరు రూపంగా మారిన క్షణం నూర్యునితో భూమి తలబద్దలు కొట్టుకుంటోంది’ (ఇది ఉదాహరణ మాత్రమే...) చదివిన ప్రతిసారి అందులో ఏదో ఉంది, కానీ మనకర్థం కావడం లేదనే అపోహకు నూతనంగా సాహిత్య రంగంలోకి అడుగుపెట్టిన వారికి కలుగుతుంది.

సాహిత్యమంటేనే అర్థం కాని బ్రహ్మపదార్థమనే ఆలోచన కలిగి సాహిత్య రంగానికే దూరమయ్యే ప్రమాదమూ ఉంది.

విచిత్ర విన్యాసాలతో, వికార ఆకార అలంకారాలతో ఏం చెబుతున్నావో, ఎలా చెబుతున్నావో నిజంగా స్పందించే చెబు తున్నావా! అని తన్ను తాను నిలదీసుకోవాలి. ప్రశ్నించుకోవాలి.

చెప్పే వానికి స్పష్టత లేనప్పుడు, చదివేవారికి, వినేవారికి స్పష్టత ఎక్కడ నుంచి వస్తుంది.

నీ చిత్రణ, నిర్మాణం నీకే తెలియ నప్పుడు గాలిలో ఎన్నియినా మేడలు కట్టొచ్చు. ఎదుటి మనిషి కళ్ళకు కనీసం వాటి తాలూకు గోడలు వాటి నీడలన్నా కనబడితేనే నీ మేడల్ని గురించి కనీసం వూహించడానికైనా ఆస్కారముంటుంది.

ఏ కాలంలోనైనా సాహిత్యం ప్రజల వద్దకు, ప్రజలలోకి చొచ్చుకుని పోకపోతే అది తాటాకుల్లోనో, రాగిరేకుల్లోనో వుంటాయి.

నూతన కవిత్వం కాగితాల్లోంచి సెల్ఫ్లోకి చేరుతుంది, చివరకు సాయంకాలం మరమరాలు కట్టి కొట్లో పొట్లంగా దర్శనమిస్తుంది. అందుకే చాలా ప్రబంధాలు ప్రజలలోకి వెళ్ళలేదు. కారణం ఒకప్పుడు రాజులు వారి ఆలోచనలు, వారి శృంగారాలు ఆలోచనా విధానంపైనే కావ్యాలు రాయబడ్డాయి. కాని ఇప్పుడు మనిషి కవిత్వం, మనసు కవిత్వం, ప్రజల కవిత్వం, వారి నమస్యలు, సంఘర్షణలు వారి మానసిక మర్మాల ఆవిష్కరణలు కవిత్వం. ప్రపంచం కవిత్వం, ప్రజలు, ప్రకృతి లేని కవిత వృధాగా మారే స్థితిగా మారే పరిస్థితికి వచ్చింది. అయితే ఎంత మారినా మనిషి, సాహిత్యకారుడు తన్ను తాను ప్రపంచంతో ఐక్యం చేసుకోకపోతే, ప్రజలలో మమేకం చెందకపోతే మనిషనే పదానికి, కళకి అర్థం, పరమార్థం లేనే లేదు.

“Form is of no value unless it is the form of its content” - **Marx.** *

మానమే పవిత్రతకు చిహ్నంగా
నమ్మకమే పెట్టుబడిగా
హృదయాలిక్కడ ముడిపడుతున్నాయి...
ఫ్లేబాయ్ చేప్టలూ - వెస్ట్రన్ థాట్లూ
సరిపడని కాన్వాసు మీద
శృంగార పడవ
వరద గోదావరిలాంటి
పెళ్ళి గట్టు దాటేదాకా
ఓపిక పట్టే ఆనవాయితీకి
వారసత్వం మనది!
శారీరక సుఖం కోరని ప్రేమ
కాల పరీక్షకు గట్టిగా నిలబడుతుంది
‘ఫైర్ వర్క్’ బుద్ధుల్ని
నమ్మకం వచ్చించి తీరుతుంది
హృదయాల బాధ పడకుండా
వద్దని సున్నితంగా చెప్తుంది!
కట్టుబాటులేని కామోద్రేకాలూ
నమ్మకం లేని ప్రేమలూ
ఏ బంధానికి నిలబడతాయి గనక...!
మేకులు కొట్టి అందమైన భవనం
గాలికి పేకమేడలా కూలిపోదూ...!

అమలిన శృంగారం

తుల్లిమల్లి విల్సన్ సుధాకర్

బనా.... బాణాసంచా వెలుగులు
క్షణకాలమేకదా!
మొగ్గ వికసించినట్టే బుద్ధి
వికసించాల్సిందే...
అవయవాలూ ఎదగాల్సిందే
అంతఃసౌందర్యమూ వెల్లివిరియాల్సిందే...
వికసించని మొగ్గలకు ఉండేది
ఒట్టి భావోద్వేగాలే కదా!
శృంగార క్రీడలో
రెండు శరీరాలు ఏకమైనట్లు
శీలం ఇద్దరికీ కావల్సిందే!

రుచిని కోరాలంటే వైస్ పాతబడాల్సిందే!
పెళ్ళికి ముందస్తు శృంగారం
పిందెనే పండసుకుంటూ
రసం పిండుకున్నట్టే...
విలువలేని రసికతకు
వలువల్లెలా తొడుగుతాం...!
కొనేముందు కారు నడిపి చూడొచ్చేమో!
బేరానికి ముందు
బూట్లు కాలికి తొడిగి
చూడొచ్చేమో!
‘వర్జినిటీ’ మాత్రం
వాడేసిన వస్తువు కాకూడదు...
శృంగారమెప్పుడూ
‘టెస్ట్ డ్రైవ్’ కాకూడదు...
భౌతికానుభవాల కన్నా
జీవితానుభవాలూ - మానవ సంబంధాలూ
బుక్ మార్కులుగా మిగిలిపోవాలి
(కుప్పు చేసిన సంచలన వ్యాఖ్యలను
చదివిన తర్వాత)

సమీక్ష పర్వం

- * నేను - మా అమ్మ "హరికథలు"
- * గుండె లోతుల్లో నుండి జాలిన "భాషం"
- * జాషువాపై ఒక సమగ్రాధ్యయనం
- * ఉద్యమాన్ని శ్వాసించే జీవితం ఒక ఉద్యమం
- * కల - వరం

నాగసూరి వేణుగోపాల్

నేను - మా అమ్మ 'హరికథలు'

అమ్మ అంటే ఎవరికిష్టం ఉండదు? చదువు, ఉద్యోగాలు కారణంగా బలవంతంగా అమ్మకు దూరం కావడం మరో దృశ్యం. చుట్టం చూపుగా సెలవురోజుల్లో అమ్మను కలవడం ఏమిటి? అప్పుడే అమ్మ మీద, అమ్మ ప్రేమ మీద, అమ్మ త్యాగం మీద మక్కువ పెరుగుతుంది. అమ్మకు దూరం కావడంతో అమ్మతనం మీద గౌరవం ఇనుమడిస్తుంది.

నేనూ మా అమ్మ - అనే పుస్తకం పేరు కళ్ళను విప్పారజేస్తే అట్ట మీది అమ్మ - కొడుకుల చిత్రం జ్ఞాపకాల వైపు నడిపింది. తరువాత రచయిత పేరు సన్నాఫ్ ఎస్. కృష్ణవేణమ్మ అని చూడటంతో ఒక రకమైన ట్రాన్స్. ఇదివరకు రచయితలు అమ్మకు ఎంతో గౌరవం యిచ్చి వుండవచ్చు - కానీ యిక్కడ కొత్త శిఖరం. అందుకే ఇంత గౌరవం. అట్ట తీసి లోపలికి పోగానే 'నేనూ మా అమ్మ హరికథలు'. అవును కథలే! హరికిష్ట రాశారు గనుక హరికథలు - ఎంత బావుంది? కర్నూల్ బుక్ ట్రస్టుకు అభినందనలు.

పుస్తకం లోపలికి వెళితే విషయ సూచిక 'జ్ఞాపకాల వరుస'గా పలకరిస్తుంది. ఇంట్లో నాకు మరియు ఎట్లా పెరిగినాదంటే... అంటూ మొదటి కథ మొదలవుతుంది. "ముగ్గురిలోకీ నేను చిన్నాన్ని. అదే నా చావుకొచ్చింది. ఇప్పుడు చూడ్డానికి పెద్ద రౌడీ లెక్క బలంగా ఉన్నాను గానీ... అప్పట్లో అమాయకంగా సన్నగా వుండేటోన్ని. మా అన్న, అక్క ఇద్దరూ చెప్పిన పని చెయ్యకుంటే కాని దానికీ, అయిన దానికీ నన్ను మొత్తంగా కిందా, మీదా యేసి తన్నేటోళ్ళు. పుడే యింట్లో పెద్ద పిల్లోని లెక్క పుట్టాలిగానీ సిన్న పిల్లోడి లెక్క పుట్టనే పుట్టకూడదు.... అంటూ ఒకే జ్ఞాపకాల వరద మిమ్మల్ని జ్ఞాపకాల్లోకి, కర్నూలుజిల్లా మాండలికంలోకి హాయిగా తీసుకువెడుతుంది. అన్న, అక్క యిబ్బంది

పెడుతున్నారని యింటి నుంచి పారిపోవడం, హోటల్లో బాయ్ గా పని చేయడం, దొరికి మరలా యింటికి రావడం, రావడంతో మర్యాద పెరగడం మొదటి కథ. "... మా అమ్మ నేను పోయినపుట్టుంచి ఏడ్చి, ఏడ్చి లోతుకు పోయిన కండ్లతో, అన్నం సరిగా తినక పీక్కుపోయిన మొఖంతో బ్రతికున్న శవంలా ఉంది. అమ్మ నట్లా చూస్తూనే నా కండ్లలో కూడ నీళ్ళు స్రవన కారిపోయినాయి..." అంటూ మనకు కూడ కంట నీరు తెప్పిస్తాడు రచయిత హరికిష్ట.

మొదటి కథ తల్లి మనసునూ, పిల్లాడి సున్నితత్వాన్నీ మనకు స్పృశింపజేస్తే - రెండవ కథ "నమో వెంకటేశా నమనమో తిరుమలేశా" అప్పటి గ్రామీణ దృశ్యాన్నీ, ఊరి బయట వుండే టెంటు సినిమాకు వెళ్ళే పల్లె వారి సందోహానో మన ముందు పెడతాయి. ఘంటసాల పాడిన ఆ పాట ముగియడం, సినిమా మొదలవడం ఒకేసారి జరుగుతుంది. ఆ పాట మొదలయ్యింది పంచె కట్టుకునే పెద్దాయన, చీర సర్దుకునే అమ్మ, పాపిట సరిగా రాలేదనే అక్క, నిక్కరు బోత్తా పోతున్నాయని తమ్ముడు, జేబులో శెనక్కాయలు ఎక్కువ పట్టలేదని అన్నయ్య - వీరంతా పాట మొదలవగానే పరుగు లంకించుకుంటారు - టూరింగ్ టాకీసు దగ్గరికి. ఇప్పటి తరం వారి వెంటనే టీవీ, చేతిలో రిమోలు ఉండటంతో ఈ అనుభూతులు అర్థం కావు. లేకపోతే రచయిత రెండవ కథ ముగించి నట్లు "... ఇప్పటికీ... ఎప్పుడన్నా... ఎక్కడన్నా ఆ పాట వినబడ్డ మాలస్యం నాకు వెంటనే మా వూరు... సినిమా టాకీసు... ఆకాశం... చాప... వుడకులాట... గుప్తకొచ్చేసి మనసంతా నోట్లో పూర్ణం కజ్జికాయ పెట్టుకుని నమిలినంత కమ్ముగా ఐపోతాది..." ఈ జ్ఞాపకాల వరదలో మునగడవు కానీ, తెలియనవారికి చెప్పడం వృధా ప్రయాసే :

చిన్న వయసులో చేసిన బుల్లి దొంగతనాలు వివరం ఇది. "ప్రిన్స్ ఛార్లెస్... ఛార్లెస్ శోభరాజ్ ఎట్లయినాడంటే..." అనే మూడవ కథ. దెబ్బతీసిన అన్నయ్యను మరింత పెద్ద దెబ్బ తీసి - అమ్మతో డబ్బులు గుంజి, అన్నకు చివాట్లు పెట్టి - విజయగర్వంతో ఐస్క్రీమ్ తింటా వుంటా...అబ్బ... అప్పుడు... ఆ ఆనందం" ఏమని వర్ణించను" అనే నాలుగో కథ.

ఈ కథలన్నింటిలో తలమానికం - "సన్నాఫ్ ఎం. హుసేనయ్య... రచయిత" నాకా ఫోటో చూస్తే ఓహో ఈయనేనా మా నాయన అనిపిస్తాదే గానీ, గుండెల్లో అంతకుమించి కాస్త కూడా చెమ్మ కలుగదు. మనసులో ఆ రూపం కాస్త కూడా ముద్రపడలేదు" అని అంటాడు. ఎందుకంటే చదవండి "మీ నాయన పేరేమిట్రా - అంటే

హుసేనయ్య అన్న. ఏం చేస్తాడు అనడుగుతే గొంతుకేదో అడ్డంపడి ఏమీ చెప్పలేక తలదించుకున్నా. పక్కనున్నోడు “సార్... వీనికి నాయన లేడు సార్... సచ్చిపోయినాడు” అన్నాడు నవ్వుతూ గట్టిగా. నా కండ్లలో నీటి పొర కమ్ముకొచ్చి... గొంతు తడారకపోయింది. అంతలో సారు ఏరా... కొవ్వా... సచ్చిపోతే... సచ్చిపోయినాడని సెప్పాల గానీ... అట్లా మూగెద్దు లెక్క మట్టసంగా నోరు మూసుకుని నిలబడ్డావా సెప్పు గట్టిగా” అంటూ చేతిలో బెత్తం పట్టుకుని గదిరిచ్చినాడు. ఆ రోజు ఆ చూట చెప్పడానికి ఎంత విలవిలలాడి పోయినాను. ఇప్పుడు గనుకయితే ఎగిచ్చి తండును ఆనా కొడుకుని. చెప్పండి. మీ కళ్ళలో చెమ్మ కలిగిందా? అందుకే ఈ పుస్తకం రచయిత డాక్టర్ ఎం. హరికిషన్ సన్నాఫ్ ఎస్. క్రిష్ణవేణమ్మ!

ఇంకా మరో ఆరు కథలున్నాయి. అన్ని చెబితే - మీకు మజా ఉండదు. పుస్తకం చదివినపుడు మీ అనుభూతి మరింత కొత్తగా ఉండాలి. అందుకే త్వరగా చదవమని, అనుభూతుల వర్షంలో తడవమని - విన్నపం. అయితే ఒక్కమాట - దేముడా... నా బిడ్డ సల్లగుండాలి

అనే ఆఖరి కథ - పతాక సన్నివేశంలా అమ్మను హిమాలయాలపై నిలిపింది.

పుస్తకం ముగియగానే - అయ్యో పుస్తకం అయిపోయిందే అనుకుని - ఎవరికి వారు బాల్యంలోకి జారిపోవడం ఖాయం. ఇటువంటి కథల సంపుటి కావాలంటే అధికారాల దొంతర మాత్రమే కాదు, సామాజిక వాస్తవానికి చక్కటి చిత్రక కూడ! నిజానికి అంతా బిజీగా, గజిబిజిగా వుండే ప్రస్తుత పరిస్థితిలో - ఇటువంటి పుస్తకం చదవడం ఒక మధురమైన స్వప్నంలో గడవడం లాంటిది.

నేనూ మా అమ్మ - హరికథలు

రచన : డాక్టర్ ఎం. హరికిషన్

తల్లి : కృష్ణవేణమ్మ

ప్రచురణ : కర్నూలు బుక్ ట్రస్ట్ 2005

ప్రతులు : రచయిత 45/205-1, లేబర్ కాలనీ చర్చ ఎదురుగా

టీచర్స్ కాలనీ, కర్నూలు.

వి. ప్రతిమ

**“గుండె లోతుల్లో నుండి
జారిని ‘భాష్యం’**

భార్యాభర్తలరువురూ ఒకే రంగంలో అందునా సాహితీ రంగంలో కలిసి పనిచేయడం చాలా అరుదుగా కన్పిస్తుంది... అటువంటి అరుదైన జంటల్లో ఒకటి సుజనారామం, పెరుగు రామకృష్ణల జంట... అయితే సుజనలో నచ్చే విషయమేమిటంటే అతడితో కలిసి జంటగా రాయకుండా జంటగా వుంటూనే సొంత గొంతుకను కలిగి వుండటం... సొంత ఆలోచనలనూ, అభిప్రాయాలనూ తనదైన శైలిలో వ్యక్తపరచడం...

శూన్యమూ, స్త్రీ వేరు వేరు కానటువంటి ఒక పరిస్థితి సమాజంలో వున్న విషయాన్ని గుర్తిస్తుందామె కలం. తన ఆశలన్నీ దాచి వుంచి యింటిల్లిపాది ఆశల్ని ఫలింప చేసినప్పటికీ కూడా చివరికి మిగిలింది స్త్రీ లోపల శూన్యం... స్త్రీ చుట్టూ శూన్యం... పెదవి దాటకుండా గుండె లోతుల్లో నుండి జారిని ‘మౌన భాష్యం’...

సుజనారామం వెలువరించిన కవితవ్య సంపుటి ‘మౌనభాష్యం’.

అయితే ఆడపిల్లే పుట్టిందని అమ్మ ఏడవడం వెనక ఎంత పెద్ద అణచివేత సమాజం వుందో, అమ్మ ఎందుకు ఏడ్చిందో... అమ్మ జీవితమంతా రకరకాల కారణాల మూలంగా ఎందుకు ఏడుస్తూనే వుందో... తనలాగే తన కూతురు లేదా మరో స్త్రీ ఈ భూమ్మీద అందరి ఆధిపత్యాన్నీ ఎదుర్కొంటూ దుఃఖించడానికే పుట్టినవనరం లేదని మాత్రమే అమ్మ ఏడ్చిందని కవయిత్రికి తెలీకుండా ఏం పోలేదు...

తెలుసు కాబట్టే మౌన భాష్యాన్ని విడవగలిగింది... స్త్రీల

మౌన జీవితాల వెనక మౌన భాష్యాలూ... మౌన భాష్యాలూ మాత్రమే కదా వుంటాయి...

‘సువ్య ఆడపిల్లవి’ ‘ఆడపిల్లవి’ అన్న అనేక లక్షణ రేఖల్ని దాటుకుంటూ దాటుకుంటూ ఒక గొప్ప నిర్ణయాన్ని తీసుకున్నాక పావురమై ఆకాశంలో కెగురుతుందామె...

సృజన గొంతు సున్నితమైనదైనప్పటికీ... దృఢంగా పలుకుతుందనడానికి గుర్తు ‘బ్రతుకురాట్నం’ కవిత... ఈ కవిత ఈ సంపుటికే తలమానికం... స్త్రీలు ఎలా గానుగెద్దుల్లా బతుకు రాట్నాన్ని నిర్విరామంగా తిప్పుకుంటూ, తిప్పుకుంటూ పోయి సారం అంతా పీల్చబడిన తర్వాత ఎలా చెరుకు పిప్పిలా విసిరి వేయబడతారో ఆర్థిగా చెప్తుంది కవితలో

‘కరుణలేని కాలం
వృద్ధాప్యపు నీడల్లోకి నెట్టేసిన క్షణం

.....

బిడ్డలచే ‘వేస్ట్ మెటీరియల్’గా వినరబడి
కన్నీటిలిపిగా ఆవిరయిపోతాను’ అంటుంది.

‘కన్నీటి లిపి’ అన్న పదం ఆర్థంగా పారకుడి హృదయాన్ని తాకుతుంది... కన్నీటికి ఒక భాష వున్నట్లయితే ఆ భాషకి ఒక లిపి వుంటే... ఈ కన్నీటి పుటలు చరిత్రలో ఎలా భద్రపరచబడతాయి....? అనిస్తుంది -

జీవితమంతా నటనే అయినప్పటికీ మరణంతో మాత్రం మనం నటించడం కుదరదంటుంది కవయిత్రి... అయితే ఎంతటి శూన్యంలోనయినా ఆ నేస్తం వుందనే ఆశ ఊరడింపునిస్తుందని ప్రకటిస్తుంది.

అంతమాత్రం చేత ఈ కవయిత్రి - నిరాశావాది అనుకోవడానికి లేదు. ఆమె ఆలోచనలన్నీ కుటుంబ పరిధిలోని మౌనభాష్యాలూ, అత్యయ్య చిరునవ్వులకు మాత్రమే పరిమితం అనుకుంటే పొరపాటే... తన చుట్టూ వున్న సమాజంలోని లోతూపాతులన్నీ కూడా ఆమె హృదయ స్పందనలే... ఆమె కవితా వస్తువులే...

పాక్ ముద్దుల చిన్నారి ఫాతిమా గుండె ఆపరేషన్ గురించి భారత్, పాక్ల మధ్య బస్సు పునరుద్ధరణ గురించి మంచి ‘ఆశాజ్యోతి’ని

వెలిగిస్తుందామె కలం...

అయితే ఈ మొత్తం కవితా సంపుటిలో పంటి కింద రాయిలా తగిలిన వాక్యాలు

“పితృస్వామ్యం వెనుక

విజయకేశనం ఎగురవేస్తున్నది

ఇవాళ మాతృస్వామ్యమే”

లోతైన సమాజ జీవితాన్ని చూడగల్గిన ఒక కవయిత్రి ఈ మాటలు అనడానికి ఎంతమాత్రం అవకాశం లేదు... దీని వెనకనున్న

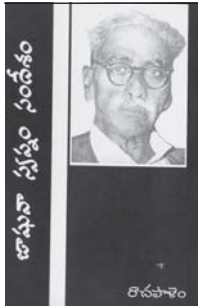
పితృస్వామ్యాన్ని అంచనా వేయాల్సిందే మరి...

కొంత శ్రద్ధ తీసుకుని, సమయం చూసుకుని అధ్యయనం సాగించగలిగితే... జీవితాన్నీ, సాహిత్యాన్నీ కూడా అధ్యయనం చేయగలిగితే ఈ కవయిత్రి కలం నుండి లోతైన కవితాన్ని మనం ఆశించవచ్చు...

హిందీలోకి కూడా అనువదించిన కవితలతో పున్న ‘మౌనభాషణం’ అన్న పుస్తకాల షాపుల్లోనూ లభ్యమవుతోంది. చదివిన ప్రతి పాఠకుడి గుండెనూ తడుపుతుంది... చిరంజీవి అనువాదం చక్కగా కుదిరింది...

(పేరు : మౌనభాషణం, కవయిత్రి : సుజనారామం)

మనునూరి రవీందర్

జాషువాపై

ఒక సమగ్రాధ్యయనం

గుఱ్ఱం జాషువా అనగానే సాహిత్యకారులకు రెండు రకాల విషయాలు గుర్తొస్తాయి. ఒకటి జాషువా - దళితుడిగా అనుభవించిన కులవివక్ష, రెండు జాషువా అంటరాని తనంపై సంధించిన పద్యాలు. జాషువాపై సాహిత్య ప్రముఖులు, విమర్శకులు రచించిన వ్యాసాలలో, సంకలనాల్లో కూడా ఈ విషయాలే కనిపిస్తాయి. కానీ ప్రముఖ విమర్శకులు రాచపాళెం చంద్రశేఖర్ రెడ్డి రచించిన “జాషువా స్వప్నం - సందేశం” ఇందుకు భిన్నంగా కనిపిస్తుంది. జాషువాను, జాషువారచనలను మార్క్సిస్టు విమర్శనా దృక్పథం నుండి అర్థం చేసుకున్న తీరు పాఠకులకు ఇట్టే అర్థమవుతుంది. ఇప్పటి వరకు జాషువాను విమర్శకులంత ఒకటి రెండు కోణాల నుండే చూశారు. ఆ విధంగానే జాషువాను పరిచయం చేస్తూ వచ్చారు.

కానీ, రాచపాళెం వారు భౌతిక, తాత్విక దృక్పథంతో జాషువాను ఒక నూతన కోణంతో ఆవిష్కరించారు. జాషువా తాను ఏం కోరుకున్నాడు. ఏం కలగన్నాడు, సమాజానికి ఏ సందేశాన్నిచ్చాడో చిన్న పుస్తకంలోనే ఆవిష్కరించారు. నిజానికి ఈ పుస్తకం, పుస్తకంకాదు. 2001లో పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం జాషువా సాహిత్యంపై నిర్వహించిన జాతీయ సదస్సులో సమర్పించిన ప్రసంగ పత్రం. ఇది ఒక వ్యాసమే అయినప్పటికీ జాషువా సాహిత్యాన్ని, దృక్పథాన్ని, జాషువా ఆలోచన పరిణామంలో వచ్చిన మార్పుల్ని సమగ్రంగా మన కళ్లముందుంచుతుంది. జాషువా తన కంటే ముందు కవుల లాగా ఏం కలగన్నాడో, తాత్వికంగా, సాంఘికంగా, దళిత సమైక్యతను కోరుతూ, స్త్రీపురుష సమానత్వాన్ని కాంక్షిస్తూ ఇచ్చిన సందేశం ఏమిటి, జాషువా రాజకీయంగా ఎవరిని అనుసరించాడు. స్వతంత్ర భారత రాజకీయంపై జాషువా చేసిన విమర్శలేమిటి అనే అనేక విషయాలు కేవలం ఈ పుస్తకంలో మాత్రమే లభ్యమవుతాయి.

పుస్తక ప్రారంభమే ఒక విశాలత్వాన్ని సమకూర్చుకున్న ఔచిత్యాన్ని పాఠకులకు అందిస్తుంది. కళ్లముందు కనిపిస్తున్న పరిణామాలకు చారిత్రక కారణాల్ని వెదకడం కొద్ది మంది విమర్శకుల్లోనే

కనిపిస్తుంది. జాషువా కంటే ముందు ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వచ్చిన పరిణామాలు, అవి భారతదేశంలో తెచ్చిన మార్పులు, ట్రిటిషు పాలకులు భారతదేశంలో ప్రవేశించడం, స్వాతంత్ర్యోద్యమం, సంఘ సంస్కరణోద్యమం విజృంభించడం మొదలగు పరిణామాల్ని నేపథ్యంగా వివరించారు రచయిత. ఈ నేపథ్యంలో “బాగా అదును పదును గల నేలలోంచేగాక, రాతి పగుళ్లలోంచి కూడా విత్తనాలు మొలకెత్తినాయి. అలా సాంఘిక, ఆర్థిక రాతి పగుళ్లలోంచి మొలకెత్తిన సాహితీ విత్తనమే గుర్రం జాషువా” అని జాషువా ప్రస్థానం ఎలా బయల్దేరిందో చక్కగా వివరించారు. జాషువా జీవితాన్ని ఆ విధంగా పరిచయం చేసి జాషువారచనలైన కావ్య ఖండికలు, ఖండకావ్యాలు, నాటకాలు, నవలల్ని స్థూలంగా పరిచయం చేశారు.

జాషువా అభివ్యక్తి, వాహికగా పద్యాన్ని ఎంచుకున్నప్పటికీ, ఆర్థిక, సాంఘిక, అసమానతల్ని, రాజకీయ అవినీతిని ఎప్పటికప్పుడు నిశితవైన పదజాలంతో ఎలా విమర్శించాడో, అన్ని రకాల సమానతలతో కూడిన సమాజాన్ని ఎలా కోరుకున్నాడో ఈ పుస్తకంలో రచయిత వివరించారు. రచయిత జాషువా స్వప్నం గురించి చెబుతూ... అంతకంటే ముందు తత్వవేత్తలకు, సామాజిక శాస్త్రవేత్తలకు, కవులకు, రచయితలకు ఎలాంటి స్వప్నాలుంటాయో వివరించారు. ప్లాటో, హమ్మిలే, మార్క్స్, గాంధీజీ, అంబేద్కర్ ఎలాంటి సమాజాన్ని కావాలని, కలగన్నారో తెలిపారు. అంతేగాక సాహిత్యపరంగా నన్నయ్య, పాల్కరికి సోమన్న, వేమన, గురజాడ, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ, శ్రీశ్రీ, విశ్వనాథ మొదలగు సాహిత్యకారులు ఎలాంటి స్వప్నాన్ని ప్రతిపాదించారో చెప్పారు. (ఫ్రెంచి విప్లవం ద్వారా సమాజంలోకి వచ్చిన ‘స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం’తో కూడిన సమాజమే జాషువా ఆశించిన సమాజ స్వప్నమని రాచపాళెం వారు నిరూపించారు.

జాషువా సాహిత్య పయనంలో గాంధీ, అంబేద్కర్ ప్రభావం ఏ మేరకు ఉందో పద్యాల్ని ఉదాహరణ సహితంగా పేర్కొన్నారు. ఆయన ఆశించిన సమాజ స్వప్నానికి అడ్డంకిగా ఉన్న సామాజికాంశాలను ఏ విధంగా విమర్శించారో తెలిపారు.

ఆ తరువాత జాషువా సాహిత్యం ద్వారా అందించిన సందేశం ఎన్ని రకాలుగా ఉందో విభజించారు. మొదట తాత్విక సందేశం. ఆ తరువాత సాంఘిక సందేశాన్ని, ఆయా కావ్యాల్లో జాషువా వ్యక్తీకరించిన పద్యాల భావాల ఆధారంగా వివరించారు. సాధారణంగా పద్యాలకు వ్యాఖ్యానం అనగానే పద్యంలోని భావాన్ని నాలుగు వాక్యాలుగా వివరించడమే. మనకు ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. కానీ ఈ రచయిత పద్యంలోని భావానికి గల నేపథ్యాన్ని అందులో నిగూఢంగా దాగి ఉన్న కవి యొక్క అవగాహన పరిణామాన్ని వెతికి పట్టుకున్న

తీరు స్పష్టమవుతుంది. వ్యాఖ్యాన సిద్ధాంతాన్ని గురించి (Hermeneutics) Schleiermacher అనే పాశ్చాత్యాలంకారికుడు చెప్పిన దాని ప్రకారం strict interpretation begins with misunderstanding సరైన వ్యాఖ్యానం రచయిత సృజన మీద పునఃసృజన చేసినపుడే సాధ్యమవుతుందని గ్రహించాలంటాడు. ఇలా ఈ విషయాన్ని అన్వయిస్తే జాషువా చెప్పాలనుకున్న విషయానికి అతని ఆలోచన పరిణామానికి మధ్య ఉన్న తాత్విక సందేశాన్ని ఈ రచయిత పాఠకలోకానికి అర్థం చేయించడంలో సఫలీకృతుడయ్యారు.

ఈ సందేశం దళితుల మధ్య ఏర్పడవల్సిన సమైక్యత కోసం, స్త్రీ, పురుషుల మధ్య రావల్సిన సమానత్వం కోసం ఏ విధంగా ఉండో రచయిత కళ్లముందుంచాడు. రాజకీయంగా జాషువా గాంధీ, అంబేద్కర్లను అనుసరించిన తీరును కూడా రాజకీయ సందేశంలో

వివరించారు. జాషువాలోని మరొక ఆవేదన స్వతంత్ర భారత రాజకీయాలపై ఎలా ఉందో, ఆ డొల్లతనాన్ని తన కవితల్లో ఎలా వ్యక్తీకరించాడో మంచి వ్యాఖ్యానం చేశాడు రచయిత. జాషువా స్వీకరించిన వస్తువులో వినూత్నమైన అంశాలు కూడా ఉన్నాయని తెలిపారు. వస్తు విభవ దృష్టి ఏ విధంగా నిక్షిప్తమైందో తెలుస్తుంది.

ఈ విధంగా జాషువా పై ఒక సమగ్రాధ్యయనం జరిపి, జాషువా ఆవిష్కరించిన విభిన్న కోణాల్ని అతని రచనలకు ఆ రచయిత, కవి యొక్క దృక్పథంపై ఆయా సామాజిక, రాజకీయ పరిస్థితుల ప్రభావం ఏ మేరకు ఉందో తెలియజేసే వున్నకం “జాషువా స్వప్నం - సందేశం”.

(పేరు : జాషువా స్వప్నం - సందేశం, కవి : రాచపాళెం చంద్రశేఖరరెడ్డి, పేజీలు : 32, వెల : రు. 15/-, దొరుకుచోటు : ప్రజాశక్తి, విశాలాంధ్ర అన్ని భ్రాంచీలు

అద్దేపల్లి రామమోహనరావు

ఉద్యమాన్ని శ్వాసించే జీవితం ఒక ఉద్యమం

వర్ణ సంఘర్షణ దృక్పథంతో ఆర్థిక రాజకీయాది వైరుధ్యాల్ని కవిత్యంగా రూపొందించే విభిన్న కవులకు విభిన్నమైలి ఉంటుంది. కొందరు ఆవేశాన్ని కనిపింపజేస్తారు. కొందరు అవగాహన కలిగించే ప్రయత్నం చేస్తారు. మరికొందరు అభివ్యక్తి మార్గాల్లో కృషిచేస్తారు. డా. ఎస్వీ సత్యనారాయణ ఆవేశ ప్రధానమైన కవి. ఆవేశమే ఆయన శైలిలోని అభివ్యక్తి మార్గాల్ని శాసిస్తుంది. ఆవేశమే అతని భాషను, పదాల పొందికనీ అమరుస్తుంది. ఉపన్యాసమే కవితాత్మకతను సాధించేరేఖకు, కవిత్యమే ఉపన్యాసకత్వాన్ని సాధించేరేఖకు అటూ ఇటూ కవిత్యం సాగిపోతూ, మనసుల్ని కదిలిస్తుంది.

ఎక్కడెక్కడ ప్రగతిశీలవాది ఈనాటి సంఘటనలకు చలించిపోతాడో, ఆసందర్భాలన్నీ ఎస్వీలో కవితారూపం పొందికై మామూలు హృదయస్పందనలతో కవిత రాయడంవేరు. ఒక అవగాహనతో కవిత్యం రాయడం వేరు. ఈ రెండో విధానం ఎస్వీలో ఆవేశాత్మకంగా సాగుతుంది. ఇప్పుడు ప్రభుత్వం చేపడుతున్న సంస్కరణలన్నీ ఈదేశాన్ని అమెరికా ఆధిపత్యానికి ప్రజల్ని బానిసలు చేయడానికి ఉద్దేశించినవే. దీనిపై తీవ్రంగా తిరగబడతాడు ఎస్వీ. ఈతత్వమే అసలు ఈనాటికవితీ ప్రధానప్రపంతి అయింది.

‘ఉద్యోగాలను తీసేస్తూ
స్వయం ఉపాధి మంత్రం జపించండి
సర్కారీ బళ్ళనుమూసి
అక్షరాస్యతను పెంచండి
ఆస్పత్రులు అమ్ముకుని
ఆరోగ్యాన్ని పరిరక్షించండి

మధ్యం వరదలు పారించి
టూరిజాన్ని పెంచండి
మసాజ్ సెంటర్లమాటున
మానాన్ని వెలకట్టండి
ఫైటవర్ల కొండబిలువల కింద
గుండెల్ని నలిపెయ్యండి

ఎస్వీ ఆవేశ అవగాహనం అభివ్యక్తిలో వ్యంగ్యమొక బలమైన సాధనం. ఈ వ్యంగ్యం ఎక్కువ ఆలోచనతో పనిలేకుండానే నూటిగా గుండెకు తగులుతుంది. పై చెప్పిన పంక్తులన్నీ ప్రభుత్వ ద్వంద్వ విభాకాలకు నిదర్శనాలే. రెండోని పంక్తుల వైరుధ్యాన్ని గూర్చి ఎంతో రాజకీయవిషయాన్ని వివరించే అవకాశం ఉంది.

ఎస్వీ ఆవేశ అభివ్యక్తికి మరో బలమైన అంశం లయబద్ధంగా నడిచే భావాల సమాన విభజన. దీన్నే కుండుర్తి ‘విసురు’ అన్నాడు. ఆలంకారికమైన రచన కానప్పుడు, వెంటనే విస్ఫోటించే లక్షణం కావాలన్న ఈవిసురు చాలా ప్రయోజనాన్నిస్తుంది. ఉదాహరణకు.

‘లెనిన్ మైడియర్ లెనిన్
వర్గాలున్నంతకాలం
నువ్వొక వర్గపోరాటమై కొనసాగుతావ్
సామ్రాజ్యలున్నంతకాలం
నువ్వొక సామ్యవాద సిద్ధాంతమై వెలుగుతావ్
పెట్టుబడి ఉన్నంతకాలం
నువ్వొక తిరుగుబాటు పిడికిలివై నిలుస్తావ్
ఆందోళనలున్నంతకాలం
నువ్వొక అరుణతారవై మెరుస్తావ్!’

ఇలాటి పాదలయబద్ధమైన విసురు ఎస్వీ కవితలనిండా బలంగా ఉంది. సామాజిక కవిత్యాన్ని ముద్రవేసే రీతుల్లో ఇదొకటి.

ఎస్వీ కవిత్యానికి లయబద్ధ ఉద్ఘాటనలు కూడా బలమిస్తే.
‘గోడకూలడం మరోసారి ఉన్నతంగా లేవడానికే
మేడకూలడం మరోమారు తలఎత్తడానికే’
‘దబాయింబగలవాడే దండించగలవాడే నేటిహీరో
మళ్ళీమళ్ళీ మోసంగించే వాడే నేటి ఆదర్శం’
అడుగుడుగునా ఇలాంటి ఉద్ఘాటనలు ఎస్వీకవిత్యంలో కవిత్యంలో కనిపిస్తే.

తుపాను వేగంగా కదిలిపోయే కవితల్లో కొద్దికవితలు ఆర్థికతనూ, అగి ఆలోచింపజేసే లక్షణం కలవీ ఎస్వీలో ఉన్నై. మనసులో గోడలు తనచిన్ననాటి జీవితాన్ని గూర్చి, ప్రగతిశీలిగా తాను రూపుదిద్దుకున్న వాతావరణాన్ని గూర్చి చెప్పే బాల్య స్మృతికవిత. అస్తిత్వానికి 'గోడ'ను ప్రతీకగాచేసి, ఈ కవితను రశాడు ఎస్వీ. 'భక్తమార్కండేయ నాటకంలో నాయకపాత్రను ధరిస్తే ఓంకారనాదమై ప్రతిధ్వనించింది భజన గీతాల్లో వైరాగ్యం ప్రదర్శిస్తుంటే ఇప్పుడు ఎందుకురా అని వాదించింది బాబన్న, సుదర్శన్, కుమార్తో కలిసి ఎన్ని పిచ్చికగూళ్ళు కట్టుకున్నా' ఎవరి బాల్యం వారిదైనా, ఈ కవితలో అస్తిత్వ నేపథ్యంలో , ప్రగతిభావనలూ ఉండడం చేత ఇది ఎవరైనా నిమగ్నంచేసుకుంటుంది. ఈగోడలు తన 'మూలాల' మేడలుగా చెప్పి, వీటిని అనుభవాల జాడలో చేశాడుకవి.

ఎం.కె.

కల - వరం

వరం ప్రకటించిన రెండవ కవితా సంపుటి 'కల-వరం' కవితల్లో ఒక నిరంతర యాత్ర. సగటు మానవుని పట్ల, పేదసాదలపట్ల ఆర్థికత గల కవి. ఈయన కవితలు ఆవేదనకు, ఆలోచనకు చేరువైన నివేదనా చిత్రాలు. గుండెమంటలకు దివిటీలెత్తిన దీప చిత్రాలు. సమాజంలోని అంతరాల దొంతరలు, అక్రమాలు, అవినీతి, స్త్రీలపై అత్యాచారాలు, ఆర్థిక దోపిడీ - వీటికి విమోచనా మార్గం చూడాలంటూ కవి.

పుస్తకంతో చెలిమి అంతులేని కలిమి అంటాడు 'జ్ఞానకోటి' కవితలో ఎంత సత్యం పుస్తకాన్ని పుస్తకంలోకి ఆహ్వానిస్తాడు.

వెల తెలిసిన అందరికీ విలువ తెలీదు. ఆకలికి ఒళ్ళమ్ముకునే స్త్రీ దైన్యాన్ని చూపిస్తూ కవి - మనసు మాట కడుపు మంటకి ఖరీదు కడుతుంటాడు మేలుకొన్న అమృతసం కవితలో సమాజంలో ఉన్న అసమత విషమతకి దారి తీసింది. డబ్బుగాయమైన దేహం ఆత్మీయతా లేపనం కోసం ఎదురు చూస్తుంది.

బొద్దింకలు పాకే బుర్రలో బోధి వృక్షాలు మొలవవు. మత మౌఢ్యం గురించి చెబుతూ కవి - హిందూ, ముస్లిం, క్రిస్టియన్లు, బాహ్యంగా ముగ్గురూ మిత్రులే. స్వగతంలో బురద జల్లుకునే మూఢులు అంటూ ప్రేమానురాగాలతో ప్రతి ఎదనూ వెతికితే ఎందరో దేవుళ్ళు కనిపిస్తారంటాడు 'ఎదలోనే వెతకండి' కవితలో.

రాజకీయం కుల మతాల చివుకుల్ని పోగు చేస్తే అధికార ప్రతిపక్షాలు మంటపెడుతున్నాయని, రాజకీయ శునకవాలం వంకర మారదని, ఈ హింసకి శాంతి కపోతం కనిపించకుండా పోయిందని

చివరికి ఒక కవితల గ్లోబల్ జైషన్ వలన కలిగేవి ధ్వంసాన్ని గూడా, తన సహజమైన విసురుకంటే విభిన్న మార్గంలో చెప్తాడు.

'ఇక్కడో నాగరికత ఉండేది

ఎవరు తుడిచేశారు

విశిష్టమైన సంస్కృతి ఉండేది

ఎవరు విషం కలిపారు.

మిత్రులారా కళ్ళు తెరవండి

'ఇక్కడో దేశముండేది'

అని ప్రశ్నించే పరిస్థితికి తేకండి'

ఉద్యమ కవితాన్ని ఒక బలమైన ప్రతిబింబం 'జీవితం ఒక ఉద్యమం'

(జీవితం ఒక ఉద్యమం వచన కవితా సంపుటి, కవి :

డా. ఎస్వీ సత్యనారాయణ, పేజీలు : 104, వెల: రూ. 50/-, దొరుకుచోటు : విశాలాంధ్ర బుక్ హౌస్ (అన్ని బ్రాంచీలు) నవయుగ బుక్ హౌస్, నవోదయ బుక్ హౌస్, దిశబుక్ సెంటర్, సహచర బుక్ హౌస్)

'వెతికి తీసుకురండి' అనే కవితలో పావురాన్ని తీసుకురమ్మంటాడు.

కొడుకుతో సమానంగా కూతుర్ని చదివించమంటూ ఆడవాళ్ళ సాధనలో, శోధనలో ఎవరికీ తీసిపోరనీ అయినా వాళ్ళకి తాళి బంధంతో వాళ్ళ చదువులకీ, ఉత్సాహానికి కల్లెం వేసేస్తున్నా మంటాడు' చదువుకి ఉరితాళి కవితలో.

భ్రమావరణంలో మీడియా, జోలపాడే చలనచిత్రాలు, డ్రగ్స్, కాక్ టెయిల్స్ ఇవన్నీ యువతని నిర్విర్యం చేస్తున్నాయి. ఇందుకు స్త్రీ శక్తి పూనుకుని అసాంఘిక కార్యకలాపాల నెదుర్కోవాలంటాడు. 'అడ్డా నడ్డి విరిచేయి' కవితలో. నేటితరంలో హృదయ ధర్మం మందగించి బుద్ధుత్పర్ష మకుటం పెట్టుకుంటోంది. ఇండియా మేధ విదేశాలకు వలన వెళ్ళి లక్షల డాలర్లు పండించుకుంటోంది. భారత జీవన సారాన్ని గ్రోలి మేధావులై విదేశాలకు వలసపోతున్నారు. ఇలా బ్రెయిన్ డ్రెయిన్ జరుగుతోంది. ఇది తప్పని, దేశానికి తీరని నష్టమని చెబుతాడు 'డాలర్ క్రేజీ' కవితలో.

మనిషి కాటు పడ్డ మానవత్వానికి ఏ యాంటీబయాటిక్ మందు పని చెయ్యదు. కరువు కాటేస్తే నగరానికి వలన వెళ్ళడం మందుకాదని, నగరమంటే మాయాజాలం, నడమంత్రం, నయవంచనల నిలయమని, నగరంలో అలా ప్రవర్తించకుంటే కష్టమని బతకలేమంటాడు. కష్టమైనా కన్నీరు తుడిచే గ్రామమే ఎంతో ముద్దు అని, కాబట్టి నగరాలకు 'వలసపడ్డు' అంటాడు కవి.

అన్ని ఇంద్రియాల్లో కన్ను ప్రధానమని, కాబట్టి మరణానంతరం అంధులకు నేత్రదానం చేస్తే మరణించి జీవిస్తావు అంటాడు 'మరణించి జీవించు' కవితలో.

సంగ్రహత్వం, సాంద్రత, అభివ్యక్తి రమ్యత అనే త్రికరణాలు కవికి ఆయువుపట్టు. అవి సాధించే దిశగా కవివరం కృషి చేయాలి. ఈ కవి నుండి మరింత పదనుతో, అవగాహనతో మరిన్ని కవితా సంపుటాలు రావాలని నా ఆకాంక్ష. ఆశ.

(కవితా సంపుటి పేరు : కలవరం, కవి : వరం, పేజీలు : 84, వెల : రూ.60/-, దొరుకుచోటు : పి. నీలావజ్రమణి, ఎపిఆర్ బిసి బాలుర పాఠశాల, హిల్ కాలనీ, నాగార్జునసాగర్, నల్లగొండ జిల్లా - 508 202.

తొలి తెలుగు పరిశోధకులపై జాతీయ సదస్సు

పసునూరి రవీందర్

తెలుగులో తొలితరం పరిశోధకులు చేసిన కృషిపైన నవంబర్ 7-9 తేదీలలో హైదరాబాద్ సెంట్రల్ యూనివర్సిటీలో జాతీయ సదస్సు జరిగింది. తెలుగు సాహిత్యంలో పరిశోధనకు దారులు వేసిన “తొలితరం పరిశోధకులను” ఒకసారి వారిని, వారి కృషిని గుర్తు చేసుకోవడం జరిగింది. సదస్సు ప్రారంభ సభను ద్రావిడ విశ్వవిద్యాలయం పూర్వ కులపతి ఆచార్య రవ్వా శ్రీహరి తన ప్రసంగంతో ప్రారంభించారు. ప్రారంభ సభలో ముఖ్య అతిథిగా విచ్చేసిన పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం పూర్వకులపతి ఆచార్య జి.వి. సుబ్రమణ్యం కీలకోపన్యాసం చేశారు.

“పరిశోధకుడంటే అంతకు ముందు లోకానికి తెలియని ఒక నూతన విషయాన్నో, సిద్ధాంతాన్నో సమాజానికి అందించాలి. అందుకోసమే తెలుగులో పరిశోధన అనేది ఒక ప్రత్యేక విధానంగా రూపొందింది. పరిశోధనంతా కూడా శాస్త్రీయంగా మాత్రమే సాగాలి. అప్పుడు మాత్రమే మంచి ఫలితాలు వస్తాయి. ఇక ఈ సదస్సు రెండు కోణాల నుండి జరుగు తున్నట్లు అనిపిస్తున్నది. 1) కాలం రీత్యా - తొలితరం పరిశోధకులు, 2) ఒక ప్రక్రియ

వికాసం రీత్యా తొలితరం పరిశోధకులు. తొలితరం పరిశోధకులు చేసిన కృషి అపారమైంది. వారి పరిశోధన యూనివర్సిటీ లలో పి.హెచ్.డి.లు లేకున్న ఆగకుండ ముందుకు సాగిందే తప్ప ఆగలేదు. ప్రతి పరిశోధకుడు తాను పరిశోధన చేసే ప్రక్రియ యొక్క తొలిదశను తెలుసుకోవాలి. తాను ఎక్కడ ఉన్నాడో తెలుసుకుంటే తన పరిశోధన నులభమవు తుందని” సుబ్రమణ్యంగారన్నారు.

ఈ సదస్సులో సమర్పించే పత్రాలను ముందుగానే ఒక సంకలనంగా రూపొందించడం ఒక ప్రత్యేకాంశం. ఈ సంకలనాన్ని మానవీయ విభాగాధిపతి ఆచార్య సుధాకర్ మరాఠీ అవిష్కరించారు. ఈ ప్రారంభ సభకు హైదరాబాద్ విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు శాఖ పూర్వాధ్యక్షులు ఆచార్య ముదిగొండ వీరభద్రయ్య సభాధ్యక్షులుగా వ్యవహరించారు. ఈ సమావేశానికి ముందు సదస్సు సంచాలకులు, తెలుగు శాఖ అధ్యక్షులు పరిమి రామనరసింహ సదస్సు యొక్క ఉద్దేశ్యాన్ని వివరించారు. ఈ పత్రాల సంకలనాన్ని “తెలుగులో పరిశోధనకు దారులు పరిచిన తొలి వెలుగులకు” అంకిత మిస్తున్నట్లుగా ప్రకటించారు.

సదస్సు మూడు రోజులు ఎనిమిది సెషన్లుగా ముగిసింది. ఈ సదస్సులో 40 మంది పత్రాలను సమ ర్పించారు. ఈ 40 మందిలో ఈ యూనివర్సిటీ పి.హెచ్.డి, ఎం.ఫీల్ విద్యార్థుల పత్రాలు

15 ఉన్నాయి. ఈ పత్రాలు తెలుగులో తొలి పరిశోధకులైన డా॥ చిలుకూరి నారాయణ రావు, మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి, కందుకూరి, గురజాడ, వసంతరావు వెంకటరావు, ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం, బండారు తమ్మయ్య, శ్రీ వజీరులవారు, కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు, గంటి జోగి సోమయాజి, గిడుగు రామ్మూర్తి పంతులు, జి.ఎన్.రెడ్డి, రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ, కట్టమంచి, మానవల్లి, పింగళి, కోరాడ, వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి మొదలగు వారి కృషిని వివరించాయి. పత్రాలు సమర్పించిన ప్రముఖుల్లో ఆచార్య పరిమిరామ నరసింహం, చేకూరి రామారావు, జి.ఎస్. మోహన్, అమరేశం రాజేశ్వరశర్మ, ఎస్సీ రామారావు, బేతవోలు రామబ్రహ్మం, ఆనందరామం, లంకసాని చక్రధర్ రావు, కోవెల సంపత్సుమారాచార్య, వేటూరి ఆనందమూర్తి, వై. బాలగంగాధరరావు, సి. ఆనందరామం, యు.ఎ. నరసింహమూర్తి, పి. భాగ్యలక్ష్మి, ద్వా.నా. శాస్త్రి, ఆచార్య ఎస్. శరత్ జ్యోత్సనారాణి, డా॥ జి. అరుణకుమారి, డా॥ పిల్లలమర్రి రాములు, డా॥ తుమ్మలరామకృష్ణ, డా॥ డి. విజయలక్ష్మి, డా॥ పవన్ కుమార్, డా॥ దార్ల వెంకటేశ్వరరావు, డా॥ పాలకుర్తి మధుసూదనరావు, తదితరులున్నారు.

సదస్సు ముగింపు సమావేశానికి హైదరాబాద్ విశ్వవిద్యాలయ మానవీయ శాఖ పూర్వాధిపతి, తెలుగు శాఖ పూర్వాధ్యక్షులు ఆచార్య కె.కె. రంగనాథాచార్యులు ముఖ్య అతిథిగా విచ్చేశారు. విశిష్ట అతిథిగా ఆచార్య వై. నరసింహులు, అత్యీయ అతిథిగా ఆచార్య సి. ఆనందరామం విచ్చేశారు. సదస్సు మూడు రోజులపాటు ఆచార్య పరిమి రామనరసింహం పర్యవేక్షణలో విజయవంతంగా ముగిసింది.

*

ప్రస్థానం అడ్వర్టయిజ్మెంట్ టారిఫ్	
బ్యాక్ పేజి :	15,000
కవర్ ఇన్నర్ పేజి :	12,000
లోపలి పేజి (కలర్) :	10,000
లోపలి పేజి (బ్లాక్ అండ్ వైట్) :	5,000

నానీల ఎనిమిదేళ్ళ కవితాయాత్ర

డాక్టర్ ద్వయా.నా. శాస్త్రి

నానీ కవులతో నానీల సృష్టికర్త ఆచార్య ఎన్. గోపి

2005 అక్టోబర్ ఎనిమిదో తేదీన హైదరాబాద్ త్యాగరాజ గానసభలో ఒక విశిష్టమైన రాష్ట్ర స్థాయి సదస్సు జరిగింది. అదే నానీల సమాచారోచనా సదస్సు. కిన్నెర ఆర్స్ థియేటర్స్ నిర్వహించిన ఈ ఉత్సవం రాష్ట్రం సలుమూలల నుంచి వచ్చిన కవులతో, విమర్శకులతో విజయవంతమైంది.

ఒక కవితా రూపానికి వార్షికోత్సవం జరగటం ఇదే ప్రథమం అనుకుంటాను. ఎనిమిదేళ్ళ క్రితం 1997లో ఆచార్య ఎన్. గోపి 'వార్త' పత్రికలో "నానీలు" పేరుతో ఒక కొత్త కవితా రూపాన్ని ఆవిష్కరించారు. 1998లో 365 నానీలతో ఒక సంకలనం వెలువరించారు. ఇది రెండో ముద్రణ కూడా పొందింది. 2002లో మరో 365 నానీలతో మరో కవితా సంపుటి వెలువరించారు. "గోపినానీలను చదువుతుంటే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. ఎన్ని అనుభూతులుC ఎన్ని

రీతులో! మరెన్ని నీతులో!..... ఒకటేమిటి? మానవ జీవన వైవిధ్యాన్ని అద్దంలో కొండలా చిన్న చిన్న నానీల్లో ఎంత గాఢంగా చిత్రించారో" అని విమర్శకులు, సమీక్షకులు ప్రశంసించారు.

నానీలు అనే కవితా రూపం నాలుగు పాదాలలో వుంటుంది. 20 - 25 మధ్య అక్షరాలుంటాయి. సామాన్యంగా మొదటి రెండు పాదాలు ఒక యూనిట్గా, తర్వాతి రెండు పాదాలు మరో యూనిట్గా వుంటాయి. చాలామంది ఈ నియమాలు పాటిస్తూ నానీలు రాశారు. 'నాని' అనేది అచ్చమైన తెలుగు పదం. 'చిన్న' అని అర్థం. నానీలు కూడా చిన్నవే. ఆచార్య గోపి "వినీవి వెరసిమనవి" అని వివరణ ఇచ్చారు. నాగభైరవ

కోటేశ్వరరావు గారు "ముత్యాల సరం గురజాడగారి మాసానిక పుత్రిక అయితే, నానీ గోపీగారి కవితా పుత్రిక. తన ప్రయాణంలో ఫాలోయర్స్ ఉంటే కవి దారి సరైందే" అనడం గమనార్హం.

ఇటువంటి నానీలు పుట్టి ఎనిమిది సంవత్సరాలైంది. అన్ని ప్రాంతాల కవులు, అన్ని భాషల కవులు నానీలు రాశారు. ఒక కొత్త కవితా రూపం వందమందిని పైగా ప్రభావితం చేసిందంటే స్థిరపడినట్టే గదా! ట్రెండ్ సెట్టర్ అయింది. అందుకే ఈ వార్షికోత్సవం.

భారీ ఎత్తున సదస్సు నిర్వహించిన మద్దాలి రఘురాం స్వాగత వచనాలు పలకగా - పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం ఉపాధ్యక్షులు డాక్టర్ ఆవుల మంజులత సదస్సు ప్రారంభించారు. ముఖ్య అతిథిగా అధికార భాషా సంఘం అధ్యక్షులు ఎ.బి.కె. ప్రసాద్ పాల్గొన్నారు. ఈ సదస్సులో సమర్పించిన పత్రాలను పుస్తక రూపంగా తీసుకురావడానికి తమవంతు సహకార మిస్తానని ఆవుల మంజులత హర్షధ్యానుల మధ్య ప్రకటించారు. 'నానీల నాన్న'గా ప్రశంసించబడిన ఆచార్య ఎన్. గోపి చేసిన కీలకోపన్యాసం ఆకట్టుకుంది. నానీల రూపం ఎలా ఆవిర్భవించి ఎలా వ్యాప్తి చెందిందో వివరిస్తూ నానీల ప్రాశస్త్యాన్ని తెలిపారు. అంతేకాదు - నానీల కవులకి కొన్ని సూచనలు కూడా ఇచ్చారు. వీరి ఉపన్యాసం సద్విమర్శకి ఉదాహరణగా సాగింది.

సదస్సులో మొదటగా డాక్టర్ సంగంనభట్ల సర్వయ్య "నానీలు - రూప నిర్మాణ శిల్పం" అనే అంశంపై సాధికారికమైన ఉపన్యాసమిచ్చారు. నానీలలో సమకాలీనత ఏవిధంగా వుందో సవిమర్శకంగా తెలిపారు.

ఆవిష్కర్త

1. సునామీ నానీలు కవి - శ్రీ టి. సంపత్ కుమార్ (ఢిల్లీ)	- ఆచార్య పి. సుమతీ నరేంద్ర
2. ఎన్. గోపి కవితా రూపసృష్టి - శ్రీ నారాయణశర్మ	- ఆచార్య సి. నారాయణరెడ్డి
3. పచ్చబొట్టు - డా. పత్తిపాక మహాన్	- శ్రీ జూకంటి జగన్నాథం
4. శారద బాణీలు - శ్రీమతి శారదా అశోకవర్ధన్	- ఆచార్య సి. నారాయణరెడ్డి
5. దళిత నానీలు - శ్రీ నేతల ప్రతాప్ కుమార్	- శ్రీ బి.ఎస్. రాములు
6. పూలు పిలుస్తున్నాయి - శ్రీ కోసూరి గాంధీ	- శ్రీ శీలా వీర్రాజు
7. హృదయనాదాలు - శ్రీ దుగ్గిరాల సోమేశ్వరరావు	- శ్రీమతి ఎన్. అరుణ
8. వెలుగుపూలు - శ్రీ చిమ్మపూడి శ్రీరామమూర్తి	- ఆచార్య కసిరెడ్డి వెంకటరెడ్డి
9. నానీ బాణీలు - లక్ష్మణరావు నానీలు - ఆడియో సీడీలు	- ఓల్గా

ఆచార్య ఎస్వీ సత్యనారాయణ. డ్వా.నా. శాస్త్రి ట్రెండ్ సెట్టర్గా నానీలు” అనే అంశంపై సోదాహరణంగా సోహపత్తికంగా ప్రసంగించారు. ఈ సదస్సుకి కోట్ల వెంకటేశ్వరరెడ్డి సమన్వయకర్తగా సమయ పాలనతో సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు.

భోజన విరామం తర్వాత సదస్సుకు ప్రెస్ అకాడమీ మాజీ అధ్యక్షులు ఐ. వెంకట్రావు ముఖ్య అతిథిగా పాల్గొని తాము నిర్వహించే పత్రికను గురించి, గోపీగారి నానీలు గురించి అల్పాక్షరాలలో అనల్వార్డరచనలా మాట్లాడారు. ఆంధ్ర ప్రభ సంపాదకులు సతీష్ చందర్ కవితారంగం గురించి, నానీల గురించి వివరంగా ప్రసంగించారు. మాకినీడి సూర్యభాస్కర్ సమన్వయకర్తగా వ్యవహరించిన ఈ సదస్సులో శిఖామణి

“నానీలు - కవితాత్మకత”పైనా, డాక్టర్ మాసన చెన్నప్ప “నానీలు - దేశహిత” అనే అంశంపైనా ప్రసంగించారు. అయితే సమయ పాలన పాటించ లేదు.

సాయంకాలం అంబల్ల జనార్దన్ అధ్యక్షతన కవి సమ్మేళనం అత్యంత సమర్థవంతంగా, అత్యుత్సాహంగా జరిగింది. శ్రోతలను ఆకట్టుకొన్న ఈ కవి సమ్మేళనం నానీలు - ట్రెండ్ సెట్టర్ అని మరోసారి చాటి చెప్పింది. ముగింపు సభలో ఆచార్య సి. నారాయణరెడ్డి ముఖ్య అతిథిగా సన్మానకర్తగా పాల్గొని చేసిన ప్రసంగం నానీల వైశిష్ట్యాన్ని తేటతెల్లం చేసింది. నానీల కవి డాక్టర్ తలతోటి వృద్ధీరాజ్ సదస్సు నివేదికను వివరించారు.

నానీల సదస్సులోని మరొక విశేషం ఒకే వేదికపై పది నానీల కవితా

సంపుటాలు ఆవిష్కరించబడటం. ఎస్.ఆర్. భల్లం సంపాదకత్వంలో వెలువడిన “గోపి నానీల సమాలోచనం” అనే వ్యాస సంపుటిని ఆచార్య సి. నారాయణరెడ్డి ఆవిష్కరించారు.

ఈ గ్రంథాల సంక్షిప్త పరిచయం నానీల కవి డాక్టర్ ఎస్. రఘు చేయగా, నానీల కవయిత్రి డాక్టర్ చిల్లర భవానీదేవి వ్యాఖ్యాతగా సభను రంజింపచేశారు. ఆచార్య ఎస్. గోపి సదస్సులో పాల్గొన్న కవుల్ని, వక్తల్ని, అతిథుల్ని జ్ఞాపికలతో సత్కరించారు. నానీలలో సివారె అనే కవితా సంపుటిని డాక్టర్ డ్వా.నా. శాస్త్రి ఆచార్య ఎస్. గోపి గార్ని అంకితమిచ్చారు. ఉదయం పది గంటల నుంచి రాత్రి పది గంటల వరకు నానీల కుటుంబ ఉత్సవంగా జరిగిన ఈ సదస్సు ఎందరికో స్ఫూర్తిని - మరెందరికో అమందానందాన్ని కలిగించింది.

సీరియస్సుటంచు సిస్టర్లు, డాక్టర్లు పరుగులిడగ లోకి, బయటకొకటె - అటు నిటూగినట్టి ఆ స్ప్రింగు డోల్డలా కొట్టుమిట్టలాడె గుండె నాది!

గాజు గదిలోని నీ బాధ కాననీరు - గదికి బయట నా హృది బాధ కానరెవరు! వైద్యుడా 'ఐ.సి.సి.యు.' నుండి వచ్చి, అంత చావు కబురు నాతో చెప్పె చల్లగాను!

“పరి పరి రీతులన్ నిలుప ప్రాణము, మాదు ప్రయత్నమెంతయో జరిపితిమైన - ఆయువది చాలకపోయె!” నటంచు పల్కి, ఓ ఇరువది వేలు కట్టి, శవ మింటికి కొన్నుని చెప్పె నాతడే! త్వరపడి ఎట్లు చచ్చితివి? దార, సుతుల్ కనిపించకుండిరా!

చీకటివేళ నీదు హృది చెంత శిరంబదియుంచి తృప్తిగా లోకమునెల్లయున్ మరచి, లోతుగ నిద్దర మున్ను 'వెర్రి మా లోకపు' నన్ను లేపి, హృది లోపల నొప్పియటంచు తెచ్చియున్, చీకటి చేసినా విచట జీవిత మీ గతి - ప్రాణ నాయకా!

“పెద్ద వైద్యశాల! పేరున్న వైద్యులున్ కలరు! చింత నీకు వలద”టంచు - నీవె పల్కి ఇటుల నిలువుగా ముంచుచున్ మాట తప్పినావు మగడ! అయ్యో!

ఎంతటి ప్రేమ జూపితివి ఇన్ని దినంబులు నీవు మాదుపై - అంతయు నిత్య సత్యమని అందముగా తలపోయునట్టి ఓ వింతగు బ్రాంతిలో నిలిపి, ప్రీతి సుఖామృత మందజేసితే! చెంతన నీవు లేవనెడి చేదును నేడెటు డ్రుంగమందువో!

నా పాపం బదియేమో! వైద్యుడనినన్ - నారాయణుండందరే! ఆ పూర్వ స్థితి అంతరించె - భువిపై ఆ పుణ్యమేమాయెనో?

ఐ.సి.సి.యు.

ఆచార్య ఫణింద్ర

వ్యాపారం బయిపోయె కాల మహిమన్ - వైద్యంబు సైతంబయో! రూపాయే విజయంబునొందె తుదకున్ రోగాల యుద్ధంబులో!

ఐ.సి.సి.యు. లోపల చేసిరో ఏ టెస్టులు? - మరి, చేత్రాడంతన్ తీసిరి కంప్యూటర్ బిల్! “తీసుక రా పైక” మన్న తెచ్చెద నెటులన్?

వచ్చెడి వేళ, చేతగల పైక మదేదియొ వెంట తెచ్చి, నా కిచ్చితి పెద్ద మొత్తమునె - ఎంతయొ సైతము చూడలేదు! నే తెచ్చితి మందులేవీ కొని తెమ్మని వైద్యులు కోర నన్నియున్ - కచ్చితమింక! నాదు కడ కల్గిన దిప్పుడు రిక్షహస్తమే!

ఎప్పుడు చెప్పకుంటివయ! ఇచ్చట ఇంతయు నున్నదంచు - నే నెప్పుడు సెంత కోరనది ఇచ్చితి - వంతెన సంతసించితిన్! ఇప్పుడు నిట్టివేళ యొకటిట్టుల రాగలదంచు నెప్పుడున్ తప్పియునైన చింతనము దాల్చకపోతిమి - ఘోరమయ్యెరా!

చచ్చితి వీవటంచు నిటు చచ్చెదనా విలపించి? లేక ఈ చచ్చిన నీదు దేహమును, చాలిన పైకము గట్టి ఇంటికిన్ తెచ్చుట ఎట్టులో యనుచు తేలక నేనటు రోదనముతో చచ్చెదనా? అయో! ఎటుల చచ్చెద, చొచ్చెద - నీవె చెప్పుమా!

సామాజికోద్యమాలు తెలుగు సాహిత్యం

ఎ. హరినాథరెడ్డి

అనంత కరువులకు నిలయం కావచ్చు. కానీ కలాలకు కరువు లేదనే విషయం మరోసారి నిరూపించుకొంది. “ఇటీవలి సామాజికోద్యమాలు - పరిణామాలు - తెలుగు సాహిత్యం” అనే అంశంపై అక్టోబర్ 22, 23న రెండు రోజుల పాటు రాష్ట్ర స్థాయి సదస్సును అనంతపురం పట్టణంలో మహాజన ప్రాంగణం వేదికపై ‘జిల్లా రచయితల సంఘం’ (జి.ర.సం) వారు నిర్వహించారు.

ఈ సమావేశాలలో ‘దళితోద్యమాలు - దళిత సాహిత్యం’, ‘బహుజన ఉద్యమాలు - బహుజన సాహిత్యం’, ‘స్త్రీవాదోద్యమాలు - స్త్రీవాద సాహిత్యం’, ‘ఇస్లాంవాద సాహిత్యం’ ఆదివాసీ సాహిత్యంలోని ఉద్యమాలు, కవిత్వం, కల్పనా సాహిత్యాలు (కథ - నవల) గూర్చి సాహితీ ప్రముఖులు ఉపన్యాసాలిచ్చారు.

‘ప్రారంభ సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించిన డాక్టర్ జాపల్లి ప్రేమచంద్ మాట్లాడుతూ ప్రపంచీకరణ, మతతత్వవాదుల ప్రభావంతో అణగారిన వర్గాలు తమ తమ అస్తిత్వాల్ని నిలుపుకొనేందుకు సాహిత్య సృష్టి జరుగుతోందని, ఈ నేపథ్యంలో ఆయా ఉద్యమాల సాహిత్య పరిణామాల అవగాహనకే ఈ సదస్సు నిర్వహిస్తున్నట్లు తెలిపారు. సదస్సు ప్రారంభకులుగా విచ్చేసిన డాక్టర్ బి. విజయభారతి మాట్లాడుతూ ప్రాచీన సాహిత్యంలో అణగారిన వర్గాలకు తీవ్ర విభూతం

కలిగించినదని అణగారిన వర్గాల దృష్టితో సాహిత్యాన్నంతా మరోసారి పునరాలోచించాలని అన్నారు.

విశిష్ట అతిథిగా విచ్చేసిన ద్రావిడ విశ్వవిద్యాలయం ఉపకులపతి ఆచార్య గంగిశెట్టి లక్ష్మీనారాయణ మాట్లాడుతూ ఏ ఉద్యమమైనా ఒక భావజాలాన్ని, తాత్విక ధోరణిని కలిగి ఉండి పోరాటాలను నిర్మించేదిగా ఉండాలని అన్నారు. కేవలం రెండు, మూడు కులాలు నిర్మించిన చరిత్ర భారత చరిత్ర సంస్కృతిగా వుందని, ఆ వర్గం చరిత్ర భారతదేశ చరిత్రగా పరిగణించబడు

.1- అశతేందన్నారు. మారుతున్న ఆర్థిక స్వరూపంలో కొన్ని ఇతర అగ్రకులాలు ఆధిపత్య స్థాయిని పొందుతున్నాయని తెలిపారు. సంస్కృత భారత, రామాయణాలను రాసినది నిమ్న కులాలవారే అయినా తరువాత అవి అగ్రకులాల వారు తమకు తగిన విధంగా ఉపయోగించుకున్నారని అన్నారు. దళిత సాహిత్యం ప్రథమ దేశీ స్వతంత్ర తెలుగు సాహిత్యమని, పాశ్చాత్య దేశాలలో వచ్చినట్ల కవిత్వ తాత్విక దృష్టిని మరింత లోతుగా అధ్యయనం చేయాలని తెలియజేశారు.

రాచపాలెం కీలకోపన్యాసం

ఈ సమావేశాల కీలకోపన్యాసం చేసిన ఆచార్య రాచపాలెం చంద్రశేఖరరెడ్డి మాట్లాడుతూ ఇటీవలి సామాజికోద్యమాలు అంటే ఎమర్జెన్సీ అనంతరం అంటే గత 30 సం॥ల నుండి వస్తున్న సామాజికోద్యమాలు, పరిణామాలు ప్రతిఫలంగా వచ్చిన

సాహిత్యంగా భావించాలని అన్నారు. ఆయా వాదాల నేపథ్యాలు ఇంతవరకు వచ్చిన మార్పులు, అవి ఏమి కోరుతున్నాయి? నూతనంగా రావలసిన మార్పులేమి? అన్న అంశాలపై సింహావలోకనంగా ఈ సమావేశాలను అభిప్రాయపడ్డారు.

పంథామ్మిదో శతాబ్దంలో భారతదేశంపై నాలుగు ప్రభావాలు వచ్చాయి.

1. విక్టోరియన్లు : అంటే పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థను నిలబెట్టేందుకు వచ్చిన వాడం.
2. గాంధీయజం : పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని ఆహ్వానిస్తూ, వ్యూడలిజాన్ని నాశనం చేయాలని భావనతో వచ్చిన వాడం.
3. మార్క్సిజం : వర్గ దృష్టితో సమాజాన్ని చూడాలనే వాడం
4. అంటే దృష్టిజం : కుల దృష్టితో సమాజ పరిణామాల్ని చూడాలనే వాడం

పై ప్రభావాలను అనుసరించే అనేక ఉద్యమాలు వచ్చాయని తెలిపారు. ప్రాచీన సాహిత్యం బానిసత్వ విధానానికి ప్రతీక కాగా, ఆధునిక సాహిత్యం ప్రశ్నకు ప్రతీకగా తెలిపారు. సోమనాథుడు, వేమన, బ్రహ్మంగారు లాంటి కొంతమంది అభ్యుదయ దృక్పథంతో సమాజాన్ని వీక్షించారని సంఘ సంస్కరణ, జాతీయోద్యమ సాహిత్యాలలో సంఘ సమన్వయం ప్రశ్నించారని అన్నారు. వామపక్ష ఉద్యమ ఆధారంగా వచ్చిన సాహిత్యం వర్గ దృష్టి ఆధారంగా వచ్చినదని, వర్గ దృష్టి కన్నా కుల దృష్టి ప్రధానమనే

వాదంతో అనంతర కాలంలో దళితవాదం వచ్చిందని అన్నారు. అంతేకాకుంటే స్త్రీవాద, బహుజనవాద, మైనారిటీవాద, ఆదివాసీ, ప్రాంతీయ అస్తిత్వవాద ఉద్యమ సాహిత్యాలు తమ ప్రత్యేక కోణాలలో సాహిత్య సృష్టి జరుగుతోందని అన్నారు. ఆయా ఉద్యమాల వల్ల వారు కోరే నూతన సమాజ స్వరూపముల ఉన్నత స్థితి గూర్చి సాహిత్యంలో తెలియజేయాల్సి వుందని అన్నారు.

అధునికమే కాని ఈ సమాజంలో ఆధునికోత్తర వాదం గూర్చి మాట్లాడటం వృధా అని, ఆధునికోత్తర వాదం పత్రికల్లో వ్యాసాలకు మాత్రమే పరిమితమని అన్నారు.

జిల్లా రచయితల సంఘం ప్రధాన కార్యదర్శి బిక్కి కృష్ణ నివేదిక ప్రకటనతో ప్రారంభ సమావేశం ముగిసింది.

దళిత సాహిత్యోద్యమం

అనంతరం మొదటి సమావేశం దళితోద్యమాలు - దళిత సాహిత్యంపై మల్లె నరసింహమూర్తి అధ్యక్షతన జరిగింది. 'దళితోద్యమాలు'పై జె. గౌతమ్ మాట్లాడుతూ "దళిత" అనగా 'విభజించబడిన వర్గాలు' అని ఈ పదాన్ని జ్యోతిబా మహాత్మా పూలే నాటకరంగంలో ఉపయోగించారని 1940లో అంబేద్కర్ దీని గూర్చి చర్చ గావించారని తెలిపారు.

దళిత వదం అన్పృశ్యుల సంబంధ మైనదిగా చూడాలని, ఇతర కులాలు ఈ పద పరిధిలోకి రానవసరం లేదని తేల్చి చెప్పారు. దళిత పాంథర్స్ మ్యూసిఫెస్టోలో బిసిలు, మైనారిటీలను దళితులుగా చేర్చారని, ఆచరణలో దళిత ఉద్యమం అన్పృశ్య వర్గాల చేతిలోనే ఉందని తెలిపారు. దళిత ఉద్యమమే - బిసిలను, మైనారిటీలను, ఆదివాసీలను సంలీనం చేసుకుంటున్న పరిస్థితిని వివరిస్తూ, రాజ్యాధికార స్థాపనలో దళితులు ఒక్కరే చేయలేరని, ఈ గ్రామంలో ఇతర పీడిత వర్గాలను దళితవాదంలో సమీకరించే అవసరముందన్నారు.

దళిత కవిత్వంపై ఎండ్రూరి సుధాకర్ మాట్లాడుతూ సమాజం మారాలి

అని ఎందరో అన్నారు. కాని ఎట్లా మార్చాలి అన్న అంశంపై రెండు ప్రధాన సిద్ధాంతాలు వచ్చాయని, అవి మార్క్సిజం, అంబేద్కరిజం అని, ఒకదాంట్లో ఆర్థిక ప్రధానమైన వర్గ దృక్పథం కాగా, ఇంకొక దాంట్లో కుల ప్రధానమైన వర్గ దృక్పథం ప్రధానమని అన్నారు. ఆర్థికంగా సమానత్వం ఉన్నంత మాత్రాన గొప్ప సమాజం రాదని, సాంఘిక సమానత్వం ప్రధానమని అన్నారు.

ప్రాచీన సాహిత్యంలో ఉన్న దళిత కోణాల్ని వివరిస్తూ, భారతంలో గరుత్మంతుడు కౌశికుడు ఏకలవ్య కథలోని దళిత కోణాల్ని తెలిపారు. కులాల నిర్మూలనలో బనవేశ్వరని కృషిని, అముక్తమాల్యదలో మాల దాసరి కథలోని దళితుని ఔన్నత్యాన్ని, వేమన, గుణ్ణం జాషువాల కృషిని వివరంగా తెలియజేశారు.

దళిత కల్పనా సాహిత్యంపై డాక్టర్ శిఖామణి మాట్లాడుతూ ప్రగతిశీల శక్తులు ప్రపంచీకరణకు వ్యతిరేకంగా పోరాడు తున్నాయని, అదే స్థాయిలో దళితుల అంశాలపై పోరాడాలని అన్నారు. దళిత సాహిత్య ఆరంభ కాలం నుండి వచ్చిన దళిత కథ, నవలలను ఆంధ్ర, తెలంగాణ, రాయలసీమ ప్రాంతాలలో ఎలా పరిణామము చెందాయో తెలిపారు. దళిత సాహిత్యంలో దళితేతరాల కృషిని ప్రస్తావించారు.

బహుజన సాహిత్యం

రెండవ సమావేశంలో 'బహుజన ఉద్యమాలు - బహుజన సాహిత్యం' అంశంపై బండి నారాయణస్వామి అధ్యక్షతన జరిగింది.

నాళేశ్వరం శంకరం మాట్లాడుతూ దళిత ఉద్యమంలో భాగంగా బహుజన రచయితలు రచించేవారని, నేడు దళిత ఉద్యమం ఊపందుకోవడంతో బహుజన రచయితలు వేదికలెక్కే పనిలేకుండా శ్రోతలుగా ఉండాల్సిన పరిస్థితుల్లో బహుజన రచయితలు తమ అస్తిత్వ రక్షణం సాహిత్య సృష్టి ప్రారంభమైనదని అన్నారు. ప్రపంచీకరణ నేపథ్యంలో కులవృత్తులు అదృశ్యమయ్యాయని, బహుజనుల జీవితం

చింపిన విస్తరిలా తయారయిందని, తమ హక్కుల రక్షణకై ఎంతోమంది కవులు కవిత్వం రాస్తున్నారని తెలిపారు. కవిత్వంతో పాటు "పాట"లో బహుజనతత్వం మరింత గాఢత చేకూరిందని అన్నారు.

ఈ దేశంలో మెజారిటీ ప్రజలు బహుజనులేనని, కాని హక్కుల పరంగా మైనారిటీలని, ఈ స్థితిలో దేశవ్యాప్తంగా ఉన్న బహుజనులు ఐక్యమైతే రాజ్యాధికారం వారిదేనని తెలిపారు.

ఈ లక్ష్య సాధన దిశగా వస్తు, కథ, నవల, సాహిత్యాన్ని వివరంగా సమీక్షించారు.

స్త్రీవాద సాహిత్యం

రెండవ రోజు ఉదయం జరిగిన సమావేశంలో 'స్త్రీవాదోద్యమాలు - స్త్రీవాద సాహిత్యం' అంశంపై డాక్టర్ మోక్ష ప్రసూన అధ్యక్షతన జరిగింది. కార్యక్రమ నిర్వహణ డి. శిరీష్ చేశారు. డాక్టర్ మోక్ష ప్రసూన మాట్లాడుతూ మహిళలు రాజకీయ, సాంఘిక, కుటుంబపరంగా, ఉద్యోగ, వైద్య, సాహిత్య రంగాలలో ఎదుర్కొంటున్న వివక్షను గణాంకాలతో సహా వివరించారు. శిలాలోలిత మాట్లాడుతూ స్త్రీ వాద ఉద్యమం భావ స్వేచ్ఛ, వ్యక్తి స్వేచ్ఛ పోరాటాలకు మాత్రమే పరిమితం కాదని, స్త్రీలు అన్ని రంగాలలో ముందుకు వచ్చేవరకు సాగుతుందని అన్నారు. స్త్రీవాద కవిత్వంలో భాగంగా వచ్చి కవిత్వాలను, వాటి నేపథ్యాలను వివరించారు.

స్త్రీ వాద కల్పనా సాహిత్యం అంశంపై నల్లూరి రుక్మిణి మాట్లాడుతూ స్త్రీవాద మౌలికాంశాలను, నేపథ్యాన్ని స్త్రీవాదోద్యమ సిద్ధాంతాలలోని వైరుధ్యాల్ని వివరంగా తెలిపారు.

అమెరికాలో వచ్చిన స్త్రీవాద ఉద్యమాల ప్రభావంతో భారతదేశంలో ఫెమినిజం ప్రవేశించిందని తెలిపారు. సంఘ సంస్కరోద్యమం, జాతీయోద్యమాలలో స్త్రీల పాత్ర విశిష్టమైనదని అన్నారు.

ఫెమినిజం ప్రధాన అజెండాగా పునరుత్పత్తి, కుటుంబ హింస, మాతృత్వం అనే అంశాలపై చర్చ జరుగుతోందని

తెలిపారు. అయితే మార్క్సిస్టు వంధా పునరుత్పత్తికి పునాది స్థానం వద్దని 'ఉత్పత్తే' పునాది స్థానంలో ఉండాలని వర్గ పోరాటంలో భాగంగా స్త్రీల సమస్యలు తీరుతాయని తెలియజేస్తోందన్నారు. కానీ స్త్రీవాదులు పునరుత్పత్తి పునాది రంగమంటున్నారు అని అన్నారు. స్త్రీ వాద విషయంలో మార్క్సిస్టు దృక్పథం పరిష్కారమని రుక్మిణి అభిప్రాయపడ్డారు.

1975-85లలో ఎంతో స్త్రీవాద సాహిత్యం వచ్చిందని, మూడు విధాలుగా చూడవచ్చని అన్నారు.

1. ఫెమినిస్ట్ సిద్ధాంతం ఆధారంగా వచ్చిన సాహిత్యం.
2. ఫెమినిజాన్ని నమ్మి, ఆర్థిక సామాజికాంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకొని వచ్చిన సాహిత్యం.
3. ఫెమినిజాన్ని సానుభూతితో అర్థం చేసుకొని వచ్చిన సాహిత్యం (స్త్రీయేతరులు)

ఈ క్రమంలో వచ్చిన రంగనాయకమ్మ, ఓల్గా, కుప్పిలి పద్మ, డి. సత్యవతి, సి. సుజాత, కరుణ, గురజాడ, చలం, కో.కా., శ్రీపాదల వారి రచనలలోని స్త్రీవాద దృక్పథాల్ని సమీక్షించారు.

అనంతరం మధ్యాహ్న సమావేశంలో కవి సమ్మేళనం జరిగింది. పలూరి మంగన్న, డి. కృష్ణమూర్తి, హిదయతుల్లా, వెంకటేష్, రామశేషయ్య, ఓబులేసు, శిరీష, చిలుకూరి దీవెన,

ఉద్దండం చంద్రశేఖర్, నూక రాంప్రసాద్ రెడ్డి, శిఖామణి, అజీద్, నవీ రసూల్ తమ కవితల్ని వినిపించారు. ఈ కార్యక్రమంలో భాగంగా శిఖామణి "నల్ల గేటు తెరుచుకొంది - నందివర్ధనం పూసింది" అన్న కవితా సంకలనాన్ని ఆవిష్కరించారు.

ఇస్లాంవాద సాహిత్యం

షేక్ కరీముల్లా ప్రసంగిస్తూ ఇస్లాం అనగా శాంతి అని అర్థమని అన్నారు. నేడు ఇస్లాం అనే పదం కొందరికి పెనుభూతంలా కనబడుతున్నదని విమర్శించారు. ఇస్లాం అనేది మతం కాదని అది జీవన విధానమని, ఎన్నో రకాల జాతులు ఇస్లాం సిద్ధాంతాలను నమ్మి అందులో చేరాయని అన్నారు. ఈ క్రమంలో భాగంగానే ముస్లిం జాతి ఇస్లాంలో భాగమేనని అన్నారు. కావున ముస్లిం వాదానికి తాత్విక చిరునామా ఇస్లాం అని అన్నారు. ఏ కవిత్వమైనా ఎదుటివారిని గాయపరిచేలా ఉండకూడదని, ద్వేషాల్ని పెంచే విధంగా రచనలు చేయటం మంచిది కాదని తెలిపారు.

ఈ సమావేశాలలోనే ఇస్లాం వాదానికి వ్యతిరేకంగా "ఇస్లాం వాదం అంటే ముహూటికి మత సాహిత్యమే" అని కరవత్రం ముస్లిం రైటర్స్ ఫోరం, హైదరాబాద్ పేరు మీద పంచబడింది. ముస్లింల సామాజిక వెనుకబాటు గూర్చి మాట్లాడుతున్న ముస్లింవాదం గూర్చికాక,

మత ప్రాతిపదికన మాట్లాడుతున్న సంకుచిత భావజాలం గల ఏ ఒక్కడాన్ని వేదికెక్కించి, మత ప్రచారం కావించటం సరైన చర్య కాదని ముస్లింవాదులు కరవత్రంలో తెలియజేశారు.

ముగింపు

రెండురోజుల పాటు జరిగిన ఈ సమావేశాలలో ఆయా సామాజికోద్యమాల కవిత్వం, కల్పనా సాహిత్యంకంటే ఆ ఉద్యమాల మూలాలు, నేపథ్యం, సైద్ధాంతిక అంశాలపై ఎక్కువగా కేంద్రీకరించినట్లు ఉంది. జిల్లాలోని యువ రచయితలకు ఆ ఉద్యమాలపై అవగాహనకు ఈ సమావేశాలు ఎంతో ఉపకరించాయి. ఉపన్యాసాలతో పాటు, ముఖాముఖి చర్చా కార్యక్రమంకూ అవకాశం ఉంటే బాగుండేదని శ్రోతలు అభిప్రాయ పడ్డారు. ఏమైనప్పటికీ సామాజికోద్యమాలలోని సాహిత్య పరిణామాల్ని అవగాహన కల్గించేందుకు ప్రయత్నించిన జిల్లా రచయితల సంఘం (జిరసం) వారిని అభినందించాల్సిందే.

ఈ సమావేశాలను జిరసం జిల్లా నాయకత్వం డాక్టర్ జూపల్లి ప్రేమచంద్, బిక్క కృష్ణ, ఎస్.వి. ప్రసాద్, రాచపాలెం చంద్రశేఖరరెడ్డి, సింగమనేని నారాయణ, శాంతి నారాయణ, మొదలగువారు నిర్వహించారు. సమావేశాల ఆద్యంతం అభ్యుదయ గేయాలను పాడిన లక్ష్మీనారాయణను సాహిత్యాభిమానులు అభినందించారు. *

ఒక తెరిచిన కన్ను
అంతా తెరిచిన కన్నే
అంతే తెరిచిన కన్ను

తెరిచిన కన్ను

తెరిచిన కన్ను
కసికంద లేదు
తెరిచిన కన్ను కద

అర్జునుణ్ణి మించిన వాళ్ళు
శతఘ్నులు ఎక్కువెట్టారు
అమెరికా స్వయంగా అణ్ణుస్తం సంధించి
ఆ వెనుక ఇంగ్లండ్ తన వంతు
ప్రయత్నించింది
పిమ్మట ఎన్నెన్నో డైనోసర్లు
తెరిచిన కన్ను చెక్కు చెదరలేదు
ముఖాలకు మాస్కులు మార్చుకొని

డాక్టర్ మానేపల్లి
రాజులు రాజులు రారారాజులు
ఘోరాతి ఘోర యుద్ధాలు చేశారు
ఆఖరికి అహింసాయుద్ధం
కూడా చేసి చూశారు
అక్షరాల యుద్ధంలో
విశ్వ (విద్యాలయ) ప్రయత్నం చేశారు

సామ్రాజ్యాలు జడుసుకుంటున్నాయి
ఆఖరికి ఐరాస కూడా
కాంతి సంవత్సరాలు దాటి శుక్రుణ్ణి సైతం
ఛిన్నాభిన్నం చేయగల క్షిపణులు
నిరుపయోగమైపోయాయి
ఇంతా చేస్తే తెరిచిన కన్ను
దాని చుట్టూ పసిపిల్లలు ఆడుకుంటున్నారు.

లాటరీ

బిస్సు బైపాస్ రోడ్డు మలుపు తిరగగానే, విశాల్ లేచి, “కాస్త ఆపండి” అని అన్నాడు. కండక్టర్ విజిల్ వేసి బస్ ఆపించాడు. విశాల్ తన సామాన్లు తీసుకుని కిందకి దిగాడు. బస్ వెళ్ళిపోగానే, అతడు తన సంచీని భుజాన తగిలించుకుని

చుట్టుపక్కల కలియజూశాడు. ఆ కూడలిలో చాలా ‘సెవన్ సీటర్ ఆటోలు’ ఆగి వున్నాయి.

క్రితం ఏడాది వరకు ఈ కూడలి దాదాపు నిర్మానుష్యంగా ఉండేది. కాని కిళ్ళీ కొట్లు, ఆటోలు రావడంతో ఇప్పుడు రద్దీగా కనపడుతోంది. చిన్న చిన్న గుడిసెలలో టీ కొట్లు కూడా వచ్చాయి.

హిందీ : రాకేష్ త్యాగ్

అనువాదం : కొల్లూరి సోమశంకర్

విశాల్ తన ఇంటికి నడిచి వెళ్ళాలంటే సుమారు 20 - 25 నిమిషాలుపడుతుంది. కాని ఆ దారిలో ఏదో ఊరేగింపు జరుగుతోంది. ఇంకో దారిలో ఇంటికి వెళ్ళాలంటే ఆటోలో వెళ్ళక తప్పదు. ఆటో స్టాండు కేసి చూశాడు. అక్కడ వరుసలో సిద్ధంగా ఉన్న ఆటోలో దాదాపు ఐదారుగురు కూర్చుని ఉన్నారు. విశాల్ కూడా అందులో ఎక్కి కూర్చున్నాడు. కాసేపటికి మరో ఇద్దరు విద్యార్థులు కూడా వచ్చి కూర్చున్నారు. డ్రైవరు ఆటోని స్టార్ట్ చేసి, చుట్టుపక్కలా చూడసాగాడు.

“ఇంక పోనీవయ్యా, సీట్లు నిండిపోయాయి” అని వెనుకనుంచి ఎవరో అరిచారు.

“ఇంకో ఇద్దరు కూర్చోవచ్చు” అన్నాడు డ్రైవరు. ఇంతలో ఇంకో డ్రైవరు వచ్చి ఈ డ్రైవరుతో మాట్లాడసాగాడు.

- “అన్నా, నిన్న కొద్దిలో తప్పిపోయింది. ‘రెండో నెంబరు’ వచ్చింది. నేను పది టికెట్ల కొన్నాను. ఏదో టీ ఖర్చులకు సరిపోయేంత వచ్చింది...” చెప్పాడతను.

“నేనైతే నిన్న అసలు టికెట్ కొనలేదు. పగలంతా ఈ డొక్కు బండిని బాగు చేయించడమే సరిపోయింది. సాయంత్రం కాలువ దగ్గర ఆఫీసర్ గారు కనిపించి, ‘పద! షరాన్ పూర్ వెళ్ళి కుర్చీ, మేజా బల్ల తెచ్చుకుందాం’ అంటూ పిల్చారు. ‘ఏం చేస్తాం, తప్పదు’ అని అనుకుంటూ వెళ్ళి ఆయన సామానులు వాళ్ళ ఇంటి దగ్గర దింపాను. ఆయనను డబ్బులేం అడుగుతాం? పైగా ఆయన జేబులో చేయి కూడా పెట్టలేదు...” అన్నాడు విశాల్ ఎక్కిన ఆటో డ్రైవర్ రుసరుసలాడుతూ.

“ఏం చేస్తాం అన్నా, ఎక్కడ చూసినా ఇలాంటివాళ్ళే ఎక్కువయ్యారు...” అని అన్నాడు ఇంకో డ్రైవరు. ఇంతలో ఇంకో ఇద్దరు ప్రయాణీకులు వచ్చి డ్రైవరుకి రెండు ప్రక్కలా కూర్చున్నారు.

“గోవింద్, నేనొక రౌండ్ వేసాస్తాను” అని అంటూ ఆటోని పోనిచ్చాడు డ్రైవరు. ఆటో పరుగెడుతుంటే విశాల్ దారికి అటూ ఇటూ పొలాలలో కనిపిస్తున్న గోధుమ పైరుని చూడసాగాడు. ఆ దృశ్యం మనోహరంగా ఉంది. కొంచెం దూరంగా ప్రవహిస్తున్న నది ఇంకా అందంగా ఉంది. “పట్టణ ప్రాంతంలోని జనాలకు దూరంగా, పల్లెలకు, అందులోను పర్వత ప్రాంతాలకు రావడం ఎంతో బావుంటుంది...” స్వగతంలో అనుకున్నాడు విశాల్.

“గవర్నమెంట్ ఆఫీసుల దగ్గర ఎవరైనా దిగాలా” అని అడిగాడు డ్రైవరు.

“నేను దిగాలి. కాస్త ఆపు” అని అన్నాడు విశాల్. ఆటో దిగి దబ్బులిచ్చి, ఇంటి వైపు నడవసాగాడు. ఆ దారిలోంచి వెడుతుంటే, గజానికి ఒకరు చొప్పున, స్టూలు స్టాండ్ పెట్టుకుని లాటరీ టికెట్లు అమ్ముతున్నవాళ్ళు కనపడ్డారు. వాళ్ళని చుట్టూముట్టి ఉన్న కొనుగోలుదారులు, వీళ్ళ అరుపులు, కేకలతో వీధి వీధింతా గోల గోలగా ఉంది. కొండ ప్రాంతంలోని ఈ చిన్న ఊరిలో లాటరీ ఇంతలా విజృంభిస్తుందనుకోలేదు విశాల్. ఒకప్పుడు ‘ఉత్తరాంచల్’ రాష్ట్రం ఏర్పడకముందు, అక్కడక్కడ చెదురు మదురుగా ప్రత్యేక రాష్ట్రం కోసం జరిగే ఆందోళనలు, అంతకు ముందు ‘మందిరం - మసీదు’ ల గొడవలు తప్ప ఈ ప్రాంతంలో మరే సమస్య ఉండేది కాదు. చాలా ప్రశాంతంగా ఉండేది ఈ ఊరు.

గాలి బాగా వీస్తోంది. నేలపైన సగం చింపి పడేసిన లాటరీ టికెట్లు కొన్ని ఎగిరొచ్చి విశాల్ మీద పడ్డాయి. కిందకి జారిని వాటిని కాలితో తొక్కిపెట్టి, ఒక టికెట్ ముక్కని పైకి తీశాడు. దాని మీద ‘స్టార్ డైలీ లాటరీ’ అని రాసుంది. దాన్ని ఉండలా చుట్టి విసిరేసి, ఇంటి వైపు నడిచాడు. విశాల్ సొంత ఊరికి వచ్చి దాదాపు ఏడాది కావస్తోంది. ఈ మధ్య కాలంలో ఊరిలో చాలా మార్పులు వచ్చాయి.

H H H

విశాల్ సాయంత్రం షికారుకి బయల్దేరు తుండగా, సునీల్కాంత్ ఎదురయ్యారు.

“ఎప్పుడొచ్చావు?” అని ఆయన విశాల్ని అడిగాడు. “పొద్దున్నే” అని చెప్పాడు విశాల్. ఇద్దరూ పిచ్చాపాటి మాట్లాడుకోసాగారు.

“మన ఊర్లో లాటరీ తన ప్రతాపం చూపిస్తున్నట్లుంది” అని అన్నాడు విశాల్.

“ఈ ప్రలోభం చాప కింద నీరులా వ్యాపిస్తోంది. లాటరీ కోసం జనాలు వెర్రెక్కిపోతున్నారు. ప్రతి మనిషి పిచ్చివాడైపోతున్నాడు...” చెప్పారు సునీల్కాంత్.

“దీని దుంపతెగి! కాని ఇంత చిన్న ఊర్లోకి లాటరీ ఎలా రాగలిగింది?” అంటూ ఆశ్చర్యపోయాడు విశాల్.

“ఈ ప్రశ్న మాత్రం నన్ను అడగొద్దు. గత ఎనిమిది, తొమ్మిది నెలలుగా ఉప్పెనలా ముంచెత్తుతోంది. లాటరీ ఒకసారి ఊర్లోకి అడుగుపెట్టడమే కష్టం. ఒకసారి ప్రవేశించాక విస్తరించడం ఎంతో సులభం! అందరూ సులువుగా ధనవంతులైపోవాలని ఆశపడుతున్నారు. సాయంత్రం ఆఫీసవగానే, లాటరీ సెంటర్ల దగ్గరికి చేరిపోతారు...” నిస్పృహగా చెప్పారు. సునీల్కాంత్.

“అత్యాశకి పోయి దబ్బంతా వృధా చేస్తున్నారు. ఇది కూడా జూదమే” అన్నాడు విశాల్.

“మొత్తం జీతమంతా ఈ లాటరీ టికెట్లకే ఖర్చు చేసేవాళ్ళున్నారు...” చెప్పారు సునీల్కాంత్. మళ్ళీ ఆయనే మాట్లాడుతూ, “అన్ని జాగ్రత్తలు పాటించి లాటరీ టికెట్లు కొంటారు. గత కొన్ని నెలల ఫలితాలను మధించి, ఏ నెంబరుకి లాటరీ తగులుతుందో లెక్కేసుకుని

మరీ కొంటారు...” అని చెప్పారు.

“తమ తెలివితేటలన్నీ ప్రదర్శిస్తారేమో...” అన్నాడు విశాల్ చిన్నగా నవ్వుతూ.

“అవును, ఎక్కడ విన్నా నెంబర్ల మాటే! జనాలకి ఏ మైకం కమ్మిందో తెలియదు, ఆడా మగా, పిల్లలనే తేడా లేదు. అందరూ లాటరీ సెంటర్లపై ఎగబడుతున్నారు. స్కూలు పిల్లలైతే, పుస్తకాలని అమ్మేసి మరీ లాటరీ టికెట్లు కొంటున్నారు” చెప్పారు సునీల్కాంత్.

“ఈ లాటరీల వల్ల ఎంత ఉపద్రవమో మీకు తెలియనిది కాదు. మీకు జ్ఞాపకం ఉందా? కొన్నేళ్ళ క్రితం ‘ఇన్స్టెంట్ లాటరీ’ లని నడిచేవి. ‘సవభారత్ టైమ్స్’కి చెందిన విలేకరి ఒకరు కనీసం లాటరీ టికెట్ల వంకైనా చూడకుండా ఏ నెంబరుకి లాటరీ తగులుతుందో కోర్టులో నిరూపించాడు. అప్పుడే కదా కోర్టు ‘ఇన్స్టెంట్ లాటరీ’లను నిషేధించింది” అని గుర్తు చేశాడు విశాల్.

“ఏమన్నావు? ఉపద్రవమా? ఉత్సాహంగా పందాలు కాస్తున్నారక్కడ. ఏ నెంబరుకి లాటరీ తగలేది పందాలు కాసుకుంటున్నారు. జనాలు లాటరీ టికెట్లు కొనడమే కాకుండా, పందాలు కట్టి మరీ డబ్బు పోగొట్టుకుంటున్నారు” వాపోయాడు సునీల్కాంత్. మళ్ళీ ఆయనే మాట్లాడుతూ “లాటరీ నిర్వాహకులకి, పందాలను ప్రోత్సహించేవాళ్ళకి మధ్య సంబంధాలుంటాయి. జనాలు ఎక్కువ ఏ నెంబరుపై పందెం కాస్తారో, ఆ నెంబరుకి లాటరీ అస్సలు తగలదు” అని అన్నారు.

“అవును, తమకి సప్టం రావాలని వాళ్ళెందుకు కోరుకుంటారు? వాళ్ళేమీ ఉచిత సేవలు అందించడం లేదే? ప్రజలే నిజానిజాలు గ్రహించాలి” అన్నాడు విశాల్ ఆలోచనగా.

విశాల్ వైపుకి కొద్దిగా వంగి, “ఈ పందాలను మట్లా అని అంటారు. ఎవరైనా రెండు లాటరీ టికెట్ల నెంబర్లపై పందెం కాస్త, దాన్ని ‘కంబైన్స్’ అని అంటారు” చెప్పారు సునీల్కాంత్.

“కానీ ఫలితాలను ప్రకటించేది అధికారులు కదా. మరి పందాలను ప్రోత్సహించేవాళ్ళు ఫలితాలను ఎలా ప్రభావితం చేయగలరు?” అనడిగాడు విశాల్.

“చెప్తాను. టికెట్లోని చివరి అంకెను నిర్వాహకులే ముందుగా ప్రకటిస్తారు. ఈ పందాలన్నీ, ఆ చివరి అంకె కలవడానికే...” అన్నారు సునీల్కాంత్.

“అహా, అప్పుడే జనాలు రెండంకెల టికెట్లూ, లేక నాలుగంకెల టికెట్లూ అనేది నిర్ణయించుకుంటారన్న మాట...” అన్నాడు విశాల్.

“ఈ అంకెల ఆటకీ బాగా డబ్బు కావాలి. ఎంత డబ్బు కావాలంటే, మనం కోరుకున్న నెంబరు తగితే వరకు, అదే నెంబరు మీద రోజు రోజుకీ రెట్టింపు టికెట్లు కొనేంత కావాలి...” చెప్పారు సునీల్కాంత్.

విశాల్ తనకేసి అర్థంకానట్లు చూసేసరికి, మరింత వివరించసాగారు సునీల్కాంత్.

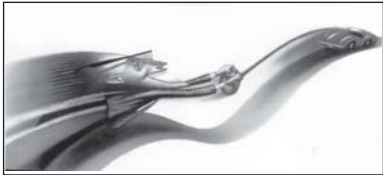

“ఉదాహరణకి నువ్వు ఈ రోజు ఆరో నెంబరు టికెట్ ఒకటి తీసుకున్నావనుకో. రేపు రెండు టికెట్లు, ఎల్లుండి నాలుగు టికెట్లు... అలాగన్న మాట! ఇలా నెలంతా ఆరో నెంబరు టికెట్ల కొంటుంటే, నువ్వు ఎంత ఖర్చు చేశావో, దానికి రెట్టింపు డబ్బు వచ్చే అవకాశం ఉంది. ఎందుకంటే ఉన్నవి 9 అంకెలే కదా. నువ్వు అనుకున్న అంకె ఏదో ఒక రోజు వచ్చి తీరుతుంది.”

“లాటరీ విషయాలని మీరు బాగా అధ్యయనం చేసినట్లున్నారు. మీరెప్పుడైనా లాటరీ టికెట్ కొన్నారా?” అడిగాడు విశాల్.

“కొనాలని ఓ రోజు ఊగినలాడాను. ఉదయం ఎందుకో నాలుగో నెంబరుకి లాటరీ తగులుతుందనిపించింది. కాని టికెట్ కొనలేదు. సాయంత్రం ఫలితాలను ప్రకటించాకా. నిజంగానే నాలుగో నెంబరు టికెట్ కి లాటరీ వచ్చింది. అప్పుడు కొంచెం బాధనిపించింది” చెప్పాడు సునీల్ కాంత్. ఆయన స్వరంలో వశ్యాత్వావం ధ్వనించినట్లయింది.

ఆయన మాటలకి విశాల్ కి నవ్వువచ్చింది. నవ్వుని దాచుకుని, ఆయన వద్ద సెలవు తీసుకుని ఇంటి ముఖం వట్టాడు. ఇంట్లోకి అడుగుపెడుతుంటే, వీధిలో ఓ చిత్రమైన దృశ్యం కనపడింది. దాదాపు 50 - 52 ఏళ్ళ వయసున్న ఆసామి ఒకరు సైకిల్ పై వెడుతున్నాడు. ఆయన చుట్టూ సుమారు 9 కుక్కలు కూడా వెడుతున్నాయి - నాయకులకుండే ఎస్కార్టలా!

విశాల్ లోపలికి వెళ్ళి వాళ్ళమ్మని ఆయనెవరని అడిగాడు. “ఆయనా, భీమ్సింగ్!”

ఒంటరివాడు కదా, అందుకని కుక్కల్ని పెంచుకుంటుంటాడు. సంపాదించేదంతా, వాటిపైనే ఖర్చు చేస్తాడు. సాయంత్రం ఆఫీసు నుంచి ఇంటికి వచ్చేటప్పుడు వాటి కోసం బిస్కట్లు, బ్రెడ్ తెస్తుంటాడు” అని చెప్పారావిడ.

“కుక్కలకి మారాజు అన్నమాట!” అని అన్నాడు విశాల్ హాస్యంగా.

“ఈ కుక్కలు కూడా ఆయనని వదలవు. ఆయన ఆఫీసుకి వెళ్ళేటప్పుడు బస్ స్టాప్ దాకా వెడతాయి. తిరిగి సాయంత్రం ఆఫీసు నుంచి ఇంటికి వచ్చేటప్పుడు ఆయన బస్ వచ్చే సమయానికే బస్ స్టాప్ వద్ద ఎదురు చూస్తాయి. వీటికి ఆ సమయం ఎలా తెలుస్తుందో ఏమిటో? ఆయన వంట చేస్తున్నా, నిద్రపోతున్నా కూడా ఈ కుక్కలు ఆయన వెంటే ఉంటాయని అంటుంటారు...” అని చెప్పారు ఆవిడ. మళ్ళీ ఆవిడే మాట్లాడుతూ, “నిజానికి వీటివల్లే ఆయనకా అదృష్టం పట్టింది. ఒక లక్ష రూపాయల లాటరీ తగిలింది. తన జీతంతోనే ఆయనకు అవసరాలన్నీ తీరిపోతాయి. ఇక డబ్బుంతా ఏం చేసుకుంటాడో?” అని అన్నారు.

తన ఇంట్లో కూడా లాటరీ ప్రస్తావన వచ్చేసరికి విశాల్ విస్తుపోయాడు.

“లాటరీ తగిలిన తర్వాత కొన్ని రోజులకి భీమ్సింగ్ ఇంట్లో

దొంగలు పడ్డారు. ఈ కుక్కలే లేకపోతే, ఆ రోజు ఆయన చనిపోయి వుండేవాడే. ఎంతగా కొట్టారంటే పాపం తల మీద చాలా కుట్లుపడ్డాయి...” అని చెప్పారు. విశాల్ వాళ్ళ అమ్మగారు సానుభూతిగా.

ఆ రాత్రి నిద్రలో విశాల్ కి రకరకాల కలలు వచ్చాయి. లాటరీ టికెట్లన్నీ, అందునా బహుమతి వచ్చిన టికెట్లన్నీ ఒక నదిలా ప్రవహిస్తున్నట్లు, టికెట్లను పరుపులా చేసుకుని తను నిద్రపోతున్నట్లు, ఇంకోసారి భీమ్సింగ్ తన కుక్కలతో సహా నడస్తున్నట్లు, లాటరీ టికెట్లను గాలిలోకి ఎగరవేస్తే కుక్కలు వెళ్ళి నోట కరచుకుని తెస్తున్నట్లు కల కన్నాడు విశాల్.

H H H

మర్నాడు సాయంత్రం నదీతీరం వెంబడి షికారుకి వెడుతుండగా, ప్రభుత్వ ఆసుపత్రి సమీపంలో చాలామంది గుమికూడి కనిపించారు. సంగతి ఏమిటో కనుక్కుందామని విశాల్ అక్కడికి వెళ్ళాడు.

అక్కడ ఓ ఆవిడ పెద్ద పెద్దగా రోదిస్తూ ఉంది. మధ్య మధ్యలో “ఈ లాటరీ మా కొంప ముంచింది బాబోయ్” అంటూ శోకాలు పెడుతోంది. తన పక్కనే నిలుచున్న వ్యక్తిని ఏం జరిగిందని అడిగాడు విశాల్. అతడు చెప్పసాగాడు - ‘వీళ్ళు ఒకప్పుడు పంజాబ్ లో వ్యాపారం

చేసుకుని బ్రతికేవారుట. అక్కడ తీవ్రవాదుల బెడద ఎక్కువై ఆస్తులని, బంధువులని వదిలేసి ఇక్కడకొచ్చి స్థిరపడ్డారట. వీళ్ళాయన మొదట్లో ఆటో అద్దెకి తెచ్చుకుని నడిపేవాడట. చాలాకాలం పాటు డబ్బుకి ఇబ్బందిగా ఉండేదిట. పదేళ్ళ తర్వాత పరిస్థితి మెరుగై, వాయిదాల మీద ఆటో కొనుక్కోగలిగాడట. జీవితం సుఖంగా

గడిచిపోతోందనుకున్న సమయంలో అతడికి లాటరీ మైకం కమ్మింది. రోజువారీ సంపదలో చాలా భాగం లాటరీ టికెట్ల కోసమే ఖర్చు చేస్తున్నాడట. అప్పుడప్పుడు ఏదో పదో వందో బహుమతిగా వచ్చేవి. అలాగే, తనలాగే లాటరీ వ్యామోహం ఉన్న జనాలందరిని పోగుచేసి, ఎప్పుడు లాటరీ గురించే మాట్లాడుతూ, ఆటో తిప్పుడం కూడా నిర్లక్ష్యం చేయసాగాడట. దీంతో ఇంట్లో గొడవలు మొదలయ్యాయట.

మొన్న పొద్దున ఈవిడ పిల్లల స్కూలు ఫీజు కట్టాలని, ఇంకా ఇంటి ఖర్చులకి కొంత డబ్బు కావాలని అతడిని అడిగిందట. ఆ విషయం మీదే వాళ్ళకి పెద్ద తగాదా అయిందట. పగలు ఆటో తీసుకుని బయటికి వెళ్ళిన అతడు, రాత్రి ఆలస్యంగా వచ్చి పడుకున్నాడట. నిన్న పొద్దున్న ఏమీ తినకుండా, తాగకుండా ఆటో తీసుకుని బయటకు వెళ్ళినతను, మధ్యాహ్నం రెండు గంటల సమయంలో ఇంటికి వచ్చాడట. కాని ఆటో తేలేదట.

‘రిపేరుకి ఇచ్చుంటాడులే’ అని ఈవిడ అనుకుందట. ఎందుకంటే ఆటో ఇబ్బంది పెడుతోంది, మెకానిక్ కి చూపించాలి అని ఆ మధ్య ఎప్పుడో అన్నాడట.

అన్నం పెట్టి, నిశ్చబ్దాన్ని భగ్నం చేయడానికి, ‘ఆటో ఏది?’ అని అడిగిందట. అతను కంచం కేసి చూడనైనా చూడకుండా, ఆమె

చేతికి ఓ సంచి ఇచ్చి, 'దీన్ని జాగ్రత్తగా ఉంచు. ఆటో అమ్మేశాను. ఆ డబ్బుతో లాటరీ టికెట్లు కొన్నాను. ఈ రోజు తప్పనిసరిగా మనకి బహుమతి వచ్చి తీరాలి. 'మన దరిద్రం వదిలిపోవాలి' అని అన్నాడట. ఆ రోజు అతడు అన్ని ఐదో నెంబరు టికెట్లు కొన్నాడట. 'సాయంత్రం ఫలితాలు వస్తాయి. ఈ సంచినీ భద్రంగా ఉంచు' అని చెప్పి బయటకు వెళ్ళిపోయాడట.

ఆమె నిర్ఘాంతపోయిందట. ఏం చేయాలో తోచలేదట. ఆ సంచినీ తీసుకుని బజారులోకి వచ్చి ఏడుస్తు టికెట్లని అమ్మేయడం ప్రారంభించిందట. కొందరు పెద్దమనుషులు కూడా ఆమెకి సహాయంగా టికెట్లను అమ్మిపెట్టారుట. చాలా టికెట్లని అమ్మినప్పటికీ, ఇంకా సుమారుగా 100 టికెట్లు మిగిలిపోయాయట. పిల్లలు బడి నుంచి ఇంటికి వచ్చే సమయానికి ఇల్లు చేరిందామె.

అక్కడ ఆమె భర్తేమో తన మిత్ర బృందంతో కలసి వెళ్ళి నది ఒడ్డున కూర్చున్నాడట. తనకి లాటరీ వస్తే సరి, లేదంటే నదిలో దూకి చస్తానని ప్రకటించాడట. సాయంత్రం ఫలితాలు వచ్చాయి. అనుకున్నట్లే ఐదో నెంబరు టికెట్ కి బహుమతి లభించింది. మిత్ర బృందం వెళ్ళి అతడికి వార్తనందించారు. అతడు ఉత్సాహంగా ఇంటికి వచ్చాడు. కాని ఇంటి దగ్గరి దృశ్యం వేరు. చాలా టికెట్లని ఆమె అమ్మేసిందని తెలియగానే అతడు మూర్ఛ పోయాడు. వెంటనే ఆసుపత్రికి

తీసుకు వెళ్ళారట. ఇప్పుడు స్పృహ రాగానే, ఏవో పిచ్చి పాటలు పాడసాగాడు. పాపం, అతడికి మతి భ్రమించింది..." అంటూ ఆ వ్యక్తి ముగించాడు.

విశాల్ మనసు కరిగిపోయింది. అతడి పరిస్థితికి జాలి పడుతూ, ఇంటికి చేరుకున్నాడు. ఈ ప్రశాంతమైన ఊరిలో లాటరీ ఎంత కలకలం రేపిందోనని అనుకున్నాడు.

మర్నాడు దినపత్రికలో ఓ వార్త చూశాడు - లాటరీకి వ్యతిరేకంగా మహిళలు జిల్లా వ్యాప్తంగా ఆందోళన నిర్వహించారు. కలెక్టరుని ఫెర్రావ్ చేశారట. జిల్లాలో లాటరీని నిషేధిస్తామని హామీ ఇస్తే గాని వదలలేదట!

ఈ వార్త చదవగానే విశాల్ మనసు శాంతించింది. ప్రజలందరు చైతన్యవంతులై, ప్రలోభాలని, సాంఘిక దురాచారాలని రూపుమాపగలిగితే ఎంత బావుంటుందో కదా అని అనుకున్నాడు. లాటరీ వ్యతిరేక ఉద్యమమైనా, సారా వ్యతిరేక ఉద్యమమైనా ఆడవాళ్ళే ముందుండి నడిపిస్తున్న సంగతి అతడికి చాతాత్మగా స్ఫురించింది. చెట్లని కొట్టేయకుండా కాపాడే చిహ్నో ఉద్యమంలో కూడా మహిళలే ముఖ్య పాత్ర వహించడం అతడికి గుర్తొచ్చింది.

"అవును, ఉద్యమాలలో ఆడవాళ్ళే ఎందుకు ముందుంటున్నారు?" అని ఆలోచించసాగాడు.

*

అడవిలో చెట్లకిప్పుడు ఆకులు మొలుస్తున్నాయా...?

ఏమో... తుపాకులే కనిపిస్తున్నాయ్

వెదురు పొదల నుండొచ్చేగాలి

'హంసధ్వని' పలికిస్తోందా?

ఏమో... హింసధ్వనే వినిపిస్తోంది

వనదేవతలై తిరుగాడుతున్నారా గిరిజనులిక్కడ?

ఏమో... భయం గుప్పెట్లోనే బ్రతుకీడుస్తున్నారు

అసలిది నల్లమలేనా...?

ఏమో... రక్తం ప్రవహిస్తోన్న 'ఎర్రమల' కావచ్చు

తొలి తూటా పేల్చిందెవడి తుపాకీ?

ఎవడిది చర్య? ఎవడిది ప్రతిచర్య?

... సాగుతూనే ఉంటుందనంతంగా ఈ చర్య

అది కౌంటరైనా, ఎన్ కౌంటరైనా ఆగేశ్వాస మాత్రం క్రింది స్థాయిదే.

అస్తవ్యస్తమయ్యే జీవనం.. ముమ్మాటికీ సామాన్యుడిదే

నాడు రాజరికం, నేడు ప్రజాస్వామ్యం... వ్యవస్థ ఏదైతేనేం?

రాజులూ, ముఖ్యనాయకులూ భద్రమే

సైన్యం బ్రతుకు మాత్రం చిద్రమే.

కత్తులూ, గొడ్డళ్ళతో నరికే చేతులు వ్యవస్థను మారుస్తాయా?

చెట్లకు కట్టేసి కాల్చేసే చేతులు వ్యవస్థను రక్షిస్తాయా?

“నీళ్ళు పొయ్యంద్రా నాయనా.... నెత్తురొద్దు”

ఆర్. రాఘవరెడ్డి

ఔనని సమాధానం... రాని ప్రశ్నలే అన్నీ
 ఐనా బ్రతుకే ఒక ప్రశ్నార్థకమైనవేళ... సమాధానాలాశించడమే ఘనీ
 అవును... పరస్పర విరుద్ధ శక్తుల మధ్య ఘర్షణ అనివార్యం
 కానీ... ఆ ఘర్షణకూ ఒక నీతి ఉండాలి
 సామాజికామోదం లభించే రీతి ఉండాలి.
 రుధిరం చిందించడమే 'రీతి..నీతి' అయితే
 సమన్వయం సాధించాల్సిన యంత్రాంగం
 రాజకీయ పబ్బం గడుపుకోవడానికి పరిమితమైతే
 'ఉద్ధరణాత్మనాత్మానాం' గీతా వాక్యమే శరణ్యం సామాన్యుడికి
 కదలాలి... నిర్దిష్టత వదలాలి
 గళం విప్పాలి... సంఘటితమవ్వాలి
 అటు పిడివాదాన్నీ ఖండించాలి... ఇటు పెదధోరణుల్నీ దండించాలి
 ఈ నేల తడవాల్సింది నీటితో... నెత్తుటితో కాదని శాసించాలి

స్త్రీత్వపు అఖిలత్వాన్ని నిరూపించిన “తొలెరుక”

ముదిగొండ శివకౌముదీదేవి

స్త్రీల గురించి, వారి అస్తిత్వ వేదన, అస్తిత్వ నిరూపణకాంక్షల గురించి స్త్రీవాదులు ఎంతో వ్రాశారు. అయితే స్త్రీని పునరుత్పత్తి శక్తిగా గుర్తించి, ఆమె పునరుత్పత్తి శక్తుల గురించి, ఆమెకు తనపై తనకు హక్కులు రావడం కావాలని కోరుతూ (పూర్వులు మాతృత్వాన్ని ఉన్నతీకరించారు తప్ప నిజానికి) స్త్రీలకు మాతృత్వం ఉన్నతీకరించాల్సినంత ఘన విషయం కాదని చెప్పతూ కూడా పుస్తకాలు వెలువడినాయి. అదొక దృష్టి కోణంగా కూడా రూపొందుకున్నది. కాని స్త్రీ మాతృత్వంలోని దివ్యత్వాన్ని, మాతృత్వపు విశ్వవ్యాప్తతను, మహిళల అఖిలత్వాన్ని, జెన్నెత్వాన్ని, ప్రాచీన ఉదాహరణల సహితంగా వివరిస్తూ, స్త్రీ అఖండత్వాన్ని ప్రతిపాదిస్తూ సాగిన రచన ఛాయరాజ్ తొలెరుక.

ఈ విశ్వం ముందుకు సాగడానికి ప్రధాన చోడక శక్తులు స్త్రీ పురుషులు అయినా, స్త్రీ తన మాతృత్వం వల్ల అఖిలత్వాన్ని, అఖండతనూ పొందుతున్నదని, ఆమె ప్రకృతి శక్తుల భౌతిక, అది భౌతిక స్వరూపం అని నిరూపించిన రచన తొలెరుక. ఇక్కడ కవి మాతృత్వాన్ని ప్రతి స్త్రీలో, మొత్తంగా స్త్రీ జాతిలో కనుగొన్నాడు. పేదకాలం నాటి స్త్రీ అదితి (సూర్యుని తల్లి)తో ప్రారంభించి, నదిగా ప్రవహించిన సరస్వతిని, రుగ్వేదంలో వివరించిన ఏడు ఛందస్సుల పేర్లతో భాషను తల్లిగా గుర్తిస్తూ, నిరూపిస్తూ ఈ “తొలెరుక” జన్మ కావ్యం సాగుతుంది. వారి అస్తిత్వ పోరాటాలను, చరిత్రను గుర్తు చేస్తాడు కవి. అమ్మతనంలోని అమూల్యత్వాన్ని, దాని విశ్వవ్యాప్తతను గుర్తించి, చిత్రించి, ప్రశంసించి, ఆరాధించిన కవిత తొలెరుక.

కడుపులో ఉన్న బిడ్డకు తల్లికి మధ్య సంభాషణను గతంలో ఓల్గా “పుట్టని బిడ్డకు తల్లి ఉత్తరం” కవితలో వ్రాశారు. అయితే తొలెరుక అందుకు భిన్నంగా తాను పుట్టకముందే తన తల్లిని బాల్యం నుండే చూసి, ఆమె తల్లి అయి, వృద్ధురాలు అయ్యే వరకూ, మృతి వరకూ

తలచుకున్న ఒక కొడుకు సృరణ. ఆ విధంగా ఒక పుత్రుడు తన తల్లి గతంలోకి అభౌతికంగా ప్రవేశించి, గమనించి వర్ణించడంలో కొంత మేజిక్ రియలిజం ధోరణి ఉన్నది. కేవలం తన తల్లి పట్లనే కాకుండా మొత్తం స్త్రీ జాతిలోనే తల్లిని దర్శించడం ఇటువంటి జన్మ కావ్యం రచించడం కవికి గౌరవం. ఇది ఒక ఉత్తమ దృశ్యధాన్య కాకుండా సాంప్రదాయ భారతీయ సంస్కారాన్ని కూడా సూచిస్తుంది.

సృష్టి ఆరంభం పెద్ద విస్ఫోటనంతో జరిగిందని ఖగోళ శాస్త్రంలో బిగ్ బ్యాంగ్ సిద్ధాంతం చెబుతుంది. ఈ కవితలో ఛాయరాజ్ ఆ సృష్టి ఆరంభం నుండి రుగ్వేద కాలం నుండి స్త్రీ శక్తి స్వరూపాలను, అడవి, నదులు, మేఘం, మెరుపు, వాయువు, వర్షం, హరితం వంటి ప్రకృతి శక్తులలోనూ, పంచ భూతాలలోనూ, వాటి ఇతర బహిర్ రూపాలలోనూ స్త్రీని అమ్మగా దర్శించి వర్ణించిన తీరు అద్భుతం. అనితర సాధ్యం.

స్త్రీ పాదం నుండి పొలం, శ్రమ నుండి అన్నం, కౌగిలి నుండి ఆవాసం, హృదయం నుండి అమృతం పుట్టినట్లు వర్ణించడంతో రచయిత తన రచనకు మాంత్రిక వాస్తవికతా దృశ్యం కల్పించడమే కాకుండా, తన జన్మకావ్యాన్ని ప్రాచీన సంస్కృత కావ్యాల స్థాయికి తీసుకుని వెళ్ళారు. స్త్రీని కేవలం భోగవస్తువుగా చూసే ప్రబంధ యుగ సాహిత్యం, స్త్రీని విపణి అవసరంగా, ఫ్యాషన్ డాల్ గా చూసే ప్రపంచీకరణ సందర్భంలో స్త్రీ జెన్నెత్వాన్ని, అందలి జెచిత్వాన్ని గుర్తించి, వివరించిన తొలెరుక స్త్రీల గురించి పురుషులు వ్రాసిన కావ్యాల్లో ఒక కలికి తురాయిగా నిలుస్తుంది.

ఈ కథాత్మక జన్మకావ్యంలో కవి తన గతంలోకి, వర్తమానం లోకి, భవిష్యత్ లోకి ప్రయాణిస్తూ తల్లిని ఆమె బాల్యం, యువ్వనం, వృద్ధాప్యం, మరణం వరకూ వర్ణిస్తాడు. ఇంతే కాదు. కవి దేశదేశాలలోని స్త్రీ మూర్తులను గుర్తించి వందన మొనర్చుతున్నాడు. ఆప్టనిస్టాన్, ఇరాక్, గోద్రాల్ లోని స్త్రీలనుభవించిన హింసను ఖండిస్తూ, అందుకు దుఃఖిస్తూనే స్త్రీ సార్వజనీనతనూ, సార్వకాలీనతనూ, తెలుపుతాడు. ఐదు ఖండికలన్న ఈ కావ్యంలో కవి రెండవ ఖండికలో తాను శిశువుగా మాతృగర్భంలో ఉన్నప్పటి జ్ఞాపకాలను మనతో పంచుకుంటాడు.

మూడవ ఖండికలో స్త్రీని వివిధ బంధు రూపాలలో తల్లుకుంటాడు. సూర్యుని తల్లి అదితి రెండు లక్షల శబ్దాలను సృష్టించినదని చెప్పతూ, ఆమె శబ్దాలు విశ్వమంతా పాలభాషగా మారినట్లు వర్ణిస్తాడు. ఇక్కడ కవి విశ్వ పరిణామ క్రమాన్ని, మానవ పరిణామ క్రమాన్ని భాషతో పోల్చి చెప్పడం చాలా బాగుంది. నాదం, నాట్యం, మాటలు, వాక్యాలు, విశ్వమంతా విస్తరించాయనడం కవి అభివ్యక్తి సాంద్రతకు, ఊహా విస్తృతికి, స్త్రీ పట్ల, ఆమె అస్తిత్వంలోని దివ్యత్వం, మార్మికత్వం, మహిమల గురించిన కవి ఎరుకకు ఉదాహరణ. ఈ ఖండికలో కవి మాతృభాషను కూడా మాతృత్వపు రూపంగా కీర్తిస్తాడు.

సూర్యోదయాన్ని చిర్నవృక్ష కృష్ణన్ మార్కుకి వేలాడదీయడం, భుజాన ప్రతీకలు మోయడం వంటి పోలికలు మ్యాజిక్ రియలిజం ధోరణిని చెబుతాయి. ప్రతి ఖండికలో స్త్రీ ఎలా విశ్వవ్యాపిత, అఖిల అస్తిత్వమయి అయినదో వివరించిన తీరు అద్భుతం. నాలుగో ఖండికలో కవి తన కుమార్తెను కూడా తన కడుపున పుట్టిన తల్లిగా భావిస్తాడు. ఇక్కడ కవి మార్పిస్తు ధోరణి కూడా అభివ్యక్తమే. తల్లిని శ్రమకు ప్రతిరూపంగా భావిస్తాడు కవి. రైతు కూలీలో, కార్మికుల్లో తల్లినే దర్శిస్తాడు.

“కనీసాన్ని వరిష్కరించి జీవితాన్ని అన్నంతో అలంకరించు” వంటి అద్భుత కవితామయ వాక్యాలు తొలెరుకలో ఉన్నవి. కవి స్త్రీని పునరుత్పత్తి శక్తిగా గుర్తించడమే కాక యుద్ధాన్ని నివారించి, భూమిని పంచమని, ప్రపంచంలో ఆకలి లేని అందచందాలను నృజించి, ప్రపంచ సౌందర్యాన్ని ఉద్దీపింపచేయమని, తన తల్లికే కాక కూతురుకే కాక స్త్రీ జాతికే ఆదర్శాన్ని నిర్దేశిస్తున్నాడు. ఇక్కడ రుగ్వేదకాలంలో ఉషస్సు అనే దేవతను ఇంద్రుడు ఆమె ఎడ్లబండిని విరిచి తరిమేసిన విషయం చెబుతూ వేద కాలంలోనే దేవతా స్త్రీకి జరిగిన అన్యాయాన్ని, ఇంద్రుని దౌర్జన్యాన్ని వివరిస్తాడు. రుగ్వేద రుషులు ఆమెను 21 శ్లోకాలతో స్తుతించిన విషయం ప్రస్తావిస్తాడు. మెనపాటేమియా, హరప్పా - మొహంజోదారో వంటి సింధు నదీ నాగరికతలలో స్త్రీ శక్తి స్వరూపాన్ని సృరిస్తూ, ఆమె యుగయుగాల త్యాగాలకు, అస్తిత్వానికి అంజలి ఘటిస్తాడు కవి. ఇక్కడ కవి పురాణకాలం నుండి ఆధునిక కాలం వరకూ సీత, కుంతి, ద్రౌపది, శకుంతల నుండి మృచ్చకటిక నాయిక వసంతసేన, గురజాడ, మధురవాణిల నుండి, పురుష దౌష్ట్యానికి, మోసానికి బలయిన ప్రత్యూష, శ్రీలక్ష్మిల వరకూ స్త్రీ లందరినీ

తలచుకుని వందనమొనర్చుతాడు.

అదే సమయంలో స్త్రీ అంతర్జాతీయ క్రీడల్లో బొమ్మగా, విపణీకరణ చెందిన సంస్కృతిలో ఫ్యాషన్ బొమ్మగా మిగలడాన్ని తలచి దుఃఖిస్తాడు.

ఐదవ ఖండికలో స్త్రీ బహుముఖ అస్తిత్వాన్ని, అఖండ స్త్రీత్వాన్ని, అఖిలత్వాన్ని, శక్తి స్వరూపాన్ని, శ్రమ స్వరూపాన్ని, పునరుత్పత్తి స్వరూపాన్ని, యుద్ధోన్ముఖ స్వరూపాన్ని, పోరాట స్త్రీలను సృరిస్తూ వారికి వందనాలు సమర్పిస్తాడు.

తెలుగులో స్త్రీ అఖండ వ్యక్తిత్వాన్ని, బహుముఖ అస్తిత్వాన్ని, అఖిలత్వాన్ని, దివ్యత్వాన్ని విశదంగా చెబుతూ, విపులంగా వర్ణించిన ఇటువంటి కావ్యం మరొకటి లేదనకుంటాను. ఇందుకు ఛాయారాజ్ అభినందనీయుడు. తొలెరుక మనందరికీ తొలెరుక అవుతుంది. స్త్రీల పట్ల వివక్ష, చిన్న చూపు, స్త్రీకి సమాజంలో ద్విత్వీయ శ్రేణి గుర్తింపు, వ్యవస్థీకృతమైన హింస, అణచివేత, పీడన, దమనకాండలను యుగయుగాలుగా స్త్రీలు ఎదుర్కొంటున్న నేపథ్యంలో, అభివృద్ధి చెందని సమాజాల్లోనే కాకుండా చెందిన సమాజాలలో కూడా స్త్రీలు ఇంకా అస్తిత్వ పోరాటాలు చేయవలసిన స్థితిలో ఉన్న సమకాలీన దశలో ఇటువంటి మరెన్నో తొలెరుకలు వస్తే గాని మన జాతి గాఢ నిద్ర నుండి మేల్కొని జాగృదావస్థలోకి ప్రవేశించదు. ఈ పుస్తకం ఒక కనువిప్పు. పురుషాహంకారంపై ఒక కొరడా దెబ్బ.

స్త్రీని సామాజిక ఉత్పత్తి శక్తిగా, పునరుత్పత్తి శక్తిగా గుర్తించిన కవి ప్రాచీన ఐతిహ్యాలతో పాటూ, పురాణ ప్రతీకలతో పాటూ, ఆధునిక ధోరణి, మార్పిస్తు ధృక్పథం జోడించడం వలన ఈ జన్మకావ్యం సమగ్రంగా రూపుదిద్దుకున్నది. పుస్తకాన్ని ప్రచురించిన ఎ.పి. టీచర్స్ ఫెడరేషన్ వారు ప్రశంసనీయులు.

ఏరులా పారుతున్న రక్తం

డాక్టర్ ప్రసాద్

ప్రకృతిలో లేచే
వణుకు పుట్టించే
భయం గొలిపే పరిణామాలు
'తెలియని శక్తిదరి' వైపు అడుగులేయించాయి.

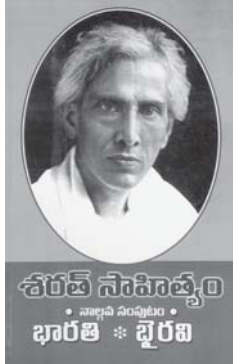
అలల సముద్రం మనసు
పరిమళంతో నిశ్శబ్దంగా విచ్చుకునే
పువ్వుపుతుందని
లోకమంతటా మేల్కొన్న
ఎన్నో రకాల పూజా మార్గాలు

చిందుతున్న చెమట
అన్నంగా నోటి ముందుకు రాసంత వరకు
మనసెలా తీయని పాటలా పండుతుంది?

రాసురానూ
ఒకడి నీడన సుఖంగా సేద తీరుతున్న వాళ్ళకు
మతం రక్షణ వలయమైంది

భిన్నదారుల ఆధ్యాత్మికతలు
కలిసి సాగుతున్న బతుకుల్లో
మెజారిటీ జనాన్ని ఓట్లుగా మార్చుకొని
పదవిపై కులికేందుకు
రక్తాన్ని ఏరులా పారిస్తున్నారు.

శరత్బాబు 'భారతి' టెర్రలిస్టు ఉద్యమం

శరత్ తన రచనల్లో ముఖ్యంగా కేంద్రీకరించిన విషయాలు సమాజంలోని కీలక వైరుధ్యాలుగా నేటికీ నిలిచి ఉన్నాయి. స్త్రీలు, హిందూ సమాజంలోని మూఢాచారాలు, జాతీయోద్యమపు తొలి సంవత్సరాలలోని కొన్ని ధోరణులు ఇవి ప్రధానంగా శరత్ కథాంశాలు. అవి ఇప్పటికీ పరిష్కారం కావలసిన వైరుధ్యాలుగానే ఉన్నాయి. ఈ మూడు విషయాలనూ శరత్ మానవతా దృష్టితో వివేచించి రచనలు చేశాడు. ఆ వివేచన, ఆ చర్చ ఇవాళ కూడా జరగవలసే ఉంది. దానికి సాధనం కాబట్టే శరత్ సాహిత్యానికి అంత ఆదరణ.

ఓల్గా

శరత్ రచనల్లోని విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం వాళ్ళు పునరుద్ధించడం చాలా సంతోషించాల్సిన విషయం. వంద సంవత్సరాల నుంచీ శరత్ పాఠకులు పెరుగుతున్నారే గాని తరగటం లేదు. ఎందువల్ల? శరత్ రచనా శక్తి గురించి ఎవరికీ సందేహం లేదు. చేయి తిరిగిన శిల్పి. కానీ కేవలం రూపం చూసి మాత్రమే శరత్ సాహిత్యాన్ని పాఠకులు ప్రేమస్తున్నారనటం సరికాదు. లోపలి విషయాలు ఇప్పటికీ మనల్ని వేదెక్కించేవి, మన విలువలను తరచి తరచి చూసేవి కావడం వల్లే ఆ సాహిత్యానికి అంత శక్తి. శరత్ తన రచనల్లో ముఖ్యంగా కేంద్రీకరించిన విషయాలు సమాజంలోని కీలక వైరుధ్యాలుగా నేటికీ నిలిచి ఉన్నాయి. స్త్రీలు, హిందూ సమాజంలోని మూఢాచారాలు, జాతీయోద్యమపు తొలి సంవత్సరాలలోని కొన్ని ధోరణులు ఇవి ప్రధానంగా శరత్ కథాంశాలు. అవి ఇప్పటికీ పరిష్కారం కావలసిన వైరుధ్యాలుగానే ఉన్నాయి. ఈ మూడు విషయాలనూ శరత్ మానవతా దృష్టితో వివేచించి రచనలు చేశాడు. ఆ వివేచన, ఆ చర్చ ఇవాళ కూడా జరగవలసే ఉంది. దానికి సాధనం కాబట్టే శరత్ సాహిత్యానికి అంత ఆదరణ.

శరత్ రచనలన్నిటిలో “భారతి” నవల ఒక ప్రత్యేకత గలది. ఇది భారత జాతీయోద్యమంలోని విప్లవ ‘టెర్రలిస్టు

ధోరణుల గురించి చర్చించిన నవల. శరత్ ఈ నవల రాసే నాటికి గదర్ ఉద్యమం ముగిసిపోయి ఉండవచ్చు. 1907వ సంవత్సరం నుంచీ మొదలైన ఈ విప్లవ టెర్రరిజం గురించి కొంత తెలుసుకుంటే భారతి నవల మరింత బాగా అర్థమవుతుంది. 1907 సంవత్సరాంతానికి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లో మితవాద అతివాద గ్రూపుల మధ్య విభేదాలు తారాస్థాయికి వచ్చాయి. బ్రిటిష్ పాలనతో, కాంగ్రెస్ లోని అతివాద మితవాద రాజకీయ విభేదాలతో విసుగెత్తి అసహనంతో ఉన్న యువకులు వ్యక్తిగత సాహస కార్యచరణలోకి, విప్లవ టెర్రరిజంలోకి అడుగుపెట్టారు. వీరికి తమ దేశభక్తిని ప్రదర్శించడానికి మరో మార్గం దొరకలేదు. అతివాదులు చేసిన ఆలోచనలు సరిగానే ఉన్నప్పటికీ (కోర్కెలను, విద్యాలయాలనూ బహిష్కరించడం, విదేశీ వస్త్ర బహిష్కరణ మొదలగునవి) వాటిని ఆచరించడానికి వారు సరైన మార్గం చూపలేక పోయారు. మితవాదుల కంటే భిన్నమైన ధోరణితో ఉన్నప్పటికీ ఒక ఖచ్చితమైన ఉద్యమ స్వరూపాన్ని నిర్వచించి చెప్పలేక పోయారు. కొత్త రాజకీయ పోరాట రూపాలను ప్రజలకు అందించలేకపోవడంతో యువతరాన్ని కాంగ్రెస్ లోని అతివాదులు ప్రభావితం చేయవలసినంతగా చేయలేక పోయారు.

తొలి దశ

1906వ సంవత్సరంలోనే కలకత్తా నుంచి వచ్చే ‘యుగంతర్’ అనే పత్రికలో “బలాన్ని బలంతోనే అంతం చేయాలి” అనే ధోరణితో వ్యాసం వచ్చింది. అయితే ఏ రూపంలో ఇది జరగాలన్నప్పుడు ఈ యువకులకు ఆదర్శంగా ఐరిష్ జాతీయవాదులూ, రష్యా నిహినిస్టులు నిలిచారు. ఆ ప్రభావంతో వీరు ప్రజా కంటకులైన బ్రిటిష్ ఆఫీసర్లను హత్య చేయాలనీ, అలాంటి పనులు పాలకులను భయపెట్టి, ప్రజలలో దేశభక్తి రేకెత్తించి వారికి బ్రిటిష్ పాలకులంటే ఉన్న భయాన్ని తగ్గిస్తాయనీ ఆలోచించారు. హత్యలు జరిగినప్పడూ, యువకులను అరెస్టు చేసినప్పడూ ప్రజలలో దీని గురించి ప్రచారం జరుగుతుందనీ, అది ప్రజల మనసుల్లో వలస పాలకుల మీద వ్యతిరేకతను మరింత పెంచుతుందనీ కూడా వారు ఆలోచించారు. దీనికి కావలసినంత లా ప్రాణ త్యాగం చేయగలిగిన కొందరు యువకులు. అలాంటి యువకుల సంఖ్య క్రమంగా పెరిగింది. 1907, 1908 నుంచీ దేశంలో వరసగా బ్రిటిష్ అధికారులను అంతమొందించే చర్యలు జరిగాయి. రహస్య విప్లవ సంస్థలు ఏర్పడ్డాయి. వాళ్ళ ప్రధాన కార్యక్రమాలు క్రూరులైన బ్రిటిష్ అధికారులను చంపటం, తమ సంఘాల్లోని ఇన్ ఫార్మర్లనూ, వంచకులనూ చంపటం, తమకు కావలసిన నిధుల సేకరణకు దోపిడీలు చేయటం. బెంగాల్ లో ప్రఫుల్ల చాకీ, ఖుదీరాం బోస్, రాస్ బిహారీ బోస్, సచిన్ సన్యాల్, మదన్ లాల్ ఢింగ్రాలు ప్రముఖులు. కానీ ప్రజా పునాది లేకపోవడంతో బ్రిటిష్ పాలకుల అణచివేతను వ్యక్తులుగా వారు ఎక్కువకాలం భరించలేకపోయారు. అయితే దేశంలో జాతీయ భావాలు బలపడటానికి వారు చేసిన చర్యలు ఎంతో ఉపయోగపడ్డాయి.

గదర్ పార్టీ ప్రభావం

మొదటి ప్రపంచ యుద్ధానికి కొంతకాలం ముందు అమెరికాలో మొదలైన గదర్ ఉద్యమం, యుద్ధ సమయంలో బ్రిటిష్ వారిపై దెబ్బ తీయాలనీ, స్వాతంత్ర్యం సాధించాలనీ ప్రయత్నించింది. విదేశాలలో గదర్ ఉద్యమం కింద సమీకృతమైన భారతీయులందరూ భారతదేశం వచ్చి భారత సైన్యాన్ని తమ భావాల వైపు ఆకర్షించి బ్రిటిష్ వారిపై యుద్ధం ప్రకటించాలనుకున్నారు.

యుద్ధ ప్రకటన కూడా చేశారు. జపాన్, ఫిలిప్పైన్స్, చైనా, హాంకాంగ్, మలయ, సింగపూర్, బర్మా దేశాలకు ప్రముఖ నాయకులను పంపి అక్కడి భారతీయులను స్వదేశం వచ్చి తిరుగుబాటుదార్లలో చేరమని ప్రబోధం చేశారు. 1915లో గదర్ ఉద్యమాన్ని వలస పాలకులు అణచివేశారు. 45 మంది విప్లవకారులను ఉరి తీశారు. 200 మంది యావజ్జీవ శిక్ష అనుభవించారు.

అయితే గదర్ ఉద్యమం వల్ల విదేశాలలోని భారతీయ కార్మికులకు వలస పాలనలోని దోపిడి తేలికగా అర్థమయింది. గదర్ ఉద్యమం వల్ల జరిగిన మరొక ప్రధానమైన మేలు సెక్యూలర్ భావాలు బలపడటం. జాతీయోద్యమంలోని సెక్యూలర్ భావాలూ, అంతర్జాతీయ దృక్పథం పరిచయ మయింది గదర్ ఉద్యమం వల్లనే.

1908 నుంచీ 1918 వరకూ, ఈ పది సంవత్సరాల కాలంలో ఒక తరం మేధావి వర్గ విప్లవ నాయకత్వాన్నంతా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం తుడిచిపెట్టింది. ఆ నాయకులలో ఒకరు సవ్యసాచి పాత్రలో 'భారతి' నవలలో మనకు కనిపిస్తారు. ఆ పాత్ర కల్పితమే అయినప్పటికీ అటువంటి వ్యక్తులు టెర్రరిస్టు ఉద్యమంలో అనేకులు ఉన్నారు. గదర్ ఉద్యమానికీ, చంద్రశేఖర్ ఆజాద్, భగత్ సింగ్ ల రాజకీయ కార్యచరణ సంవత్సరాలకూ మధ్య కాలంలో ఈ కథా నేపథ్యంగా భావించవచ్చు.

భారతితో విప్లవకారులు

'భారతి' నవలంతా రంగూన్ లో జరుగుతుంది. కథ చాలా సాదా సీదాగా, అపూర్వబాబు అనే సనాతన యువకుడు ఉదర పోషణార్థం భయం భయంగా రంగూన్ లో అడుగిడటంతో మొదలవుతుంది. అతనికి 'భారతి' అనే ఆంగ్లో ఇండియన్ అమ్మాయితో పరిచయం, విరోధులుగా తలపడి ఒకరి పట్ల ఒకరు ఆకర్షితులు కావటం ఇదంతా ఎంతో చక్కని ప్రేమ కథలా సాగుతుంది. అయితే ఆ సమయంలో రంగూన్ లో భారతీయ విప్లవ సంఘం ఒకటి పనిచేస్తోంది. భారతి ఆ గ్రూపులో సభ్యురాలవుతుంది. మొదట భారతికి కూడా ఆ సంఘపు వేళ్ళు ఏ రాజకీయ దృక్పథంలోంచి వచ్చాయో తెలియదు. రంగూన్ లోని భారత కార్మికుల సంక్షేమం కోసం పనిచేసే సంఘమనే అనుకుంటుంది. రంగూన్ లోని మన కార్మికులు దుర్భరమైన

— * * * — — — —
ఒక్క వ్యక్తి నిర్మించగల, ఒక్క వ్యక్తి సర్వనాశనం చేయగల సంఘాల, సంస్థల స్థానంలో

ప్రజా ఉద్యమాలు వచ్చినపుడే ఇలాంటి దారుణమైన పనులు ఆగుతాయి. గదర్ ఉద్యమం తర్వాత వచ్చిన ఆజాద్, భగత్ సింగ్ లు అటువంటి దిశగా తొలి అడుగులు వేసిన తర్వాత భారత దేశంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ప్రారంభమైంది.

— * * * — — — —

పరిస్థితులలో జీవిస్తున్నారు. దరిద్రం, ఆకలి, అనారోగ్యం, తాగుడు అన్నీ వారిని చుట్టుముట్టి ఉన్నాయి. వారిలో చైతన్యం కలిగించే సమితిలో సభ్యురాలు భారతి. అపూర్వ బాబుకి ఆంగ్లేయ పాలన మీద ద్వేషం ఉందని తెలిసిన భారతి అతన్ని ఆ సంఘంలోకి తీసుకు వచ్చి సభ్యుడిని చేస్తుంది.

అపూర్వబాబుకి ఆంగ్లేయల జాత్యహంకారం పట్ల ఆగ్రహం ఉండటం నిజమే గానీ ఆ ఆగ్రహం తనకు సమస్య తలెత్తినప్పుడు కలిగేదే గాని బ్రిటిష్ వలస పాలన గురించి, దాని ఫలితాల గురించీ అతనెన్నడూ లోతుగా ఆలోచించలేదు. సామాజిక సమస్యల్ని గురించి ఆలోచించినవాడు కాదు. సనాతన సంప్రదాయాలను ఒదిలినవాడు కాదు. అలాంటి వాడిని భారతి ఈ సంఘంలో చేర్చి నాయకులతో పరిచయం చేసింది. ఈ సంఘంలో నాయక స్థానంలో పరిచయమైన సవ్యసాచి, కృష్ణయ్యూరు, సుమిత్ర, ప్రజేంద్రుడు వీరంతా టెర్రరిస్టులు. రకరకాల కార్యక్రమాలలో అనేక దేశాలు తిరుగుతుంటారు. సుమిత్ర రంగూన్ లోని కార్మికులను చైతన్య పరిచే బాధ్యత తీసుకుని ఒక సమితి నేర్పరుస్తుంది. సవ్యసాచి అందరికీ నాయకుడు. చైనాలో చాంగ్ షేక్ తో కూడా సంబంధాలున్న వ్యక్తి. అతను ఒక వ్యక్తిగానే పనిచేస్తుంటాడు. భారతితో అతనా విషయం స్పష్టంగా చెప్పాడు. "మొదటినుంచీ కూడా ఒక్కడినే పనిచేశాను భారతి. విదేశాలంటావు నాలుగు దిక్కులా దృష్టి ప్రసారితమవుతున్నంత వరకూ భగవంతుని రాజమార్గం వుండనే వుంది.... ఒక మూల లేచిన నిప్పురవ్వ నాలుగు మూలల వ్యాపించి దహించి వేస్తుంది

భారతి. దాన్ని అడ్డగించలేరేవ్వరు. ఈ తాండవానికి దేశ విదేశాలంటూ హద్దులు లేవు" తన ప్రయాణం గురించి సవ్యసాచి భారతితో చెప్పిన వివరాలను బట్టి చూసినా అతను గదర్ ఉద్యమ కాలంలోని వాడని అనుకోవచ్చు.

"కాలి నడకనే దక్షిణ చైనాలోంచి క్యాంటన్ వెడతాను. అక్కడి నుంచి అమెరికా వెళ్ళడం పడకపోతే మహా సాగర ద్వీపాలు చుట్టి మళ్ళీ ఇక్కడికే వచ్చేస్తాను. అక్కడినుంచి అగ్ని జ్వాలలు రేగనంతవరకూ ఇక్కడే ఉంటాను."

ఆలోచనా ప్రేరకలు

ఇంత లోతుగా ఉద్యమంలో పనిచేస్తున్న సవ్యసాచిని, అతని మిత్రులను భారతి అపూర్వబాబుకి పరిచయం చేస్తుంది. సవ్యసాచి అతనితో చాలా సన్నిహితంగా మెలగుతాడు. వీరితో కలిసి అపూర్వబాబు ఒక బహిరంగ సభలో పాల్గొన్నప్పుడు అతన్ని పోలీసులు తీసుకుపోయి బెదిరిస్తే మొత్తం సమాచారమంతా చెప్పేస్తాడు. సవ్యసాచి కోసం పోలీసులెంత తీవ్రంగా గాలిస్తున్నారో అతని ప్రాణాలకు వారి నుంచి ఎంత ముప్పు ఉందో అపూర్వబాబుకి తెలుసు. కానీ అతనికి పోలీసులను ఎదుర్కొనే సాహసం గానీ, ఈ సంఘం పట్ల అంకితభావం గానీ లేదు. రావలసినవి రాబట్టుకుని పోలీసులతన్ని వదిలి వేస్తారు. అయితే అతను చేసిన ద్రోహాన్ని టెర్రరిస్టు విప్లవ బృందం ఎలా సహిస్తుంది? అపూర్వబాబుని పిలిపించి విచారణ చేసి మరణశిక్ష వేస్తారు. భారతికి అపూర్వబాబు మీద గల ప్రేమ తెలిసిన సవ్యసాచి ఒక్క మాటతో మిగిలిన వారి నిర్ణయాన్ని కాదని అపూర్వబాబుని శిక్షించకుండా పంపేస్తాడు. సవ్యసాచి మీద ప్రజేంద్రునికి అంతకుముందే ఉన్న వ్యతిరేకత ఈ సంఘటనతో పెరుగుతుంది. బతికి బయటపడ్డ అపూర్వబాబుకి ఎప్పుడు 'ఓడ ఎక్కి స్వదేశం వెళ్ళామా అనే ఆలోచనే. రంగూన్ వచ్చినందుకు తనను తాను రకరకాలుగా నిందించుకుంటాడు. తనకు ప్రాణభిక్ష పెట్టిన సవ్యసాచి గురించి గానీ, దానికి కారణమైన భారతి గురించి కానీ, అనలు అన్నిటికంటే ముందు తాను అశ్రూపర్ గా మారటంలోని నీచత్వం, పిరికితనం గురించి కానీ ఆలోచించడు. ఈ విషయాల గురించి ఒక్కమాట మాట్లాడని

అతన్ని భారతి అనహింసించుకుంటుంది. అతనికంటే అధముడ్చి, క్షుద్రుడ్చి తానెక్కడా చూడలేదంటుంది.

ఆ సందర్భంలో నవ్యసాచి భారతితో అన్న మాటలు అప్పుడే కాదు ఇప్పుడు కూడా చాలా ఆలోచించాల్సినవి. ముఖ్యంగా విప్లవోద్యమంలో పనిచేసేవారు ఒకటికీ రెండు సార్లు తరచిచూసి ఆలోచించాల్సిన మాటలివి.

“ఒక్క అపూర్వబాబు ప్రవర్తనే సహించలేక విరాగివై పోతున్నావు. ఇక్కడే అనేక అపూర్వబాబులు, వాళ్ళ పెద్దన్నయ్యలూ సంచరిస్తున్నారు సుమీ. పరాధీన దేశానికి అన్నిటిని మించిన అభిశాపం ఈ కృతజ్ఞతే. నువ్వు ఎవరి ప్రాణాన్ని రక్షిస్తావో వాళ్ళే నిన్ను అంగడిలో అమ్మివేస్తారు. మూఢత్వమూ, కృతజ్ఞతా నిన్ను అడుగడుగునా సూదుల్లా గుచ్చుకుని బాధిస్తూ ఉంటాయి. ఎక్కడా శ్రద్ధ లేదు. సానుభూతి లేదు. ఎవరూ దగ్గరకు కూడా రానీరు. విషసర్పంలా చూస్తూ దూరంగా నెట్టివేస్తారు. అదే దేశాన్ని ప్రేమించినందుకు మనకు తిరస్కృతి. ఇందుకు పరలోకంలో తప్ప ఎక్కడా ఫిర్యాదు చేసుకోలేవు. ఇటువంటి భయంకర పరీక్షకు నువ్వు ఎలా నిలుస్తావు భారతి” అంటాడు నవ్యసాచి.

ఇక్కడ నవ్యసాచి కృతజ్ఞతను మాత్రమే ప్రస్తావించాడు గానీ, ఉద్యమం పట్ల పూర్తి అంకితభావం లేనివారిని, వారి బలావేమిటో, బలహీనతలేమిటో తెలుసుకోకుండా లోపలకు తీసుకోవడం తర్వాత వారు ద్రోహం చేశారని చంపివేయటం, వారి ద్రోహం వల్ల అమూల్యమైనవారి ప్రాణాలు పోవటం ఇది యిప్పటికీ జరుగుతున్నానే ఉంది. జరుగుతుంది కూడా. వ్యక్తిగతహింసా వాద కార్యచరణలో ఇది తప్పదు. ప్రజా ఉద్యమాల నిర్మాణమే దీనికి పరిష్కారం నవ్యసాచి మీద వ్యక్తిగత కక్ష పెంచుకున్న అతని సహా టెర్రరిస్టు ప్రజేంద్రుడు చాలా ద్రోహం చేశాడు.

“క్యాంటీన్ నుంచి క్రూగర్ టెలిగ్రాం ఇచ్చాడు. షాంగైలోని క్లబ్బును తెల్లవారకముందే ముట్టడించారు పోలీసులు. వినోద్ ను చంపేశారు. మెహతాబ్ ను, సూర్యసింగ్ ను అరెస్టు చేశారు. అయోధ్య హాంకాంగ్ లో ఉన్నది. దుర్గా, సురేశ్ ఫేనాంగ్ లో ఉన్నారు. సింగపూర్ క్లబ్ సభ్యుల కోసం పట్నమంతా పోలీసులు గాలిస్తున్నారు.”

— * * * — — — —

ఆనాడు కాంగ్రెస్ లోని అతివాదులందరికీ టెర్రరిస్టులంటే సానుభూతే.

ఈ యువకుల త్యాగాన్నీ, సాహసాన్నీ వారు పొగడకుండా ఉండలేకపోయారు. పొగడి ఊరుకున్నారు తప్పితే ప్రజా సమూహాల ఆధారంగా జరిగే విప్లవోద్యమాలకూ, వ్యక్తుల సాహసాల ఆధారంగా జరిగే విప్లవ చర్యలకూ మధ్యనున్న తేడాను వివరించి చెప్పలేక పోయారు. ఆ సందిగ్ధత ‘భారతి’ నవలలోనూ కనిపిస్తుంది.

— — — * * * — — — —

ఇదంతా ప్రజేంద్రుడి పనే! ఒక్క వ్యక్తి నిర్మించగల, ఒక్క వ్యక్తి సర్వనాశనం చేయగల సంఘాల, సంస్థల స్థానంలో ప్రజా ఉద్యమాలు వచ్చినపుడే ఇలాంటి దారుణమైన పనులు ఆగుతాయి. గదర్ ఉద్యమం తర్వాత వచ్చిన ఆజాద్, భగత్ సింగ్ లు అటువంటి దిశగా తొలి అడుగులు వేసిన తర్వాత భారత దేశంలో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ప్రారంభమైంది.

అపూర్వబాబు భారతదేశం వెళ్ళి అక్కడ తల్లి చనిపోవటం సోదరుల అమానవీయ ప్రవర్తనతో తిరిగి రంగూన్ వస్తాడు. భారతికి చేరువవుతాడు. ఇద్దరూ కలిసి భారతదేశం వెళ్ళి కర్షకుల కోసం గ్రామీణ ప్రాంతాలలో పనిచేయాలని నిర్ణయించుకుంటారు. కానీ నవ్యసాచికి కర్షకులు భారతదేశ విముక్తి సాధించగలుగుతారనే నమ్మకం లేదు. రష్యా విప్లవ భావాల ప్రభావం వల్ల కావచ్చు. భారతి నవ్యసాచితో అతనికి గ్రామాల యెడల సానుభూతి లేదనీ కార్ఖానాలనే చూస్తాడనీ, శిక్షితులైన మధ్యతరగతి వారినే తన పనిలో తోడ్పడేందుకు ఎంచుకుంటాడనీ అంటుంది. నవ్యసాచి దానిని అంగీకరిస్తాడు. “కార్మికులు, కర్షకులు ఒకటి కాదు భారతి! కనుకనే కూలీల కార్ఖానాలలో నువ్వు నన్ను చూడగలుగుతావు. ఎంత వెతికినా రైతుల పూరిపాకలలో కనపడను” అంటాడు. అయితే రైతులు కూడా చైతన్య వంతులయ్యే రోజు ఒకటొస్తుందని కూడా నవ్యసాచి నమ్ముతాడు.

సందిగ్ధతకు మూలం

భారతికి, నవ్యసాచికి మధ్య జరిగే చర్చలు మితవాద రాజకీయాలకూ, టెర్రరిస్టు రాజకీయాలకూ మధ్య జరిగే చర్చలే. శరత్

‘భారతి’ నవల ద్వారా అక్షరబద్ధం చేయదలిచింది ఈ చర్చలనే. శరత్ వ్యక్తిగతంగా కాంగ్రెస్ లోని అతివాదుల గ్రూపుకు చెందినవాడు. అందువల్ల టెర్రరిస్టు ధోరణిలోని లోపాలన్నీ చెప్పాడు. కానీ ఆనాడు కాంగ్రెస్ లోని అతివాదులందరికీ టెర్రరిస్టులంటే సానుభూతే. ఈ యువకుల త్యాగాన్నీ, సాహసాన్నీ వారు పొగడకుండా ఉండలేకపోయారు. పొగడి ఊరుకున్నారు తప్పితే ప్రజా సమూహాల ఆధారంగా జరిగే విప్లవోద్యమాలకూ, వ్యక్తుల సాహసాల ఆధారంగా జరిగే విప్లవ చర్యలకూ మధ్యనున్న తేడాను వివరించి చెప్పలేక పోయారు. ఆ సందిగ్ధత ‘భారతి’ నవలలోనూ కనిపిస్తుంది. పోలీసుల చేతిలో చిత్రహింసలు పడుతున్న మరణి న్నన్న ఈ యువకులను రాజకీయంగానైనా విమర్శించడం సరికాదని కాంగ్రెస్ అతివాదులు భావించారు. అందువల్ల ఈ యువకుల వ్యక్తిగత సాహసాలు ప్రజలలో దేశభక్తిని, జాతీయతా భావాన్నీ పెంచడానికి తోడ్పడ్డాయి. ఆ క్రమమంతా ‘భారతి’ నవలలో శరత్ పరోక్షంగా చెప్పారు. నవ్యసాచి వల్ల మరొక నవ్యసాచి ఈ నవలలో తయారు కాలేదు. గ్రామీణ ప్రజలలో పని చేసేందుకు భారతి, అపూర్వబాబు కార్యకర్తలుగా తయారయ్యారు. దేశంలో జరిగింది కూడా అదే.

అయితే నవ్యసాచి పాత్రను పరమోన్నత మానవమూర్తిగా నిలబెట్టడంతో శరత్ చంద్రుడు టెర్రరిస్టుల ప్రాణత్యాగానికి ప్రణమిల్లినట్లు ఉంది. భారతి హింసామార్గం వల్ల మంచి జరగదని చేసిన వాదనల వల్ల యువకులను ఆలోచింపజేసే నవల అయింది.

శరత్ అవగాహన

ఆనాటి భారతదేశ పరిస్థితి గురించి నవ్యసాచి చెప్పిన మాటలు వింటే శరత్ కు సామాజిక రాజకీయ విషయాల మీద వున్న లోతైన అవగాహన మనకు తెలుస్తుంది. శరత్ మధ్యతరగతి యువకుల నిష్క్రియాపరత్వాన్నీ, స్త్రీల మానవత్వాన్నీ, సామర్థ్యాన్నీ తెలియచెప్పే కన్నీటి కథలు మాత్రమే రాశాడనుకునేవారు ‘భారతి’ చదివినపుడు. రచయితకు దేశ ప్రజల పట్ల ఎంత ప్రేమ, అంకితభావం ఉందో అర్థం చేసుకుంటారు. వలసదేశంగా భారతదేశ దరిద్రాన్నీ, గ్రామాలలోని దుర్భర పరిస్థితులనూ ఏదో ఒక సందర్భంలో శరత్ ప్రతి నవలలోనూ వర్ణిస్తాడు. కానీ ‘భారతి’ నవలలో ఆ వర్ణన

రాజకీయంగా పరిణితి చెందిన వర్ణన. భారతి క్రీస్టియను. ఆంగ్లో ఇండియన్. ఆంగ్లేయులందరినీ ఒకే గాటన కట్టి సవ్యసాచి విమర్శిస్తుంటే ఆమె సహించలేకపోతుంది. ఆంగ్లేయుల సద్గుణాలను అనేకం కళ్ళారా చూశానంటుంది. సవ్యసాచి దానికి చెప్పిన సమాధానం “వారి సద్గుణాలన్నీ కళ్ళారా చూశావు. అయితే విశ్వాన్ని యావత్తూ హరించుకోవాలని చూచేవాళ్ళు “ఎక్కడలేని ఆకలి”ని కూడా ఎరిగి ఉన్నావా? ఈ దేశపు యజమానులు వాళ్ళు. ఎప్పుడు యజమానులైనారో తారీఖు జ్ఞాపకం ఉంది కదూ. నేడు బ్రిటిష్ వారు సంపద నిరుపమానంగా ఉంది. ఎన్ని ఓడలు, ఎన్ని కార్ఖానాలు, ఎన్ని వేల లక్షల భవనాలు. ఇంకా మనుష్యులను చంపే మారణ యంత్రాలు అసంఖ్యాకం... ఈ మహా ఐశ్వర్యం ఎలా వచ్చిందో తెలుసునా?... ఈ భారతదేశంలో సాలుకు లక్షలాది ప్రజలు మలేరియాతో చచ్చిపోతున్నారు. ఒక్కొక్క యుద్ధ నావకు అయ్యే ఖర్చును వెచ్చిస్తే లక్షలాది భారతీయ మాతృదేవతల కన్నీళ్ళు తుడవచ్చు..... శిల్పం పోయింది. వాణిజ్యం పోయింది. ధర్మం పోయింది. జ్ఞానం పోయింది. నదులు ఎండిపోయి మరుభూమి తయారు అవుతున్నది. రైతులకు కడుపునిండా కూడులేదు. శిల్పకారులు విదేశీయుల పంచలో కూలి చేసుకుంటున్నారు. దేశంలో నీళ్ళు లేవు. అన్నం లేదు... పాలు దొరక్క పసిపిల్లలు ఎండి

చచ్చిపోతూ ఉండటం చూశావా భారతీ.”
 “సిగ్గుమాలిన నగ్న స్వార్థము, పశు శక్తి వాళ్ళ మూల మంత్రాలు. సభ్యత అనే ముసుగులో నించి పిరికివారిని, అసమర్థులనూ పీడించేందుకు ఒక మహా ముసలాన్ని ఆవిష్కరించారు.... ఐరోపీయుల ఈ బ్రహ్మాండమైన ఆకలి నుంచి ఏ చిన్న దేశమూ తన్ను తాను రక్షించుకోలేకపోయింది. స్వదేశ సంపద నుంచి ఎంతమంది దేశీయులు వంచితలు కాబడినారో తెలుసా? వాళ్ళ అపరాధం ఏమిటి? శక్తిహీనత. అంతే. ఓడిపోయిన జాతుల కల్యాణం కోసమే దాస్య శృంఖలాలు తగిలించి వారి సమస్త బాధ్యతలు తమపై వేసుకోవడమే తమ సభ్యతకు చరమ కర్తవ్యమట” ఇంకా సవ్యసాచి బ్రిటిష్ వారు భారతదేశ చరిత్ర రచన పేరుతో ముస్లింల మీద ఎంత విష ప్రచారం చేశాడో చెప్తాడు.
 ఇది చదువుతుంటే గతంలో బ్రిటిష్ వారి క్రూరత్వం, స్వార్థంతో పాటు ఇప్పటి అమెరికా విధానాల్లోని క్రూరత్వమూ, స్వార్థమూ కూడా మనకు కళ్ళకు కట్టినట్లు కనపడతాయి.
 ప్రపంచీకరణ నేపథ్యంలో అమెరికాకు వ్యతిరేకంగా అనేక టెర్రరిస్టు గ్రూపులు తయారవుతున్న నేపథ్యంలో ‘భారతి’ నవల తప్పక చదవాలి. టెర్రరిస్టులను తయారుచేస్తున్న అగ్ర రాజ్య, సామ్రాజ్యవాద దౌష్ట్యమూ, వ్యక్తిగత సాహసాలతో, గమ్యం తెలియని మార్గంలో ప్రజా పునాది గురించి

పట్టించుకోకుండా తాము బలవుతూ, అనేక మంది అమాయకులను బలి చేస్తున్న టెర్రరిస్టుల నిస్సహాయతా, అవివేకం మనకు అర్థమవుతాయి. టెర్రరిస్టుల శక్తి సామర్థ్యాలను ప్రజా ఉద్యమాల దిశగా మళ్ళించగలిగే సరికొత్త సాహిత్యాన్ని సృష్టించుకోమనే ప్రేరణను ‘భారతి’ నవల ఇస్తుంది.
 “పాలకుల, పాలితుల నైతికబుద్ధి ఒకటే అయితే అంతకన్న దేశ దౌర్భాగ్యం మరొకటి ఉండదు.”
 ఇది కేవలం పరిపాలించేవారికీ, ప్రజలకే అన్వయించ నవసరం లేదు. అణచివేసే పద్ధతులు, అణచివేయబడుతున్న పద్ధతులు వారు ఎవరైనా సరే - పురుషులు - స్త్రీలు, అగ్రవర్ణాలు - దళితులు, ప్రభుత్వాలు, విప్లవోద్యమాలు ఈ అధికార సంబంధాలకు వ్యతిరేకంగా జరిగే పోరాటాలలో శరత్ చెప్పిన వాక్యం అన్వయించుకోవోతే ప్రజలకు చాలా నష్టం జరుగుతుంది. “యజమాని ఆయుధాలతో యజమాని సౌధాన్ని బద్దలు కొట్టలేమని” నల్లజాతి రచయిత్రి చెప్పిన మాటల అర్థం కూడా అదే. ప్రజా ఉద్యమాల సంస్కృతి కచ్చితంగా వేరుగా ఉండాలనే విషయం మళ్ళీ మళ్ళీ గుర్తుంచుకోవలసిన విషయం. శరత్ ఎంతో ముందుగానే ఈ విషయాన్ని గుర్తించి చెప్పాడు.
 *

ఈ దేశంలో...
 వేట నిషిద్ధం!
 (‘మృగాలను’ మాత్రమే!)
 జంతువులను మనుషుల్లాగా
 వేటాడటం... తప్పు, తప్పు!
 మనుషులను వేటాడినట్లు
 జంతువులను వేటాడటం నిషిద్ధం!
 మనుషులను కాల్చి చంపినట్లు
 పిట్టలను కాల్చి చంపడం నిషిద్ధం!
 కృష్ణ జింక పాటి విలువ
 నెమలి మాంసం ఖరీదు

వేట

- ఎ. సత్యభాస్కర్

చేయదు మనిషి ప్రాణం!
 గోవధ నిషిద్ధం!
 చేసిన వాళ్ళను సజీవ దహనం చేయాల్సిందే!
 మతం పేరిట, కులం పేరిట
 నెత్తురు ఏరులయి పారాల్సిందే!
 దళిత వాడలు దగ్గం కావాల్సిందే!
 కుక్కలు, పాములు, చీమలు
 వాటికి నేస్తాలెందరో

వాటి కోసం తపించే
 మానవతా దీపాలెందరో!
 ఆకలితో అలమటిస్తూ
 పసిబిడ్డలను మోస్తున్న కన్నతల్లులు
 కనబడరు వీళ్ళకు
 అదంతా వాళ్ళ పాపం అంటూ
 అటు చూడను కూడా చూడరు వీళ్ళు!
 దృష్టంతా
 నోరులేని మూగజీవాల మీదే
 నోరెత్తి అడిగే వాళ్ళను
 వేటాడి వధించాల్సిందే

సాహిత్య శిల్పం లోతు చూపిన నవీన్

ఆధునిక నవలను పరిశీలిస్తూ నవీన్ అన్న మాటలు - “పాత విలువల్ని నేటి మానవుడు పరిత్యజించాడు. వాటి స్థానంలో యింకా కొత్త విలువలూ, కొత్త విశ్వాసాలు ఆవిష్కరింపబడలేదు. ఒక విధంగా విజ్ఞానవంతుడైన నేటి మానవుడిలో ఒక “శూన్యత్వం” ఏర్పడింది. ఒక రకంగా ఆధునిక సాహిత్యం నేటి మానవునిలో ఏర్పడిన శూన్యత్వాన్ని చిత్రిస్తుందనవచ్చు. ఆధునికత లక్ష్యాన్ని వివరిస్తూ - కేవలం బాహ్య పరిస్థితుల వల్ల ఒక పాత్రను అర్థం చేసుకోలేం. ఒక పాత్ర అంతరాంతర జ్యోతిస్సీమల్లోకి రచయిత చొచ్చుకుని పోవాలి. తన పాత్ర చైతన్యాన్నే కాదు, సుప్త చైతన్యాన్ని కూడా చూపించాలి.

ఇంద్రగంటి సుబ్బరాయ శాస్త్రి

ఆధునిక చైతన్యంతో నవ నవలాడే తెలుగు నవలల్ని సృష్టించిన రచయిత, ‘కాల రేఖలు’ నవలకు కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ పురస్కార గ్రహీత నవీన్. ఆధునికతత్వాన్ని ఊపిరిగా గ్రహించిన వ్యక్తి. ఈ ఆధునిక తత్వం కొత్త కోణంలోంచి వ్యక్తమై, కుటుంబాన్ని, సమాజాన్ని, దాని పరిణామ క్రమాన్నీ, సంఘర్షణనీ విశ్లేషించడంలోనూ, అవగాహన చేసుకోవడం లోనూ, మానవ వికాసానికి దోహదం చేసే ఆధునిక విజ్ఞానాన్ని సంస్కారాన్ని హృదయపూర్వకంగా ఆహ్వానించడం లోనూ బుద్ధిని పువ్వులా వికసించడంలోనూ ఉండనుకుంటాను.

ఈ దృక్పథానికి చెందిన కొందరు రచయితల నవలలు, కథలు, కవితలు విశ్లేషిస్తూ వివిధ పత్రికలలో తన రాసిన సాహిత్య వ్యాసాలను ఇంటర్వ్యూలలోనూ 7 భాగాలుగా విభజించి పుస్తకంగా నవీన్ ప్రచురించారు.

అందులో కొన్ని వ్యాసాలు ఆధారంగా నవీన్ విమర్శలోని పటిమని ఈ వ్యాసంలో వివరిస్తాను.

నవలా శిల్పం అనే విభాగంలో - ఆధునిక నవలను పరిశీలిస్తూ నవీన్ అన్న మాటలు - “పాత విలువల్ని నేటి మానవుడు పరిత్యజించాడు. వాటి స్థానంలో యింకా కొత్త విలువలూ, కొత్త విశ్వాసాలు ఆవిష్కరింపబడలేదు. ఒక విధంగా విజ్ఞానవంతుడైన నేటి మానవుడిలో ఒక

“శూన్యత్వం” ఏర్పడింది. ఒక రకంగా ఆధునిక సాహిత్యం నేటి మానవునిలో ఏర్పడిన శూన్యత్వాన్ని చిత్రిస్తుందనవచ్చు.

ఆధునికత లక్ష్యాన్ని వివరిస్తూ - కేవలం బాహ్య పరిస్థితుల వల్ల ఒక పాత్రను అర్థం చేసుకోలేం. ఒక పాత్ర అంతరాంతర జ్యోతిస్సీమల్లోకి రచయిత చొచ్చుకుని పోవాలి. తన పాత్ర చైతన్యాన్నే కాదు, సుప్త చైతన్యాన్ని కూడా చూపించాలి. ఇలా ప్రాయోగ్ అభిప్రాయాలు రచయిత దృష్టిని అంతర్ దృష్టిగా మార్చివేశాయి.

ఈ ఆధునికతలో అంతర్ దృష్టి ప్రధాన లక్ష్యం. నేడు ప్రతి మానవుడు ఏకాంతజీవి. అతని అంతర్గత చైతన్యంతో ఏకాంతంగా జీవిస్తాడు. మానవుని ఈ ఏకాంతాన్ని చూపించడం, ఆధునికత మరొక ముఖ్యమైన లక్షణం, లక్ష్యం కూడా.

ఆధునికత మరొక లక్షణం సింబాలిజం. “ఒక వస్తువు ఒక వ్యక్తిలో ఏదో ఒక భావాన్ని ప్రేరేపించటం, ఆ ప్రేరణ వెనుక అతనిలో దాగి వున్న ప్రవృత్తులు బయల్పడటం - వాటి ద్వారా ఆ వ్యక్తిలో దాగి వున్న ఒక నిజం బయటపడటం జరుగుతుంది. సరిగ్గా దీన్నే కళాత్మకంగా చూపిస్తే సింబాలిజం అవుతుంది.

చివరకు మిగిలేది, అల్పజీవి, నిజమైన ఆధునిక నవలలు.

ఈ అభిప్రాయాలు ఆధునిక వచన సాహిత్య స్వభావాన్ని, స్వరూపాన్ని తెలియ జేస్తాయి. ఈ దృష్టి అభిరుచి గల పాఠకుని బుద్ధికి పదును పెడుతుంది. అవగాహన శక్తిని పెంచుతుంది.

చివరకు మిగిలేది

చివరకు మిగిలేది నవలను ఈ విధంగా విశ్లేషిస్తారు :

కాల్పనికోద్యమ ప్రభావం నుంచి విడివడి, జీవితాన్ని జీవిత సత్యాన్ని చివరకు మిగిలేదిలో ఒక కళా ప్రక్రియగా బుచ్చిబాబు తీర్చిదిద్దారు. అంతర్ దృష్టితో, పాత్రల బాహ్య జీవితానికి అంతర్గతము ఉండే సంబంధాన్ని, ఘర్షణలను, ఆధునిక విజ్ఞానం అందించిన అనేక దృక్పథాలతో చిత్రించి గొప్ప రసానుభూతిని కల్పించడం, జీవితంపై ఒక జిజ్ఞాసను, దృక్పథాన్ని వ్యక్తిలో కల్పించడం నవలా రచనలో ఆధునికతగా నవీన్ గుర్తించారు.

ఇందులోని నాయకుడు ‘దయానిధి’ ఆధునిక మానవునికి ప్రతినిధి. మానవుడి సమస్యలనీ, విషాదాన్ని దయానిధిలో చూడవచ్చు. ప్రతి విషయాన్ని, ప్రతి భావాన్ని, నిశితంగా, మానవుడు వివిధ రంగాలలో సాధించిన విజ్ఞాన జ్యోతితో పరిశీలించి, వివిధ దృక్పథాల నుండి తర్కించి, యేదీ తేల్చుకోలేక సందిగ్ధంలో పడే తత్వం. సంప్రదాయం, స్థిరమైన విలువల పట్ల విశ్వాసరాహిత్యం ఇలాంటి మనస్తత్వం గలవాడు నేటి మానవుడు. దయానిధి ఈ తత్వాన్ని బాగా జీర్ణించుకున్న వ్యక్తి. మనిషికి మనిషికి మధ్య, సమాజం, చరిత్ర, సంప్రదాయం, ఆర్థిక అసమానత్వం, మతం మొదలైనవి కట్టిన తెరల్ని ఛేదించి, మనిషిని మనిషిని స్నేహపాశంలో బంధించివేసే మానవత్వం యొక్క శక్తుల్ని తరచి చూడాలనుకుంటాడు.

ఈ నవల యేదో ఒక భావాన్ని పాఠకుడి మీద రుద్దకుండా, జీవితాన్ని వివిధ కోణాల నుండి చూపెడుతుంది. మానవుడు తన అంతర్ బహిర్కోకాలలో - తనతో తన, బాహ్య ప్రపంచంతోను ఘర్షణ పడి, ఆ

రెండింటికీ సమన్వయం సాధించడాన్ని కళాత్మకంగా చిత్రించిన కళాఖండం.

చివరకు మిగిలేది సులభంగా అర్థమయ్యే నవల కాదు. మామూలు నవలలో మాదిరిగా కథ కోసం, సంఘటనల కోసం చదివితే ప్రయోజనం లేదు. చాలా లోతుగా అంతర్ దృష్టితో చదివితేనే నవలలోని సాగసు అర్థం అవుతుంది. ప్రతీ వర్ణన వెనుక, ప్రతీ వ్యాఖ్యానం వెనుక దయానిధి పాత్ర పోషణ యిమిడి ఉంది. వాటి లోతుల్ని అవగాహన చేసుకోవాల్సిన అవసరం పాఠకుడికీ, విమర్శకుడికీ ఉంది.

సమత, మట్టి మనిషి

వాసిరెడ్డి సీతాదేవి రెండు ప్రసిద్ధ నవలలు - 'సమత', 'మట్టి మనిషి' - నిశితంగా విశ్లేషించి నవలల్లోని నాణ్యతని ఈ విధంగా వివరించారు.

“సమత”లో అరుంధతీ - సీతాపతుల మధ్య అరుంధతి, రాజారావు సన్యాస సభకు వెళ్లిననడం ఎంత తీవ్ర సంఘర్షణకు దారితీసిందో ఆ సన్నివేశంలోని సంభాషణల ద్వారా తెలుస్తుంది. ఇక్కడ దంపతులుగా, ఆ పాత్రల అంతరంగపు లోతుల్ని కూడా వాస్తవంగా చూపించడం జరిగింది.

ఈవె సవలలో కనిపించే వాస్తవికత “సవిమర్శక వాస్తవికత” అన్నారు. అంటే యదార్థ పరిస్థితుల్ని చిత్రించడమే కాకుండా ఆ పరిస్థితులు అలా ఎందు కున్నాయో విశ్లేషించడం ద్వారా పాఠకుల్ని ఆలోచింపజేయడమే యిందులోని ప్రత్యేకత.

మట్టి మనిషి నవల “మాగ్నెమ్ ఓపస్” కావడానికి దోహదం చేసిన అంశాలు - ఎప్పటికీ సజీవంగా నిలిచే ఊరబోయిన సాంబయ్య వరూధిని వంటి పాత్రలూ, పురాతన వ్యవస్థల స్థానంలో పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ, మధ్య దళారీల ప్రాబల్యం, వృష్టి కుటుంబాలు, స్త్రీ స్వేచ్ఛ మొదలైన ఆధునిక ప్రభావాలు ప్రవేశిస్తున్న సంధికాలంలో, మారిపోతున్న సామాజిక సంబంధాలు, ఉత్పత్తి సంబంధాలు, జీవితపు విలువలు, దృక్పథాలు నవలలో శక్తివంతంగా చిత్రించబడటం అన్నారు.

సరళంగా, సూటిగా సాగే రచనా సంవిధానం, నాటకీయమైన శైలి, నిండు దనాన్ని ఇతివృత్తంగా ఎంచుకున్న విషయం మీద సంపూర్ణమైన, సాధికారికమైన అవగాహన, ఈవె నవలలకి ప్రసిద్ధిని తీసుకువచ్చాయన్నారు.

ఈ నవలలో చివరలో అరుంధతి రామనాథబాబు కనకయ్యలు, భూములన్నిటినీ

— — — — * * * — — — —

మట్టి మనిషి నవల “మాగ్నెమ్ ఓపస్” కావడానికి దోహదం చేసిన అంశాలు - ఎప్పటికీ సజీవంగా నిలిచే ఊరబోయిన సాంబయ్య వరూధిని వంటి పాత్రలూ, పురాతన వ్యవస్థల స్థానంలో పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ, మధ్య దళారీల ప్రాబల్యం, వృష్టి కుటుంబాలు, స్త్రీ స్వేచ్ఛ మొదలైన ఆధునిక ప్రభావాలు ప్రవేశిస్తున్న సంధికాలంలో, మారిపోతున్న సామాజిక సంబంధాలు, ఉత్పత్తి సంబంధాలు, జీవితపు విలువలు, దృక్పథాలు నవలలో శక్తివంతంగా చిత్రించబడటం అన్నారు.

— — — — * * * — — — —

వేరొకరికి రిజిస్టరు చేస్తున్నట్లు సాంబయ్య చేత బలవంతంగా సంతకాలు పెట్టించుకున్న సన్నివేశం, నగరంలో సర్వ సౌకర్యాలతో హాస్టల్లో చదువుకుంటున్నదని, విలాసంగా

కటిక దారిద్ర్యాన్ని అనుభవిస్తున్న సాంబయ్యతో కలిసి జీవించడానికి ఎంతో ఉత్సాహంగా అంగీకరించడం సమ్మతకరంగా లేదని సహృదయంతో సూచించారు. వాస్తవికతకు దూరమైన దానిని సూటిగా, మృదువుగా చూపించడం ఈయన పరిశీలనకు నిదర్శనం.

కథానికా శిల్పం

‘కథలు రాయడం ఎలా’ అనే వ్యాసంలో స్వానుభవాన్ని చెబుతూ మంచి కథ రూపుదిద్దుకోవడానికి ఎంత తపన, పరిశ్రమ, పరిజ్ఞానం, పరిశీలన, శిల్పం అవసరమో తన కథల ద్వారా వివరించి చూపించారు.

కథా రచయితగా సవీన్ అందించిన అనుభవ సత్యాలు -

- (1) కలం పట్టి రాయడానికి ప్రతిభా, వ్యుత్పత్తులు మాత్రమే సరిపోవు.
- (2) కఠోరమైన భౌతిక పరిశ్రమ

చేయగల్గినవాడే కథలు రాయగలడు.

(3) మనం ఎన్నుకున్న వస్తువును బట్టే శిల్పం కూడా నిర్ణయమవుతుంది.

(4) రాస్తున్న కథను ఎందుకు రాస్తున్నాడో, ఆ కథ ద్వారా తాను చెప్పదలచు కున్న జీవిత సత్యం ఏమిటో కథకుడు నిర్దేశించు కోవాలి. దీన్నే కథలో పాయింట్ అంటారు.

(5) బుచ్చిబాబు అన్నట్లు బాహ్య జగత్తులో సంఘటనలే కాక కొందరు వ్యక్తులు కూడా కథల్ని ప్రేరేపిస్తారు. ఒక్క చూపు, ఒక్క మాట, కంఠధ్వని, నడచిన విధం, ఏదన్నా ఆకర్షించి, కుతూహలాన్ని రేకెత్తించి కథకు పురికొల్పటం నాకు అనుభవమే.

(6) రచించిన కథలన్నీ తిరిగిస్తుంటే ఏ కథకుడూ తనలోని కథకుడిని సజీవంగా కాపాడుకోలేడు.

(7) నిజమైన ప్రతిభ ఏనాటికైనా గుర్తింపబడుతుందన్న వాదనపై నాకు సమ్మతం లేదు. సకాలంలో గుర్తింపు పొందని ప్రతిభ అణగారినావుతుంది.

(8) తన రచనను పది మంది చదివి బాగుందనో, బాగాలేదనో అనుకోవడమే రచయిత ఆశించే పారితోషికం.

బుచ్చిబాబు రాసిన “కలలో జారిన కన్నీరు” కథలోని ముఖ్య పాత్రలు - అనసూయ, ఆనందం, కోదండ రామయ్యల అంతరంగ చిత్రణను నిశితంగా పరిశీలించారు. సంభాషణలను, పాత్రల మనోవైఖరిని, నిజమైన కళాకారుడి సంయమనంతో, తనదైన ప్రత్యేక శిల్పంతో, బుచ్చిబాబు హృదయం ద్రవించేలా ఎలా చిత్రించాడో సోదాహరణంగా నిరూపించారు. భార్యాభర్తలుగా జీవిస్తున్నా అంతరంగాల మధ్య దూరం తరగిపోకపోవడం వల్ల ఉత్పన్నమయ్యే విషాదం, స్త్రీకి ఏ ఆస్తి, అంతస్తులూ, ఏ నగలూ, చీరలూ యివ్వలేని హాయిని తన అంతరంగాన్ని అర్థం చేసుకొనే భర్త యివ్వగలుగుతాడు అనే రెండు జీవిత సత్యాలని తన విశ్లేషణలో ఆవిష్కరించారు.

తిలక్ కథన కౌశలం

“మరచిపోతున్న మంచి కథకుడు - తిలక్” అన్న వ్యాసంలో ఆయన కథల ప్రత్యేకతని ఈ విధంగా ప్రశంసించారు. “తిలక్ కథలకు ప్రాణం కవితాడంబరం లేకుండా సూటిగా, స్పష్టంగా సాగే వచన శైలి, కథకు అవసరమైన నాటకీయతను తగిన రీతిలో పోషించడం.

కొన్ని సమయాలలో మానవుని భయంకరమైన నిస్సహాయతనూ, వంచననూ, దోపిడీని, తిలక్ తన కథల్లో అద్భుతంగా చిత్రించాడు. ఆ చిత్రణలో పాఠకునికీ కన్నీళ్లు

తెప్పిస్తాడు. కలవరపెడతాడు. పాఠకుడి హృదయాన్ని సంస్కరించి అతణ్ణి ఉదాత్తుడిని చేస్తాడు. తిలక్ కవిత్వం ఎంత బాగా హృదయానికి హత్తుకుంటుందో, ఆయన కథలు అంత ప్రభావితుల్ని చేస్తాయంటారు.

మధ్యతరగతి జీవితానికి చెందిన 'అశాకిరణం'లోని భయంకరమైన పేదరికం కారణంగా అత్యుపాత్య ఒకటే శరణ్యంగా భావించిన వెంకటేశ్వర్లు రైలు కింద పడి చనిపోవాలని నిర్ణయించుకుని, రైలు పట్టాల వైపు వెళుతూ ఉంటాడు. అతని మిత్రుడు సూర్యనారాయణ కనిపించి, అతని కూతురు హృదయాలను చేసి డబ్బు సంపాదిస్తోందని చెబుతాడు. వెంకటేశ్వర్లు అది విని అసహ్యించుకోవడం. తన ఆకలిని తీర్చిన పెద్ద కూతురి దగ్గరకు వెళ్ళి కృతజ్ఞతలు చెప్పాలనుకుంటాడు. అవసరం అనేది మనిషిని ఎంతగా పతనం చేస్తుందో చిత్రించే ఈ కథను చదవగానే ఒక్క జలదరిస్తుంది. మధ్యతరగతి జీవితంలోని నిజ స్వరూపాన్ని చిత్రించిన తిలక్ అంతరంగ శోధనని నవీన్ ఎంతో ఆవేదనతో గుర్తిస్తారు.

'పరివర్తన' అనే కథ ఎదుటి వ్యక్తిలోని ఉదాత్తత కారణంగా ఒక వ్యక్తి తనను తాను ఎలా ఉదాత్తంగా మార్చుకుంటాడో చూపిస్తుందన్నారు.

'సముద్రపు అంచులు' అనే కథలో సముద్రం పక్కనే చేపలు పట్టుకుని జీవించే బెస్టావాళ్ళ శ్రమను, మధ్య దశారులు ఎలా దోచుకుంటారో చిత్రించారు. ఏ తప్పు చేయని వీరయ్య, చంద్ర చాలా దారుణమైన శిక్షలకు గురవుతారు. పేదవాళ్ళుగా పట్టడమే వాళ్ళు చేసిన తప్పు.

మధ్యతరగతి జీవితాలనూ, అట్టడుగు జీవితాలనూ, లోతైన అవగాహనతో చూపించడం తిలక్ లోని ప్రతిభగా నిరూపించారు. విమర్శకుల విభజన ప్రకారం - 'ఫ్లేట్ క్యారక్టర్స్', 'రౌండ్ క్యారక్టర్స్' అని రెండు రకాల పాత్రల్ని గురించి చెప్పి - కొన్ని పాత్రలు కథా ప్రారంభంలో ఒకలా ఉన్నప్పటికీ, కొన్ని సంఘటనల కారణంగా ఎంతో మార్పుకు లోనవుతాయి. ఇలాంటి పాత్రలు 'రౌండ్ క్యారక్టర్స్'. ఇవి పాఠకుల్లో మార్పు రావడానికి తోడ్పడతాయి. 'పరివర్తన' కథలో శంకరం, 'దొంగ' కథలో గవరయ్య, సీతాపతి కథలో సీతాపతి మొదలైన వాళ్ళు 'రౌండ్ క్యారక్టర్స్' ఈ విమర్శనాంతం తిలక్ పాత్రల్ని బాగా అర్థం చేసుకోవడానికి సహాయపడుతుంది.

తిలక్ రాసిన 21 కథల్లో "దేవుణ్ణి చూసినవాడు", "అశాకిరణం", "నల్లజెర్ల రోడ్డు", "ఊరి చివరి యిల్లు", "సముద్రపు

* * *

ఈ సారా కథల్లో అంత చేవను, శక్తిని రావిశాస్త్రి నిక్షిప్తం చేశాడన్నారు. ఈ శ్రామిక జనులు వాడే భాష లోని యాసను, నుడికారాన్ని ఆయన

ఎంతగా వశం చేసుకున్నది హృదయానికి హత్తుకునేలా విశ్లేషించారు. ఉపన్యాస ధోరణిలో నాటకీయతనూ, పాత్ర చిత్రణనూ మేళవించడం, చైతన్య ప్రవంతి లోని ఇంటీరియర్ మోనోలాగ్ ద్వారా పాఠకునికి, పాత్రకి మధ్య రచయిత సాధ్యమైనంత తప్పుకుని, ఒక ప్రత్యక్ష సంబంధం కల్పించడం, రావిశాస్త్రి రచనలోని ప్రతిభకు గీటురాయి.

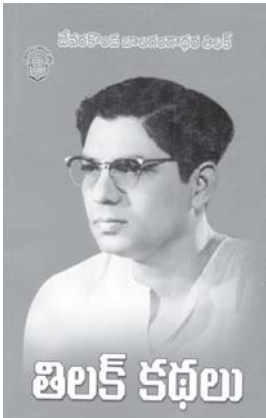
* * *

టంచులు" సాహిత్యంలో శాశ్వతంగా నిల్చిపోయే గొప్ప కథలుగా గుర్తించారు.

మధురాంతకం రాజారాం కథన శైలి

మధురమైన కథకు వరపడి దిద్దిన రాజారాం గారిలో నవీన్ గమనించిన ప్రత్యేకతలు : ఏ యిజాతతోనూ నిమిత్తంలేని మానవతా వాదం, ఈ నేల తాత్విక ఛాయలు, సాంస్కృతిక వైభవ స్ఫుర్తి.

"హింస, ద్వేషాలతో మన సమస్య లేవీ పరిష్కారం కావు. కరుణ, ఉత్తమ సంస్కారం మాత్రమే నిష్క్రతులు" అని నాటి సాంఘిక వాతావరణంలో ధైర్యంగా ప్రతిపాదించడం. ఈయన పరిపూర్ణంగా మధ్య తరగతిలో ఒక భాగమై ఉంటూనే, తాను తటస్థంగా నిలిచి సామాన్య సంఘటనలోని నాటకీయతనూ, వైచిత్రిని ఎత్తి చూపుతాడు. కథ పాఠకులతో కాలక్షేపంగా మొదలై, మధ్యలో వేగం వుంజుకుని, ఒక కొనమెరుపు ద్వారా చెప్పదలచుకున్న విషయాన్ని పాఠకుడిలో ఆవిష్కరించడం. ఈయన కథలు చదివి మనల్ని మనం బాగా అర్థం చేసుకుంటాం.

తిలక్ కథలు

మన అవివేకాన్ని చూసి జాలిపడగల్గుతాం.

ఈ వ్యాసంలో 'సన్యాసం', 'కన్నాచెర' వంటి కథలలోని కథా వస్తువు వివరించి చూపించారు. రాజారాం నవలలు రాసినా కథల మీదనే ఎక్కువ పట్టుందని స్పష్టం చేశారు.

కథకుడిగా ఆర్.ఎస్. సుదర్శనం "తాత్వికతనీ" ఆయన కథల్లో అస్తిత్వ వాదాన్ని ఆవిష్కరించిన తీరుని, "మీనాక్షి", "ఎరువు" కథల ద్వారా విశ్లేషించారు. కుక్కపిల్ల జీవితంతో ప్రతీకాత్మకంగా చిత్రించిన "పంకజం", తాత - మనుమరాళ్ళ అనుబంధాన్ని చిత్రించే "రేగుపండు" కథలు ఆర్.ఎస్. సుదర్శనం సమగ్ర జీవిత దర్శనాన్ని కళ్ళకు కట్టినట్లుగా చూపిస్తాయన్నారు.

'ఏకాంతం' కథలోని ముగింపు ఆర్.ఎస్. సుదర్శనం నిశితమైన పరిశీలనకు, అవగాహనకు తారాణంగా ఉండన్నారు.

రావిశాస్త్రి

రావిశాస్త్రి 'ఆరు సారా కథలు' అన్న ప్రశంసా వ్యాసంలో - రావిశాస్త్రి దర్శించిన శ్రామిక జీవనం జీవితాల్లోని కఠోర వాస్తవికతకు కళాత్మక రూపం "ముత్యాలమ్మ" అనే ఈ కన్నీటి కణం అన్న నవీన్ వాక్యం ముత్యాలమ్మ సొదలోని హృదయ వేదనను విన్నించి కంట తడి పెట్టిస్తుంది. ఆరు సారా కథల్ని సాలిటరీ కన్ ఫ్లెక్స్ వెంటలోని అమానుషత్వాన్ని చిత్రిస్తూ గాల్పు వర్షి రాసిన జస్టిస్ నాటకంతో పోల్చారు. ఆ ప్రదర్శన చూసిన చర్చిలో ఆ శిక్ష రద్దు చెయ్యాలి అన్న నిర్ణయం తీసుకోవడానికి దోహదం చేసిందన్నారు. యేదేళ్ళలో దేశమంతా మధ్య నిషేధం పెట్టాలని కలలగున్న అప్పటి ప్రధానమంత్రి మొరార్జీ దేశాయ్ ఈ కథలు చదివితే, కళ్ళు కొంచెమైనా తెరచుకుని ప్రపంచాన్ని ఉన్నది ఉన్నట్లుగా చూడగలుగు తాడన్నారు. ఈ సారా కథల్లో అంత చేవను, శక్తిని రావిశాస్త్రి నిక్షిప్తం చేశాడన్నారు. ఈ శ్రామిక జనులు వాడే భాషలోని యాసను, నుడికారాన్ని ఆయన ఎంతగా వశం చేసుకున్నది హృదయానికి హత్తుకునేలా విశ్లేషించారు. ఉపన్యాస ధోరణిలో నాటకీయ తనూ, పాత్ర చిత్రణనూ మేళవించడం, చైతన్య ప్రవంతిలోని ఇంటీరియర్ మోనోలాగ్ ద్వారా పాఠకునికి, పాత్రకి మధ్య రచయిత సాధ్యమైనంత తప్పుకుని, ఒక ప్రత్యక్ష సంబంధం కల్పించడం, రావిశాస్త్రి రచనలోని ప్రతిభకు గీటురాయి. అందువల్ల పాఠకుడికీ, పాత్రకీ మధ్య తాదాత్మ్యం సులభంగా సాధ్యపడుతుంది, తద్వారా గొప్ప సానుభూతి కల్గుతుంది అన్నారు. నవీన్ విమర్శలో అంతర్

దృష్టి లోతైన అధ్యయనం కన్పిస్తాయి. ప్రశంస ఏకపక్షంగా గాకుండా, రా.వి. శాస్త్రి ఆరు సారా కథల్లో, 'మోసం', 'పుణ్యం' అనే రెండు కథలు మిగతా కథల్లో పోలిస్తే అసంతృప్తికరంగా ఉన్నాయని ఖండితంగా చెప్పగలరు.

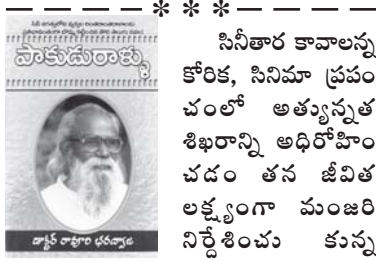
పెద్దిబొట్ల

పెద్దిబొట్ల సుబ్బరామయ్య కథలు - నీళ్ళు ముసురు, మిస్ భారతి బి.ఎ. మొదలైనవి - కలుషితమైపోతున్న నాటి వాతావరణంలో స్వచ్ఛమైన ప్రాణవాయువును పీల్చుకుంటున్న అనుభూతి కలిగించాయని అభినందించినా ఆయన కథల్లో నింపే కరుణ రసం పాఠకుల సానుభూతిని అయస్కాంతంలా ఆకర్షించడానికి వాడే పాఠ్యాలలాగానే కన్పించి విసుగును కల్గిస్తుంది. ఇందుకు ప్రబలమైన కారణం ఆయన సృష్టించే పాత్రలు పరిస్థితులకు లొంగిపోవడమే తప్ప, ఎదిరించడం తెలికపోవడం, ఒక విపరీతమైన ఆత్మన్యూనతా భ్రాంతి. 'గాలి' అనే కథలో దీన్ని విశ్లేషించి చూపించారు. ఇందుకు భిన్నంగా మిస్ భారతి బి.ఎ. అన్న కథలో చాలాకాలం తర్వాత కలుసుకున్న క్లాస్ మేట్స్ విశ్వేశ్వరరావు, భారతి. అభిమానంతో ముందు ఉద్యోగం చేస్తున్నట్లు విశ్వం, పెళ్ళయిందని భారతి అబద్ధాలు చెప్పుకున్నా, విశ్వేశ్వరరావు చివరికి దాచకుండా నిజాన్ని బయటపెట్టడం, భారతి బయటపెట్టే లోపల కథ ముగియడం, ఆ విధంగా సృష్టించబడిన విషాదం, నిజమైన సానుభూతిని కల్గిస్తుంది అని ఆ కథని అభినందించారు. జీవితాన్ని సమగ్రంగా కాక, ఒకే వైపు నుంచి చూడటం వల్ల ఈ 'లోపం' సుబ్బరామయ్యగారి కథల్లో కన్పిస్తుందని అన్నారు.

డబ్లి నర్స్ కథలు

జేమ్స్ జోయిస్ 'డబ్లి నర్సు కథలు' అనే పరిశీలనా వ్యాసంలో, జాయిస్ నవలా సాహిత్యంలో ఎన్ని ప్రయోగాలు చేయడానికి వీలుందో అన్నీ చేసి చూపించాడనీ, గత శతాబ్దంలో రచించబడిన గొప్ప నవలల జాబితాలో జాయిస్ "యూలిసిస్" మొదటి స్థానంలోనూ, ఎ పోర్ట్రయిట్ ఆఫ్ ది ఆర్థిస్ట్ యాజ్ ఎ యంగ్ మెన్" మూడవ స్థానం లోనూ, "ఫన్నిగన్స్ వేక్" డెబ్బై ఏడవ స్థానంలోనూ ఉన్నట్లు చెప్పారు. దీనివల్ల ప్రపంచ నవలా సాహిత్యంపై అతని ప్రభావం ఎంత గాఢమైనదో, నవలా రచనలో ఎంత ప్రయోగశీలో తెలియజేశారు.

ఈ డబ్లి నర్లు - కథల్లో నగరంలోని

విషయం, ప్రారంభంలో ఆవిష్కరించకపోవడం నవలలో కన్పించే పెద్ద లోపం.

ముఖ్య వీధులు, అక్కడి సాంఘిక, ఆధ్యాత్మిక, సాంస్కృతిక, రాజకీయ వాతావరణం, అక్కడ మనుష్యుల వేషభాషలు కన్పిస్తాయి. రచనల్లో తనకు అభిమాన పాత్రమైన నగరాన్ని యింతగా చిత్రించడం విశేషం. ఈ కథల్లో కథాకాలం కొన్ని గంటలు మాత్రమే. ఈ కథల్లో రచయిత కొన్ని పాత్రలనీ, సంఘటనలనీ మన ముందుంచుతాడే తప్ప తానేమీ చెప్పడు. చాలా అంశాల్ని పాఠకుల ఆలోచనకే వదిలేస్తాడు. కొన్ని క్షణాల్లో, కొన్ని సంఘటనలు కారణంగా కొందరు వ్యక్తులు జీవిత రహస్యమేదో బహిర్గతమయినట్లుగా, యేదో జ్ఞానోదయమైనట్లుగాను అనుభూతి కల్గటం జామన్ కథల్లో జరుగుతుంది.

పైకి స్వల్పంగా కనిపించే సంఘటనల కారణంగా కథల్లోని పాత్రలకు జ్ఞానోదయం అయినట్లుగా తోచడం, దాంతో వాళ్ళ వ్యక్తిత్వాలలో మార్పు రావడం, జాయిస్ "ఎస్టిపాంగ్" అంటాడు. ఈ కొనమెరుపు అతని కథలకి ప్రాణం అని విమర్శకుల అభిప్రాయం. "సిస్టర్లు", "ఎ లిటిల్ క్లౌడ్", "ఎ మడర్", "ది డెడ్" "ఐ వీ డే యిన్ ది కమిటీ రూమ్" అనే కథల్లో విశ్లేషించి చూపించారు.

జాయిస్ ప్రభావం - నవీన్ తన రచనల్లోనూ, శ్రీశ్రీ, బుచ్చిబాబు, రచనల్లోనూ కన్పిస్తుందనీ, జాయిస్ రచనా శిల్పం అంత శక్తిమంతమైనదని అభినందించారు. సంభాషణ ద్వారా కథని చెప్పి, చెప్పదల్చుకున్న విషయాన్ని చిన్న మలుపుతో సూచించడం, సమకాలీన సామాజిక జీవితాన్ని విశ్లేషించడానికి హాస్యం, వ్యంగ్యం పదునైన ఆయుధాలుగా ఎన్నుకున్నారన్నారు. 'వేదఘోష', 'సలబై రూపాయలు' అనే రెండు కథలలోని నేర్పునీ, కథన శిల్పాన్ని మెచ్చుకున్నారు.

చలన చిత్రరంగాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని, రాహురి భరద్వాజ రాసిన పెద్ద నవల 'పాకుడు రాళ్ళు' ఈ నవలలో కేంద్ర

బిందువు మంజరి పూర్వ జీవితం గురించి కొన్ని ముఖ్య విషయాలు :

పాకుడురాళ్ళు

ఎలాంటి పరిస్థితులలో వేశ్యావృత్తికి సిద్ధపడింది, ఎక్కడ పుట్టింది? ఆమె తల్లిదండ్రులెవరు? వాళ్ళెలా బతికేవాళ్ళు, మంజరి బాల్యం ఎలా గడిచింది? సినీతార కావాలన్న కోరిక, సినిమా ప్రపంచంలో అత్యున్నత శిఖరాన్ని అధిరోహించడం తన జీవిత లక్ష్యంగా మంజరి నిర్దేశించుకున్న విషయం, ప్రారంభంలో ఆవిష్కరించకపోవడం నవలలో కన్పించే పెద్ద లోపం. ప్రధాన పాత్ర అయిన మంజరి ఎప్పుడూ పరిస్థితులకు లొంగిపోతుండే తప్ప ఏ దశలోనూ ప్రవాహానికి ఎదురీదడానికి ప్రయత్నించడు. ఇందువల్లనే మంజరి పట్ల పాఠకుల హృదయం ద్రవించిపోయేటంత సానుభూతి కలగదు. దీనికి రచయిత తన ప్రధాన పాత్ర పట్ల అనుసరించిన దృక్పథం కారణమవు తుందన్నారు. వాస్తవిక దృష్టితో యిది కీలకమైన అంశం.

చివుకుల పురుషోత్తం "ఆధునిక సావిత్రి" నవలలో పాత్ర చిత్రణ సిద్ధాంత పక్షపాతంతో ఉండటం వల్ల, కళాకారుని ప్రచార ధోరణిని బయటపెట్టిందనీ, కళారహితంగా ఉందనీ అభిప్రాయపడ్డారు.

వసంతగీతం

నవీన్ కు నవల నమగ్ర సౌందర్యంతో రూపొందడానికి కావలసిన కీలకాంశాలపై స్పష్టమైన అవగాహన, అనుభవం రచయితగా ఉన్నందున పులి ఆనంద మోహన్ నవల 'వసంతగీతం'పై చేసిన సమీక్షలో పీపుల్స్ వార్ గ్రూపు దళ జీవితాన్ని చిత్రించడంలో దొర్లిన ప్రధానమైన కొన్ని లోపాలను ఈ విధంగా చూపిస్తారు :

- (1) తను తీసుకున్న విశాలమైన జీవితాన్ని ఎలా రూపొందించాలో పూర్తిగా అర్థమయినట్టు లేదు.
  - (2) పాఠకుణ్ణి పట్టి చదివించే నవలకు ప్రాణప్రదమైన అంతనూత్రాన్ని, అవిచ్ఛిన్నతను ఎలా సాధించాలో తెల్పుకోలేకపోయాడు.
  - (3) నవలలో ఒక గట్టయ్య పాత్రకు తప్ప మరి యే ఇతర పాత్రకు సమగ్రమైన రూపం ఏర్పడలేదు.
  - (4) దళ జీవితాన్ని కూడా లోతుగా, విస్తృతంగా చిత్రించలేకపోయాడు.
- ఈ లోపాలున్నప్పటికీ 'వసంత

గీతం' ఒక మంచి ప్రయత్నం అని అభినందించారు. ఇది నా దృష్టిలో సమగ్రమైన విమర్శ. వై. రామకృష్ణారావుగారు రాసిన 'ఆధునిక ఆంధ్ర సాహిత్యంలో చైతన్య ప్రవృత్తి' అన్న వ్యాసాన్ని అభినందనపూర్వకంగా సమీక్షిస్తూ - "రామకృష్ణారావుగారి చైతన్య ప్రవృత్తి నిర్వచనంలో 'యథాతథం' కల్పి లేకుండా అడే మాటలు, పాక్షిక సత్యాన్ని మాత్రమే సూచిస్తాయి.

మనం ప్రవచనం అనే 'డిజిటల్'లో సుంచి 'రచన' అనే 'క్రమత' సృష్టించడానికి, చైతన్య ప్రవృత్తి తరహా రచనల్లో కూడా కొంత 'వడపోత', 'ఎడిటింగ్' తప్పవు. మనస్సుంచారాన్ని యథాతథంగా ప్రదర్శించడానికి, చైతన్య ప్రవృత్తి రచయితలు నూటికి నూరుపాళ్ళు ప్రయత్నిస్తారు గాని, కృతకత్వాలపూతరని చెప్పలేము. అయినా రామకృష్ణారావుగారు, ఆ సంక్షిప్తమైన రచనా విధానాన్ని, నగటు పాఠకుడికి కూడా అర్థమయ్యేలా సరళమైన శైలిలో, అనువైన ఉదాహరణలతో చెప్పగలిగారన్నారు. ఇది నిజాన్ని నిష్కర్షగా చెప్పగలిగిన విమర్శ.

శ్రీశ్రీ కవితాశక్తిని, స్థానాన్ని, నవీన్ తన అంతర్దృష్టితో యీ విధంగా సమీక్షించారు :

మహాప్రస్థానంలో శ్రీశ్రీ అందుకున్న కవితా శిఖరాలని ఆ తర్వాత ఆయన రచించిన ఎన్నో గీతాలలో మళ్ళీ అందుకోలేకపోయాడు. మహాప్రస్థానంలో ఉన్న వాడీ, వేడీ, నెత్తురు, కన్నీళ్ళూ, నాదం, వేగం, ఉద్రేకాల ఉధృతం మరి యే యితర రచనల్లోనూ ఇంత విజృంభించి కన్పించవు. ప్రపంచ భాషలన్నిటి లోనూ వెలువడిన మహాగ్రంథాల సరసన కూర్చునే తర్వాత మహాప్రస్థానానికి ఉంది.

— — — — * * * — — — —
మహాప్రస్థానంలో శ్రీశ్రీ
 అందుకున్న కవితా శిఖరాలని ఆ తర్వాత ఆయన రచించిన ఎన్నో గీతాలలో మళ్ళీ అందుకోలేకపోయాడు. మహా ప్రస్థానంలో ఉన్న వాడీ, వేడీ, నెత్తురు, కన్నీళ్ళూ, నాదం, వేగం, ఉద్రేకాల ఉధృతం మరి యే యితర రచనల్లోనూ ఇంత విజృంభించి కన్పించవు. ప్రపంచ భాషలన్నిటి లోనూ వెలువడిన మహాగ్రంథాల సరసన కూర్చునే తర్వాత మహాప్రస్థానానికి ఉంది.

— — — — * * * — — — —
చలం, శ్రీశ్రీ, కొడవగంటి కుటుంబరావులతో ఇంటర్వ్యూలో :

ఈ ముగ్గురు ప్రతిభావంతుల్ని నవీన్ అడిగిన ప్రశ్నలు లోతైనవి, అర్థవంతమైనవి. వారి అంతరంగంలోనికి చొచ్చుకుని వెళ్ళి వారి రచనల వెనుక దాగి ఉన్న ఆంతర్యాన్ని సరియైన రీతిలో రాబట్టగలిగాయ :

చలం రచనల్లో విశేష ఆదరణ లభించిన 'పురూరప', 'అరుణ'ల గురించి నవీన్ స్పంద ఎలా ఉంది?

'పూరూరప'లో చలానికి కలిగిన అనేక ఆధ్యాత్మిక సందేహాలను పురూరపుడి ప్రశ్నల రూపంలోనూ, చలం తన నిరంతరాన్వేషణ ద్వారా సాధించిన జ్ఞానాన్నంతా ఊర్వశి సమాధానాల రూపంలోనూ మనం చూస్తాం. **అరుణ :** చలం వ్యక్తిత్వంలో ప్రతి అంశాన్ని గొప్పగా చూపించిన రచన. ఆయనకు స్త్రీలో కన్పించిన దైవంతో సమానమైన జెన్నత్యం, శృంగార జీవితంపై ఆయన మోజు, కృత్రిమ విలువలతో నిండిన సమాజంపై ఆయన

ఏవగింపు, చివరకు భౌతిక విలువలకు అతీతమైన శాంతిని సాధించాలనే ఆయన తహ తహ - ఆ నవలలో కన్పిస్తాయి.

విశ్వనాథ సాహిత్యం వెనుక హైందవ సాంప్రదాయం ఉంది. శ్రీశ్రీ సాహిత్యం వెనుక ప్రపంచాన్నంతా ఒక ఊపు, ఊపిన మార్పిష్టు సిద్ధాంతం ఉంది. కానీ చలం సాహిత్యం వెనక చలమే ఉన్నాడు. చలం హృదయం ఉంది. చలం అనుభవం ఉంది. తన జీవితంలో చలం చేసిన కఠోర ప్రయోగాలు ఉన్నాయి. చలం జీవితాన్ని, సాహిత్యాన్ని విడదీయడానికి వీలేదు. జీవిత రథ చక్రాల కింద నలిగితే గాని, నీ మార్గమేమిటో నీకు తెలీదు. ఆలోచనకంటే అనుభవం గొప్పది. అన్వేషణ గొప్పది. జీవిత రహస్యాల్ని మీరై మీరు తెలుసుకోండి. అనుక్షణం మిమ్మల్ని మీరు ఉన్నతీకరించు కుంటూ వెళ్ళండి. అప్పుడే మీరు ప్రేమించ లుగుతారు. ప్రేమలోనే మహత్తర ఆనందం ఉంది. ఆ ఆనందాన్ని మీరు స్వంతం చేసుకోండి. ఇదే సాహిత్యంలో బలాన్ని చిరంజీవిని చేస్తుంది. చలం రచనల గురించి ప్రస్తావించి - ఏ ప్రభుత్వ చట్టాలు, సిద్ధాంత రాద్ధాంతాలు, ఉవ్వెత్తిన ఎగినీపడే ఏ ఉద్యమాలు చేయలేని పనిని చలం పుస్తకాలు చేస్తాయి. అనుక్షణం మనచుట్టూ ముసిరే చీకట్లను పారదోలడానికి కరదీపికలుగా పనిచేస్తాయి. చలంపై ఐదు వ్యాసాలు రాసి ఆయన రచనలలోని వెలుగు - నీడలను సమగ్రంగా విశ్లేషించారు.

ఈ పుస్తకం చదివిన వారికి, నవీన్, విమర్శ పటిమ, అంతర్దృష్టి, ఆధునికతత్వం, మృదువైన మానవత్వం గల ఉత్తమ విమర్శకు డన్న అభిప్రాయం ఏర్పడుతుంది.

ప్రపంచీకరణ
 వేయితలల సర్పం
 శ్వాసనే కాదు
 భాషనూ కాటేస్తది!
 డాలర్
 రూపాయిని మింగినట్లే
 అమ్మను
 మమ్మీ మింగేసింది!
 వెయ్యేండ్ల
 తెలుగు భాషకు
 నన్నయ తడబాటు
 ఇంకా తగ్గలేదు!

నానీలు

కోట్ల వెంకటేశ్వరరెడ్డి

ఇవాల్టి మనిషిది
 వంటి భాష (Body Language)
 డాంట్లో
 హృదయమెందుకుంటుంది?

వెలగటానికి
 కాపలసినంత తైలమున్నా

భాషా దీపం
 కొండెక్కుతుందేమి?
 ఏమిటీ
 పడమటి గాలి
 విలువల్ని
 వలువల్లా ఊడదీస్తోంది
 భాషంటే
 పట్టి
 సమాచార వాహిక కాదు
 అదో రక్షస్పర్శ

“సమకాలీన కవిత్వంలో ప్రతీకలు - భావచిత్రాలు” ఆవిష్కరణ

సమకాలీన కవిత్వంలో వచ్చిన సిద్ధాంత వ్యాసాలలో లంకా వెంకటేశ్వర్లు గ్రంథం వారి ఉత్తమ కృషికి ప్రతీకయైన పరిశోధన అని కవి, విమర్శకులు డాక్టర్ అద్దేపల్లి రామమోహనరావు అన్నారు. ‘రసన’ సాహితీ సాంస్కృతిక సంస్థ ఆధ్వర్యంలో అక్టోబర్ 16న ఏలూరులోని మధులత కాన్ఫరెన్స్ హాలులో లంకా వెంకటేశ్వర్లు రచించిన ‘సమకాలీన కవిత్వంలో ప్రతీకలు - భావచిత్రాలు’ ఎం.ఫిల్., సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని డాక్టర్ అద్దేపల్లి ఆవిష్కరించారు. ఇప్పుడు వస్తున్న పరిశోధనల కంటే భిన్నంగా ఒక క్రొత్త అంశాన్ని, దృక్పథాన్ని తన సిద్ధాంత గ్రంథం ద్వారా తెలుగు సాహిత్య విమర్శకు అందించారని ప్రత్యేక ఆహ్వానితులుగా విచ్చేసిన ప్రముఖ కవి డాక్టర్ ఎం.డబ్ల్యూ. సుధాకర్, కొనియాడారు.

ప్రత్యేక ఆహ్వానితులుగా విచ్చేసిన ఆదివారం వార్త అనుబంధం సంపాదకులు శ్రీ గుడిపాటి ప్రసంగిస్తూ నేటి ప్రపంచీకరణ పరిస్థితులలో సంస్కృతి, సాహిత్యం తన ఉనికిని కోల్పోతున్న దశలో ఆకర్షణీయమైన కవిత్వ అభివృద్ధిని ఆవిష్కరించేలా సాహిత్య విమర్శ ఉండాలని పేర్కొన్నారు. ప్రతి కవి, ప్రతి సాహిత్య విమర్శకుడు, ప్రతి కళాకారుడు “తెలుగు భాష విస్తృతి”ని వస్తువుగా చేసుకొని తనదైన శైలిలో ప్రతిఘటించవలసిన పరిస్థితి ఉన్నదని తెలుగు భాషోద్యమ సమాఖ్య ప్రధాన కార్యదర్శి, డాక్టర్ సామల రమేష్ బాబు ఆవేదన

‘సమకాలీన కవిత్వంలో ప్రతీకలు - భావచిత్రాలు’ను డాక్టర్ అద్దేపల్లి ఆవిష్కరించారు

వ్యక్తం చేశారు. ఈ కార్యక్రమంలో ప్రముఖ “హైకూ” కవయిత్రి శ్రీమతి మై. రత్నమాల గారి “వెన్నెల రాత్రి వాన” హైకూ సంపుటికి కీ||శే|| శ్రీమతి లంకా వెంకట రమణమ్మ స్మారక హైకూ నగదు పురస్కారాన్ని “ఇండియన్ హైకూ క్లబ్” వ్యవస్థాపక అధ్యక్షులు డాక్టర్ తలతోటి పృథ్వీరాజ్ ప్రధానం చేశారు. “రసన” సాహితీ సంస్థ అధ్యక్షులు శ్రీ ఈదుపల్లి వెంకటేశ్వరరావు ఈ కార్యక్రమానికి అధ్యక్షత వహించగా, సంస్థ ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ వి. బంధా సభను నిర్వహించారు. ఈ కార్యక్రమంలో శ్రీ బి.వి.వి. ప్రసాద్, శ్రీ భగవాన్ జి.ఎన్.ఎన్. మూర్తి, డాక్టర్ కొప్పర్తి, శ్రీ రామ కృష్ణ, శ్రీ చిత్రపు రామకృష్ణ, శ్రీ అల్లూరి వెంకట నరసింహరాజు, శ్రీమతి అన్నపూర్ణాదేవి, శ్రీ భాస్కర యాదవ్, శ్రీ కె.వి. వెంకన్న, శ్రీ గూడూరి వెంకటేశ్వరరావు, శ్రీ అగస్తీన్ తదితరులు ప్రసంగించారు.

“ఉత్తరాంధ్ర జానపద కళలు” గ్రంథావిష్కరణ

నవంబర్ 6న విజయనగరం స్థానిక హర్షా థియేటర్లో సాహితీ స్రవంతి ఆధ్వర్యంలో బద్రి కూర్మారావు రాసిన ఉత్తరాంధ్ర జానపద కళలు పుస్తకావిష్కరణ జరిగింది. ఈ కార్యక్రమానికి సాహితీ స్రవంతి కన్వీనరు చీకటి దివాకర్ అధ్యక్షత వహించగా ఆంధ్రా విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు విభాగం అసోసియేట్ ప్రొఫెసర్ యోహాన్ బాబు ముఖ్య అతిథిగా హాజరయ్యారు. ప్రముఖ రచయిత గంటేడ గౌరునాయుడు, కళింగ సాహిత్య సంస్థ వ్యవస్థాపకులు సన్నశెట్టి రాజశేఖర్ గ్రంథసమీక్ష చేశారు.

శ్రమజీవుల దైనందిన జీవితాలకు ఉత్తరాంధ్ర జానపద కళలు గ్రంథం దర్పణం పట్టిందని గంటేడ గౌరునాయుడు అన్నారు. కష్టజీవుల స్వేద బిందువుల మెరుపుల్లోంచే జానపద సాహిత్యం ఆవిర్భవించిందని, జానపద కళలతో ప్రతి ఒక్కరికీ అనుబంధం ఉంటుందన్నారు. అంతరించిపోతున్న జానపద కళావిన్యాసాలు కాపాడుకోవలసిన బాధ్యతను ఈ గ్రంథం తెలియజేస్తుందన్నారు. మౌఖికంగా వచ్చేదే జానపద కళ అని ఆయన వివరించారు. ఈ రోజు జానపద బాణీలో అనేక పాటలను కవులు రాస్తున్నప్పటికీ

‘ఉత్తరాంధ్ర జానపద కళలు’ పుస్తకావిష్కరణలో మాట్లాడుతున్న గంటేడ గౌరునాయుడు, చీకటి దివాకర్, యోహాన్ బాబు, సన్నశెట్టి రాజశేఖర్, రచయిత బద్రికూర్మారావు

సహజంగా ఆ బాణీలను రూపొందించిన నిరక్షరాస్యులైన జానపద కళాకారులకే ఆ గౌరవం దక్కవలసి ఉందని అన్నారు. ఉత్తరాంధ్రలో ఎన్నో జానపద కళా రూపాలున్నాయని వాటిని భవిష్యత్ తరాలు వారికి

అందివ్వాలని పేర్కొన్నారు. రచయిత రాసిన ఈ గ్రంథం ప్రతి అక్షరం వెనుక రచయిత కృషి, శ్రమ జీవుల కథలు కన్పిస్తున్నాయని అన్నారు.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు అసోసియేట్ ప్రొఫెసర్ యోహాన్ బాబు మాట్లాడుతూ మానవజాతి ఆవిర్భావం నుంచి జానపద కళ పుట్టిందని ప్రాచీనమైన ఈ కళలు సజీవమైనవి దీనిని అందరూ కాపాడుకోవాలని అన్నారు.

సన్న శెట్టి రాజశేఖర్ మాట్లాడుతూ ఉత్తరాంధ్ర ఉత్తరాంధ్ర జానపద కళలు ఆది నుంచి నిరాదరణకు గురవుతున్నాయన్నారు. ఉత్తరాంధ్ర కళానైపుణ్యానికి ఈ గ్రంథం అద్దం పట్టిందని గ్రంథంలో కొన్ని విషయాలను పాటలతో ఉదహరించారు. ఈ జానపద కళల గొప్పతనాన్ని, జానపద బాణీలు తరువాత ఉద్యమాలకు ఎలా ఉపయోగపడ్డాయో వివరించారు.

సాహితీ ప్రపంచ కన్వీసర్ చీకటి దివాకర్ మాట్లాడుతూ ప్రాచీన సాంఘిక పరిస్థితులు మనకు జానపద కళలు తెలియజేస్తాయన్నారు. మహోన్నతమైన సారాన్ని ఇమిడి ఉన్న జానపద కళలకు నేడు ముప్పు వాటిల్లిందని ఆవేదన చెందారు.

రచయిత బద్రి కూర్మారావు మాట్లాడుతూ తన చిన్నతనంలో జముకులు, జంగాలు మొదలగు జానపద కళాకారులు పాడిన పాటలు ద్వారా ఎన్నో విషయాలను నేర్చుకున్నానని, ఆ కళా కారులలో ఉండే

సాహిత్యమే తన రచనలకు మూలమని చెప్పారు. వందలు, వేలు సంవత్సరాలు చరిత్ర కలిగిన జానపద కళలు నేడు టి.వి. సినిమాల ప్రవాహంతో కొట్టుకుపోతున్నాయని, జానపద కళలు, కళాకారులు చెల్లా చెదురయ్యారని, ఇటువంటి కళల పరిరక్షణకు తనవంతుగా ఒక కళా పీఠాన్ని స్థాపించానని పేర్కొన్నారు. ఇప్పటికీ కొన్ని కళలు అంతరించి పోగా మరికొన్ని కొన ఊపిరితో బతుకుతున్నాయని జానపద కళలకు ఆఖరితరము వారే ప్రస్తుతం మిగిలిఉన్నారని అన్నారు. ఈ ఉద్దేశ్యం తోనే జానపద కళలు, కళాకారులను సృజిస్తూ పుస్తకం రాసానన్నారు. ఈ సందర్భంగా గౌరె తాతారావు బృందం పాడిన తంబుర పాట, శ్రీపూడి సూర్య నారాయణ భాగవతార్ తూర్పు భాగోతంలోని కొన్ని చరణాలను పాడి వినిపించగా శ్రీకాకుళానికి చెందిన విభూతి కృష్ణమూర్తి బృందం ప్రదర్శించిన రుంజువాయిద్యం, గంగిరెద్దుల మేకం సభికులను ఆకట్టుకున్నాయి.

ఈ కార్యక్రమంలో జానపద కళాకారులు, పట్టణంలోని సాహితీవేత్తలు డా॥ ఎ. గోపాలరావు, డా. రామసూరి, డా. చాగంటి తులసి, జి.యస్. చలం, అల మొదలగు వారు మరికొంత మంది కళా సంస్థల ప్రతినిధులు ప్రజలు పాల్గొన్నారు. జి.యస్ చలం వందన సమర్పణ చేశారు.

ఒకే రోజు వంద మందికి పైగా ఆధునిక కవులతో అనంత కవితోత్సవం ప్రారంభిస్తున్నవారు : టి. రాజారాం

‘అనంత’లో కవితోత్సవం

అనంతపురం కొత్తూరు జూనియర్ కళాశాలలో అక్టోబర్ 2న స్పందన అనంత కవుల వేదిక ఆధ్వర్యంలో కవితోత్సవ కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించారు. ఈ సందర్భంగా పలువురు కవులు మాట్లాడుతూ ప్రతి ఒక్కరిలోనూ భావుకత ఉంటుంది. అయితే అది సృజనాత్మకంగా సాహితీ కోణంలో ఆవిష్కరించినప్పుడే పరిపూర్ణత సంతరించుకుంటున్నారు. జిల్లాకు కరవు జిల్లా అని పేరున్నా కళలకు కొదవలేదని నిరూపిస్తూ వందకు పైగా కవులు పాల్గొనటం నిజమైన సాక్ష్యమన్నారు. ఇటువంటి కార్యక్రమాలు నిర్వహించడం ద్వారా యువకవులు, వర్ధమాన రచయితలకు ప్రోత్సాహాన్ని, ఉత్సాహాన్ని

కల్పించినట్లవుతుందన్నారు. ఈ కవితోత్సవం ఉదయం 9 గంటల నుంచి సాయంత్రం వరకు మూడు విభాగాలుగా నిరవధికంగా కొనసాగింది. ఈ కార్యక్రమానికి సభా ధ్యక్షులుగా, సమీక్షకులుగా, సలహాదారులుగా ఎస్కేయూ ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాసుల రెడ్డి, స్పందన శ్రీరాములు, ప్రభుత్వ జూనియర్ కళాశాల అధ్యాపకుల జిల్లా అధ్యక్షుడు టి. రాజారాం, కవి రాధేయ, డి. శిరీష, చంద్రశేఖర శాస్త్రి, ఉద్దండం చంద్రశేఖర్, మధురశ్రీలు వ్యవహరించారు. ఈ కార్యక్రమంలో మార్కండేయులు, కవులు మల్లెల, కృష్ణవాణి, ఆకాశవాణి శ్యాంసుందరశాస్త్రి, అజీజ్, దీవెన, స్నేహలత, శ్రీనివాస్ జిల్లా వ్యాప్తంగా వచ్చిన వందకు పైగా కవులు, తదితరులు పాల్గొన్నారు.

'భగ్వాన్'కు ఇండియన్ హైకూ క్లబ్ పురస్కారం

ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ మాజీ రిజిస్ట్రార్ జి.ఎం. నాయుడు పేరిట సాహితీ పురస్కారాన్ని ఇండియన్ హైకూ క్లబ్ ప్రముఖ కవి భగ్వాన్ కు ప్రదానం చేసింది. దీనికి సంబంధించిన సభ అనకాపల్లి, ఇండియన్ హైకూ క్లబ్ స్థాపించిన బపో కాన్ఫరెన్స్ హాలులో జరిగింది. ఈ సభకు కథా రచయిత జి. రంగబాబు అధ్యక్షత వహించారు. ఈ సందర్భంగా ఇండియన్ హైకూ క్లబ్ వ్యవస్థాపక అధ్యక్షులు డాక్టర్ తలతోటి పృథ్వీరాజ్ మాట్లాడుతూ భగ్వాన్ కవిత్వం చాలా పదునైనదని, ఎంతో సామాజిక స్పృహ కలిగి వున్నదని, ఎన్నో సామాజిక అంశాలను ఆయన కవిత్వీకరించారని అన్నారు. ఆయన కవితా సంపుటాలైన శబ్దాల్ని ప్రేమిస్తూ, బల్లకట్టు, వడ్ల బండి రాసిన హైకూ సంపుటి ఏటి ఒడ్డున ప్రయాణం మొదలగు నాలుగు పుస్తకాలపై నలుగురు వక్రలు గట్టి బ్రహ్మజీ, మల్లారెడ్డి శంకర ప్రసాద్, వి.ఎన్.బి. దేవవర్మ మరియు పృథ్వీరాజ్ ప్రసంగించారు. అనంతరం ఆయా వక్రల ప్రసంగాన్ని ఆడియో సి.డి.లుగా రూపొందించి భగ్వాన్ కు అందజేశారు. అనేకమంది లబ్ధి ప్రతిష్ఠలైన కవులు, రచయితల యొక్క ప్రసంగాలను వివిధ ఆడియో

అనకాపల్లిలో ప్రముఖ కవి 'భగ్వాన్'కు ఇండియన్ హైకూ క్లబ్ వారి జి.ఎం. నాయుడు సాహితీ పురస్కార సభ

మరియు వీడియో సి.డి.లుగా రూపొందించింది. ముఖ్య అతిథిగా ఎస్. రామ పాల్గొన్నారు. ఆయన చేతుల మీదుగా కవి భగ్వాన్ కు పురస్కారం అందజేశారు. అనంతరం కవి భగ్వాన్ మాట్లాడుతూ అధ్యయనం చేశాక మాత్రమే ఏ పన్నువునైనా కవిత్వీకరించాలని అన్నారు. కవిత్వ రచన ఒక తపస్సు వంటిదని, అందరూ ప్రయోజనకరమైన కవితాన్ని రాయాలని కోరారు. డాక్టర్ పృథ్వీరాజ్ వందన సమర్పణతో సభ ముగిసింది.

"అమృతనపు కమ్మదనం" పుస్తకావిష్కరణ

వర్తమాన బాల సాహిత్యవేత్త, విద్యావేత్త గంధం నరసయ్య రాసిన "అమృతనపు కమ్మదనం" పుస్తకావిష్కరణ సభ అక్టోబర్ 30న నల్లగొండజిల్లా మునగాల మండల కేంద్రంలో జరిగింది. జిల్లా పరిషత్ ఉన్నత పాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయులు బి. వెంకటరెడ్డి అధ్యక్షతన జరిగిన ఈ సభలో చి|| అభిషిక్త పుస్తకావిష్కరణ చేయగా వికాస విద్య ఉపసంపాదకులు, బాలల రచయిత అమ్మిన శ్రీనివాసరాజు పుస్తక సమీక్ష చేస్తూ, పూర్వం మన పెద్దలు వారసత్వ సంపదగా అందించిన ధన, భూమి ఆస్తి సంపదలను ఎలా కాపాడుకుంటున్నాయో, అదేవిధంగా మన ప్రాచీన సంస్కృతి సంప్రదాయాల విలువలను, నైతిక విలువలను పదిలపరచు కోవాలన్నారు. అందుకు ప్రస్తుత బాల సాహిత్యమే చక్కని సాధనం అని, అందరూ ఆ దిశగా ప్రయత్నం చేయాలన్నారు. దాదాపు నలభై సంవత్సరాల తన సుదీర్ఘ బోధనానుభవంతో రంగరించిన పుస్తకమే కాని, కల్పనలలో వర్ణనలు చేయలేదని, తన ఆలోచనలను అన్ని

మునగాలలో "అమృతనపు కమ్మదనం" ఆవిష్కరణ సభ

వర్గాల వారు ఆచరించాలని పుస్తక రచయిత గంధం నరసయ్య పేర్కొన్నారు. ఇంకా ఈ సభలో స్థానిక విద్యావేత్తలు, అధికారులు, ప్రజా ప్రతినిధులు పాల్గొని నరసయ్య సాహితీ కృషిని కొనియాడారు. ఎస్. అజయ్ కుమార్, నల్లపాటి శ్రీనివాస్, ఉప్పల కాంతారెడ్డి, కందిబండ సత్యనారాయణ, వెంకటయ్యలు పాల్గొని రచయితను అభినందించారు. జి. శ్రీనివాస్ స్వాగతోపన్యాసంతో ప్రారంభమైన ఈ పుస్తకావిష్కరణ సభ, బి.ఎస్. గిరిధర్ వందన సమర్పణతో విజయవంతంగా ముగిసింది.

రామయ్య విద్యాపీఠం పుస్తకాల ఆవిష్కరణ

చుక్కా రామయ్య విద్యాపీఠం ఆధ్వర్యంలో గురువారం బషీర్ బాగ్ ప్రెస్ క్లబ్ లో నాలుగు పుస్తకాలను ఏకకాలంలో ఆవిష్కరించారు. ఎ. రాజాహుస్సేన్ రచించిన 'చదువుల సారం' పుస్తకాన్ని విద్యావేత్త చుక్కా రామయ్య 'ఆనవాలు'ను ఆంధ్రప్రభ సంపాదకులు సతీష్ చందర్, పెన్నా శివరామకృష్ణ రచించిన 'ఎరుక' పుస్తకాన్ని జాతీయ కేంద్ర సాహిత్య అవార్డు గ్రహీత కోవెల సంపత్ కుమారాచార్య, గుడిపాటి రచించిన 'సహజాతం' పుస్తకాన్ని ఆచార్య ఎన్. గోపిలు ఆవిష్కరించారు. అనంతరం సాహిత్య పరిశోధకులు జయదీర్ తిరుమలరావు అధ్యక్షతన సమావేశం జరిగింది. ఈ సందర్భంగా కేంద్ర సాహిత్య అవార్డు గ్రహీత కోవెల సంపత్ కుమారాచార్య మాట్లాడుతూ సాహిత్య విమర్శ చేసే సమయంలో తెలుగు పదాల అర్థాలు, గ్రంథాలలోని పాత్రలను తప్పక పరిగణనలోకి

తీసుకోవాలని సూచించారు. పెన్నా శివ రామకృష్ణులు సాహిత్య విమర్శలో నూతనత్వానికి ప్రతినిధిగా పేర్కొన్నారు. విద్యావేత్త చుక్కా రామయ్య మాట్లాడుతూ స్వాతంత్ర్యం తర్వాత 50 ఏళ్ళ పుస్తకాలను పరిశీలిస్తే ప్రతి పాఠంలో రాజకీయ లక్షణాలు కనిపిస్తాయని, ఈ విషయాన్ని 'చదువుల సారం'లో స్పష్టమవుతుందని పేర్కొన్నారు. ఆంధ్రప్రభ సంపాదకులు సతీష్ చందర్ మాట్లాడుతూ సాహిత్య విమర్శలో బయటి నుంచి చూసే కోణం ఇంతవరకు రాకపోవడం పట్ల ఆవేదన వ్యక్తం చేశారు. ఆకలి కోసం జరిగే పోరాటాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయవద్దని సూచించారు. ఆచార్య ఎన్. గోపి మాట్లాడుతూ గుడిపాటి 'సహజాతం' ఎంతో మేధస్సుతో కూడుకున్నదని, ఎంతో అవగాహనతో ఈ పుస్తకం రచించారని వివరించారు. సంకలనకర్త జూలూరు గౌరీశంకర్ నాలుగు పుస్తకాల ప్రాధాన్యతను వివరించారు. ఈ కార్యక్రమంలో సాహితీవేత్తలు, కవులు, రచయితలు పలువురు పాల్గొన్నారు.

“ప్రవాహస్పర్శ” ఆవిష్కరణ

“ప్రజలకు అర్థమయ్యే విధంగా వారి సమస్యలను, దైనందిన జీవితాన్ని సమస్యలపై స్పందించే జ్ఞానాన్ని వాటి సాధన కోసం కార్యోన్ముఖులను చేస్తూ ప్రజలతో మమేకమై సాగే చక్కని సాహిత్యానికి ఆదరణ ఎప్పుడూ ఉంటుందని ప్రముఖ కవి, ఎ.పి. ట్రాన్స్ కో డివిజనల్ ఇంజనీర్ కొత్తపల్లి సత్య శ్రీమన్నారాయణ అన్నారు.

ఖమ్మం జిల్లా పరిషత్ మీటింగ్ హాల్ లో అభ్యుదయ కవి పోతగాని సత్యనారాయణ రచించిన “ప్రవాహ స్పర్శ” కవితా సంపుటి, సాహితీ ప్రస్థానం సంపాదకులు తెలకపల్లి రవి ఆవిష్కరించారు. “ప్రస్తుత కాలమాన పరిస్థితులలో కవులు వర్ణనలకు, ఉపోద్ఘాతాలకు, అనవసర ప్రాధాన్యమివ్వకుండా ప్రజల హృదయాలకు నచ్చేలా, మెచ్చేలా రచనలు చేసి మెప్పు పొందాలని, ఆ రచనల వల్ల సమాజ శ్రేయస్సు, ప్రజలలో చైతన్యం కలగాలని తెలకపల్లి ఆకాంక్షించారు. రచనలు యింకా విస్తృతంగా రావాలని, యివి ప్రజా శ్రేయస్సు వర్తమాన స్థితిగతులను విశ్లేషించి, పరిష్కార మార్గం చూపే విధంగా వుండాలని కోరారు. సమాజం నిత్య చైతన్యవంతంగా ప్రవహిస్తుంటుందనీ, కవికి సునిశితత్వం, సున్నితత్వం ఉండాలనీ పోతగానిలో ఇవి ఉన్నాయనీ సభకు అధ్యక్షత వహించిన కవి శ్రీ సాధనాల వేంకటస్వామినాయుడు అన్నారు.

“యువతరంలో కూడా చక్కని స్పృహ, మంచి కవిత్వం రాయగల వారున్నారు, అది నిత్యం సమస్యతో సతమతమయ్యే బడుగు వర్గాల, దళిత వర్గాలను కూడా కలుపుతూ కవిత్వం రాసిన పోతగాని సత్యనారాయణ అభినందనీయులని” మాజీ రాజ్యసభ సభ్యులు, ప్రముఖ వైద్యులు, డాక్టర్ వై. రాధాకృష్ణమూర్తి కొనియాడారు. ఖమ్మం జిల్లా సాహితీ ప్రవంతి గౌరవాధ్యక్షులు, వైద్యులు, కవి డాక్టర్ కె. హరీష్

ఖమ్మంలో ‘ప్రవాహ స్పర్శ’ కవితా సంపుటి ఆవిష్కరణ

మాట్లాడుతూ “కవిత్వం మన కోసం రాసుకునేది కాదని, నలుగురుకు ఉపయోగంగా, అర్థమయ్యేలా వుంటేనే దానికి గుర్తింపు వస్తుంది, నూతన కవులు ఇంకా ముందుకు రావాలని కోరారు. ఈ కార్యక్రమానికి అభ్యుదయ కవి జి. లెనిన్ శ్రీనివాస్ స్వాగతం పలుకగా ఎం. శేషగిరిరావు, పోతగాని ప్రవాహ స్పర్శ పుస్తక పరిచయం చేశారు. అదేవిధంగా సాహితీ ప్రవంతి కన్వీనర్ కె. ఆనందాచారి, కపిల రాంకుమార్, కె. శ్రీనివాసులు, బెల్లంకొండ రవికాంత్, రవిమారుత్, రాతు రవి, శ్రీమతి వి. సునంద పాల్గొన్నారు. పోతగాని మురళి వందన సమర్పణ చేశారు.

పుస్తకాల పరిచయం

ఈ కార్యక్రమంలో భాగంగా పుస్తక పరిచయం సభ జరిగింది. ఈ సభకు వి. సునంద స్వాగతం పలుకగా, కథా రచయిత మందన సుబ్బారావు అధ్యక్షత వహించారు. హైదరాబాద్ కు చెందిన సైంటిస్ట్ యాళ్ళ అచ్యుతరామయ్య రచించిన ‘ఆమె నవ్వు’, కథల సంపుటి, రమ్య సాహితీ అధ్యక్షులు ఎం.ఆర్.వి. సత్యనారాయణ మూర్తి రచించిన “అమ్మో జీవన వేదం” కవితా సంపుటిలను ప్రముఖ కథా రచయిత జాతశ్రీ, కవి సిహెచ్. ఆంజనేయులు పుస్తక పరిచయం చేశారు.

ఎండ్లూరికి సినారె పురస్కారం

కరీంనగర్ ‘సాహితీ గౌతమి’ జ్ఞానపీఠ్ అవార్డు గ్రహీత డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి పేర రాష్ట్ర స్థాయి పురస్కారాన్ని గత 15 సంవత్సరాలుగా బహూకరిస్తున్నది. 16వ పురస్కారాన్ని ఎండ్లూరి సుధాకర్ గారి “నల్లద్రాక్ష పందిరి” కైవసం చేసుకొన్నది. ప్రతి యేటా కవితా సంకలనాలకిచ్చే ఈ పురస్కారానికి శాశ్వత పురస్కార ప్రదాత డాక్టర్ ఎడవల్లి విజయేంద్రరెడ్డి. వీరి ఆధ్వర్యంలో ప్రతి యేటా పురస్కార ప్రధానోత్సవం నిరాఘటంగా కొనసాగుచున్నది. ఈ సంవత్సరం అక్టోబర్ 26వ తేదీ, బుధవారం రోజున స్థానిక ఐ.ఎం.ఎ. మీటింగ్ హాల్ యందు పురస్కార ప్రధానోత్సవం జరిగింది. డాక్టర్ ఎడవెల్లి విజయేంద్రరెడ్డి సభాధ్యక్షులుగా సాగిన ఈ సభకు ముఖ్య అతిథిగా డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి హాజరయ్యారు. వీరి చేతుల మీదుగా పురస్కార ప్రధానం జరిగింది. గౌరవ అతిథిగా జిల్లా కలెక్టర్ సి. పార్థసారథిగారు, ప్రత్యేక ఆహ్వానితులుగా స్టైల్ గారు హాజరయ్యారు. పుస్తక పరిచయం డాక్టర్ జి. లక్ష్మణరావు చేశారు.

రాశులు రాశులుగా కవిత్వం రాసిపడేయటం కంటే రాసిందాంట్లో వాసి ఎంతో చూడటం ముఖ్యమని డాక్టర్ సినారె అన్నారు. కరీంనగర్ లో కవిత్వానికి కరువు లేదని కలెక్టర్ పార్థసారథి అన్నారు. సుధాకర్ కవిత్వంలోని సౌందర్యాన్ని స్టైల్ ఆవిష్కరించారు. సాహితీ

గౌతమి అధ్యక్షులు మాడిశెట్టి గోపాల్ గౌతమి కార్యక్రమాలను వివరించారు. తన జీవిత నేపథ్యంలోనే తన కవిత్వం బయటికొచ్చిందని ప్రతిస్పందన ఉపన్యాసంలో ఎండ్లూరి సుధాకర్ తెలిపారు. బి.వి.ఎన్. స్వామి స్వాగత వచనాలతో ప్రారంభమైన సభ అనంతాచారి వందన నమర్చుణతో ముగిసింది. దాదాపు రెండువందల మంది సాహిత్యాభిలాషుల మధ్య జరిగిన ఈ సభలో నలిమెల భాస్కర్, జూకంటి జగన్నాథం, వారాల ఆనంద్, అన్నవరం దేవేందర్, బోయినపల్లి వెంకట రామారావు, నరహరి ఆచార్య, గోపులింగారెడ్డి, మచ్చ హరిదాసు తదితర ప్రముఖులు పాల్గొన్నారు.

- బి.వి.ఎన్. స్వామి
ప్రధాన కార్యదర్శి, సాహితీ గౌతమి, కరీంనగర్.

తిరుపతిలో త్రిపురనేని ప్రథమ వర్ధంతి

మార్క్సిస్టు విమర్శకుడు త్రిపురనేని మధుసూదనరావు ప్రథమ వర్ధంతి సభ నవంబరు 28న తిరుపతి అంబేద్కర్ భవన్ లో సాహితీ ప్రవంతి ఆధ్వర్యంలో జరిగింది. రచయిత, సాహితీ ప్రవంతి నగర కన్వీనర్ ప్రేమావతి అధ్యక్షత వహించారు. త్రిపురనేనితో తన అనుబంధాన్ని, సాహిత్య సామాజిక విశ్లేషణలో ఆయన విశిష్టతను ఆమె పేర్కొన్నారు.

త్రిపురనేని 'సాహిత్యంలో వస్తు శిల్పాలు' అన్న పుస్తకంపై సాహితీ ప్రవంతి రాష్ట్ర కన్వీనర్ తెలకపల్లి రవి ప్రసంగించారు. తెలుగు సాహిత్యాన్ని మాత్రమే గాక సామాజిక చరిత్రను కూడా అధ్యయనం చేసేందుకు ఈ పుస్తకం అమూల్యమైన సాధనమన్నారు. తెలుగు సంస్కృత సాహిత్యాల పరిణామ క్రమాన్ని మార్క్సిస్టు దృక్పథం నుంచి వివరించడంలో త్రిపురనేని అవగాహన లోతు తెలుస్తుందన్నారు. ప్రధానంగా కవిత్వానికి సంబంధించిన వివిధ అంశాలను వివరించిన తీరు, అనుష్టంబ మూలాలు చెప్పిన తీరు శాస్త్రీయంగా వివరించారన్నారు. త్రిపురనేని భావుకత కూడా తెలుస్తుందన్నారు. వివిధ కోణాలనుంచి తెలుగు సాహిత్యంపై వెలువడిన విమర్శనా గ్రంథాలను ఎలా అర్థం

జనప్రియనగర్ లో సాహితీ సంరంభం

జనప్రియ సాహితీ-సాంస్కృతిక వేదిక, సాహితీ ప్రవంతి సంయుక్త ఆధ్వర్యంలో హైదరాబాద్ మలకేపేటలోని జనప్రియనగర్ లో ఆధునిక సాహితీ ప్రస్థ "గురజాడ అప్పారావు" 144వ జయంతి సభను నిర్వహించారు. ఈ సమావేశంలో సాహితీవేత్తలు జాల్పాముఖి, ఆర్.వి. రామారావు, సత్యభాస్కర్, మోతుకూరి నరహరి, డాక్టర్ మహంతయ్య, తంగిరాల చక్రవర్తి, సర్పంచ్ ఆర్. గౌతమి పాల్గొన్నారు. సాంస్కృతిక వేదిక ఆధ్వర్యంలో "అందరికీ ఆరోగ్యం" అనే అంశంపై ఆయుర్వేదం పత్రిక ఎడిటర్ ఆచార్య ఏలూరి వెంకట్రావు గారితో సదస్సు జరిగింది. 'గజల్-సాంస్కృతిక రంగంపై సామ్రాజ్యవాదుల దాడి' అనే అంశంపై కవి, విమర్శకులు అద్దేపల్లి రామ్మోహనరావు సుదీర్ఘ ప్రసంగం చేశారు. ఆర్.గోపాల్, తంగిరాల చక్రవర్తి, డాక్టర్ గజవెల్లి, కాలనీ సంక్షేమ సంఘం అధ్యక్షులు సదానందం, ఎం. కృష్ణమూర్తి, ఆర్. మురళీధర్, గణేష్ పాల్గొన్నారు. గాయకులు పి. లీలాభాస్కరరావు, సూర్యనారాయణ శర్మ, గజవెల్లి పాటలు ఆలపించారు.

హైదరాబాద్ జనప్రియ నగర్ లో గురజాడ 44వ జయంతి సభలో పాల్గొన్న జాల్పాముఖి, ఆర్.వి. రామారావు, మోతుకూరి నరహరి, తంగిరాల చక్రవర్తి, గోపాల్, సర్పంచ్ ఆర్. గౌతమి

చేసుకోవాలనేది కూడా సుబోధకంగా తెలిపారని, అరసం విరసం దశల్లోని కవిత్వాలలో శిల్పాన్ని విశదపరచారని రవి చెప్పారు. చివరి వరకూ వామపక్ష భావాలకు కట్టుబడి, అందుకు సంబంధించిన వారందరినీ ప్రోత్సహిస్తూ వచ్చిన త్రిపురనేని సాహితీప్రవంతికి కూడా శ్రేయోభిలాషిగా నిలిచారని, ప్రత్యేకించి ప్రస్థానంపై వచ్చిన అనుచిత విమర్శలను గట్టిగా ఖండించా రని గుర్తుచేశారు. కవి, అధ్యాపకుడు దయాకర్ త్రిపురనేని సాహిత్య దృక్పథంపై విశ్లేషణాత్మకంగా ప్రసంగించారు. వర్షాలు, కరెంటు సమస్యల మధ్యనే సాహితీ మిత్రులు పెద్ద సంఖ్యలో హాజరై ఆయన పట్ల తమ అభిమానాన్ని చాటుకున్నారు. మొదట మోహన్ స్వాగతం పలికారు.

విజయవాడలో గురజాడ 90 వ వర్ధంతి

విజయవాడలో నవంబరు 30 న గురజాడ అప్పారావు 90 వర్ధంతి జరిగింది. సాహితీ ప్రవంతి రాష్ట్ర కన్వీనర్ తెలకపల్లి రవి, సీనియర్ రచయిత పోలవరపు కోటేశ్వరరావు ప్రసంగించారు. సాహితీ ప్రవంతి నాయకులు కె.కేశవరెడ్డి అధ్యక్షత వహించారు. మొదట నారాయణ స్వాగతం పలకగా చివరలో ప్రవంతి నగర కన్వీనర్ సత్య రంజన్ వందన సమర్పణ చేశారు. తెలుగు భాషా సాహిత్యాలకు గురజాడ అందించిన దోహదాన్ని పక్షలు కొనియాడారు.

కుకట్పల్లిలో..

హైదరాబాద్ కె.పి.హెచ్.బి. కాలనీ థ్రిలియంట్ గ్రామర్ స్కూలు ఆవరణలో సాహితీ ప్రవంతి స్థానిక శాఖ ఆధ్వర్యాల గురజాడ అప్పారావు 90 వర్ధంతి సందర్భంగా 'తెలుగు-వెలుగు' కవితా గోష్టి జరిగింది. రచయిత, రంగారెడ్డి జిల్లా ప్రవంతి కన్వీనర్ యాళ్ల అచ్యుత రామయ్య అధ్యక్షత వహించారు. సాహితీ ప్రవంతి రాష్ట్ర కన్వీనర్ తెలకపల్లి రవి ముఖ్యఅతిథిగా విచ్చేసి గురజాడ జీవిత సాహిత్యాలను, తెలుగు భాషా సాహిత్యాల నేటి పరిస్థితిని వివరించారు. ఈ ప్రాంతంలో సాహితీ కార్యక్రమాలపై సూచనలు చేశారు. కో కన్వీనర్ వలి, ఎ.కృష్ణారావు మాట్లాడుతూ సాహితీ ప్రవంతి కృషిని వివరించారు. సమావేశంలో పలువురు కవులు పాల్గొని కవితలు వినిపించారు. రచయిత గౌరుసు జగదీశ్వరరెడ్డి మాట్లాడుతూ శాస్త్ర విజ్ఞాన ప్రచారంపైనా దృష్టి పెట్టాలన్నారు.

విష్ణవేదత్ శుక్లా "నిఘ్నరవ్యలు" పుస్తకం సాహితీ ప్రవంతి రాష్ట్ర కార్యాలయంలో కన్వీనర్ తెలకపల్లి రవి ఇటీవల ఆవిష్కరించిన చిత్రం. ఎడమ నుంచి విష్ణవేదత్ శుక్లా, రవి, సభాధ్యక్షులు ఎం. నరహరి, పరిచయకర్త ఎ. సత్యభాస్కర్

కుంఠనం

బి.వి.ఎన్. స్వామి

“కల్లు వంచు” కళ్ళు
 తేలిపోతుండగా అన్నాడతను.
 “ర్యాక పట్టుకు సాతగానోనివి లొట్లకు,
 లొట్లు బోర్లెయవడితివి” నిష్ఠూరంగా
 అందామె.
 “నేనెంత తాగుతేంది నీకు
 కల్లమ్ముడువోతె సాలు కదా”
 “నాకు మనసు ఉండదా!
 లండు మొకపోనివి కాదైతివి. పెండ్లాం,
 పోరగాండ్లు ఉన్నోనివైతివి”
 “ఏహే! ఆగహ ఏడికి
 పోయినా ఇదే బాగోతమా” అరిచాడు.
 పెద్దగా అరుపు వినిపడేసరికి
 అటువైపు చూశాను. అతనివైపు ఆమె
 ఆదరంగా చూస్తుంది. తినడానికి
 తెచ్చుకున్న పుట్టాలను అక్కడి ఇసుకలో
 చల్లసాగాడు.

“కల్లు వంచు”
 “ఇప్పుడే వంచితే అట్లపోయి మల్లచ్చి వంచుత”
 “ఇగో ఆ బుడ్డిలది బొత్తిలకు వంచి పో మల్ల రాంగ ఓ బుంగ పట్టుకరా”
 “మా ఇంటి పక్కోనివి. తమ్మునసాంటోనివి అని సెప్పుతున్న నిన్ను నీ పెండ్లాం మా ఇంట్ల బియ్యం కొంచవోయింది. మరి
 ఇయ్యాలటి బువ్వకు బియ్యం ఉన్నయో? లేవో? ఈడ నువ్వు తాక్కుంటు కూసుంటె ఎట్ల?
 “అక్కా! నీ దండం పెడత. నువ్వు మాట్లాడకు. నాకు అన్ని తెలుసు. ఏటికి ఎండ్రొక్కాయ పొక్కలెక్క, నా మన్నుకు అన్నీ
 తూట్లున్నాయి. అవన్నీ మర్చుటానికే ఈ తాగుడు. నీ కాలొక్క అక్కా, నువ్వు మల్ల రాకుంటెవాయె. ఇగపో” అంటూ తాటిచెట్టుకు
 జారగిలపడ్డాడు.
 నెమ్మదిగా ఆమె అక్కడి నుండి వెళ్ళిపోయింది. ఇసుకలో చల్లిన పుట్టాలను ఏరుకుని తినసాగాడు. ఏరుకోవడంలోనే
 కాలం గడుపుతూ మెల్లిగా ఇసుకలో వాలిపోయాడు. ప్రధాన రహదారికి దగ్గరగా, ఊరికి దూరంగా ఉన్న ఆ ప్రాంతం అనేక
 తాటిచెట్లతో ప్రశాంతంగా ఉంది. తాటి వనం అందర్నీ అక్కన చేర్చుకుంది. ఆ ఒడిలో ఒకచోట హాస్యం, మరోచోట వేదాంతం, ఒక
 గుంపులో విచారం, కొందరి మాటల్లో బూతు, మరికొందరి మాటల్లో ఈర్ష్య, అసూయలు రాజ్యమేలసాగాయి. మొత్తంగా అక్కడ
 వ్యాపారం వర్ధిల్లుతుంది. అకస్మాత్తుగా చిన్న నవ్వు వినపడింది. అటువైపు చూశాను మెత్తగా అతను నవ్వుతున్నాడు. మత్తు అతణ్ణి
 కమ్మివేసింది. సగం మూసుకుపోయిన అతని కళ్ళు అతని సుప్త చేతనను సూచిస్తున్నాయి. ఆ నవ్వు కూనిరాగంగా మారింది.
 మరికాసేపట్లోనే రాగం పాటగా, నా చెవుల సోకింది.

మున్నున్నపేట కాడ, మూడు గురుజుల కాడ మూడిండ్ల శాలోల్లు గూడిరట
 మూడిండ్ల శాలోల్లు గూడిరట, వాల్లు మూడు తూముల తానం జేసేరట
 మూడు తూముల తానం జేసేరట వాల్లు జంజాలు మెడకు ఏసీరట
 జంజాలు మెడకు ఏసీరట వాల్లు పెండ్లాల ప్రేమతో పిలిసీరట
 పెండ్లాల ప్రేమతో పిలిసీరట వాల్లు మొగ్గాము గుంటాల జొచ్చిరట

మొగ్గాము గుంటాల జొచ్చీరట వాల్లు దిడ్ల కేలి పొద్దు జూసీరట

పాట వినిపించడం లేదు. అతని పెదవులు కదులుతున్నాయి. పాట కోసం అతని దగ్గరగా వెళ్ళాను. నా రాకను అతను గుర్తించలేదు. పరిసరాల్ని మర్చిపోయాడు. కీచుగొంతుతో పాట మెల్లిగా వినిపించసాగింది.

దిడ్లకెల్లి పొద్దు జూసీరట వాల్లు దుబ్బు తాల్ల తొప్ప పట్టీరట దుబ్బుతాల్ల తొప్ప పట్టీరట వాల్లు జుట్టుకు లొట్టెడు తాగిరట జుట్టుకు లొట్టెడు తాగిరట వాల్లు బక్క గొర్ల జాడపట్టీరట బక్కగొర్ల జాడ పట్టీరట వాల్లు పావులకో యాటదెచ్చీరట పావులకో యాట దెచ్చీరట వాల్లు ముబ్బాడకో పోగు ఏసీరట ముబ్బాడకో పోగు ఏసీరట వాల్లు పెద్దశాల పోగు తప్పీరట పెదాలకు పదాలకు పొంతన పోతుంది. రాగం ఖాసీ

అవుతుంది. అయినా అతడు లో గొంతుకతో పాడుతూనే ఉన్నాడు. పెద్దశాల పోగు తప్పీరట వాల్లు ల్యాక బద్దాలన్నీ గుంజీరట ల్యాక బద్దాలన్నీ గుంజీరట వాల్లు దోనుగు మొద్దూ గుంజీరట అతని గొంతు పూడుకుపోయింది. రెప్పలు వాలిపోయాయి. మత్తు మనిషిని పూర్తిగా ఆక్రమించింది. పాటలో యుద్ధం మొదలయ్యేసరికి, అతను అచేతనలోకి జారిపోయాడు. యుద్ధం తాలూకు క్రమం, ఫలితం పట్ల నాకు ఆసక్తి పెరిగింది. తెలుసుకొనే దారిలేక, నా దారి నేను పట్టాను.

***

“తీర్థం పెట్టండి” భక్తి ప్రవత్తులతో భక్తజనం

“అకాల మృత్యుహరణం, సర్వ వ్యాధి నివారణం

సమస్త పాపహరణం, శ్రీ విష్ణు పాదోదకం పావనం - శుభం”

శ్లోకం చదువుతూ అయ్యవారు తీర్థం పెట్టసాగాడు.

“అయ్యగారు ప్రసాదం పెట్టండి”

“అరె! ఆగుండి, మీదపడుతరా, పెట్టెదాక ఆగర, మడి ముట్టుకోకుండి”

అందరికంటే ముందు వచ్చి తీర్థప్రసాదాలు తీసుకొని గుడి ముందున కూర్చున్న నేను అయ్యగారి అరుపుకు వెనుదిరిగి చూశాను. పిల్లలు, పెద్దలు గుంపులుగా ఉన్నారు. అందరికీ తీర్థప్రసాదాలు అందుతున్నాయి.

రంగ్... రంగ్... రంగ్... గుడిగంటలు మోగుతున్నాయి.

వెళ్ళాలని నిలిచాను. గుడిలో మూల విగ్రహానికి దగ్గరగా, అయ్యవారి పక్కగా అతను. అతడే... పాటగాడు. కలవాలనిపించి ఆగిపోయాను. మెల్లమెల్లగా భక్తులందరూ వెళ్ళిపోయారు. అతను భార్యతో సహా గుళ్ళో కాస్త దూరంగా కూర్చున్నాడు. పూజారి ప్రసాదం వాళ్ళకిచ్చాడు. అతనికి, పూజారికి పరిచయం ఉన్నట్లుంది. వారికి కాస్త దూరంలో పూజారి కూర్చున్నాడు. నాకు పాట జ్ఞాపకం వచ్చింది. పాట కోసం, పరిచయం కోసం అతనికి దగ్గరగా వెళ్ళాను. వాళ్ళ

మాటలు వినపడుతున్నాయి.

“నా గాచారం ఎట్టుందయ్యగారూ!”

“నువ్వు తాగుడు బంద్ చేసేదాక నీకు మంచిగుండది” భార్య సమాధానం.

“గ్రహచారానిదేముందిరా. ముందు నీవు చెడు అలవాట్లకు దూరంగా ఉండు.”

“తాగుడు, తినుడు మా కులంల ఎన్నటి నుంచి వత్తున్నాయి. తాగకపోతే తప్పు”

“ఎన్నటి రోజులు కాదు, ఎన్నటి సంపాదన కాదు. రోజులు ఎట్లుంటే అట్ల నడుచుకోవాలె”

“ఉన్న ఊరై పనిలేకపోయె. పొరుగుారికి పోయి వ్యాపారంల నష్టపోతి. అప్పుల పాలైతి. ఏం చేయమంటరు.”

“నీ కులకశ్చి చేసుకో”

“పన్నెక్కడిదయ్యగారు. ఇదివరకు ఒక్క మగ్గం మీద ముగ్గరికి పని దొరికేది. ఇప్పుడు మరమగ్గాలు వచ్చినయి. ప్రతి ఐదు మగ్గాలకు ఒకరికి మాత్రమే పని ఉంటుంది. మిగతా పద్ధాలుగు మంది గతేం కావాలె. వయసు పోరగాండ్లయితే ఈ పనికే వత్తలేరు. ఈ పని చేసేటోనికి మాత్రం ఏం ముడుతుంది. మహా అయితే నెలకు 1500

రూ॥లు సంపాదిస్తే ఎక్కువ. ఈ సంపాదనల కూడు, గుడ్ల, సదువులు అన్ని ఎల్లదీసుకోవాలె. పండగొచ్చినా, పానం మంచిగ లేకున్నా అప్పులు తెచ్చుకొనుడు, వాటికి వడ్డీలు కట్టుడు ఎప్పుడు ఉన్నదేనాయె. వ్యాపారంల దెబ్బతిని 30,000 రూ॥లు బాకిపడ్డ. ఎట్లదేర్పాలె. ఇద్దరు ఆడిపోరగాండ్లు గుండెల మీద కుంపటోలె ఉన్నరు. నా భార్య కూలికి పోయినా, నేను మగ్గం నేసినా నెల ఎల్లుడు కష్టమయితుంది. ప్రతి రోజు పని దొరుకుతదని గ్యారెంటీ లేదు.

నూలు దొరకక కొంత, కరెంట్ కోత వల్ల పనిగంటలు తగ్గి కొంత, పని దొరుకుడు లేదు. ఈ సంసారం చేసుడు నా వల్లకాదు. సప్పుడు సేయక సత్తె అయిపోతది.”

“ఆత్మహత్య మహాపాపం”

“అందర్ని గోసపుచ్చుకునుడు మంచిదా”

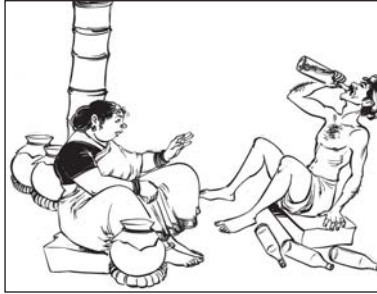
“నువ్వు చస్తే మా గతి ఏం కావాలె”

“ఇంట్లో కాని, బయట కాని మీరు ఇట్ల అనుకోవద్దు. పిల్లలు వింటే దీని ప్రభావం వాళ్ళ మనసుల మీద పడుతది.”

“పిల్లలు పుట్టలేదని ఎన్నో ఊర్లు తిరిగినం. ఎందరో దేవుళ్ళకు మొక్కినం. ఆఖరుకు ఈ దేవునికి మొక్కులు కడితె పుట్టిరి. అసాంట్లోల్ల మీద మాకు పావురం ఉండదా! కాని వాల్లె ఇప్పుడు మాకు బరువు అనిపిస్తుండ్రు. పెద్ద పొల్లకు ఇంటి ఎవారం అంత తెలుసు. పొలగాండ్లు గోవులసంట్లోల్లు. ఏది పెడితే అది తింటరు. పంటరు.”

“మీద తదాస్తు దేవతలుంటారు. ఊకె సత్త, సత్త అని అనకుమని చెప్పయ్యగారు.”

“ఏ మనిషికైనా చావాలని కోరిక ఉండదు. కంటినిండా పైస కనపడుతది. కాని చేతికందది. తినడానికి తిండి, కట్టడానికి బట్ట కొరత లేదు. కాని అవి మనకు అందుబాటులో లేవు. అందుకోసం బాధ. అట్లని బాధ పడుకుంట కూర్చుంటె రోజులు గడువయి గదా. ధైర్యంగా ఉండాలె.”

“పూజారి అంకుల్ తీర్థం పెట్టావా” ఒక కాన్వెంట్ పాప.
పూజారి లేచి వెళ్ళాడు. యాతన పడుతున్న అతణ్ణి పాట
కోసం పరిచయం చేసుకోవాలనిపించలేదు.

* * *

ఒళ్ళంతా నొప్పలు. శరీర భాగాలన్నిటిని విరిచి
అతుకుపెట్టినట్లుగా బాధ. మొదటి రోజే కదా. డాక్టర్ దగ్గరకెందుకు
అదే తగ్గుతుందనే భావన. రోడ్డు రోలర్ కింద కంకర నలుగుతున్న
చప్పుడు మోకాళ్ళలో ధ్వనిస్తుంది. మడమల్లో సూదులు దించిన
అనుభూతి. రాత్రి వరకు జ్వరం నన్ను ఆక్రమించింది. అదే రాత్రి
ఫోన్ ద్వారా స్నేహితుడికి కబురందించాను. డాక్టర్ అన్ని పరీక్షలు
చేశాడు. డెంగ్యూనేమోననే భయం. మనషులతో పాటుగా దోమలు
అభివృద్ధి చెందాయి. అక్కడే ఉన్న సోఫాలో పడుకున్నాను. నా పక్కకు
స్నేహితుడు. నా సోఫా వెనుకనే ఉన్న కుర్చీల్లో అనేకమంది రోగులు.
నింపాదిగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. మాటలు స్పష్టంగా
వినపడుతున్నాయి. చెవులు వాటి పని అవి చేస్తున్నాయి.

“నువ్వు తాగుడు బంద్ చేయాలా”

.....

“ఇన్ని రోగాలు పెట్టుకొని,
తాగుడెందుకురా”

“పొద్దున తొమ్మిది నుంచి
సాయంత్రం ఐదు గంటల వరకు మగ్గం మీద
ఒక్క తీర్థ కూసాని పనిచేస్తే పెయ్యి నొప్పలు
పెట్టదా. కీల్లు లూజ్గావా? పెయ్యి నొప్పల
బాధ, అప్పుల బాధ, సంసారం బాధ ఇవన్నీ
మరవడానికి చెట్ల కింద కూసాని తాగుడు.
కడుపుల పుండుకు ఇప్పటికే పదివేల దాక
పోసిన. మొత్తం నలభైవేల అప్పు ఉంది.

“డాక్టర్ చెప్పినట్లు మొదట్లనే ఆపరేషన్ చేయించుకుంటే
అయిపోవు. ఇనకపోతివి.”

“అంగి ఇడితై బొక్కలు కనపడ్డట్లు, కడుపు చీరితే
కనపడేటియి పేగులు కాదు, బాధలు.

కడుపు చీరిపిచ్చుకొని పంట, పొంటి ఎట్ల గడవాలె?
అయినా ఒక్కసారికి కుప్పలు ఎక్కడ దొరకాలె”

“నువ్వు ఎప్పుడన్న మంచిగ మాట్లాడినవా. ఎప్పుడు
ఏడుపుగొట్టు మాటలె చెబుతవు.”

“తక్కువ సంపాదన, ధరల పెరుగుడు, మంచి తిండి
లేకపోవుడు, ఇవన్నీటి తోటి కాదా ఈ ఇబ్బందులు. ఇవి ఏడుపుగొట్టు
మాటలెట్లయితయి.

సహేతుకంగా సాగుతున్న సంభాషణలు నాలో సహనాన్ని
పెంచాయి.

ఓపికతో లేచి వారివైపు చూశాను. ఆశ్చర్యం. ఆ రోగి
“అతనే”. అతనితో పరిచయం కోసం లేచాను.

“మీరు పద్యశాలీలా” ముచ్చట మొదలుపెట్టాను.

“అవును”

“మీ కులపోళ్ళు చాలామంది ఆత్మహత్య చేసుకుంటున్నారు.
చాలా బాధాకరం. ఒక్కమాట అంట. కోపానికి రావద్దు. మీరంతా

సాంప్రదాయ సోమరులు. కొత్త డిజైనులు చేయలేరు. ప్రభుత్వ దయపైన
బతుకుతున్నారు. ముందు మీరందరూ పవర్ లామ్ రంగంలోకి మారండి.
అప్పుడు బాగుపడతారు” ఆవేశంగా అన్నాను.

ఒక్క క్షణం మా మధ్య నిశబ్దం రాజ్యమేలింది. నా వల్ల
మా మొదటి పరిచయం పోట్లాటతో మొదలయినట్లయింది. నాలో
గూడు కట్టుకున్న నిప్పు చల్లారినట్లనిపించింది.

“నువ్వు ఎవలవో కని మంచిగ మాట్లాడినవు. చేనేత
బతుకుల గురించి నీకు జరంత తెలిసినట్లున్నది. అయితే పూర్తిగా
నేను చెబుత. మరమగ్గం మీద నేసిన బట్టను, చేనేత బట్టగా చూపెట్టి
అమ్ముకోవడం సోమరితనమా? నాగరికతనా? చే మగ్గం మీది బట్ట
అత్యంత ఖరీదుగా మారి అందుబాటులో లేకపోవడానికి కారణం
ఎవరు? సిరిసిల్ల ఆత్మహత్యల్లో మరమగ్గం కార్మికులు ఎంతమందున్నరో
నీకు తెలుసా? బయటి దేశాల నుండి వచ్చే బట్ట అగ్గవకు
దొరుకుతుంది. బయటి మాలును జనం కొంటున్నారు. ఎవర్ని
మెప్పించడానికి సర్కారు బయటి బట్టను దేశంలకు తీసుకొచ్చింది?
ఉన్నోనికి, లేనోనికి మధ్య వ్యాపారం పోటీ ఎటు దారితీస్తదో తెల్వదా?
అవులావులు కొట్టుకుంటే ల్యాగల కాల్లు ఇరిగినయట. మా బతుకు
గట్లయింది. బయటి బట్టను కాలవెట్టడానికి ఒక్క గాంధీ సుత లేకపోయె.

నీ మాటల్ల కోపం ఉంది. కోపం ఎనుక బాధ
ఉంది. అది నాకు కనపడ్డది. కనపడేదంతా
నిజం కాదు. చేనేత కార్మికులు చావడానికి
చాలా కారణాలున్నాయి.”

ఇంతలోనే షాదాలాజి కల్ లాబ్
నుండి నా రిజల్ట్స్ రావడంతో అవి తీసుకొని
డాక్టర్ రూమ్ లో కెళ్ళాము. అతని ప్రశ్నలు
వేధిస్తుండగా డాక్టర్ ముందు కూర్చున్నాను.
డాక్టర్ రూం నుండి బయటికొచ్చేసరికి అతను
లేడు. అన్యమననంగా, అచేతనంగా
స్నేహితుడు వెంటరాగా ఇంటికి బయల్దేరాను.

* * *

బడిలో చివరి గంట మోగింది. పిల్లలతో పాటు పెద్దలు
ఉత్సాహంగా బయటికొచ్చారు. రెండు నిమిషాల్లో బడి బోసిపోయింది.
బయల్దేరే ముందు బడి ఆవరణలోని చెట్లను చూస్తున్నాను.

“నమస్తే సార్”

“ఎటొచ్చినవు”

“నా చిన్న బిడ్డ దీంట్లనే పదోది సదువుతుంది”

“మరి ఎన్నడు కనపడలేదు”

“ఎప్పుడన్న అక్కరపడితే నా భార్య వస్తది”

“ఇప్పుడెందుకచ్చినవి”

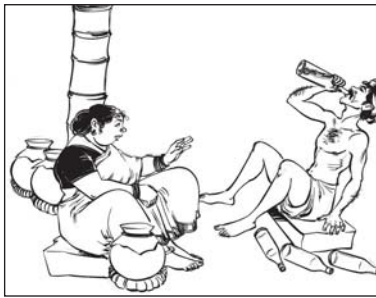
“నేను ఇంటికాన్నె ఉన్న బిడ్డ ఇంక ఇంటికి రాలేదని వచ్చిన”

“ఇంటి దగ్గర ఎందుకున్నవు”

“ఆపరేషన్ చేయించుకున్న ఇంక పది రోజుల్లాక పనికి
పోవద్దట. నా భార్య పనికి పోయింది”

“ఆపరేషన్ కు ఎంత ఖర్చు అయింది”

“దావఖాన్ల నుంచి ఇంటికొచ్చేటాలకు పదిహేను వేలు
అయింది”

“పైసలెల్లినయా మరి”
 “ఇల్లమ్మిన. ఇదివరకే నలభైవేల అప్పుండె. మల్ల ఎవలిత్తరు. అన్నిపోంగ ఇరవై వేలు మిగిలినయి. ఇద్దరు ఆడ పోరగాండ్లు మిగిలిండ్లు”
 “నువ్వు పాటలు మంచిగ పాడవు గద”
 “నాకు పాటలు రావు. తాగిన యాల్ల ఏం పాడుతనో ఏదో”
 “తాగుడు బండ్ చేయలేదా”
 “పనికి పోతలేను కదా, తాగుత లేను”
 “అత్యుహత్య చేసుకొన్న కార్మికుల్లో చాలామంది తాగుడుకు బానిసలైనవారే”

“తప్పు సార్. చచ్చినోల్లందరి చరిత్ర నాకు తెలుసు. కరెంట్ ఛార్జీలతో రాయితీల అమలు కాలేదు. పైగా అదనపు ఛార్జీల వసూలు, కరెంట్ కోత అమలైంది. దాంతో పనులు దొరకక కార్మికులు అప్పుల పాలైండ్లు. కుటుంబాలకు కుటుంబాలే అత్యుహత్య చేసుకున్నారు”

“మీరు ఏం చేస్తే అత్యుహత్యలు ఆవుతరో చెబుతవా”
 “ప్రభుత్వ పథకాలు నేరుగా కార్మికునికి అందేటట్లుగ ఉండాలి. కూలి రేట్లు పెంచాలి. చేనేత పార్కులు ఏర్పాటు చేయాలి. ఇంక చాల ఉన్నాయి. నువ్వు, నేను అనుకుంటే అయితదా, మొసలి నోట్లై పడ్డ ఏనుగు కాలసొంటిది మా బతుకు. ఎవడో దేవుడు రావాలి. ఇయ్యాల రేపు దేవుల్లు ఎవలున్నారు?”

“బాహూ! ఎటుపోయినపు” అంటూ కూతురు ఎదురైంది.

“సార్, మీ ఇల్లు ఎక్కడ”

“గుడి దగ్గర”

“రేపు గుల్లె పూజలుంటాయి. రాండి.

ఇగ నేను పోత” అంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

* * *

శ్రావణ పూర్ణిమ. రాఖీ పండుగ. ఐచ్చిక సెలవు. మా ఇంటి దగ్గరున్న మార్కండేయుని గుడిలో పెద్ద ఎత్తున కార్యక్రమాలు జరుగుతున్నాయి. స్వచ్ఛంద సంస్థవారు ప్రతి ఒకరికి రాఖీలు కడుతున్నారు. సంస్థ సభ్యుడిగా నేను కార్యక్రమములో పాలుపంచుకున్నాను. అప్పటికే మా వాడకు చెందిన పద్మశాలీలు వచ్చి కూర్చున్నారు. ఆలయ పూజారి మార్కండేయ పూజ చేశాక యజ్ఞం నిర్వహించాడు. గాయత్రీ మంత్రోచ్ఛాటనల మధ్య పద్మశాలీలందరూ జంధ్యాలు వేసుకుంటున్నారు. నేను మాత్రం చివర కూర్చొని జరుగుతున్న తంతు చూస్తూ ఉన్నాను. నా పక్కనే కూర్చున్న వీరయ్య అనే వృద్ధుణ్ణి కదిలించాను.

“తాతా! ఆ పూజారిది ఏ కులం”

“పద్మశాలి”

“మీ కులపోళ్ళు పౌరోహిత్యం చేస్తారా?”

“మేము పద్మబ్రాహ్మణం. అయితే పౌరోహిత్యంలో వ్యాప్తి చెందలేదు. వస్త్రాలు నేయుటకే పరిమితమైనాము.”

“పౌరోహిత్యాన్నే ప్రధాన వృత్తిగా ఎందుకు ఎంచుకోలేదు”

“మహర్షిణాంభ్యగురహమ్” అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుకున్నాడు.

అట్టి భృగువు మా మూలపురుషుడు. మృకండుని కుమారుడు మార్కండేయుడు. మార్కండేయ మహర్షి అనుగ్రహం చేత భావన

ఋషి యజ్ఞగుండం నుండి ఉదయించాడు. భావన ఋషి శ్రీహరి వద్ద నుండి మొదటిసారిగా నూలు తీసుకొని వస్త్రం తయారుచేశాడు. ప్రపంచానికి వస్త్రాన్ని అందించాడు. భృగుసూత్ర, ఋషి వంశజులమైన మేము పద్మబ్రాహ్మణం. పద్మశాలి, నేతకాని, నీలకంఠ, సాధనాసుర, కూనపులి అను ఐదు కులాలు కలిసి పద్మబ్రాహ్మణులుగా పిలవబడ్డారు. అందులో పద్మశాలీలు పౌరోహిత్య, యజ్ఞయాగాది కర్మకాండలను చేయగల సమర్థులు. వస్త్ర తయారీ వల్ల సమయము చాలక, సత్యర్మలాచరించలేక, ముక్తి కోసం మిగతా కులాల నాశ్రయించవలసి వచ్చింది. అప్పుడే వారికంటే కింది వారమైనాము. ఆ విధంగా పౌరోహిత్యం మా చేతిలో నుండి పోయినది. “కూనపులులు”, “సాధనాసురులు” మా ఉపకులాల వారు. వారిని సత్యరించి బతుకునిచ్చిన మేము, ఈ రోజు బతకడానికి కష్టపడుతున్నాం.

“మరి దానికి కారణం ఏంది?”

“బాగా తెలివి పెరిగింది. నలుగురి కోసం ఒక్కడు కాక, ఒక్కని కోసం నలుగురు అనే కాలం వచ్చింది.”

పూజా కార్యక్రమాలు అయినట్లున్నవి. ఒక్కొక్కరే లేస్తున్నారు. ఇంతలో గుడి వెనుక వీధిలో నుండి ఏడుపులు వినిపించాయి. అందరితో బాటు నేను అటువైపు వెళ్ళాను. మరొకసారి చేనేత కార్మికుడి చావు కళ్ళారా జూశాను. ఎవరా అని దగ్గరగా వెళ్ళాను. అతనే... తలలో సునామీ రేగింది. ఎన్నో ప్రశ్నలు. ఒకదాని వెనుక ఒకటి, ఒక్కసారిగా అన్నీ వచ్చి తాకాయి. నిలవలేక ప్రక్కనే ఉన్న రాతిపై కూలబడిపోయాను. పోలీసు జీపు వచ్చి వాలింది. వారి కంటే ముందుగానే డ్రెస్ క్లిక్ మంది. పోస్టుమార్టమ్ కోసం అతణ్ణి తీసుకెళ్ళారు. అతను రాసిన ఉత్తరం, మరణవాంగ్మూలమైంది. జర్నలిస్టు మిత్రుని సహకారంతో ఉత్తరం సకలు సంపాదించి చదువసాగాను.

భార్య నాగవ్వకు,

చెప్పేదేమంటే, ఈ మధ్యన నాకు పానం మంచిగ ఉంటలేదనే సంగతి నీకెరుకె. దమ్ము, దగ్గుతోటి అవస్థయితుంది. మగ్గం నేసెటోల్లకు ఉల్లి తోటి శ్వాస సంబంధమైన దమ్ము, దగ్గు వస్త్రదని అందరికీ తెలిసిందే. అది ముదిరి టీబీకి దారి జూపుతదట. గుట్టకిందోనికి గట్లనే అయింది. నా సంగతి కూడ గట్లనే అయెతట్లు ఉంది. డాక్టరు కూడా చెప్పిండు. ఇల్లమ్మిన పైసలు అన్నీ ఊడ్చినట్లు అయిపోయినవి. పెద్ద పొల్లకు కుదిరిన సంబంధం కట్టుం కాద ఎత్తిపాయె. ఇగ నేను పని చేసి సంపాదించుడు కల్ల. నేను బతికుంటే మీకు భారం అవుడే తప్ప ఇంకోటి లేదు. నేను నైట్రోట్ సోడా తాగి సచ్చిపోతున్నా. నా చావుకు ఎవరు బాధ్యులు కాదు. నా సావుకు దయతలచి సర్కారు ఏమన్న పైసలితై. ఆ పైసల తోటి పెద్ద పొల్లకు లగ్గం చెయ్యి. మీ అందరికి అన్యాయం చేస్తున్న అని తెలుసు. కాని బతికుంటే ఇంతకంటే ఎక్కువ అన్యాయం అయితం. మనసొంటి నేత కార్మికులకు వచ్చేది కట్టగాలం. బతుకుడు కట్టం. మధ్య వచ్చినోన్న మధ్యలనే పోతన్న. నన్ను మన్నించు.

నీ భర్త
 పరంధాములు

చదవడం పూర్తికాగానే, నా తలలో కలిగిన ఖాళీలో సుడిగాలి సుళ్ళు తిరగసాగింది. కార్య - కారణాలు, ప్రశ్న - జవాబులు, భూత - వర్తమానాలు, ఆకుల్లగ ఆ గాలిలో ఎగరసాగాయి.

“ఒకరిద్దరు ఆత్మహత్య చేసుకుంటే, వ్యక్తిగత కారణాలని సరిపెట్టుకొనేవాళ్ళం. కాని చాలామంది చావులు, ఏదో ఒక సత్యాన్ని చెప్పుతున్నట్లనిపిస్తుంది” జర్నలిస్టు మిత్రుని సందేహం.

“అవును నిజమే” పొడిపొడిగా నా సమాధానం.

“ఏమై ఉంటుందని నీ ఊహ”

“ఈ చావులకు మూలాలు చరిత్రలో కనిపిస్తున్నాయి. పద్దెనిమిదవ శతాబ్దం మధ్యభాగంలో పారిశ్రామిక విప్లవం మొదలయింది. నేత పరిశ్రమలో మొట్టమొదట యంత్రం ప్రవేశించింది. అందువల్ల నూలు ఎక్కువ కావలసి వచ్చింది. అందుకోసం స్పిన్నింగ్ జెన్నీ లాంటి యంత్రాలు కనిపెట్టారు. 1785లో కార్లెల్లో కనుగొన్న మరమగ్గంతో నూలు, ఉన్ని, పట్టు పరిశ్రమలు అభివృద్ధి చెందాయి.

ఆ అభివృద్ధి సమూహా 1912 కల్లా చేనేతకు పుట్టినిల్లయిన భారతదేశంలో, నేతకారుల చేనేత మగ్గం పుట్టి ముంచుటకు తయారయింది. పారిశ్రామిక విప్లవం చేనేత రంగాన్ని ఉగ్గపాలతో తొక్కేసింది. మిల్లు, మరమగ్గాల వీరంగంతో చేనేత మగ్గాలు అటకెక్కుతున్నాయి. వస్త్ర ఉత్పత్తిలో సాంకేతిక పరిజ్ఞానం అభివృద్ధి వలన, కార్మికుల జీవనం అతలాకుతలం అయింది. ఉపాధి కోల్పోయిన కార్మికుల్లో అనేకమంది తినడానికి తిండి లేక ఆకలి చావుకు గురి అవుతున్నారు. మరికొందరు బాధలు పడలేక భవిష్యత్ అగమ్యగోచరమై ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు.”

“స్థల, కాలాల స్పృహ లేని వ్యాపార దృష్టి వల్ల కలిగిన అనర్థం ఇది” జర్నలిస్టు మిత్రుని ఆవేదన.

“అనాదిగా పద్మశాలీల వికాసానికి దోహదపడ్డ నూలుపోగు ఈ రోజు ఉరితాడై వారి పతనాన్ని శాసిస్తుంది” అంటూ ఇంటి దారి పట్టాను.

*

మాయమైన మౌనగీతం

డాక్టర్ వి.ఆర్. రాసాని

పాట ప్రవహించే రక్తం
పలవరించే పడుచుదాని పచ్చి ఊహ
నడకలు నేర్చిన బాల్యం
తల్లి పడిలో వెచ్చదనం పాట
ప్రేయసి కౌగిలిలో కరిగిపోయే యవ్వనం
ఉడిగిన మనసుకు ఊతం పాట
బక్కజీవుల బాధల గాథల్లో
పసిపాపల పలుకుల్లో
కన్నె పిల్లల కులుకుల్లో
కునారిల్లిన పాట
కార్పొరేట్ కాంక్రీటులకు
తల్లికిందలుగా వ్రేలాడే దబిసిపిట్ట
వరుని కన్నవారి పడిములైలో అయింది
బందీ
గుడ్డి ఊహల్లో పంచవన్నెల ప్రపంచం పాట
ఒక వీరుని గొంతులో హత్య చేయబడి
వేల వీరుల నాడతంత్రులపై నర్తించే భావం
పాట
జీవాలతో నేస్తం కట్టి
అడవిలో అల్లాడి పగిలిపోయిన మురళిపాట
పల్లె పడుచుల పాదాల కిందబడి
బురదలో కూరుకుపోయి
పైరు కంకుల సుంకుగా తేలిన పాట
విసరాత్రి వినవినల్లో విరగబడి
రోకటి పోటుల రోళ్ళలో దంచబడి
కపిల గొడ్ల కొమ్ముల్ని గుండెల్లో గ్రుచ్చుకొని
నిలువెల్లా గాయమైన గేయమై పోయింది
పాలధోనువుల మెడ పట్టి గంటల్లో
గణగణపాట

బీడు బారిన గుండెల పగుళ్ళలో
చవుడు దేలిన నేల పర్రుల్లో
ఇంకిపోయిన పాట
రైతు కళ్ళల్లో పొంగిన పాతాళ గంగ
తాళం తప్పిన కళాకారుని కీర్తన
పోగు తెగిన మగ్గం పాట
పిల్ల పడకేసిన కొలిమి
భ్రమణం మరచిన సారె
ఉబ్బులో ఉడకని శిథిలశాటి పాటి
విరిగిన ఆరె
పగిలిన పలక
తెగిన వట్టిదోలు డొల్ల
నాదం చెదరిన సన్నాయి
ఋణ పటకుటజానికి వ్రేలాడే శవం పాట
మనిషి నీడగా ఊహలవాడగా
మనిషితో బాటు మనుగడ సాగించిన పాట
విద్యుద్దీపాల వెలవెలల్లో
మరమిషన్ల గరగరల్లో
పొగచూరి చూర్ణమై
గాలిలో కలిసిపోయింది
ఆకాశ రణ క్షేత్రంలో... తల తెగి
అణువుగా మారి
విషధూమాల బారినపడి
తమోనిల తోపుల మాటున
ఎటో మాయమై పోయింది
బలిభుక్కులు బలిసిన ఈ గడ్డపైన
ఎన్ని కోకిలలు పిలిస్తే మాత్రం
ఇక తిరిగొస్తుందా పాట?

నానీలు

ఎం. నారాయణశర్మ

ధర్మదేవతకు
గంతలే నయం
అధర్మం వెక్కిరింతకు
బావురుమనేది

బొమ్మలకి
రంగులద్దాడు
రంగు వెలిసిన
బొమ్మగా మిగిలాడు

కొత్త పుస్తకాన్ని
పట్టుకున్నాను
పసిపిల్లాడ్ని
ఎత్తుకున్నంత సంతోషం

దేవుడిచ్చిన
ప్రసాదం దొరికింది
దరిద్రం
విడిచి వెళుతుందా?!

ఆకాశంలో
దూదిమేడల్లా మేఘాలు
ఎంత చూసినా
కళ్ళకెత్తలేరి

పుస్తకానికి జన్మనిచ్చిన జ్ఞానం
ప్రకృతి పోరాటంలో పదునెక్కిన ఏకాగ్రత
మనుగడ మహాప్రస్థానంలో చరిత్ర గతి
గతి తర్కం గమనించిన కార్యకారణం

గుణపాఠాల గుణింతంలో
అక్షర అనుసంధానమే లిపి
అనుభవాల ఆరాటమే అభివ్యక్తి,
సుడికార మమకారమే జనభాష

చెదిరిన గాఢలు చెలరేగిన బాధలు
సాహితీ సంతతి సంస్కార గీతలు

ఎన్నో భాషలు ఎన్నెన్నో భావాలు
కలిసిన చోట సహజీవన సాంగత్యాలు
బెడిసిన చోట వేరుయాసల వికారాలు
వైరుధ్యాల సమాజంలో విభక్తుల విరోధాలు

ఉనికి పోరాటాల ఆదిమ సమాజం చరిత్ర
మనిషి ఆరాటాల భావావేశం కవిత
చరిత్ర మేలు కొలుపులు పాడిన సాహిత్యం
వైతాళిక పాత్రలో చరిత్రకారుని చేవ్రాలు

మనిషినతిక్రమించిన పవిత్ర పుస్తకం
జిజ్ఞాసను చంపి అజ్ఞానాన్ని పెంచింది
గతాన్ని మోసిన వర్తమానం, భవిష్యత్తు కాలేదు
విశ్వాసానికీ, విజ్ఞతకూ ఎడతెగని పోరాటం

మతం హేతువును భూస్థాపితం చేసినా
భూపరిభ్రమణ నిత్య సత్యం భగ్గుమంది
ఆత్మప్రదక్షిణలో జ్ఞానోదయం
మూయని అంతరిక్ష చక్షువు

సూర్యుని చుట్టూ తిరిగే సౌర కుటుంబం
వసుధైక కుటుంబానికి ప్రేరణ
బల్లపరువు పుక్కిటి పురాణం బద్దలై
భూగోళ ప్రత్యక్ష ప్రమాణం చూసింది
పరిణామ సిద్ధాంత ప్రవక్తగా పుస్తకం
నిజాల నిప్పులు తొక్కి వేకువ చాటింది

అభూత కల్పనల అనంత సృష్టిలో మనిషి ముష్టి కాదు
జీవ పరిణామ సంఘర్షణలో ప్రాణం నిత్య వికాసం
కట్టుకధల పుట్టలో కర్మ సిద్ధాంతం వేయి పడగల ఆసామి
సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణం వీడాక పునర్జన్మ తగులబడింది

అక్షరాన్ని అణచజూచిన అజ్ఞానం
విజ్ఞాన విస్ఫోటనలో కుప్పలా కూలింది
జ్ఞాన కిరీటంగా వెలుగు వెలిగిన పుస్తకం
కష్టజీవుల భూపోరాటాలకు మకుటమైంది

“టీరాక్షరం”

జ్యాలాముఖి

తాళపత్రాలైనా తోలు వస్త్రాలైనా
శిలాఫలకాలైనా తాబేటి చిప్పలైనా
వెదురు బొంగులైనా తొడ ఎముకలైనా
రాగి రేకులైనా లోహ చెక్కడాలైనా
అక్షరం అంతటా శిల్ప రూప సాక్షాత్కారం
అభివ్యక్తి అంతటా అస్తిత్వ అకాంక్ష

లాభనష్టాల గణితంలో మనిషి ‘శూన్యం’కాగా
‘ఎరుక’, చీకటి అఖాతంలోకి గాలంలా దిగి
‘అదనపు విలువ’ను అమాంతంగా పైకి లాగి
‘శ్రమ విలువ’కు ఖరీదు కట్టే షరాబుల్ని పట్టుకుంది -

పుస్తకం, యుగయుగాల జ్ఞాన సంచయం
పుస్తకం, పరిపూర్ణపు బతుకునిచ్చే సంజీవిని
నాగరికత, పోరాడి సాధించిన ఆలోచనల సంపుటి
సంస్కృతి నిర్వచనాల అనుభవ వైభవం

పుస్తకం, పారిశ్రామిక విప్లవం కన్నబిడ్డ
పుస్తకం, కార్మిక విప్లవం పోతుగడ్డ
“ప్రపంచాన్ని కదిలించిన పదిరోజుల పుస్తకం”
“మ్యూనిఫెస్టో”గా నిలిచిన లక్ష్య లక్షణ చైతన్యం

రాజులు రారాజులు రాజ మార్తాండులు గండరగండలు
పుస్తకాన్ని బలవంతంగా, అంతఃపురాలకు లాక్కెళ్ళారు
ఏకాంత సేవలో “భోగినీ దండకం” రుచి చూశారు
రస నిష్పత్తిలో రాక్షస ప్రవృత్తిని రంగరించారు
శృంగారంలో నిండా మునిగిన రసలుబ్బుల్ని
సంస్కారంలో పుటం పెట్టాయి శతక నీతులు

సన్నాసులు పుస్తకాన్ని శ్మశాన వైరాగ్యం చేశారు
‘నిష్కామకర్మ’లో బ్రహ్మానందాన్ని చవిచూశారు
‘కర్మయోగాన్ని’ నమ్మిన నిత్య సత్య కర్మవీరులు
పుస్తకాన్ని ధర్మపోరాటం చేసి చూపారు
పుస్తకం చావుపుటకల విభజన గీత
పుస్తకం బతుకు పోరాటాల మహాభాష్యం

రమణీయ శాకుంతలం రస నిష్పత్తి కన్నా
రాజకీయ ‘మృచ్ఛకటికం’ ప్రజల పతాక సన్నివేశం
తిరుగుబాటు అర్ధ గౌరవాన్ని చాటుతూనే వుంది
విప్లవాల భవిష్యద్దర్శనాలు పుస్తక ప్రపంచాలు

వాల్మీకీ వ్యాసుడు శూద్రుడు భారవి
లోకానికి అక్షరమిచ్చి అక్షరానికి చక్షువునిచ్చారు
రసానుభూతిలో రాజకీయాలు రాజుకున్నాయి

సామాజిక సంఘర్షణలో సాహిత్యం ధర్మ పక్షపాతి
 ప్రక్షిప్తాలు నిక్షిప్తాలు గ్రంథసాంగుల వికృతాలు
 మధ్యయుగాల రాగద్వేషాలు విరోధాభాసాలు
 రాచరికాల దుర్మార్గాలు పాలకవర్గాల కుటిల నీతులు
 బింబ ప్రతిబింబాలై దర్పణాన్ని శాసించాయి

టాల్స్టాయ్ గోర్కీ ఠాగూర్ శరత్
 ప్రేమ్చంద్, మగ్ధూం, గురజాడ, శ్రీశ్రీ
 యుద్ధమూ శాంతి అమ్మ గీతాంజలి
 గోదాన్ శేష ప్రశ్న తోకచుక్క మహాప్రస్థానం
 సుర్ట్ సవేరా, దేఖ్ కబీరా, విశ్వదాభిరామ
 గాఢానుభూతుల గాయాల్లో ప్రళయగాంధర్వం
 ఇన్ క్విలాబ్ జిందాబాద్! జీనా హైతో మర్నాసీఖో!

“ప్రజల చేత ప్రజల కొరకు ఏర్పడే
 ప్రజల యొక్క ప్రజాస్వామ్యం...!”
 ధనస్వామ్యమై నిలుపు దోపిడీ చేసినా
 ‘పచ్చి ప్రపంచీకరణ’ అదనపు శిక్షగా
 జీవితాన్ని లొంగదీసి కుంగదీసి సరుకు చేసినా
 ప్రజల ప్రజాస్వామ్యాన్ని రాజేసేది యుగ పుస్తకం -

రాబందుల రాజ్యాన్ని నిలదీస్తే
 దొంగ ప్రజాస్వామ్యాన్ని కూలదోస్తే
 “రక్షాక్షరాలు” రాజకీయాల్ని తిరగరాస్తే
 నిజాలు నిషిద్ధ పుస్తకాలై కారాగారం చేర్తాయి
 ఉరికంబాలెక్కి ఉనికి పాటలు పాడతాయి -
 నిషిద్ధాక్షరాలు నిశ్శబ్ద రహస్యోద్యమాలు
 స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాల ఆకాంక్ష ఎప్పుడూ తిరుగుబాటే -

నిషేధాలు నిర్బంధాలు
 చిత్రహింసలు అజ్ఞాతవధలు
 చరిత్రగతిని ఆపలేవు
 పుస్తకం కాలం కాపలాదారు -

పుస్తకాల్లో మనిషి పుస్తకాలు వేరు
 మనిషిని ‘బైఖాతా’ చేసే దస్తరాలు వేరు
 మనిషిని వస్తువును చేసే ‘బుక్ కీపింగ్’లు వేరు
 బందీఖానాల చట్టాలు వేరు చుట్టాలు వేరు
 ఉరి శిరస్సు చెప్పిన “రాజ్యాంగమూ - విప్లవము” వేరు
 భగత్ సింగ్ స్వప్నాలు వేరు ‘ఐటీ-వాటాలు’ వేరు
 కరుణావీరాల్ని కొల్లగొట్టే బీభత్సాలు వేరు
 వర్గ విభజనను ఆపజూపే అబద్ధాలు వేరు -

‘ప్రపంచీకరణ’ మాయావరణంలో
 ‘పాట’కొచ్చిన దౌర్భాగ్యం మాతృభాష
 మాయాజూదంలో పణం పడ్డ పాంచాలి ఘోష
 దళారి రాజ్యంలో తలారి నీతి శుక్ర నీతి -

పదహారచ్చులు రెండింతల హల్లులకు ప్రాణాలు
 ‘ఉభయాక్షరాలే’ మధ్యతరగతి చంచల ప్రమాణాలు
 ‘అరసున్నలు’ అడ్డం పడే శ్రాద్ధకర్మలు
 ‘బండి రాలు’ అజంత భాష పిరమిడ్లు
 అచ్చుల్ని మచ్చిక చేసుకునే ఇంటి దొంగ
 హల్లుల్ని ఆడించే కంప్యూటర్ మౌజ్

మారని రుతువులో అక్షర క్రతువులో
 పుస్తకం హస్తవాసి అమృతం అంతెవాసి
 అస్మదీయుల ఆశీర్వాదాల్ని
 తస్మదీయుల తథాస్తుల్ని
 పసిగడ్డానే వుంది ప్రజల బతుకు పుస్తకం
 అది పెద్ద ప్రజాస్వామ్యం పెద్ద బాలశిక్ష
 తరతరాల అణచివేతల్ని మార్చే విముక్తి ఆకాంక్ష

ఇప్పుడు పుస్తకం త్రికాలదర్శిని
 అవి హృదయ ఘోష బుద్ధి భాష
 పృథ్వి సూక్తం మనిషి సుశ్లోకం
 కంప్యూటర్ ఆట కట్టించే హస్తవాసి

 <p>ప్రస్థానం సాహిత్యం లభించు చోట్లు</p>		<p>ప్రజాశక్తి బుక్ హౌస్ 1-1-187/1, చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20, ఫోన్ : 27660013</p>		<p>రామకృష్ణ న్యూస్ ఏజెన్సీస్ అబిడ్స్, హైదరాబాద్. దాని పంపిణీ కేంద్రాలలో, ఇతర ప్రముఖ బుక్ షాప్ లలో</p>			
బ్రాంచీలు							
27-19-14, వి.ఎన్.ఆర్. కాంప్లెక్స్, దుర్గయ్య వీధి, విజయవాడ-2. ఫోన్ : 2577533	సుందరయ్యభవన్, బాలాజీనగర్ ఖమ్మం-507 001	140, ప్రకాశం రోడ్, తిరుపతి-517 502. ఫోన్ : 223017	6-2-250, విజయటాకీస్ రోడ్, చౌరస్సె, హన్మకొండ-506 001	సుందరయ్యభవన్ సుభాష్ విగ్రహం (ఎదుట), నల్గొండ	పాప్ నెం.10, మున్సిపల్ ఫోటోగ్రాఫిక్స్, ఆసీల్ మెట్ట బస్టాప్, రామా టాకీస్ రోడ్ విశాఖపట్నం	2/7, బ్రాడీపేట్ గుంటూరు	
ఇంకా కావలసిన ఏజెంట్లు, సాహితీ మిత్రులు రాయండి							

ఖమ్మం జిల్లాలో సాహితీ స్రవంతి ప్రస్థానం

ఆరు వసంతాలు పూర్తి చేసుకుని నిరంతర చైతన్యంతో సాగిపోతున్న సాహితీ స్రవంతి ఖమ్మం జిల్లాలో ప్రగతిశీల సాహిత్య ప్రభావాన్ని కలిగించడంలో అగ్రభాగాన నిలిచింది. 1999లో ప్రారంభమైన స్రవంతి వైవిధ్యభరిత కార్యక్రమాలతో, వినూత్నమైన రీతిలో జిల్లాలో ఒక నూతన ఉత్సాహాన్ని నింపుతూ సాహితీ మిత్రులకు ఉత్తేజాన్ని అందించింది. కొత్తగా సాహిత్య సృజన చేస్తున్న వారికి ప్రేరణనిచ్చి ప్రోత్సహించింది. కలాలకు విశ్రాంతి నిచ్చి, వాతావరణ లేమితో నిరాసక్తతలో పడిపోయిన సాహితీ సృజన శీలురులను మరోమారు కదిలించింది. మొత్తంగా జిల్లాలో సాహిత్య ఉద్యమాల ఉనికిపోయి, వ్యక్తులుగా మిగిలి, స్తబ్ధత పరుచుకున్న తరుణంలో సమష్టి సాహితీ ప్రయాణానికి ఒక ప్రారంభానిచ్చింది.

ఖమ్మం జిల్లాకున్న రాజకీయ, సామాజికోద్యమాల చారిత్రక నేపథ్యమూ, నేటికినీ చైతన్య ఉద్యమాలకు కేంద్రంగా ఉండటమూ, అభ్యుదయ సాహితీ వారసత్వమూ ఇక్కడ సాహితీ స్రవంతి ముందుకు పోవడానికి దోహదపడుతోంది.

కార్యక్రమాలు :

స్రవంతి కార్యక్రమాలు జిల్లా కేంద్రానికేకాక జిల్లాలోని వివిధ ప్రాంతాలలో ముఖ్యంగా భద్రాచలం, పాల్వంచ, కొత్తగూడెం, ఇల్లందు వట్టణాలలో కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తూ, స్థానిక బృందాలనూ చురుకైన కార్యకర్తలనూ కలిగి వుంది.

చేపట్టిన కార్యక్రమాలే రచయితలను, కార్యకర్తలను గుర్తించేట్లుగా

చేసింది వారితో కొనసాగించుతున్న నిరంతర సంబంధాలు కార్యక్రమాల విజయవంతానికి కారణమవుతున్నది.

వైవిధ్యమైన కార్యక్రమాలు కూడా స్రవంతిని ఆకర్షించడానికి మరో కారణం. వేద సాహిత్యం నుండి కవితవ్వం పుట్టుక - పరిణామంపై చర్చ మొదలుకొని బాల కవి సమ్మేళనాల వరకు నిర్వహించాము. గేయ రచయితలను సమీకరించి పాట పుట్టుక పరిణామంపై గోష్టి పాటల రచయితలను గుర్తించేందుకు తోడ్పడింది. తెలుగు సాహిత్యంపై అత్యధిక ప్రభావాన్ని కలిగించిన గురజాడ, శ్రీశ్రీ, ఆరుద్ర, జాషువ వర్ణంతులు, జయంతుల సందర్భంగా వారి సాహిత్యంపై చర్చతోపాటు సమకాలీనత దాన్ని అన్వయించి వివరించే సదస్సుల నిర్వహణ అందరి ఆదరణకు పాత్రమైంది.

ఉగాది, దీపావళి, సంక్రాంతి, ఆగస్టు 15, జనవరి 26, మేదే సందర్భాలలో కవి సమ్మేళనాలు క్రమం తప్పకుండా జరుపుతున్నాము. అంతేకాక కాళోజి, ముల్కరాజ్ ఆనంద్, ఇస్మాయిల్ మొదలైన ప్రముఖ కవులు, రచయితలు మరణించినపుడు సంస్మరణ సభలూ పెట్టాం. ఖమ్మంలో ప్రతినెలా రెండవ శనివారం సమావేశమవుతూ వివిధ సాహిత్య అంశాలపై చర్చలు, కవితా పఠనాలు నిర్వహించాము.

ఇక జిల్లా స్థాయిలో కథ, కవితల పోటీలు నిర్వహించి రచయితల్లో ఉత్సాహాన్ని పెంచాము. కళాశాల విద్యార్థుల్లో నిబిడీకృతమైవుండే కవితాశక్తిని వెలికి తీసేందుకు జిల్లాలోని నలభై కళాశాలల్లో 'పొయెట్రీ బాక్సు'లు పెట్టి కవితల్ని

అహ్వనించగా మూడు వందల కవితలు వచ్చాయి. ప్రతికళాశాలకు మూడు బహుమతుల చొప్పున వారందరినీ పిలిచి అందించాము. ఆ కవితల్లో వస్తువు ప్రధానంగా 'ప్రేమ', 'అమ్మ', 'కులమతతత్వాల'పై వ్యతిరేకత గురించి వున్నాయి. కళాశాల విద్యార్థులకు సాహితీ క్వీజ్ నిర్వహించడం కూడా మంచి వాతావరణం కలిగించింది.

కె. ఆనందాచారి

రాష్ట్రస్థాయి సాహిత్య ఉత్సవంగా నిర్వహించిన చేరా అభినందన సభ సాహితీ స్రవంతిపట్ల సద్భావాన్ని పెంచింది. ఈ సందర్భంగా భాషా సాహిత్యాలు సంస్కృతులపై చర్చ అందరినీ ఆలోచింపజేసింది. చక్కటి వ్యాసాలతో అభినందన సంచిక వెలువరించి ప్రశంసలు పొందాము.

కేవలం నభలు, చర్చలు, సమ్మేళనాలే కాక ప్రచురణలు కూడా చేపట్టింది. మొదటి వార్షికోత్సవం నాటికి ప్రపంచ ప్రఖ్యాత సాహిత్య విమర్శకుడు క్రిష్టఫర్ కాడ్వెల్ ట్రమ - వాస్తవం' పుస్తకాన్ని తెలుగులోకి తెచ్చింది. ఇంకా 'ఒక వేకువ కోసం', 'మరో సంగమం', 'మార్పు', 'భద్రాద్రి కలాల', 'వేకువపట్టు', 'అలవోకలు', 'సగారా', 'కన్నీళ్ళను పంచుకుందాం' మొదలైన కవితా సంకలనాలను వెలువరించాము. చేరా సభ సందర్భంగా స్వాస్థ్య సహకారంతో చేరాగారి కొన్ని పుస్తకాలను తిరిగి సాహితీ స్రవంతి పేర వేసాము. ఇలా విశాల దృక్పథంతో నిర్మాణము, నిర్వహణ, ప్రచురణ అనే మూడూ నిరంతరంగా జరుగుతూ వుండడం జిల్లాలో సాహితీ స్రవంతి పట్ల నమ్మకాన్ని పెంచింది.

జిల్లాలో సా.స్ర. ప్రారంభ వైనప్పటి నుంచీ ప్రతి సంవత్సరం వార్షికోత్సవాన్ని ప్రాంతాల వారీగా నిర్వహిస్తున్నాము. ఆ సందర్భంగా మారుతున్న సాహిత్య పరిస్థితులను, సామాజిక పరిణామాన్ని చర్చిస్తూ నూతన కమిటీలను ఎన్నుకోవడంతో సాహితీ స్రవంతి ఒక నిర్మాణయుత బృందంగా మారింది.

మా ఈ నిరంతర కార్యక్రమాలలో మహిళలు పాల్గొనడం పెరిగింది. రచయితలుగా కవయిత్రులుగా కూడా ఎదిగారు. ప్రవంతి బాధ్యులుగా వున్న వారు రాష్ట్ర స్థాయిలో అవార్డులు, రివార్డులు పొందారు. ఇటీవలనే మా జిల్లా అధ్యక్షులు ఉగాది సందర్భంగా ఢిల్లీలో సాహితీ సేవా పురస్కారాన్ని పొందారు.

ఈ మధ్యనే ఇల్లందులో జరిగిన ఆరవ వార్షికోత్సవం సందర్భంగా బొగ్గుగని కార్మికులకు కవిత, కథ పోటీలు నిర్వహించగా కార్మికులు నుండి మంచి స్పందన వచ్చింది. పోటీల్లో పాల్గొని వార్షికోత్సవానికి వచ్చిన కార్మిక రచయితలు మా మణుగూరులో సాహితీ ప్రవంతిని ఏర్పాటు చేస్తామంటూ ముందుకు రావడం మా కృషికి గొప్ప ఫలితంగా భావిస్తున్నాము. ఇక ఇదే సభలో ఒక అంధుడైన యువకుడు బ్రెయిలి లిపిలో కవిత రాసి చదవడం స్పందించేసింది.

కార్యక్రమాల నిర్వహణను భవంలో ముఖ్యంగా ఒక ప్రాంతానికి ఒకరు లేదా ఇద్దరు ఆసక్తి వున్న కార్యకర్తలు

పూసుకుంటే మంచి సాహిత్య వాతావరణాన్ని సృష్టించవచ్చు.

ప్రారంభం కష్టంకాని, కొనసాగింపు తేలికా. ప్రవంతికి ఆదరణ పెరగటానికి ముఖ్యమైన కారణాల్లో ఒకటి ఒక విశాల ప్రాతిపదికన లౌకిక ప్రజాస్వామిక భావాలు గలవారినీ, ప్రపంచీకరణ దుష్ప్రభావాలను వ్యతిరేకించే వారినందరినీ కలుపుకుపోయే విధానం అందరికీ ఆమోదయోగ్యంగా వుంది.

సమీకరణకు కృషి చేయగలిగితే వచ్చే సాహితీ ప్రియులకు కొదవలేదు. అయితే వారిని గుర్తించి పరిచయాల్ని కొనసాగించే ప్రయత్నం చేయాలి. ఇక కార్యక్రమాలు నిర్వహించేటప్పుడు సమయం చాలా ముఖ్యమైనది. కవులు, సాహిత్య సభలంటే విపరీతంగా సాగుతూ విసుగు కలిగిస్తాయనే అభిప్రాయం వుంది. దానికి భిన్నంగా చాలాక్షుప్తంగా ప్రేరణ, ఉత్సాహం ఇచ్చే వక్రల ఎంపికతో సమయపాలన పాటించే విధంగా చూస్తున్నాము.

అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైన విషయం ఆర్థిక వనరు సమకూర్చుకోవడం.

సాహితీకారులు కాకపోయినా అభిరుచి, అధ్యయనం చేసే కొంత మంది ప్రోత్సహించే వారుంటారు. వారిని గుర్తించాలి. కార్యక్రమాల సందర్భంగానే వనరులను సమీకరించు కోవడం కొంత ఇబ్బందిగా వున్నా తప్పడం లేదు. ఒక సంవత్సర కాలానికి చేసే కార్యక్రమాలను, సమన్వయానికి సరిపడే నిధిని వసూలు చేసుకొని ఒక నిధిని ఏర్పాటు చేసుకోవడం అవసరం.

ఏ కార్యక్రమమైనా అందుబాటు లోని నలుగురు కార్యకర్తలం చర్చించి, ఎలా నిర్వహించాలో పని విభజన చేసుకుని అవసరమైన సందర్భాలలో రాష్ట్ర కేంద్రం న హాకారం తీసుకుని ముందుకు పోసున్నాము. జిల్లాలోని కవులు, రచయితలు కూడా మా కృషికి మంచి సహకారం అందిస్తున్నారు. కొన్ని ఇబ్బందులు చిన్న చిన్న ఆటంకాలు ఎదురౌతున్నా ఒక నిబద్ధ ఆలోచన మమ్మల్ని ముందుకు తీసుకుపోతోంది.

యుద్ధం నిత్యం అనివార్యం
సర్వకాలాలందు
సకల దేశాలందు
దేహాలయందు
సృష్టి యావత్తులో
ఈ యుద్ధంలో
ఈటెలు కత్తులు
బాణాలు, బల్లెలు
స్కాడ్, మిసైల్స్, రాకెట్ లాంచర్స్
మారణాయుధాలేవీ వుండవు
నిరాయుధుడిగానే
నిర్బంధంగానే
మన ప్రమేయమేమీ లేకుండానే
బ్రతుకు యుద్ధంలో
ప్రత్యక్ష భాగస్వాములం
విశ్వవిజేతగా కలలుగన్న
అలెగ్జాండరైనా

“నిరాయుధ పోరు”

- గలకపాటి మణిందర్

విశ్వ విఖ్యాత రాజు అశోకుడైనా
ఇందుకు మినహాయింపు కాదు
దేని మీద యుద్ధం చేస్తున్నామో
దేని కొరకు చేస్తున్నామో లక్ష్యం
అస్పష్టం అగమ్యం
జాతి, కుల, వర్ణ లింగభేదం లేదు
పశువు పక్షి
పిపిలికం శలభం
ప్రతిదీ దీని ప్రభావంతో బ్రతకాల్సిందే
ఇది చూపే ప్రలోభాలకు లొంగాల్సిందే
ఫలితం ప్రతికూలము కాదు
అలాగని అనుకూలము కాదు

ఒక్కొక్కసారి
కొన్నివేల సార్లు గాయపడతాం
నిరుత్తరుడిలా ఏమీ చేయలేని
మానసిక వికలాంగులమవుతాం
మరోమారు జవసత్వాలు కూడగట్టుకొని
పంటి బిగువున చిరుతలమై చెలరేగిపోతాం
ఒక్కో క్షణం
కొన్ని కోట్ల సార్లు మరణిస్తాం
ఓదార్పు మాటల మృత సంజీవనితో
శతకోటి పునరుత్థానాలు పొందుతాం
కాలం బ్రతుకు నాటకానికి
భరతవాక్యం పలుకుతుంది
మనిషి మానవత్వపు పరిమళంతో
దిగంతాల వరకు పరీవ్యాప్తమవుతు
కాలం కొనసలపై నిలబడి
యశశకాయంతో
జిలుగుతారలా వెలుగుతాడు

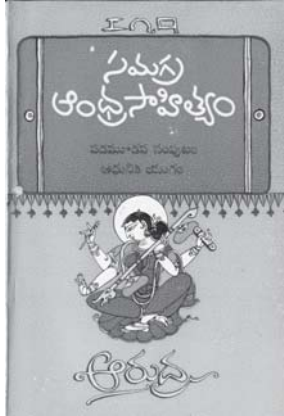
స్వీకారం

<p>కర్నూలు కథ డా॥ ఎం. హరికిషన్ వెల : రు.200</p>	<p>కొమ్మలు రెమ్మలు కూర్పు : మో & స్టైల్ వెల : రు.50</p>	<p>నల్లగేటు నందివర్ధనం చెట్టు శిఖామణి వెల : రు.60</p>	<p>అనగనగా ఒక రాజద్రోహం అట్టాడ అప్పలాయుడు వెల : రు.50</p>
<p>పాటల చెట్టు ఎన్. అరుణ వెల : రు.50</p>	<p>గరుడస్తంభం జి. వెంకటకృష్ణ వెల : రు.50</p>	<p>జలగీతం వైజ్ఞానిక, మానవీయ, తాత్విక దర్శనం ఎం. ధనంజయ్ నాయక్ వెల : రు.75</p>	<p>అతను చరిత్ర కె. శివారెడ్డి వెల : రు.40</p>
<p>ఎరుపెక్కిన పత్తిపూలు పత్తి శివప్రసాద్ వెల : రు.50</p>	<p>ఎరుక పెన్నా శివరామకృష్ణ వెల : రు.50</p>	<p>మంకమ్మ తోట లేబర్ అడ్డా అన్నవరం దేవేందర్ వెల : రు.75</p>	<p>రేపటి లోకి పెనుగొండ లక్ష్మీ నారాయణ వెల : రు.15</p>

Printed, Published and owned by **V. Krishnaiah** 1-1-298/4, Street No-1, Ashoknagar, Hyderabad-20,
 Printed at Prajashakti Daily Printing Press, 1-1-60/2, M.B. Bhavan, Musheerabad, Hyderabad,
 Published at **Shaitya Prasthanam** 1-1-60/2, M.B. Bhavan, Musheerabad, Hyderabad-20. **Editor: T. Ravi**

????

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర ఆరుద్ర విలక్షణ దృక్పథం

డా॥ దార్ల వెంకటేశ్వరరావు

సాహిత్య చరిత్ర రచనకు శాస్త్రీయమైన ఒక పద్ధతి అంటూ నిర్దేశించటం సాధ్యం కాదని యుగవిభజన సమస్యలు, ప్రమాణాల్ని బట్టి తెలుస్తుంది. ఈ సమస్యల్ని బేరీజు వేసుకున్న ఆరుద్ర, ఆంగ్ల సాహిత్య చరిత్రలో పోషకులను ఆధారంగా చేసుకొని యుగవిభజన ఉన్నట్లే, తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో యుగవిభజన కాలాన్ని అనుసరించి, చారిత్రక పరిస్థితుల్ని క్రమంగా అధ్యయనం చేయడానికి వీలుగా రాజుల, పోషకుల్ని అనుసరించి చేశారు.⁷⁷ అయితే, మొదటి సంపుటి నుండి చివరి (పదమూడవ) సంపుటి వరకూ ఈ పద్ధతిని కొనసాగించగలిగారా? అనేది యుగవిభజనలో ఏకసూత్రతను తెలియజేస్తుంది. సూత్రం అంటే ఒక నియమం (ప్రిన్సిపల్) మొదటి నుండి చివరి వరకూ ఒకే నియమాన్ని పాటించడం 'ఏకసూత్రత' క్రమబద్ధమైన నిర్మాణ పద్ధతి ఉంటేనే ఏకసూత్రత ఉన్నట్లవుతుంది. ఆదిలో వేసుకొన్న ప్రణాళిక ప్రకారమే నిర్మాణం సాగడం దీనిలో జరగవలసి ఉంటుంది.

యుగవిభజనను ఆరుద్ర తొలి ముద్రణలో ఉజ్జాయింపు ప్రణాళిక అనీ, మరికొన్ని మార్పులు చేసిన యుగవిభజన అనీ, మొదట్లో వేసుకున్న ప్రణాళిక అనీ చాలాసార్లు యుగవిభజనను మార్పు చేశారు. వీటన్నింటినీ సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య తొలి ముద్రణ - పునర్ముద్రణల మార్పులు - చేర్పులలో

వివరించడం జరిగింది. ప్రస్తుతం, యుగవిభజనను ఆరుద్ర సమర్థించుకున్న పద్ధతినీ, దానికెంతవరకూ సమన్వయం కుదురుతుందో లేదో పరిశీలించడం వల్ల ఏకసూత్రత అవగాహనకొస్తూనే, సాహిత్య చరిత్రకారుడుగా, పరిశోధకుడుగా ఆరుద్ర చేసిన ప్రయత్నం తెలుస్తుంది.

5.8.3.1. యుగవిభజన ఆరుద్ర భావపరిణామం :

సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం, మొదటి సంపుటి నుండి యుగవిభజనను సమర్థించుకుంటూ రచన కొనసాగించినా, ఆరవ సంపుటి నవాబుల - అరవీటి రాజుల యుగాల నుండి 'సమర్థింపు'లో కొంత మార్పు కనిపిస్తుంది. కవుల స్వభావాన్ని రాజుల్ని అతిగా కీర్తించడంలో గల అంతర్యాన్ని విశదీకరించే దిశగా సాగింది. (పునర్ముద్రణ VI- పు.4) ఇబ్రహీం కుతుబ్షాహీని హరిశ్చంద్రుడు, నలుడు... వీళ్ళ వరసలో "మల్లిభ రామచంద్రుడే యేడవ చక్రవర్తి పదునేడవరాజు ధ రాతలమ్మనన్" అనే వద్యాన్ని 'చాటుపద్యమణి మంజరి' నుండి స్వీకరించి ఈ యుగకవుల రచనా స్వభావాల్ని వివరించారు. అయినా జమిందారీ నవ్యసాహిత్యయుగాల్ని వివరించేటప్పటికీ ఆరుద్ర భావజాల వివరణలో పరిణామం కనిపిస్తుంది. పదకొండవ సంపుటిలో రాజ్యాలు,

రాజలాంఛనాలు, బిరుదులు పోయిన పాలకులు, తమ అశ్రితులను పోషించలేకపోయారు. ఎందరికో జీవనోపాధులు పోయాయి. (పు : 7) బ్రిటిష్ వాళ్ళు ఆర్థికంగా తెచ్చిన మార్పుల వల్ల సంస్థానాధీశ్వరులు తమని తాము కాపాడుకోవడానికి ప్రయత్నాలు చేసుకోవడానికే సరిపోయేది. విక్టోరియా మహారాణికి 'బ్రిటిష్ దేశపు మహారాణి' బిరుదుతో పాటు ఎంప్రెస్ ఆఫ్ ఇండియా (భారతదేశపు చక్రవర్తిని) అనే బిరుదు అవసరమని భావించి, బ్రిటిష్ పార్లమెంట్ 'రాయల్ టైటిల్' చట్టాన్ని ఆమోదించింది. ఇండియాలోని సమస్త జనులూ సంస్థానాధీశ్వరుల సమక్షంలో ప్రకటించాలని నిర్ణయించడం, ఢిల్లీలో (1877 జనవరి ఒకటవ తేదీన) నిర్వహించతలపెట్టిన 'ఇంపీరియల్ దర్బారు' హడావిడిలోనే సంస్థానాధీశ్వరులు మునిగిపోయారు. ఈ పరిస్థితుల్లో కొక్కొండ వేంకట రత్నంతో పాటు వీరేశలింగం కూడా మహారాణిని కీర్తిస్తూ పద్యాల్ని వర్ణించారనడంలో మొదటి సంపుటి నుండి పదకొండవ సంపుటి కొచ్చేసరికి రాజుల, పోషకుల యుగ విభజనలో గల పరిణామం బాగా స్పష్టమవుతుంది. ఆర్థిక అంశాలు సాహిత్య సృష్టిని లేదా ఉత్పాదన చేయడంలో దిశా నిర్దేశం చేస్తుంటాయనే మార్పు సిద్ధాంతంతో సమన్వయించడానికి ఆరుద్ర ప్రయత్నించారు.

మార్పుజానికి ఆర్థిక అంశాలు వునాది. ఈ వునాది మీద ఆధారపడిన అనేక ఉపరితల అంశాల్లో సాహిత్యం ఒకటని సైద్ధాంతిక చర్చలో తేలింది. రచనను చారిత్రక సందర్భంలో పరిశీలించడం, సామాజిక వాస్తవాల్ని భౌతిక దృక్పథంతో పరిశీలించడం, జీవితాన్ని నడిపించే శక్తులేవో, అడ్డుపడేవేవో, వాటిని సమర్థించేవారిని, వ్యతిరేకించే వారిని పరిశీలించాలనేది మార్పు దృక్పథంతో చేసే వివేచన ఒకప ద్ధతి. ఈ అంశాల్ని ఆరుద్ర యుగ విభజన చేయడంలో వచ్చిన పరిణామంతో సమన్వయించి చూసినట్లయితే, అస్తిత్వం నుండి చైతన్యం వుడుతుందనే భౌతికవాద అవగాహన కనిపిస్తుంది. పదార్థ భౌతిక మూలం కనుక, సామాజిక భౌతిక జీవితం నుండి సామాజిక చైతన్యం వుట్టుకొస్తుందనే దృష్టితోనే 'అధునిక అభ్యుదయ

యుగంగా ఆరుద్ర మార్పిస్తు సిద్ధాంతంతో పరిశీలించే అవకాశం ఉన్నట్లే యుగ విభజన కాలానుసరణ, చారిత్రక పద్ధతిలో రాజుల్ని, పోషకుల్ని ఆధారం చేసుకున్నా, వివేచన మాత్రం వాస్తవాల్ని వివరించే పద్ధతిలో కొనసాగింది. కానీ, కేవలం తొలిముద్రణనే పరిశీలించేవారికి ఈ పద్ధతి అవగతం కాదు. పైగా, ఒక యుగంలో ఉండవలసిన కవుల్ని మరొక యుగంలో కూడా చేర్చారు. అందుకనే తొలి ముద్రణ వెలువడుతున్నప్పుడే కొందరు ఈ యుగవిభజనను విమర్శించారు.⁷⁸

5.8.3.2. ఆరుద్ర యుగ విభజనపై విమర్శలు :

తొలి ముద్రణ నెల నెలా పత్రిక వలే వెలువడుతున్నప్పుడే పత్రికల్లోనూ, సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య సంపుటికి రాసిన పీఠికల్లోనూ కొంతమంది ఆరుద్ర చేసిన యుగవిభజన నచ్చలేదనీ, నరైన ప్రణాళిక లేదనీ, అవకతవకలున్నాయనీ, ఒక యుగంలో ఉండవలసిన కవులు, మరొక యుగంలో కన్పిస్తున్నారనీ, గజవతుల పేరుతో ఒక ప్రత్యేకయుగం పెట్టవలసిన పని లేదనీ, కొంతమంది కవుల గురించి విస్తారంగా పేర్కొని ఆ కవి పేరుతో కాకుండా, ఆ కాలనాటి రాజుల పేరుతో యుగ విభజన చేశారనీ, తెనాలి రామకృష్ణుని చిత్రలేఖనం వలే విడ్డూరంగా కనపడుతుందనీ అనేక రకాలుగా యుగవిభజన గురించి విమర్శలు చేశారు.⁷⁹ వీటిని వివరించడంలో ఆరుద్ర ఎంతవరకూ కృతకృత్యుడయ్యారో పు.ము. సమగ్ర ఆంధ్ర సంపుటుల్ని పరిశీలించడం వల్ల అర్థమవుతుంది. వీటిని వివిధ శీర్షికలుగా అధ్యయనం చేయవచ్చు.

5.8.3.2.1. కొంతమంది కవులకు అధిక ప్రాధాన్యం :

తొలి ముద్రణ రెండవ సంపుటిని విమర్శిస్తూ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ “మొత్తం రెండువందల యాభై మూడు పుటల్లో తిక్కనగారి గురించి 85 పుటల్ని తక్కిన 168 పుటల్లో పదహారుగురు గురించి రాశారన్నారు. ఈ లెక్కలో “కాకతీయ యుగం” అనడం కంటే తిక్కన యుగం అంటేనే బాగుందేమో అదే అనగూడదేమో! కాకతీయ యుగమే బాగుంది” అన్నారు.⁸⁰

తొలి ముద్రణ కాకతీయ యుగం (రెండవ సంపుటి) విశ్వనాథ వారన్నట్లు 250 పుటలు మాత్రమే కాదు. ఇన్నర్ టైటిల్, ముందుమాటలు, ఉపయుక్త గ్రంథ సూచికలు కాకుండానే 253 పుటలలో ఉంది. తిక్కన

సోమయాజి గురించి 50 నుండి 134 పుటల వరకూ వివరించారు. అంటే 85 పుటల్లోనే విశ్లేషించారు. పునర్ముద్రణలో 260 పుటల్లో ఉన్న సంపుటిలో తిక్కన గురించి 54 నుండి 118 పుటల వరకూ 84 పుటల్లోనే పేర్కొన్నారు. విశ్వనాథ వారి విమర్శలో కొంత సవిమర్శక దృష్టి గోచరిస్తుంది. “ఒకే కవిని గురించి అన్ని పుటల్ని చెప్పినప్పుడు, ‘తిక్కన యుగం’ అంటే సరిపోతుంది కదా!” అని వెంటనే ‘కాదనీ’ ఆరుద్ర విభజనే సమంజసమన్నారు. కానీ, శివకవుల గురించి వివరిస్తూ “తిక్కనను చూసి శివకవులు రాయలేదు, అనాటి సారస్వతం మీద శివకవుల ముద్రే ఎక్కువగా ఉంది. పాల్కురికి సోమనాథుని గురించి తగినంత రాయలేద”ని విశ్వనాథ అన్నారు.⁸¹

దీన్ని సహృదయ విమర్శగా భావించిన ఆరుద్ర, పునర్ముద్రణలో పాల్కురికి సోమనాథుడి గురించి మరింత సమాచారాన్ని పెంచి రచించడమే కాకుండా తాత్విక చర్చ కూడా చేశారు. అయితే, తిక్కన గురించి ఎక్కువగా రాశారనే దాన్ని ఆలోచిస్తే తెలుగులో వెలువడిన భారతంలో గల 18 పర్వాలలో 15 పర్వాలని చక్కని తెలుగు పలుకుబళ్ళతో అందించడం వల్ల విస్తృతంగా రాసినా, పునర్ముద్రణలో తగ్గించలేదు. భారతమే కాకుండా నిర్వచనోత్తర రామాయణం కూడా తెలుగు సాహిత్యానికి విశిష్టమైన భావాల్ని అందించింది. విశ్వనాథ వారి విమర్శ, తిక్కన గురించి చేసినప్పటికీ, మిగిలిన సంపుటల్లోనూ కొంతమంది పట్ల ప్రత్యేక శ్రద్ధని ఆరుద్ర కలిగి ఉండటం వల్ల పుటల విస్తరణ, సమగ్రతకు కొంత భంగం వాటిల్లేటట్లు ‘యుగ విభజన’ తయారైంది. తిక్కన గురించే అధికంగా విశ్లేషణ చేసి కూడా “తిక్కన యుగం” అని పేరు పెట్టకుండా, ‘కాకతీయయుగం’ అని పేరు పెట్టడాన్ని పరిశీలించడం అవసరం. ఈ యుగంలో జైనులు, శైవుల శృంగార లీలల్ని ‘బసవ పురాణం’ పండితారాధ్య చరిత్రలను బట్టి వివరించారు. ముగ్ధ సంగయ్య కథ, అమాయకుడైన భక్తుడు వేశ్యల ఇంటికెళ్ళిన పరిస్థితిని బట్టి, అనాటి భక్తుల్లో ఉండే రసకతను వివరించారు (పు.ము II - పు.8). రాజసేవలో వారకాంతలు “లలిత మంజుల విమలాంగలతలు వెలుగ నూక్ష్మ వస్త్రాభరణం”లో సంచరించేవారని కామందక నీతి శాస్త్ర గ్రంథాన్ని బట్టి నాటి సామాజిక

జీవనాన్ని విశ్లేషించారు. సామాజిక వాస్తవాన్ని వర్ణిస్తూనే, గణపతిదేవ చక్రవర్తి మరిది జాయప సేనాని ‘సృత రత్నావళి’, విద్యానాథుని ‘ప్రతాపరుద్రయశోభాషణం’ వెలువడినవి. ఈ కాకతీయ యుగంలోనే! ప్రతాపరుద్రుని ఆస్థానంలో సుమారు 200 మంది తెలుగు కవులు ఉండేవారనీ (పు. 19), అందరి గురించి తెలుసుకొనే అవకాశం లేకపోయినా, తెలియవచ్చినంతమందిని వివరిస్తానన్నారు. తిక్కన, వారి కుటుంబం మంత్రుల పోషణలో ఉండగానే అనేక రచనలు వెలువరించారు. మనుమనీర్దికి రాయబారం వహించిన అనుభవంతో భారతంలోని ‘ఉద్యోగ పర్వం’, ‘యుద్ధ వంచకం’ కళ్ళకు కట్టినట్లు వర్ణించగలిగారన్నారు. (పు.ము. II - 106) రాజుల పోషణలో తిక్కన ఉన్నట్లు, ఆ అనుభవం రచనకి ఉపయోగపడినట్లు చెప్పడం కూడా ఆరుద్ర తాను చేసుకొన్న ‘యుగ విభజన’ను సమర్థించకోవడమే అవుతుంది.

ఈ యుగంలో శివదేవయ్య అనే కవి గణపతిదేవ చక్రవర్తి, రుద్రమదేవి, ప్రతాపరుద్రుడు దగ్గర మంత్రిగా ఉంటూనే, (పు.ము. II పు. 131) శివదేవధీమణి శతకం రచించినట్లు తెలుస్తుందని (పు. 133) అన్నారు. కేతన ‘దశకుమార చరిత్ర’ను తిక్కనకు అంకితమివ్వడంలో కూడా పరోక్షంగా ఏదొక పోషణకై రిగిన ప్రయత్నం ఉండొచ్చు. వెంజారితీ అభిప్రాయాన్ని రాజు గౌరవించవలసి వచ్చేదంటూ, కేతన అనువదించిన ‘విజ్ఞానేశ్వరీయం’లో “పెక్కుండ్రు గుడి సమయం / బొక్కలి గల్పించి నడుపుచుండు మరేనిన్ / నిక్కముగా నా సమయము / దక్కొని చెల్లించుటయును ధర్మము పతికిన్” అనే పద్యాన్ని వివరించారు (పు.ము 2-165) ‘కేయూర బాహు చరిత్ర’ రచించిన మంచెన, 1182 - 1206 ప్రాంతాల్లో వెలనాటి చోడులలో ఆఖరివాడైన పృథ్వీశ్వరుని దగ్గర మంత్రిగా పనిచేసే నండూరి గుండయ మంత్రికి అంకితమిచ్చాడు (పు.ము II - 172) మనుమనీర్ది చనిపోయాక 1285 నుంచీ నెల్లూరుకు రెండవ తిక్కరాజు వరిపాలించాడు. ఈతని ఆస్థానంలో పెద్దయామాత్యుడు అనే కవి ఉన్నట్లు జక్కన విక్రమార్క చరిత్రను బట్టి తెలుస్తుంది (పు.ము. II - 184) ఇలా కొంతమందిని రాజులు, మంత్రులు, మంత్రుల దగ్గర పనిచేసే కవిమంత్రులూ ‘కవుల్ని’ పోషించినా, మరికొంతమందిని పోషించకపోయినా,

కాలానుక్రమణలో చారిత్రక వాస్తవాల్ని వివరించడానికి రాజులు, పోషకుల యుగవిభజనను ఆరుద్ర చేశారనీ, అలా చేయడంలోనూ, ఆ కాలంలో ప్రసిద్ధిమైన తెలుగు పాలకుల పేరుని పెట్టారని అర్థమవుతుంది. అందుకనే, మొదట్లో 'తిక్కన యుగం' అంటే బాగుంటుందని కూడా కాకతీయ యుగమని పేరు పెట్టడమే సమంజసమని, విశ్వనాథవారు మళ్ళీ ఆరుద్ర యుగవిభజనను సమర్థించారనకోవచ్చు. ఈ రెండవ సంపుటి (కాకతీయ యుగం)ని తొ.ము.లో "రాజ్యస్థాపన క్రీ.శ. 1000లో జరిగినా, గణపతిదేవ చక్రవర్తితో కాకతీయ ప్రాభవం ప్రస్తుతంగా కనబడుతుంది. అందుకే యుగం 1199 నుండి ప్రారంభం అది రుద్రమదేవితోనే తగ్గిందని చెప్పవచ్చు. రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలంలో కొత్త గాలులు వీచాయి. కనుక యుగం 1290తో అంతం కావచ్చు" అని చెప్పగా, పు.ము. II లో "ఇది మహాసామ్రాజ్యమైంది క్రీ.శ. 1200 తర్వాతనే. క్రీ.శ. 1323లో ఈ వంశంలోని ఆఖరు రాజు ప్రతాపరుద్రుడు ఢిల్లీ సైన్యాలకు పట్టుబడి ఈ మహాసామ్రాజ్యం అంతరించింది. కాబట్టి కాకతీయ యుగం క్రీ.శ. 1200 నుండి 1325 దాకా అని ఉజ్జాయింపుగా పరిగణిద్దాం" అన్నారు. 'లక్షణ దీపిక' రచించిన గౌరవ క్రీ.శ. 1445 ప్రాంతాల్లో జీవించాడనీ, అధర్వణాచార్యుడితో తన గ్రంథంలో పేర్కొనడం వల్ల కనీసం అధర్వణాచార్యుడు, గౌరవకంటే ఒక శతాబ్దం ముందు వాడై ఉంటాడని, (పు : 252) అధర్వణాచార్యుడితో రెండవ సంపుటిని ముగించారు. దీన్ని బట్టి కూడా కాలానుక్రమంగా, చారిత్రక దృష్టితో యుగవిభజన చేశారని తెలుస్తుంది.

యుగవిభజన గురించి మరికొంతమంది చేసిన విమర్శల్ని పరిశీలించి, సాహిత్య చరిత్ర, పరిశోధకుడిగా ఆరుద్ర కృషిని బేరీజు వేసే ప్రయత్నం చేయవచ్చు.

'గిడుగు సీతావతి ఆరుద్ర యుగవిభజనను విమర్శిస్తూ "సాహిత్య పోషకులైన ప్రభు వంశముల పేళ్లు పెట్టి యుగ విభజన చేయడం మంచిదే కాని, ఈ అయిదవ సంపుటికి పెట్టిన పేరు తిక్కన సంపుటాలకు పెట్టిన పేళ్ళ వలే అంతగా సార్థకం కాదని నా అభిప్రాయం. గజపతులు సంస్కృత సాహిత్యమును పోషించలేదు. అంతేకాదు, శ్రీనాథుని విషాద విషయం తలచుకొంటే

దుర్భరము కాక తప్పదు. ఈ విషయం ఆరుద్రగారు గుర్తించకపోలేదు. ఏదో ఒక సాకు చూపి గజపతుల పేర ఒక యుగాన్ని పేర్కొని దానిని రెడ్డి రాజుల, తొలి రాయల యుగాలకు అనుబంధంగా జమకట్టుకుందాం అన్నారు." అని యుగవిభజనలో గల కొన్ని లోపాల్ని ఎత్తిచూపారు.⁸²

"తొలి రాయలయుగం అనే పేరు బాగానే ఉన్నది. అయినా గజపతుల పేర ఒక సంపుటం వెలయగా నరపతుల పేర ఎందుకుండరాదు అందుగల వెంకయ్య అనే కవి 'నరపతి విజయం' వ్రాశాడు. ఆర్యీటి వంశ చరిత్ర వరకే దానినతడు పరిమితం చేశాడు" అని ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం విమర్శించారు.⁸³

నేలటూరు వెంకట రమణయ్య దీనిపై తన అభిప్రాయాన్ని తెలుపుతూ "యుగ విభజన బహు విదూరంగా ఉంది... తెనాలి రామకృష్ణుని చిత్రలేఖనం వలే వికటంగా కనపడుతుంది. రెడ్లతో సంబంధంలేని కవులు రెడ్లయుగంలోను, పద్మనాయకుల పోలు పొందెరుగని కవులు పద్మనాయక యుగంలోను వస్తారు. నవాబుల యుగం అని పేరు పెట్టినవారు ఒక యుగానికి సుల్తానుల యుగం అంటే యుక్తంగా ఉండేది. వచ్చిపోయే ఆంధ్ర వాఙ్మయాన్ని ఆదరించి పోషించిన వాండ్లు కుతుబుశాహీ సుల్తానులు ఇద్దరు - మల్లిఖరామున్ను, ఆయన కొడుకున్ను 'ఎసింగిల్స్పారో డజ్ నాట్ మేక్ సమ్మర్' అన్నట్లు వీరిద్దరి మూలాన అది నవాబుల యుగం అవుతుందా?" అని ప్రశ్నించారు.⁸⁴

తొలి ముద్రణ వ దకొండవ సంపుటి - నాయక రాజుల యుగానికి కప్పగంతుల లక్షణశాస్త్రి రాసిన 'పీఠిక'లో "సాహిత్య చరిత్రలో పదునేడవ శతాబ్ది కాలమును ఏ యుగముగా పరిగణింపవలయునను విషయము వివాదాన్వదముగా ఉన్నది. ఇది క్షీణయుగమనియు, అనంతర ప్రబంధ యుగమనియు, నాయక రాజుల యుగమనియు సాహిత్య చరిత్రకారులు వివిధముగా పేర్కొనినారు. సాహిత్య ప్రక్రియా వైవిధ్యము గల యీ యుగమును అనంతర ప్రబంధయుగమనుటయే సమంజసముగా నున్నది" అన్నారు.⁸⁵

వీటిని పరిశీలించినప్పుడు కింది విమర్శనా అంశాలు సమీక్షించుకోవలసి వస్తుంది.

1. తన ప్రణాళికలను సమర్థించుకోవడానికి అవసరం లేకపోయినా ఆరుద్ర ఏదొక సాకు చూపి పోషకుల పేరుతోనే యుగవిభజన చేస్తుంటారు.
2. పోషకుల పేరు పెట్టినా, ఆనాటి ప్రసిద్ధులైన, ఆ సంపుటిలో విస్తృతంగా చర్చించిన కవి పేరుతోనే ఆ యుగాన్ని పిలవడం జరుగుతుందనేది గిడుగు సీతావతి విమర్శ.
3. యుగ విభజన సమంజసంగా, సమర్థనీయంగా లేదు. విచిత్రంగా ఉంది.
4. ఏదో ఒకరిద్దరు పోషకుల వల్ల ప్రత్యేకంగా ఒక యుగానికి ఆ వంశం పేరు పెట్టవలసిన అవసరం లేదు.
5. కేవలం పోషకుల్ని అనుసరించి మాత్రమే యుగ విభజన చేయడం వల్ల ప్రక్రియా ప్రత్యేకతను విస్మరించినట్లవుతుంది.
6. ఒక యుగంలో ఉండవలసిన కవులు మరొక యుగంలోకి వెళ్ళిపోయారు. కాలానుసరణను తప్పినట్లయింది.
7. తెలుగు సాహిత్యాన్ని పోషించిన పాలకుల పేరుతో యుగవిభజన చేయడం లోపభూయిష్టమైన పద్ధతి.
8. పోషించిన వారి పేరు పెట్టడానికి ఒక కావ్యం, కవి ఆధారం దొరికినా ఒక యుగాన్ని పెట్టవచ్చు. కానీ కొన్నింటిని వదిలేశారు.
9. రాజులు పోయారు, రాజ్యాలు పోయాయి, ప్రజా పాలన వచ్చింది, కవులు మిగిలారు, కవులు సృష్టించిన కవితా సామ్రాజ్యం మిగిలింది. సాహిత్యంలో కవులకి, కావ్యాలకి స్థానమివ్వవలసింది పోయి, రాజులు, పోషకులకి సాహిత్యంలో స్థానమిచ్చి, వారి పేరుతో సాహిత్య యుగ విభజన చేయడం సరైంది కాదు.

ఇలా విశ్లేషణకు అవసరమైన అనేకాంశాలుగా విమర్శకుల అభిప్రాయాల్ని తీసుకొనే అవకాశం ఉంది. వీటిని సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం తొలిముద్రణ, పునర్ముద్రణలను అధ్యయనం చేస్తూ సమీక్షించడం వల్ల 'యుగ విభజన' ఏకనూత్రత స్పష్టమవుతునే, సాహిత్య చరిత్రకారుడుగా, పరిశోధకుడుగా ఆరుద్ర కృషిని తెలుసుకోవచ్చు.

5.8.3.2.2. యుగ విభజనకు ఏదొక సాకు చూపడం :

యుగ విభజనను ముందుగానే పరిశీలించినట్లు ఆరుద్రలో కొంత పరిణామం కన్పిస్తుంది. అయినా ఇంచుమించు తన యుగవిభజనను ప్రతి సంపుటిలోనూ, సమర్థించుకొనే ప్రయత్నం కన్పిస్తుంది.

శ్రీనాథుని వంటి కవిని బాధించారన్న కోపంతో గజపతుల చరిత్రను అపార్థం చేసుకొనక దాన్ని సానుభూతితో పరిశీలించడం మంచిదనీ, ఈ కవి కష్టాలకు లోనయ్యాడని, ఈ రాజ్యాన్ని కర్కోటక రాజ్యంగా భావించడంలో తప్పులేదనీ, కానీ, గజపతుల వల్ల మొత్తం మీద భారతదేశానికి ఉపకారమే జరిగిందన్నారు. (తొ.ము. V పు. 2) తురుష్కుల్ని ఎదుర్కొని, హిందూ ధర్మాన్ని కాపాడారన్నారు. ఈ అభిప్రాయాలకు తోడు తెలుగు పండితుల్ని పోషించకపోలేదనీ, 16వ శతాబ్ది ప్రథమభాగంలో జీవించిన ఆజ్ఞరపు పేరయలింగం అనే కవి “ఒడయనంబి విలాసం”లో తన పూర్వులకు గజపతులు అగ్రహారాల్ని దానం చేసినట్లు చెప్పుకున్నారన్నారు. పునర్ముద్రణలో ఈ యుగ విభజనను మరింతగా సమర్థించుకోవడానికి ఏనుగు లక్ష్మణుడి ఇంటి పేరు “ఏనుగు”గా స్థిరపడటానికి వారి వంశంలోని వారికి గజపతుల ఆదరణే ప్రబల సాక్ష్యంగా చెప్పారు. (పు.ము. VI పు. 4-5) జయదేవుని గీతగోవిందంలోని అష్టపదుల్ని అభినయంతో, గానం చేయడానికి తెలంగాణా నుంచి వెళ్ళి పూరిలో స్థిరపడ్డ “నట్టువమేశం” అటకత్తెలకె చెండేటట్లు ప్రతాపరుద్ర గజపతి ఒరియాలో వేయించిన శాసనాన్ని వివరించారు (పు.ము. IV పు.15) శ్రీనాథుణ్ణి శిక్షించిన వాళ్ళ పేరుతో యుగవిభజన సమంజసం కాదనే విమర్శకు సమాధానంగా ‘ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర’లో సురవరం ప్రతాపరెడ్డి “ఒడ్డె రాజులే యీ శిక్షలన్నింటినీ ప్రవేశపెట్టి నారసుట కాదు. అంతకుముందును ఇట్టి వి యాచారములందండనేవో” అనే అభిప్రాయాల్ని చూపారు.⁸⁶ ఇంకా గజపతుల యుగంలోనే ఉన్న అనంతామాత్యుడు ‘భోజరాజీయం’లో కొన్ని శిక్షల్ని పర్ణించాడు. తురుష్కుల సంపర్కం వల్ల కాకతీయ యుగంలో గల కేతన విజ్ఞానేశ్వరీయంలోనూ కన్పిస్తున్నాయి. శ్రీనాథుని సమకాలికుడైన కపిలేశ్వర గజపతి ప్రజారంజక పాలకుడే నన్నారు. (పు.ము. IV పు. 19) కపిలేశ్వర

గజపతి పేరుతో అనేక అగ్రహారాలు తెలుగు జిల్లాలో కన్పిస్తున్నాయి. తెలుగు సాహిత్యాన్ని పోషించారని (పు. 20) గజపతుల పేర చేసిన యుగ విభజనను ఆరుద్ర ఆధారాల్ని చూపిస్తూ సమర్థించుకున్నారు. ఇన్ని ఆకారాల్ని చూపడం సాకు చెప్పడం అవ్వదు.

5.8.3.2.3. పేరు పోషకులదైనా కవి ప్రభావమే అధికం :

పోషకుల పేరు పెట్టినా, ఆ సంపుటిలో ఉన్న ప్రసిద్ధ కవి పేరుతోనే యుగాన్ని పిలవడమనేది, వైయక్తిక దృష్టికోణమే అవుతుంది. కొందరి కవుల పట్ల అభిమానం వల్ల కూడా అలా పిలిచే అవకాశం ఉంది. ముదిగంటి సుజాతారెడ్డి ‘తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర’లో కృష్ణశాస్త్రి, శ్రీశ్రీల పేరుతో కూడా యుగ విభజన చేశారు. కానీ, అది అనేక విమర్శలకు కారణమైంది. కనుక ఇటువంటి విమర్శ నిలవదు. కానీ, ఒకో కాలంలో ఒకో కవి ఉదా : నన్నయ, తిక్కన వంటి వారి ప్రభావం అధికంగా కన్పించడం వల్ల కూడా కొంతమంది సాహిత్య చరిత్రకారులు, వారి ప్రణాళికను అనుసరించి పేరు పెట్టారు.

5.8.3.2.4. విడ్డూరమైన యుగ విభజన :

యుగ విభజన సమంజసంగా ఉండటమనేది కూడా, ఒకో చరిత్రకారునికి ఒకో ప్రణాళిక ఆధారంగా ఉంటుంది. దాని ప్రకారం విభజన చేసుకుంటారు. అయినప్పటికీ, కొన్ని ప్రమాణాల్ని పాటించవలసి వుంటుంది కనుక, అందరికీ సచ్చకపోయినా, హేతువుల్ని చూపుతూ సాధ్యమైనంతలో అధికాల ఆదరణకు మాత్రం కావలసి ఉంటుంది. ఈ విమర్శలో కొన్ని ఆలోచించవలసిన అంశాలు కన్పిస్తున్నాయి. వేసుకొన్న ప్రణాళికలో మార్పులూ, చేర్పులూ చేయడం, యుగవిభజన దృక్పథం సరిగ్గా అర్థం చేసుకోగలిగినప్పుడు ఈ యుగ విభజన విడ్డూరంగా కన్పించదు. అదొక ప్రత్యేక పద్ధతిగా భావించగలుగుతారు. కాలాన్ని అనుసరిస్తూనే, చారిత్రక అంశాల్ని వివరిస్తూ, సామాజిక, ఆర్థిక, సాంఘిక కోణాల్ని వివరిస్తూ, మార్క్సిస్టు దృక్పథాన్ని చూసే సాహిత్య చరిత్ర లేకపోవడం వల్ల, అంతకుముందు ఇటువంటి సమీక్షిత రచనా విధానం లేకపోవడమూ విచిత్రమనిపించే అవకాశం ఉంది.

5.8.3.2.5. ఒకరిద్దరి పేరుతో యుగం :

ఒకరిద్దరి గురించి ఒక యుగాన్ని ప్రత్యేకంగా చేయవలసి అవసరం లేదనే విమర్శను దృష్టిలో పెట్టుకొని, పునర్ముద్రణ

ఆరవ సంపుటిని ‘సవాబులు - అరవీటి రాజుల యుగాలు’గా కలిపేసి ప్రచురించారు. “సుల్తానుల” యుగం అని మాత్రం మార్పు చేయలేదు. కవుల్ని పోషించిన వారందరూ సుల్తానులే అనుకోవడానికి వీలులేదు. ఇబ్రహీం కుతుబ్షా ఆస్థానంలోని మీర్ జుమ్లా పదవిలో ఉన్న, అమీర్ ఖాన్ కూడా తెలుగు కవుల్ని పోషించినట్లు తెలుస్తుంది. నేలటూరి వారి విమర్శలో ‘సవాబుల యుగం’ బదులు ‘సుల్తానుల యుగం’ అని మార్పుకుంటే బాగుందనేది, గత ప్రణాళికకు కట్టుబడే ఆరుద్ర మార్పు చేయలేదనిపిస్తుంది. అలాగే ‘సరపతి యుగం’ అని పేరు పెట్టడం కూడా సరైంది కాదనేది ఇద్దరి కృషి వల్ల సాధ్యం కాదనేది గుర్తించారు. కనుకనే పు.ము.లో ‘గజపతి యుగాన్ని’ అలాగే ఉంచేసినా, ‘సరపతి యుగం’ అనేమీ ప్రత్యేకించి పెట్టలేదు. అయినా, ఖండవల్లి వారు ‘సరపతి యుగం ఎందుకుండకూడదనడం’లో వ్యంగ్యమే తప్ప, సీరియస్ విమర్శ కాదని, లోతుగా ఆలోచిస్తే అర్థమవుతుంది.

5.8.3.2.6 విస్మరించిన ప్రక్రియా వైవిధ్యం

సాహిత్య ప్రక్రియా వైవిధ్యం గల 17వ శతాబ్ది సాహిత్య కాలాన్ని ‘నాయకరాజుల యుగం’గా పెట్టడం వల్ల ప్రక్రియా ప్రత్యేకతను విస్మరించినట్లవుతుందనే విమర్శ పరిశీలనాంశమే!

దీన్ని ఒక్కమాటలో చెప్పుకోవాలంటే, కాలానుక్రమణతో చారిత్రకాంశాల్ని మిళితం చేసి సాహిత్య చరిత్రను అవగాహన చేసుకోవడానికే తప్ప “ప్రక్రియ” ప్రత్యేకతను విస్మరించాలని కాదు. క్రీ.శ. 1550లో తంజావూరు నాయక రాజ్యస్థాపన జరిగినా, రఘునాథుడు ప్రాజ్ఞుడయ్యేవరకూ సాహిత్యం మొగ్గ తొడగలేదు. క్రీ.శ. 1600 నుండి 1675 వరకూ గల రాజకీయ చరిత్రను అవగాహన చేసుకోవడం ద్వారా సాహిత్య చరిత్రను స్పష్టంగా అర్థం చేసుకోవచ్చునని ఆరుద్ర భావించారు. (పు.ము. VII 7-1) దీనిలో కాలాన్నే చారిత్రక స్పష్టతకు ఆధారంగా తీసుకున్నారని అర్థమవుతుంది. అయితే, పద్మనాయక, రెడ్డిరాజుల యుగం నుండి ‘భాస్కర రామాయణ కవులు’ (పు. 23) కావ్య వస్తువుని బట్టి పేరు పెట్టినట్లు కన్పించినా, గజపతుల, తొలి రాయల యుగం (నాల్గవ సంపుటి)లో అడిదంకవులు (పు. 226), మలిరాయల యుగం (అయిదవ సంపుటి)లో పిడపర్తి కవులూ, తాళ్ళపాక కవులూ (పు.

205), నవాబుల, ఆరవీటి రాజుల యుగాలు (ఆరవ సంపుటి)లో పెనుమత్సకవులు (పు : 38) తెనాలి కవుల బంధువులు (పు. 61) వంటి కవుల ఇంటి పేర్లు, కవుల బంధుత్వాలుతో పేరు పెట్టి ప్రత్యేక ప్రకరణాలుగా పరిశీలించినా, ప్రక్రియాపరంగా పరిశీలించినట్లు భావించినట్లుకాదు. కానీ, ఆరవ సంపుటి రచన కొనసాగించేసరికి ప్రక్రియాపరంగా 'యుగవిభజన'కి అంతటికీ 'పేరు పెట్టలేకపోయిన వరిస్థితుల్లో' కూరుకుపోయినా, దాన్ని ప్రకరణాలుగా పెట్టి పరిశీలించడం ద్వారా కొంతవరకూ విమర్శల నుండి బయటపడవచ్చునని భావించినట్లు కన్పిస్తుంది.

నాయక రాజుల యుగంలో వచ్చిన వివిధ ప్రక్రియల్ని విస్తరించలేదని చెప్పడానికి వీలుగా పునర్ముద్రణ పదవ సంపుటి (పు. 237)లో కృష్ణ దండకం (టేకుమళ్ళ రంగశాయి) రాజగోపాలదండకం (కావటూరి రాఘవయ్య) విద్యావతీ దండకం (గణపవరపు వెంకట కవి) వంటి వాటిని పేర్కొన్నారు. తన ప్రణాళికలో వేసుకొన్న యుగ విభజనను సమర్థించుకొన్నట్లే రెండు ప్రయోజనాలు నెరవేరతాయని భావించి ఉండవచ్చు. "కుల పురాణాలు, స్థల పురాణాలూ, సిసలు పురాణాలూ" శీర్షికతో (పు.ము. VI- 319) ఒక ప్రకరణాన్ని పెట్టడమే ప్రక్రియాపరమైన విభజన అవశ్యకతకు నాంది పలికినట్లుగా భావించాలి. దక్షిణాన ఉన్న నాయకరాజుల కాలంలో గల సాహిత్యంలో వచ్చిన ప్రక్రియల్ని సమీక్షించడం కూడా యుగవిభజనను సమర్థించుకొంటూనే రచనను కొనసాగించారు. 'ద్విపద భారత కవిత్రయం' వంటి విభాగం చేసి పరిశీలించినందుకు ఈ యుగ సాహిత్య వికాసానికి ఒక పరిపూర్ణత నమకూరిందని తాపీ ధర్మారావు ప్రశంసించారు. 'ఆధునిక అభ్యుదయ యుగం' అనడంలో 'ఆధునికత' అనేది తాత్వికార్థంలో కన్పిస్తుంది. 'ఆధునికత' అనేది కాలవాదిగానూ, తాత్వికార్థంలోనూ ప్రయోగిస్తుంటారు. కాలవాదిగా భావిస్తే 'ఆధునిక' అనేదొక నిత్య ప్రవృత్తి కనుక కుదరదు. 'తాత్విక అంశం'గా భావించడం వల్ల భావజాలాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి బాగా అవకాశం కలుగుతుంది. ప్రాచీనం, అర్వాచీనం, సమకాలీన వంటివి కూడా చర్చనీయాంశాలే. ఒక కవి తరువాత వెంటనే ఉన్న కవిని చెప్పడానికి అర్వాచీన శబ్దం, అంతకుముందున్న కవిని చెప్పడానికి

ప్రాచీనం, ఒకే కాలంలో ఉన్నవారికి చెప్పడానికి 'సమకాలీన' శబ్దాల్ని గ్రహించవలసింది. ఈ దృష్టితో ఆధునిక అనేది కాలవాదిగా తీసుకున్నా, తాత్వికార్థంలోనే ఆరుద్ర ఎక్కువగా ఉపయోగించుకున్నట్లు తెలుస్తుంది. ఆధునిక కాలంలో ఆంగ్ల ప్రభావంలో వచ్చిన కథ, నవల వంటి ప్రక్రియల్ని చెప్పడానికే, భావకవిత్వం అభ్యుదయ కవిత్వాన్ని వివరించడానికి తాత్వికార్థాన్నే తీసుకొని, ప్రక్రియాపరమైన యుగ విభజన ఏక సూత్రతకు కట్టుబడినట్లు తాత్వికార్థంలో విశ్లేషించినప్పుడు యుగ విభజనలో ఏకసూత్రత లోపించినట్లు నిరూపితమవుతుంది.

5.8.3.2.7 కవుల్ని విస్తరించడం - తారుమారు చేయడం :

చాలామంది కవుల్ని ఒకే యుగంలో పేర్కొనకుండా విస్తరించారనీ, ఒక యుగంలో ఉండవలసి కొంతమంది కవుల్ని మరొక యుగంలో వివరించారని నిడదవోలు, దివాకర్ల, నేలటూరి మొదలైన వారు విమర్శించారు. భారతి పత్రికల్లో ఈ విమర్శలు, స.ఆం.సా. వెలువడుతున్నప్పుడే కొన్నింటిని చేశారు.⁸⁷ మరికొన్నింటిని తొ.ము. పీఠికల్లో పేర్కొన్నారు. కనుక, వస్తున్న విమర్శల్ని ఎప్పటికప్పుడు ఆరుద్ర సహృదయంతో స్వీకరించి మార్పుల్ని చేసుకోవడం తొ.ము. సంపుటాల్లోనూ కన్పిస్తుంది. కానీ, పునర్ముద్రణ నాటికి వీటిని సరిచేయడానికి ప్రయత్నించారు. ఈ వివరాలన్నీ 'మార్పులు - చేర్పులు' వివరించిన అధ్యాయంలోనూ, కవుల్ని వరుసగా పేర్కొన్న అనుబంధంలోనూ గమనించవచ్చు. ఎప్పటికప్పుడు సరిచేసుకొంటూ సంపుటాల్ని విడుదల చేయడం వల్ల కొంతమంది కవులు పునరావృతమైన పరిస్థితి ఏర్పడింది. దీనిని 'అనుబంధం'లో గమనించవచ్చు. రచనా పద్ధతి కొంత గందరగోళంగా ఉండి, చర్చించవలసిన విషయాన్ని వక్కదోవ వట్టిన్నట్లు అన్వించడానికి ఈ పరిస్థితి కూడా కొంతవరకూ దోహదం చేసిందనుకోవచ్చు. పునర్ముద్రణలోనూ ఈ గందరగోళ పరిస్థితి నుండి తప్పించుకోలేక, పాదసూచికల్నిచ్చి, కొంత కొత్త సమాచారాన్ని చేర్చడానికి ప్రయత్నించారు. దీనికి మరొక కారణాన్ని కూడా ఊహించే అవకాశం ఉంది. రచన కొనసాగుతున్నప్పుడో, కొనసాగించేసి, ముద్రణకెళ్ళిపోయిన తర్వాతనో మరికొన్ని

ఆకరాలు లభ్యం కావడం, వాటిని "పరిశోధకుడి"గా వదిలేయలేక మరిన్ని విషయాల్ని అందించాలనే జిజ్ఞాస వల్ల కూడా పాద సూచికల వంటి వాటిలో వివరించారు. పునర్ముద్రణలో మార్పులూ - చేర్పులూ కొన్ని చేయవచ్చు గానీ, రచనను అంతటినీ మళ్ళీ రాయడమంటే, కొత్తగా 'సాహిత్య చరిత్ర'ను రాయడమే అయి ఉండేది. ఒక పరిశోధకుడిగా తాను సేకరించిన ఆకరాలతో నిర్మితమైన విషయాన్ని మార్చిగా తొలగించడాని కిష్టపడకుండా, వాటినే మార్పులు చేసు కోవడానికి ప్రయత్నించడం వల్ల కూడా పాదసూచికలతో కొత్త విషయాల్ని చేర్చినా, 'గందరగోళం' నుండి తప్పించు కోలేకపోయారు.

కవుల తారుమారు గురించి నేలటూరివారు విమర్శిస్తూ ఆరవీటి రాజుల యుగం (తొ.ము)లో పింగళి సూరపరాజు ఉండటం అనమంజనమన్నారు. కానీ, రామరాజు రంగపురాజు, బొడ్డుచెర్ల తిమ్మన ఈ యుగంలోకొస్తారన్నారు. అలాగే పచ్చకప్పురం తిరువేంగళరాజు ఆరవీటి యుగం వాడు కాదు, అమృత దేవరాయల కాలం వాడు. మధురను క్రీ.శ. 1530 ప్రాంతంలో పరిపాలిస్తున్న గోళ్ళ నాయకులకు అశ్రితుడు. ఈ కవిని ఆరవీటి యుగంలో చేర్చడం సబబుకాదన్నారు.

పునర్ముద్రణలో ఆరుద్ర, ఈ కవుల్ని వివిధ యుగాల్లోకి మార్చేశారు. పింగళి సూరసను ఆరవ సంపుటి (పు. 93)లోనూ, తొ.ము. IX (పు.22)లో ఉన్న పచ్చకప్పురపు తిరువేంగళరాజుని ఆరవ సంపుటి (పు.ము.పు. 161)లోకి మార్చేశారు. ఇలాగే మిగిలిన కవుల్ని కూడా మార్పు చేశారు. కానీ, కారణాల్ని చెప్పడానికి ప్రయత్నించలేదు. విమర్శకులు సూచించిన కాలాన్ని బట్టే ఆరుద్ర ఈ మార్పులు చేసినట్లు అర్థం చేసుకోవలసి ఉంది.

"కవిత్వపు జిలుగులు నగిషీలు మలచలేకపోయినా మంచి కథలను సూటిగా చెప్పగల దూబగంట నారాయణ కవి ఉపేక్షింపదగినవాడు కాదు. నా మతంలో" అని ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం వ్యక్తం చేసిన అభిప్రాయం, ఈ కవిని ఆరుద్ర విస్తరించారనే భావాన్ని స్ఫురింపజేస్తుంది. తొ.ము. (VI పు. 123 - 140) లోనూ, పు.ము. (IV పు. 232 - 242) లోనూ ఆరుద్ర సుదీర్ఘంగానే వివరించారు. ఖండవల్లి వారి అభిప్రాయం దూబగుంట నారాయణ కవి గొప్పతనాన్ని

చెప్పడమే అయినా, దురవగాహన కల్గించే వాక్య రచనా పద్ధతి కన్పిస్తుంది. దీనివల్ల ఆరుద్ర, దూబగుంట నారాయణ కవిని విస్మరించారనుకొనే విమర్శకు తావిస్తుంది.

నిడదవోలు వారు 'భారతి' పత్రికలో స.ఆం.సా. తొలి ముద్రణ సంపుటిల్ని సమీక్షిస్తూ, విస్మరించిన కవుల్ని కొంతమందిని పేర్కొనగా, తరువాత సంపుటాల్లో ఆరుద్ర సరిచేసుకున్నారు. అంగర నరసింహకవి గురించి నిడదవోలు వారు 1966 ఫిబ్రవరి 'భారతి'లో విమర్శించగా, బహుశా అప్పటికే ముద్రణకు పంపేయడం వల్లనో, మరో కారణం చేతనో తా.ము. 9వ సంపుటిలోనూ, పదవ సంపుటిలో గాని చేర్చకుండా పడకొండవ సంపుటి (తా.ము. XI పు. 267)లో చేర్చారు. ఈ కవి కాలాన్ని క్రీ.శ. 1510 ప్రాంతంగా నిడదవోలు వారు సూచించగా ఆరుద్ర మాత్రం తగిన ఉపపత్తుల్ని చూపిస్తూ 1650 ప్రాంతాల వాడనుకోవచ్చు అన్నారు. సమకాలీన విమర్శకుల, పరిశోధకుల అభిప్రాయాన్ని ఎప్పటికప్పుడు (అప్ టు డేట్) గమనిస్తూనే, పరిశోధనకు ఏ చిన్న ఆకరం లభించినా, దాన్ని గురించి ఆలోచించే పరిశోధన జిజ్ఞాస, ఉత్సాహం, శ్రద్ధ ఆరుద్రలో కన్పిస్తున్నాయని తెలుస్తుంది. సత్యాన్వేషణలో పరిశోధకుడు నిరంతరం జాగృతమై ఉంటూ వర్తమానంతో పయనించగలిగినప్పుడే ఉత్తమ పరిశోధన ఫలితాన్ని సాధించడానికి అవకాశం ఉంటుందని భావించిన వారిలో ఆరుద్ర ఒకరని ఈ నిరూపణలు తెలుపుతున్నాయి. అయితే, స.ఆం.సా.లో యుగవిభజన ప్రణాళికను మార్పు చేసుకొంటూ వస్తున్నట్లు తా.ము.లో వివిధ సంపుటాల్లో కన్పిస్తుంది. పునర్ముద్రణ అన్ని సంపుటాలకూ ఉమ్మడిగా రాసిన 'మనవి మాటలు'లో "అదిలో వేసుకొన్న ప్రణాళికనే తెలపడం, సురవరం ప్రతాపరెడ్డి, ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర"లో పాటించిన యుగ విభాగంలో యుగాల అంకెల్ని, రాజవంశాల ప్రాముఖ్యాల్ని పెంచవలసి వచ్చిందన్నా, పునర్ముద్రణలో చేసిన "కాల విభజన"ను ప్రత్యేకించి స్పష్టం చేయలేదు. కనుక, యుగ విభజనలో కాలాన్ని పరిశీలించవలసి ఉంది.

5.8.3.3. యుగ విభజనలో కాలస్పష్టత :

చరిత్రకైనా, సాహిత్య చరిత్రకైనా కాల స్పష్టత చాలా ముఖ్యమైంది. ఆరుద్ర, సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యంలో కాలానుసరణని, చారిత్రక, సామాజిక అంశాల్ని మిళితం చేసి

సాహిత్య చరిత్రను రచించినా, కాలాన్ని స్పష్టంగా చెప్పకుండా, రాజుల పాలనా కాలాన్ని పేర్కొని, యుగ విభజన చేసి, రచన కొనసాగించారు. కాల నిర్దేశంలో వివిధ రాజుల పాలనా కాలాలు కలిసిపోవడం వల్ల స్పష్టంగా గీతగీసినట్లు చెప్పకుండా తప్పించుకున్నారు. కానీ, సురవరం ప్రతాపరెడ్డి చేసిన యుగ విభజన ప్రభావం ఆరుద్రలో కన్పిస్తుంది.

5.8.3.3.1. యుగ విభజన - ఆరుద్ర అనుసరణ :

సురవరం ప్రతాపరెడ్డి 'ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర', 'విషయ సూచికలో యుగ' విభజనను కింది విధంగా పేర్కొన్నారు.

1. తూర్పు చాళుక్య యుగం
2. కాకతీయుల యుగం
3. రెడ్డిరాజుల యుగం
4. విజయనగర సామ్రాజ్యకాలం (క్రీ.శ. 1339 నుండి 1530 వరకూ)
5. విజయనగర సామ్రాజ్యకాలం (క్రీ.శ. 1530 - 1630 వరకు)
6. క్రీ.శ. 1600 నుండి 1757 వరకూ.
7. క్రీ.శ. 1757 నుండి 1857 వరకు,
8. క్రీ.శ. 1857 నుండి 1907 వరకు.

వీటిలో మొదటి మూడు యుగాలకీ కాలాన్ని చివరి మూడు యుగాలకే పేర్లనీ వీటిలో సురవరం వారు సూచించలేదు. కానీ, విషయ వివరణలో తూర్పు చాళుక్యుల కాల చరిత్ర సరిగ్గా తెలియదని, నన్నయ కాలాన్నుండి కాకతీయ వ్రాబల్యం వరకూ, ఇంచుమించు క్రీ.శ. 1000 - 1200 వరకూ ఈ 'తూర్పు చాళుక్య యుగం'లో చర్చించేది స్పష్టం చేశారు.⁸⁸

ఆదికవి నన్నయ్య క్రీ.శ. 1050 ప్రాంతానికి చెందినవాడనీ, తూర్పు చాళుక్యుల కవి కనుక చాళుక్య, కాకతీయ కాలాలు రెండూ కలవడం వల్ల, 'కాకతీయ యుగం' క్రీ.శ. 1050 నుండి 1323 వరకూ వివరిస్తున్నట్లు సురవరం వారు చెప్పారు.

కాకతీయ సామ్రాజ్యం పడిపోయిన తర్వాత సామంతులు, సేనానులు స్వతంత్ర రాజ్యాన్ని స్థాపించుకొన్నా, అందులో రెడ్డి, వెలమ రాజ్యాలే ముఖ్యమైనవనీ, ఆ సమయంలోనే విజయనగర రాజ్యం కూడా అంకురించినా, మూడింటి కాలంలో రెడ్డి రాజ్యమే, దాని పతన కాలం వరకూ ప్రాధాన్యత వహించిందన్నారు. రెడ్డి రాజులు క్రీ.శ. 1324 నుండి ఇంచుమించు క్రీ.శ. 1434 వరకూ రాజ్యం చేశారని, 'రెడ్డి రాజుల యుగాన్ని' వివరించారు. స్పష్టంగా కాలాన్ని చెప్పలేదు.

విజయనగర సామ్రాజ్య కాలాన్ని విషయ సూచికలో చెప్పినట్లే క్రీ.శ. 1339 - 1530, క్రీ.శ. 1530 - 1630 వరకూ రెండు యుగాలుగా వివరించి, తర్వాత కాలాన్ని గురించి క్రీ.శ. 1565లో జరిగిన తళ్ళికోట (రాక్షసి - తంగడి) యుద్ధం తర్వాత రాజకీయ దౌర్భల్యం ఏర్పడిందన్నారు. "క్రీ.శ. 1600 వరకూ గోలకొండ సుల్తానులు తప్ప తక్కిన తురకలెవ్వరును" రాజ్యం చేయలేదన్నారు. క్రీ.శ. 1600 తర్వాత 150 యేళ్ళ పాటు "తురకల" దాడులెక్కువయ్యాయన్నారు. (పు. 288) క్రీ.శ. 1600 నుండి ఆంధ్రుల రాజకీయం పతనమైనా, దక్షిణంలో రఘునాథ నాయకుని కాలం (క్రీ.శ. 1614 - 1633)లో ఆంధ్రుల గొప్పతనం నిలిచింది (పు. 306) క్రీ.శ. 1757 నుండి 1857 వరకూ మరొక యుగాన్ని పరిశీలిస్తూ, 1857లో సిరాజుద్దౌలా చనిపోవడం, మొగల్ సామ్రాజ్య క్షీణత, మహారాష్ట్రుల ఆధిక్యత కన్పిస్తున్నాయి. (పు. 308) విజయనగర సామ్రాజ్యకాలం తరువాత, విదేశీయులలో పోర్చుగీసు, ఫ్రెంచి, ఆంగ్లేయుల ప్రభావం 1857 వరకూ ప్రముఖంగా కన్పిస్తుంది. భారత చరిత్రలో ముఖ్య ఘట్టం 1857. దీంతో ఆధునిక యుగంలో ప్రవేశించినట్లు (పు. 346) చెప్పి, 1857లో ఆంగ్ల రాజ్యం దేశమంతా స్థిరపడిందన్నారు. (పు. 348) ఇది. "ఆధునిక యంత్ర యుగం" కావడంతో 90 ఏళ్ళ చరిత్ర విద్యాపంతులకందరికీ బాగా పరిచయమైంది. అందుచేత 1857 - 1907 వరకూ ఒక యుగంగా భావించి వివరించారు. దీన్నెంత వరకూ ఆరుద్ర అనుసరించారో, అనుకరించారో పరిశీలిస్తూనే ఆరుద్ర చేసిన యుగ విభజనలో కాల స్పష్టతను అర్థం చేసుకోవచ్చు.

5.8.3.3.2. కాలానుసరణలో ఆరుద్ర నైపుణ్యం :

అనుసరణలో ప్రామాణికంగా స్వీకరించడం జరిగితే, 'అనుకరణ'లో మూలభావాన్ని గ్రహిస్తున్న విషయాన్ని గుప్తంగా దాచేసి, ఆకరాల్ని చూపకుండా తానే ఆద్యుడననే స్ఫురణ కలిగించడం ఉంటుంది. ఆరుద్ర, సురవరం వారిని అనుసరించారు తప్ప అనుకరించలేదు. అయితే, దాన్ని అనుసరించినా, తనదైన నైపుణ్యాన్ని ఆరుద్ర ప్రదర్శించారు. ఆరుద్ర ఆదిలో వేసుకున్న ప్రణాళిక :

1. ఆదిమ, చాళుక్య యుగాలు (క్రీ.శ. 12వ శతాబ్దం చివరి దాకా)

2. కాకతీయ యుగం (క్రీ.శ. 1200 - 1290)
3. పద్మనాయకయుగం (క్రీ.శ. 1337 - 1399)
4. రెడ్డిరాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1400 - 1450)
5. తొలి రాయల యుగం (క్రీ.శ. 1450 - 1500)
6. మలిరాయల యుగం (క్రీ.శ. 1500 - 1550)
7. నవాబుల యుగం (క్రీ.శ. 1500 - 1600)
8. నాయక రాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1600 - 1670)
9. కడపటి రాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1670 - 1750)
10. కుంభిణి యుగం (క్రీ.శ. 1750 - 1850)
11. జమిందారీ యుగం (క్రీ.శ. 1850 - 1900)
12. ఆధునిక యుగం (క్రీ.శ. 1900 నుండి....)

కానీ, ఈ ప్రణాళికలోని కాలాన్ని అనుసరించి సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం తొలి ముద్రణ గానీ, పునర్ముద్రణ గానీ వెలువడలేదు. పునర్ముద్రణలో సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య యుగ విభజన కాలాన్ని కింది విధంగా గుర్తించే అవకాశం కన్పిస్తుంది.

5.8.3.3.2.1. ఆదిమ, చాళుక్య యుగం (12వ శతాబ్ది చివరి వరకూ) :

వెంపటి సంపుటి ని మల్లికార్జునుడు (క్రీ.శ. 1197 మరణించాడని (పు.ము.పు. 283) అనడంలో 12వ శతాబ్ది చివరి వరకూ కొనసాగించారు. ఆంధ్రుల జాతి, భాష, శాసనాలు, సాహిత్య పుట్టుక అభివృద్ధి వివరించి, నన్నయ సాహిత్యాన్ని ప్రధానంగా విశ్లేషించి, చాళుక్యులు కాలాన్ని వివరించారు.

5.8.3.3.2.2. కాకతీయ యుగం (క్రీ.శ. 1200 - 1325) :

రెండవ సంపుటి కాలం : క్రీ.శ. 900 - 912కి మూడు తరాల ముందే కాకతీయుల పరిపాలన ప్రారంభమైనా, క్రీ.శ. 1200 తర్వాతనే మహా సామ్రాజ్యం కావడం, ఆఖరి రాజు ప్రతాప రుద్రుడు ఢిల్లీ సైన్యాలకి వట్టుబడటంతో క్రీ.శ. 1323తో అంతరించింది. కనుక కాకతీయ యుగం క్రీ.శ. 1200 - 1325 వరకూ పరిగణిస్తున్నట్లు వివరించారు. ఆదిలో వేసుకున్న ప్రణాళికలో క్రీ.శ. 1200 - 1290

అని చెప్పుకున్నా, దాన్ని పాటించకుండా మార్పు చేశారు. సురవరం వారు క్రీ.శ. 1323 వరకూ విభజించారు. రెండు సంవత్సరాల తేడాతో సురవరం వారిని అనుసరించారు.

5.8.3.3.2.3. పద్మనాయక, రెడ్డి రాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1325 - 1450) :

మూడవ సంపుటి (పు.ము) పద్మనాయక, రెడ్డి రాజుల యుగం : రేచర్ల వారు వెలమ వీరులు. వీరినే పద్మనాయకులు అంటారు. కాకతీయుల కాలం నుంచీ సేనానులైన వీరు, రుద్రమదేవి గద్దెనెక్కడంలో అండగా నిలవడం వల్ల ప్రతాపరుద్రుని కాలం వరకూ, వీరికి ప్రముఖ పదవులే లభించాయి. వీరిలో రేచర్ల సింగమనాయకుడు బలవంతుడైనా, సోమవంశ క్షత్రియులు క్రీ.శ. 1340 ప్రాంతాల్లో మాయోపాయంతో చంపారు. సింగమనాయకుని కొడుకులు శత్రువుల్ని చంపి, పద్మనాయక రాజ్యాన్ని సుస్థిరం చేశారు. తెలంగాణాలో ఈ రాజ్యవిస్తరణ జరుగుతుంటే, అద్దంకిలో రెడ్డి రాజులు స్వతంత్ర రాజ్యం నిర్మించుకున్నారు. ఒకరకంగా పద్మనాయకులూ, రెడ్డి రాజులూ ఆనాటి తెలుగు రథానికి రెండు చక్రాలు వంటివి కనుక, కాకతీయ సామ్రాజ్యం అస్తమించిన తర్వాత, విజయనగరం విస్తరించి రాయల యుగం ప్రారంభమయ్యే వరకూ వున్న మధ్య కాలం 150 సంవత్సరాలలో, పూర్వార్థాన్ని పద్మనాయక యుగమనీ, ఉత్తరార్థాన్ని రెడ్డి రాజుల యుగమని పేర్కొన్నారు. పద్మనాయకుల యుగంలోని ఇతర రాజుల ప్రాపకంలో ఉన్న కవుల వరకూ క్రీ.శ. 1375 వరకూ పద్మనాయకయుగం అన్నారు. ఆది ప్రణాళికలో అనుకొన్నట్లు నిర్దిష్టంగా కాలాన్ని స్పష్టం చేయలేదు. కానీ, అంతరిక సాక్ష్యాల్ని అనుసరించి క్రీ.శ. 1450 వరకూ ఈ యుగాన్ని నిర్ణయించే వీలుంది.

5.8.3.3.2.4. గజపతుల, తొలిరాయల యుగం (క్రీ.శ. 1450 - 1500) :

నాల్గవ సంపుటి (పు.ము) గజపతుల, తొలి రాయల యుగాలుగా గుర్తిస్తున్నట్లు చెప్పినా, కాలాన్ని స్పష్టం చేయకుండా, రాజుల కాలాన్ని వివరించారు. గజపతుల రాజకీయ చరిత్ర తొలి దశ రెడ్డి రాజుల అవసాన కాలంతోనూ, చివరి దశ మలిరాయల యుగంతోనూ పెనవేసుకొందన్నారు. (పు. 20) మొదటి హరిహర, బుక్కరాయల యుగం, సంగమ

వంశంలో కడపటి రాజులూ, సాళువ వంశపు వారూ పరిపాలించిన (క్రీ.శ. 1450 - 1500) కాలాన్ని తొలి రాయల యుగంగా చర్చిస్తున్నట్లు చెప్పారు (పు. 25).

5.8.3.3.2.5. మలిరాయల యుగం (క్రీ.శ. 1500 - 1543) :

అయిదవ సంపుటి (పు.ము)గా వివరించిన మలిరాయల యుగం ఒక విధంగా 'కృష్ణదేవరాయల యుగం' అనే అవకాశం ఉన్నా, తరువాత ఇంకా మరికొంతమంది పాలనా కాలం వరకూ ఉన్న కవుల్ని వివరించి సదా శివరాయలు క్రీ.శ. 1576 వరకూ పాలించినా, 1543లో రామరాజు అధ్యక్ష్యంలో నదాశివరాయలు విజయనగర సామ్రాజ్యాధిపతి అయినప్పటి నుండే అరవీటి ప్రాభవం ప్రారంభమైంది. అంటే క్రీ.శ. 1500 - 1543 వరకూ మలిరాయల యుగమని తెలుస్తుంది.

5.8.3.3.2.6. నవాబుల - ఆరవీటి రాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1543 - 1572) :

క్రీ.శ. 1518లో బహమనీ ప్రభువు మరణించిన తర్వాత క్రీ.శ. 1543 వరకూ సుల్తాన్ కులీ కుతుబ్షా పరిపాలించాడు. మహ్మద్ కులీ క్రీ.శ. 1580 నుంచి 1612 వరకూ పరిపాలించాడు. విజయనగర వంశంలోని ఆరవీటి రాజుల్లో తిరుమల దేవరాయల పాలనలో, విజయనగర విశాల రాజ్యం ముక్కలై అమర నాయకులు స్వతంత్రులయ్యారు (పు. 14), ముగ్గురు కొడుకులూ పెనుగొండ, శ్రీరంగపట్టణం, చంద్రగిరిలకు పాలకులయ్యారు. తిరుమల దేవరాయలు క్రీ.శ. 1572లో మరణించాడు. దీన్నే వివరణాత్మకంగా చెప్పారు తప్ప నిర్దిష్టమైన కాల నిర్ణయం చేయలేదు. ఆరుద్ర విశ్లేషణను బట్టి క్రీ.శ. 1543 - 1572 వరకూ ఆరవ సంపుటిలో ఈ యుగానికి కాల నిర్ణయాన్ని చేసుకొనే అవకాశం కన్పిస్తుంది.

5.8.3.3.2.7. నాయక రాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1600 - 1674) :

ఇది ఏడవ సంపుటి, ఈ యుగ ప్రారంభాన్ని క్రీ.శ. 1600 నుండి అని చెప్పి, మధుర, తంజావూరు, చెంజి మూడు నాయక రాజ్యాల్లో చెంజి రాజులే సీనియర్లనీ, క్రీ.శ. 1550 - 1650 వరకూ వీరి సేవ కన్పిస్తుందన్నారు. (పు. 4) క్రీ.శ. 1529లోనే మధుర నాయక రాజ్యస్థాపన జరిగినా, క్రీ.శ. 1623 వరకూ ఎందరో కవుల్ని ఆదరించినా

ఆ కవులు పేర్లు తెలియవన్నారు. క్రీ.శ. 1623లో రాజ్యానికి వచ్చిన తిరుమల నాయకుడు మీద క్షేత్రయ్య రెండువేల పదాల వరకూ చెప్పాడు. తిరుమల నాయకుడు క్రీ.శ. 1659లో మరణించాడు. తర్వాత నాయకరాజుల్లో ముద్దు అళగిరి తంజావూరుని క్రీ.శ. 1674 వరకూ పాలించాడని వివిధ సందర్భాల్లో తెలిపారు తప్ప, ఈ యుగానికి కాలాన్ని నిర్దిష్టంగా చెప్పలేదు. ఈ యుగకాలాన్ని ఆరుద్ర విశేషణు బట్టి క్రీ.శ. 1600 - 1674గా (ఏడవ సంపుటి) నాయక రాజుల యుగంగా చెప్పుకోవచ్చు.

5.8.3.3.2.8. కడపటి రాజుల యుగం (క్రీ.శ. 1674 - 1762):

క్రీ.శ. 1674లో ఈ యుగం ప్రారంభమవుతుంది, ఇది శివాజీ పట్టాభిషిక్తుడైన సంవత్సరం, క్రీ.శ. 1680లో శివాజీ మరణంతో ఔరంగజేబు సేవలు దక్షిణాపథాన్ని ముట్టడించి, క్రీ.శ. 1686లో ఔరంగజేబు అక్కన్న, మాదన్నను హత్య చేసి, గోల్కొండను స్వాధీనం చేసుకొని, తంజావూరు, మధుర రాజ్యాల్ని కూడా మొగల్ సామ్రాజ్యంలో కలుపుకున్నాయి. ఈ కాలంలోనే దచ్చి, ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు వాళ్ళు వ్యాపారాన్ని అభివృద్ధి చేసుకొని, రాజకీయాల్లోనూ అడుగు పెట్టారు. క్రమేపీ వ్యాపారాన్ని అభివృద్ధి చేసుకొంటూనే తమ చాతుర్యంతో దేశమంతా వ్యాపించి, తమ ఆధిక్యతను చెలాయించారు. క్రీ.శ. 1762 నాటికి ఇంగ్లీషు వాళ్ళ పరిస్థితిని ఆరుద్ర వివరించారు. ఇంగ్లీషు వాళ్ళ ప్రాబల్యాన్ని చూసి, తనకి సైనిక సహాయం చేయమని నిజాయ్ ఆలీ క్రీ.శ. 1761లో నాలుగు సార్లార్థించాడు. కానీ, ఇంగ్లీషువాళ్ళు అప్పుడు తీసుకోకుండా, నాలుగేళ్ళు ఆగి, నిజాయ్ ఆలీ రాజ్యకాంక్షను గమనించి, క్రీ.శ. 1762లో తీసుకున్నారు. అంతటితో కడపటి రాజుల యుగం అంతమై కుంఫిణి యుగం ప్రారంభమైందన్నారు. అంటే క్రీ.శ. 1674 - 1762 వరకూ కడపటి రాజుల యుగం (ఎనిమిదవ సంపుటి) గాని నిర్ణయించుకొన్నట్లు స్పష్టమవుతుంది.

5.8.3.3.9. కుంఫిణి యుగం-I-II (క్రీ.శ. 1757 - 1857):

దీన్నొక విలక్షణమైన సంధియుగమన్నారు. క్రీ.శ. 1757లో జరిగిన ప్లాసీ యుద్ధం మొదలుకొని క్రీ.శ. 1857లో ప్రారంభమై ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం వరకూ కుంఫిణి వారు మన

దేశాన్ని వరిపాలించారు. అంటే కుంఫిణియుగం రెండు భాగాల్లో రెండు (తొమ్మిది, వది) సంపుటాల్లో కలిపి వివరించారనీ, క్రీ.శ. 1757 - 1857 కాలాన్ని ఈ యుగ కాలంగా నిర్ణయించారని తెలుస్తుంది. కుంఫిణియుగం- II (పదో సంపుటి)లో అందుకనే యుగ కాల విభజనను ప్రత్యేకించి వివరించలేదు.

5.8.3.3.2.10. జమిందారీ నవ్య సాహిత్య యుగాలు-I-II

(క్రీ.శ. 1857 - 1930):

క్రీ.శ. 1757 నుండి 1857 వరకూ కుంఫిణి యుగమని చెప్పుకున్నామని చెప్పి, క్రీ.శ. 1857 నుండి జమిందారీ యుగంగా భావిస్తున్నట్లు స్పష్టంగా చెప్పినా, కుంఫిణి యుగ లక్షణాల ప్రాదుర్భావం లేకపోలేదన్నారు. వీటిని రెండు (పదకొండు, పన్నెండు) సంపుటాలుగా విభజించారు! శతాబ్దాల రాచరిక సేవలకు అలవాటుపడ్డ పాలితులు, అందులోనూ సైనికులు ఒక ప్రభుత్వాన్ని ఎదిరిస్తే, దానికి ప్రత్యామ్నాయంగా మరొక ప్రభుత్వపు కాడికి మెడవంచక తప్పదు. కుంఫిణి వారి దొరతనాన్ని ప్రతిఘటిస్తున్న సైనికులు 1857లో ఢిల్లీ ఎర్రకోటను స్వాధీనం చేసుకొని రెండవ బహదూర్షా (1837 - 1857) అనే పాదుషాను కుంఫిణివారు అధికారం నుండి తొలగించి, పింఛనునిచ్చి ఎక్కడో పడి ఉండమన్నారు. క్రీ.శ. 1757 ప్లాసీ యుద్ధంలో విజయం పొందిన కుంఫిణి వారికి, సరిగ్గా నూరేళ్ళకు 1857లో చుక్కెదురయ్యారన్నారు. అంటే 1857 నుండి జమిందారీ యుగం ప్రారంభం చెప్పినా, ఈ యుగాల ముగింపును మాత్రం ఎక్కడి వరకో స్పష్టం చేయలేదు. కానీ, జమిందారీ నవ్య సాహిత్య యుగం- II (పు : 367)లో “మొదలైనవారు మిగిలిన” వారు ప్రకరణలో గురజాడ అప్పారావుగారు జమిందారీ యుగంలోని పుస్తకాలకు గుర్తింపు ఎలా తెచ్చేవారో స్పష్టం చేశారని, పాదసూచికలో ‘డిసెంట్ పత్రం’ వివరాలిచ్చి కొంత ‘కోట్’ చేశారు. మరోచోట జమిందారుల పోషణలో మొదలు పెట్టిన ఈ నిఘంటు నిర్మాణం (శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు) ఆధునిక యుగంలో పూర్తయిందని, అసంగతులు తర్వాత యుగంలో చెప్పుకుండామన్నారు. (పు : 359) నిఘంటు నిర్మాణం విషయమై జయంతి రామయ్య 1912లో ఒక వ్యాసం రాసి పండితులకి పంపారని మరోచోట (పు :

358) రాశారు. “పదమూడవ సంపుటి (ఆధునిక యుగం)” : అని అట్టపై ఉన్న “ఆధునిక అభ్యుదయ యుగం” అని మొదటి ప్రకరణం 1929 సంవత్సరంతో ప్రారంభమవుతుంది. వెంటనే 1930 నుండి 1940 దాకా జాతీయంగానూ, అంతర్జాతీయంగానూ, అందులోనూ తెలుగు సాహిత్యంలో గొప్ప మార్పులు వచ్చాయన్నారు : (పు : 1) ఈ వివరాల్నింటినీ బట్టి, పదకొండు, పన్నెండవ సంపుటాల్ని జమిందారీ నవ్య సాహిత్యయుగం క్రీ.శ. 1857 - 1930 నిర్ణయించవచ్చు.

5.8.3.3.2.11. ఆధునిక అభ్యుదయ యుగం (1930 - 1980):

ఈ పదమూడవ (చివరి) సంపుటిని 1930లో గుర్తించదగిన మార్పుతో ప్రారంభించి, అభ్యుదయ సాహిత్య ఉద్యమాన్ని, వచన కవితా పరిణామాన్ని, తెలంగాణ సమర సాహిత్యాల్ని వివరిస్తూ, చివరిగా తుమ్మల వెంకట్రామయ్య (1914 - 1987) సాహిత్య కృషితో ‘స్వస్తి వాచకం’ పలికారు. దీనిలోనూ కాలాన్ని స్పష్టం చేయలేదు. కానీ, అంతర్గత సాక్షాధారాల్ని బట్టి ఈ నిర్ణయాలు చేయాడానికి వీలువుతుంది. ఆధునిక యుగాన్ని కూడా ఇంతకుముందున్న కొన్ని యుగాల్లో 50 సంవత్సరాల కాల వ్యవధిని అనుసరించడాన్ని బట్టి, 1987 వరకూ జీవించిన తుమ్మల వెంకట్రావు గురించి వివరించినా, 1987 వరకూ సాహిత్యాన్ని వివరించలేదు. 1975 తర్వాత కూడా అభ్యుదయ ఉద్యమమే కొనసాగిందని శ్రీశ్రీ రచనల విశ్లేషణలను బట్టి అవగాహన చేసుకొని, 1980 వరకూ ఈ నిర్ణయం చేయాడానికి వీలువుతుంది.

కాలనిర్ణయంలోనూ అభ్యుదయ దృష్టి ఉండటం వల్లనే, 1980 నాటికే సాహిత్యంలో కన్పిస్తున్న స్త్రీవాద ధోరణిని చెప్పుకుండా, అభ్యుదయ ఉద్యమంతో, ఆరుద్ర లక్ష్యాన్ని సాహిత్య దృక్పథంతో మిళితం చేసి అందించారని గుర్తించగలిగే అవకాశం ఉంది. ఎందుచేతనంటే పునర్ముద్రణలో తాళ్ళపాక తిమ్మక్క గురించి (పు.ము. IV పు. 294) వివరిస్తూ తాళ్ళపాక వారి కుటుంబం విస్తరించినా ‘సుభద్ర కల్యాణం’ పాటల్ని పాడుకొనేవారు విస్తరించడం లేదన్నారు. “ఆడవారికి మగవారు ఎన్నో అన్యాయాలు చేశారు, చేస్తున్నారు. అందులో ఇదొకటి అనుకోవాలనడంలో స్త్రీవాద సాహిత్య స్పృహ ఆరుద్రలో కన్పిస్తుంది. ఈ భావాలు పు.ము. నాల్గవ సంపుటిలో కన్పిస్తున్నాయి. ఈ నాల్గవ

సంపుటి 1990లో ప్రచురితమైంది. స్త్రీవాద సాహిత్యం అప్పటికీ ఉన్నా, అభ్యుదయ సాహిత్యంతోనే సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం ముగించాలనుకున్నారు. దీనికి వైయక్తికంగా రాసే ఓపిక లేకపోవడం గానీ, ప్రచురణ కర్తల ఆలోచనలను, ఆశయాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడం కూడా కారణాలై ఉండవచ్చు. లేకపోతే, 1975 - 1985ని మహిళా దశాబ్దంగా గుర్తించి, స్త్రీవాద ధోరణి, ఉద్యమ స్థితిని (కొందరు వాదమంటున్నా) అందుకంటూ వెలువడిన అనేక తెలుగు రచనల్ని ఏమాత్రం స్మరించలేదు. తెలుగు కవిత్వాన్నీ సాహిత్యాన్నీ సుసంపన్నం చేసి, వస్తు రూపాల్లో విశిష్టతను పొందిన రచనల్ని తీసుకోకపోవడం “ఆధునిక యుగం” సార్థక నామధేయం కాదు. అలాగే, 1984 నాటికే భారతీయ దళిత సాహిత్య అకాడమీ ఏర్పడటం తెలుగులో 1969 కంచికచర్ల కోటేశుని చంపిన తర్వాత నుండీ దళిత స్పృహతో సాహిత్యం వెలువడి, అభ్యుదయ, విప్లవ సాహిత్యంలో అంతః స్రవంతిగా ప్రవహిస్తూ, 1980ల తర్వాత దళితవాదంగా, 1995 నాటికీ దళిత ఉద్యమంగా మారింది. “ఆధునిక అభ్యుదయ యుగం” అనే పేరుతో 1987 వరకూ ఉన్న సాహిత్యాన్ని రచించిన ఆరుద్ర స్త్రీ, దళిత స్పృహల్ని కూడా గుర్తించకపోవడం సరైన సాహిత్య రచనా విధానం అనిపించుకోదు. గుర్రం జాషువా (పు.ము. XIII పు. 69-78)లో గల “కవి కోకిల”నే చూడగలిగారు గానీ, దళిత స్పృహను

రానివ్వకుండా, “అంటరానికుల” భావనతోనే సమీక్షించారు. అయితే, ఆరుద్రలో ఈ సంపుటి రచన కొనసాగేనాటికి దళిత స్పృహ లేదనుకోవడానికి అవకాశం లేదు. అప్పటి కవి గురించి చెప్తూ “బ్రాహ్మణేతరులకు కావ్యాలు రాసే అర్హత లేదంటాడు. ఆయన గారు అంధ్రీభవుని కావ్యాన్ని ఆమోదించడు. ఆధునిక యుగంలో ఈ అనుశాసనాలు చెల్లవు” (స. ఆం.సా.పు.ము. XIII పు. 69) అని అన్నారు. అంటే, ఆరుద్రకు స్త్రీ, దళిత స్పృహలున్నా, “ఏవో కొన్ని కారణాల వల్ల” వాటిని విస్మరించి, “అభ్యుదయ” సాహిత్యంతోనే ఈ సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్య రచనను ఆపేయాలని భావించినట్లు స్పష్టమవుతుంది. ఇక, కాల నిర్ణయంలో సురవరం ప్రతాపరెడ్డి వారిని అనుసరిస్తూనే, సురవరం వారికిష్టం లేక పేరు పెట్టకుండానే వదిలేసిన వాటిని తెలివిగా పేరు పెట్టి, కొన్ని సంవత్సరాల్ని అటూ, ఇటూ జరుపుకొని, సాహిత్య చరిత్రకు, సాహిత్యేతర ఆధారాన్ని గ్రహించి యుగ విభజన చేయడంలోనే ‘సాహిత్య చరిత్రకారుడు’గా, ‘పరిశోధకుడుగా ఆరుద్ర’ నైపుణ్యం స్పష్టమవుతుంది. అయితే శ్రీశ్రీ వల్ల సాహిత్య చరిత్రకారుడుగా, పరిశోధకుడుగా కూడా ఆరుద్ర కృషిలో కొంత కళంకం కనిపించక తప్పదు. “ఈ శతాబ్దం నాది” అని శ్రీశ్రీ అనడాన్ని విమర్శించి, ఆరుద్ర దాన్ని వక్రీకరణకు గురిచేశారు. ఈ విషయానికి తెలకవల్లి రవి చక్కని సమన్వయాన్ని

చేయడానికి ప్రయత్నించారు.⁸⁹ “ఈ శతాబ్దం నాది” అని ఆయన (శ్రీశ్రీ) అలంకారంగా చెప్పి వుండొచ్చు. (అదీ 1972లో, అంటే 40 ఏళ్ళు ఆ స్థానంలో వున్నాక) ఆయనే (శ్రీశ్రీ) అంతకుముందు మరోచోట ‘అరనిమిషం గడిచే సరికదే నాకు గత శతాబ్ది అనలేదా? ఈ రెంటినీ ఎలా అన్వయించుకోవడం? అనితర సాధ్యం నా మార్గం అన్న పెద్ద మనిషి ప్రతి యువ కవిని పొగుడుతూ తనకు (ఉదాహరణకు ఆరుద్రను, గజ్జెల మల్లారెడ్డిని) ప్రత్యామ్నాయాలన్నట్లు మాట్లాడలేదా? వీటిలో ఏది ఏ మేరకు అంతిమ సత్యం? కవులు, సాహిత్య జీవులు వివిధ దశల్లో ఇచ్చిన వివిధ స్టేట్మెంట్లను ముక్క ముక్కగా పట్టుకొని విపరీతార్థాలు తీయడం సమంజసమా?” దీనిలో శ్రీశ్రీ రచనా శిల్పాన్ని, కవి ఉద్దేశాన్ని అర్థం చేసుకోవలసి ఉందనీ, కేవలవాచ్యార్థమే తీసుకొని, అనవసర వ్యాఖ్యానాలు చేయడం శ్రీశ్రీని నరిగ్గా అర్థం చేసుకోకపోగా, భావితరానికి శ్రీశ్రీని, కవిత్వాన్నీ వక్ర మార్గంలోకి పయనింపచేయడమే అవుతుంది. సాహిత్య చరిత్రకారుడుగా, పరిశోధకుడుగా ఆరుద్రలో ఇదొక లోపంగానే మిగిలిపోతుంది. అయినా, ఇటువంటివి ఒక్కొక్కటి కన్పిస్తున్నా, తనదైన ‘దృక్పథం’ ప్రదర్శించి, ‘సాహిత్య చరిత్రను కొత్త పద్ధతిలో రాయవచ్చని నిరూపించగలిగారు. సాహిత్యేతర ఆధారాల్ని స్వీకరించారు. ఈ లక్షణాలు ఆరుద్ర సాహిత్య చరిత్ర మార్పిస్తు దృక్పథంలో ప్రత్యేక రచనా పద్ధతి కూడా వెల్లడవుతుంది.

భూమ్మీదకి

మేము పూరిని
 సమీపిస్తుండగానే తెల్పింది తాతయ్యని
 శ్మశానానికి తీసుకెళ్ళిపోయారు.
 సూర్యాస్తమయంలోగా దహనం
 జరిగిపోవాలి కాబట్టి అప్పటి వరకూ
 ఉంచి తీసుకెళ్ళిపోయారు. అమ్మా వాళ్ళని
 యింటికి వెళ్ళిపోమ్మని చెప్పి నేను శ్మశానం
 వైపు వెళ్ళాను. ఆ సన్నటి పుంతలో మెత్తటి
 మట్టి మీద నడుస్తుంటే చిన్నప్పటి
 జ్ఞాపకాలు...

అద్దేపల్లి ప్రభు

గుడివాడ నుంచి బందరు వెళ్ళే రోడ్డులో పెద తుమ్మిడి దగ్గర బస్సు దిగి పోయి అక్కడ నుంచి సుమారు రెండు, మూడు కిలోమీటర్లు నడిచివెళ్ళాలి మా తాత పూరికి. చినతుమ్మిడి దాని పేరు. పెద్ద కాలువ మీద వంతెన్ని దాటి రెండు ఫర్లాంగులు నడిస్తే బాట ప్రక్కన గ్రామ దేవత గుడి ఉంటుంది. చిన్న బొమ్మలాంటి గుడి అది. చుట్టూ నాలుగు గోడలు... శంకువులాగా పైకి మూసేసి దాని మీద సిమెంట్ తోనే కలశంలాగా చెక్కారు. లోపల విగ్రహం ఏమీ లేదు. ఒక రాయి. దానికి పసుపు, కుంకుమ పూసి ఉంచుతారు. బయట నల్లటి రాయి ఉంటుంది. ఊరికి వచ్చే వాళ్ళందరూ ఆ గుడి దగ్గర అగి దణ్ణం పెట్టుకుని వెళ్తారు. దాని చుట్టూ జిల్లేడు మొక్కలు, చిన్న చిన్న తుమ్మ మొక్కలూ తుప్పల్లా పెరిగి ఉంటాయి. దారికి అటూ యిటూ పొడుగుగాతా అలాంటి మొక్కలే. పంట కాలువ అవతల పొలాలు. కాలువ గట్ల మీద మామిడి, తాటి... సపోటా లాంటి చెట్లు ఉన్నాయి.

చిన్నతనంలో జిల్లేడు మొగ్గల్ని టప్ టప్ మని పేల్చుకుంటూ వెళ్ళేవాళ్ళం. ఊరికి తిరిగే మలుపులో కాలవ పక్కనే ఒక కోతి బొమ్మ ఉంది. కోతి వెనుక కాళ్ళు మడిచి కూర్చుని ముందు కాళ్ళు నిటారుగా ఉంచుకొని దారిన వచ్చే వాళ్ళని చూస్తున్నట్లు ఉంటుంది. సిమెంట్ తో చేసిన బొమ్మ దానికి కళ్ళుగా నల్లటి గోళీలని పెట్టారు. మేం అల్లంత దూరం నించే దాన్ని చూసి కోతి బొమ్మ అని అరుచుకుంటూ పరుగెత్తి దాని దగ్గరికి వెళ్ళి ముద్దాడేవాళ్ళం. ఎప్పుడో ఎవరో పొరపాటున ఒక కోతిని చంపాడట. ఆ మహా పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తంగా ఈ బొమ్మని కట్టించాడు. ఆ బొమ్మ యిప్పటికీ ఆలాగే ఉంది. రంగు అంతా పూడిపోయినా ఎక్కడా పగుళ్ళు మాత్రం లేవు.

ఇందాకా ఆ బొమ్మని దూరం నించి చూసినప్పుడు ఎందుకో ఒకలాంటి ఉద్వేగం గుండెల్లో కలిగింది. చిన్నప్పటిలాగే దాన్ని ముద్దుపెట్టుకున్నా. ఎన్నాళ్ళయిందో ఆ వూరు వచ్చి!... యిప్పుడు పెద్ద కాల్వ దాటగానే ఉన్న పొలాలన్నీ చేపల చెరువులై పోయాయి. వాటి మీద సన్నటి వలలు వేలాడుతున్నాయి. అక్కడ్నించి అటు యిటూ యిళ్ళు లేచి పోయాయి. జిల్లేడు మొక్కలు లేవు. మట్టి పుంత కాస్తా తాగ్రోడ్డుగా మారింది. త్వరలోనే సిమెంట్ రోడ్డుగా మారుతుంది.

ఘాటైన పురుగుమందు వాసనకి కళ్ళు, ముక్కు మందుతుండటంతో కర్చిఫైతో ముక్కు మూసుకుంటూ నడిచాను. శ్మశానం

ఎంత యిరుగ్గా ఉందో! మామయ్య.. ఇంకా కొంతమంది అప్పుడే స్నానాలు చేశేసారు. కాష్టం అరిపోయివుంది. ఇంచుమించు వాళ్లందరూ బయలుదేరిపోవడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. మామయ్య నన్ను చూశాడు. కళ్లతోనే నిశ్శబ్దంగా పలకరించాడు. నేను ఓ పక్కగా నిలబడ్డాను.

చిన్నతనంలో అస్తమానూ ఇక్కడికి వచ్చేవాళ్ళం. పదిమంది పిల్లలం చేరి గుట్టలాగా వున్న ప్రాంతం వెనుక కూర్చుని చూస్తుండే వాళ్ళం. అప్పట్లో ఇది చాలా విశాలంగా ఉండేది. రుద్రభూమి! పశువుల కళేబరాల్ని యిక్కడ పడేసేవాళ్లు. అలా చూస్తుండేవాళ్లం. ఆకాశంలో ఒక పక్షి గుండ్రంగా ఎగిరి రెండు గిరికీలు కొట్టి రయ్యమని వచ్చి చచ్చిపడున్న గేదె మీద వాలింది. రాబందు! ఎంత పెద్దగా ఉందో... పసుపుచ్చని దాని ముక్కు చివర వొంకర తిరిగి కిందికి వుంది. మెడమీద ఈకలేం లేనట్టు తెల్లగా ఉంది. మళ్ళీ రెక్కలూ... పక్షి అంతా ముదురు బూడిదరంగు... రాకుమారుడికి సాయం చేసిన గండభేరుండం... దాన్ని చూస్తే తెలీని భయం... కానీ అది అయస్మాంతం. అది రెక్కల్ని దెయ్యంలాగా భారుగా సాచి ముక్కుతో కళేబరాన్ని పొడిచింది. అంతట్లోనే ఆకాశంలో పెద్ద గుంపుగా రాబందులు ప్రత్యక్షమయ్యాయి. పదులు వందల సంఖ్యతో రాబందులు కళేబరం మీద వాలి దాన్ని పొడుచుకు తినడం మొదలుపెట్టాయి. వెగటు... వికారం... నీచు... అదోలాంటి వాసన కమ్ముకుంది. అవి టకటకమని పొడిచి తినేస్తుంటే మేం మాటా పలుకూ లేకుండా ఊపిరి కూడా తీయకుండా చూస్తుండి పోయేవాళ్లం. మమ్మల్ని చూస్తే అవి మీద పడతాయేమో అని హడలిపోయేవాళ్లం. కాని చూడకుండా మాత్రం ఉండేవాళ్లం కాదు.

మారిపోవడం అనేది సహజం కావడానికి అసహజం కావడానికీ మధ్య చాలా తేడా వుంది. మనం ఇష్టపడనిదీ, ప్రేమించనిదీ అయిన మార్పు బలవంతాన వూళ్లలోకి దిగిపోయింది. అదేమిటి? ఎందుకూ... అని తెలుసుకునేలోగానే మనుషుల్ని వశీకరణ చేసేసింది. అంతా ఒక మందు జల్లినట్టయిపోయింది. బజార్లో ఫ్లాస్టిక్ గుండె దొరికితే ఉన్న గుండెల్ని పూడపిక్కుని ఫ్లాస్టిక్ గుండెని పెట్టేసుకుంటాం. ఎందుకు... ఏమిటి... అనే దానికి అవకాశం లేదు. అది నాగరికత... మానవ జీవితం చేర్చాల్సిన గమ్యం. అటువైపు వెళ్ళకపోవడం అంటే వెనకబడిపోవడం. మనం వెనకపడకూడదు. ముందుపడిపోవాలి... అంతే...

యిప్పుడు ఎక్కడా రాబందులు లేవు. వాటికి ఈ భూగోళం మీద చోటు లేదు. అవే ఏంటి? చిలకలు... పిచ్చుకలు... గోరికంలు... కొంగలు... పాలపిట్టలు... కోయిళ్లు ... ఒకటేమిటి వందల రకాల పిట్టలు... వేటికీ చోటు లేదు. ఏ పక్షి పొలాల మీద ఎగరగలదు? పల్లెల్లో ఉండగలదు? ఒక సారెప్పుడో తాతయ్యని అడిగాను కూడా “తాతయ్యా... యిక్కడ యింతకుముందు గోలగోలగా తెగ పిచ్చుకలుండేవి కదా... యిప్పుడేంటి ఎక్కడా పిచ్చుకలే కనబడ్డం లేదు” అని.

“పిచ్చుకలా...” అని నిస్తేజంగా చూశాడు. “అవుంటే ఏంటి? ఛస్తే ఏంటి? ఈ వురుగు మందుల ధాటికి మనుషులే చచ్చారుకుంటున్నారు. పిట్టలో లెక్కా...” అన్నాడు.

అదంతా అలా సహజంగా జరిగిపోయింది. పెద్ద పరిణామం గానీ, కాలం గానీ ఏమీ లేదు. ఇంగ్లీషు సినిమాలో గుళ్ళు గొలుసు

పిస్తోలుతో ధమధమమని పేల్చేయడం... తరువాత నిశ్శబ్దం... శవాలు.. మధ్య నడుస్తున్న మనిషి... అంతా మూడు సన్నివేశాలు. కాలం ఏమీ లేదు. అలా జరిగిపోతుంది. అంతే.. పక్షుల్లేవు... పురుగుల్లేవు.. పాముల్లేవు... మొక్కల్లేవు... ఎక్కడ చూసినా మనుషులే... అమ్మడం... కొనడం... అమ్మడం.. కొనడం... ఈ మహాయంత్రంలో నలిగి నలిగి మనుషులు ఒకరికొకరు క్లోనుల్లా అయిపోయారు.

ఇంటి దగ్గర టెంటు వేసుంది. పదో పదిహేనో కుర్చీలు...వాటిల్లో మా తాతయ్య కూతుళ్లు.. ఇంకా దూరపు బంధువులు కూర్చొని మాట్లాడుకుంటున్నారు. వెళ్లిపోదల్చుకున్న వాళ్లు బ్యాగుల్ని తగిలించుకొని వెళ్లిపోతున్నారు. చీకటి పడిపోయింది. కరెంట్ లేదు. అరుగు మీద ఒక మూలగా లాంతరు వెలుగుతోంది.

“పల్లెటూళ్లో కొన్నే యిదే బాధ కరెంట్ సరిగా ఉండి చావదు. సీరియల్స్ మిస్సయిపోతున్నాం...” అంటోంది ఒక కూతురు.

ఆ వెంటనే వాడిలాగా, యిదిలాగా అంటూ ఆ పాత్రల్ని గురించి మాట్లాడటం మొదలుపెట్టారు. బాగా సన్నిహిత వ్యక్తుల్ని గురించి చెప్పుకుంటున్నట్టే ఉండది.

ఈ వూరి గురించి నాకు అనుభవాలు మొదలైన సమయంలో కరెంట్ లేదు. రాత్రివేళ రెండు పెట్రోమాక్స్ లైట్లని

వెలిగించి పెట్టేవారు. అవి గుజ్...మంటూ చేసే శబ్దం యిప్పటికీ గుర్తే. సూర్యాస్తమయం కాగానే భోజనాలు చేసేసి బయట మంచాలు వేసుకొని కూర్చునేవాళ్ళం. పాటలు.. కథలు... కబుర్లు... అలా పొద్దుపోయేవరకు ఒక ఉత్సవం... చాన్సాళ్ళు క్రికా ఈ వూరికి కరెంట్ వచ్చిందని విన్నప్పుడు ఆనందంతో పాటు కించిత్ బాధ కూడా అనిపించింది. ఆ అనుభూతికి వింతపడుతూ తాతయ్యతో చెప్పాను. “కరెంట్ కూడా లేని కుగ్రామంగా ఈ వూరుండి పోవాలేట్రా... సౌకర్యాలన్నీ మీకుగానీ మాకుండకూడదా ఏంటి?” అన్నాడు. నిజమే... పట్నంలో ఉండేవాళ్ళకి పల్లె ఒక ఆటవిడుపు. అది నాలుగు రోజుల జ్ఞాపకం. కాని

యిక్కడ జీవించేవాళ్ళు! కానీ యిక్కడ పట్నానికి ఒక క్లోను తయారవుతోంది. అచ్చంగా పట్టణపు మనుషుల్లాంటి మనుషుల్ని యిక్కడ పోత పోస్తున్నారు. ఒక సుదీర్ఘకాలం తరువాత ఓసారి నేనీ వూరికి వస్తే తాతయ్య కావలించుకోలేదు. సరికదా అప్పుడు టీవీకి అంటుకుపోయిన్నాడు. ఓసారి తలతిప్పి చూసి ‘ఏరోయ్... యిదేనా రావటం’ అని మళ్ళీ టీవీలోకి దూరాడు.

అప్పటికి ఆయనకి ఎనభయ్యేళ్ళు దాటివై. వ్యవసాయం కొడుకులు చూస్తున్నారు. న్యాయంగా ఆయన ఊర్లో పెద్దమనిషిగా ఉండి గ్రామాన్ని నడిపించాలి. ఎప్పుడూ విసుగెత్తించేలా మాట్లాడేవాడు. ఇప్పుడవేమీ లేవు. నిద్రపోని సమయం మినహా అంతా టీవీనే. కరెంట్ తీసేసిన సమయంలో కరెంట్ వాళ్లని అమ్మనా బూతులు తిడతాడు. వస్తువుల్ని కొనడం అనే వ్యామోహం నాగరికతగా మారి గ్రామాల్లోకి చేరింది. ఒక ఫ్రీజ్.. కలర్ టీవీ... సోఫాలు... దివాన్లు... డైనింగ్ టేబుల్ వగైరా... ఇవన్నీ... అవసరంతో నిమిత్తం లేని నాగరికత ఆనవాళ్లు... మనుషుల మానానికి అవమానానికి ప్రతీకలు. వీటితో పాటే ఆ ఒంటరితనం కూడా గ్రామాలలోకి వచ్చేసింది. తలుపులు మూసుకోవడం... సంబంధాలు తగ్గించుకోవడం... ఏకాకిగా

జీవించడం...

కానీ యిదంతా అభివృద్ధి... మామయ్య పిల్లలు ఇంగ్లీషు మీడియంలో చదివారు. కొడుకు ఇంజనీరింగ్ చదువుతున్నాడు. వాళ్ళ మొహాలు చూస్తే పొరపాటున దారి తప్పి ఇక్కడ పుట్టినట్టుంటాయి. గమ్మున చదువు పూర్తి చేసి అమెరికా పోవాలి. సొంతూరికి పోవాలనే తహతహలాంటిదేదో వాళ్ళ దగ్గర కనిపిస్తుంది.

ఒకసారి ఉదయం వరండాలో కూర్చొని తాతయ్యతో మాట్లాడుతూ “తాతయ్యా... యిక్కడ వేపచెట్లు... అక్కడేమో గానుగచెట్టాయిలా డాబా మీదకి వాలి సపోటా చెట్టా... ఆ గోడ దగ్గర నాలుగైదు కొబ్బరి చెట్లూ ఉండేవి కదా... వాటినినెందుకు నరికేశారు” అన్నా.

ఆయన యిలాంటి ప్రస్తావనల్ని ఎందుకో యిష్టపడేవాడు కాదు.

“ట్రాక్టర్ లోపలికి రావాలంటే అవడ్లు కదరా... అందుకని కొట్టవతలపడేశారు. “కాస్సేపు పూరుకొని” ఎప్పుటి చెట్లవి?... మా తాత కాలం నాటివి. మా తాత పెంచాడు. నాన్న పెంచాడు. నేను పెంచాను... మంచి గాలి... నీడా... పిట్టలూ... భలే ఉండేదిలే... అయినా యిప్పుడు ఫాస్టునై కదా... స్పిచ్చి నొక్కితే గాలి..” అన్నాడు. నేనేదో అనబోయాను. కానీ ఆ సంభాషణ యిష్టం లేనట్టు వెళ్లిపోయాడు.

కరెంట్ వచ్చింది. కానీ లోవోల్టేజి. ఆ వెల్తురులోనే పనులు చేసుకోవడానికి కొంతమంది యింట్లోకి వెళ్లారు. బయట నుంచి సన్నగా, పొడుగ్గా ఉన్న వ్యక్తి ఒకాయన వచ్చాడు. గబుక్కున చూడగానే వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య గుర్తొస్తారు. కమిలిపోయినట్టున్న శరీరం. ఆయన టెంటు మధ్యలోకి వెళ్లి జనాంతికంగా.... “నిండు జీవితం గడిపాడు నారాయణ (మా తాత పేరు) నాకు తెల్పి ఆయనెప్పుడు దుఃఖపడగా చూడలేదు. కానీ చివర్రోజుల్లో బెంగగా ఉండేవాడు. మహాజ్ఞాని ఆయన... దాత... ఈ అరుగు మీద ఎన్ని వేల మందికి భోయనాలు పెట్టాడో... చెయ్యెత్తి దణ్ణం పెట్టాల్సివోడు... అలాంటి వ్యక్తి చివర్రో దుఃఖంగా ఉండేవాడు. ఎందుకో... ఏంటో... మనెవరికీ తెలియదు...”

అంతా నిశ్శబ్దమైపోయారు. అతన్ని గుర్తుపట్టాను. అతను మా తాత దగ్గరే వుండేవాడు. ఆధునిక భాషలో పర్సనల్ సెక్రటరీ. కొంతమంది ఎకసెక్యూగా అనే పేరు పెద్ద పాలేరు. కానీ ఆయనంటే అందరికీ మాష్టార్ని చూసినట్టుండే భయం. బాబాయ్ అనే వారతన్ని.

“పుష్పక విమానం వచ్చింది. నారాయణని దేవతలు సాదరంగా అందులో కూర్చోపెట్టారు. అది మబ్బుల్లోకి పోవడం నేను చూశాను. కాని నాకోటే అంతుపట్టలేదు. నారాయణ ముఖం వెలిగి లేడు. ఏ బెంగ... ఆయన్ని వెంటాడుతుండో మరి...” అంటున్నాడు.

ఇంతలో మా అత్తయ్య ‘బాబాయ్ గారూ’ అంటూ...

అనడంతో లోపలికి వెళ్ళాడు.

టెంటులోకి మళ్ళీ గాలొచ్చింది.

ఒక బంధువు నవ్వుతూ అన్నాడు. “ఈ బాబాయ్ మావగారికి భక్తుడు. అలా వదిలేస్తే తెల్లార్లూ మాట్లాడుతూనే ఉంటాడు. కానీ... భీష్మాచార్యుడిలాంటి వాడు మావగారు. ఆయనకి దుఃఖమేంటి? అన్ని రుణాల్ని నిశ్చంకగా తీర్చుకొని దైవత్వం సిద్ధించుకొని వెళ్లారు

మామగారు... ఆయనకి దుఃఖం...” అంటూ నవ్వాడు.

తాతయ్య బెంగ... దుఃఖం నాక్కొంచెం తెలుసు.

మాట్లాడకుండా... వాదించకుండా... బోధించకుండా.... ఏదో ఒకటి చేయకుండా ఉండటం తాతయ్యకి చేతకాదు. అతడు స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో పాల్గొన్నవాడు.

“క్విట్టిండియా టైమురా తాతా అది. మా క్లాసు పిల్లలం అందరం స్కూళ్ళు బాయ్ కాట్ చేసి హర్తాళ్ లో పాల్గొన్నాం. పెద్ద పూరేగింపు... పోలీసులు వచ్చేస్తారు. గుర్రాలతో తొక్కించి.... లారీలు పట్టుకొని బాదేశారు. మేమంతా పరుగులు... పట్టుకొని జైలులో పడేశారు...” అంటూ చెప్పేవాడు.

ఈయన యిలా తిరగడం చూసి వాళ్ళ నాన్న హడలిపోయాట్ట. వదిలేస్తే ఏమైపోతాడో అని పిలకుచ్చుకొని తీసుకొచ్చి పెళ్లి చేసేశాడు. అయినా సరే ఈయన చలించలేదు. పట్టాభి సీతారామయ్య, అడవి బాపిరాజు లాంటి వాళ్లతో తిరిగేవాడు. కాకినాడలో గాంధీగారి మీటింగ్ కి వెళ్లాట్ట. 1947 ఆగస్టు నెల చివరి కొచ్చేసరికి తనకి చేయడానికి వసేమీ లేకుండా పోయిందంటాడు.

యింక పల్లెకి తిరిగొచ్చేవాడు. తండ్రి యిచ్చిన పాతికెకరాల పొలాన్ని వ్యవసాయం చేసుకుంటూ స్థిరపడిపోయాడు. ఇంట్లో

పదిమంది వరకూ పాలేరుల ఉండేవాళ్ళు. ఎదురుగా గొడ్ల సావిడి.... అందులో నాలుగైదు పాడిగేదెలు... నాలుగు జతల ఎద్దులు... దూడలు... వాటిని వేపడానికి కుర్రోడు... ఏడాది పొడుగునా వచ్చిపోతుండే చుట్టాలు... అలా గడిపాడు తాతయ్య... పొలాల మీద ఎగిరే పందల రకాల పక్షులు... చెట్లూ... మనుషులూ... వాటి మధ్య జీవించాడు.

ముందుసారి వచ్చినప్పుడు పూరంతా తిరిగాను. ఇంచుమించు ఐదారు ఇళ్లు పాడుబడిపోయి వున్నాయి. వాళ్ళ పొలాన్ని అమ్మోసి పోయారట. పూళ్లో ఉంటానికెవరూ లేరు. పొలాలనన్నింటినీ పెద్ద పెద్ద వ్యాపారస్తులు కొనేస్తున్నారు. వాళ్లకి పూరుతో గానీ...

జనంతో గానీ ఎలాంటి సంబంధం లేదు. పొలాన్ని తవ్వించి చేపలు.. రొయ్యల చెరువులు చేసేశారు. వాటిని చూట్టానికి గుమస్తాలని... కూలీలనీ పెట్టుకున్నారు.

అలా తిరుక్కుంటూ గుడి దగ్గర కెళ్లారు. గుడి నిర్మానుష్యంగా ఉంది. కానీ చాలా సంపన్నంగా ఉంది. గుడి మీద రెండు స్వీకర్లలోంచి సినిమా పాటలు కర్ణకఠోరంగా వినిపిస్తున్నాయి. ఇక్కడ ఎర్రగన్నేరు చెట్టుండేది కదా అనుకుంటూ తలెత్తి గోపురం మీదకి చూశాను. అక్కడంతా ఖాళీ. టపటప కొట్టుకుంటూ పావురాలు లేవు. గుడి లోపలంతా తెల్లని పాలరాళ్ళు. ఎందుకో అది దేవుడి గుళ్ళా కాక మనిషి గుడిలా అనిపించింది.

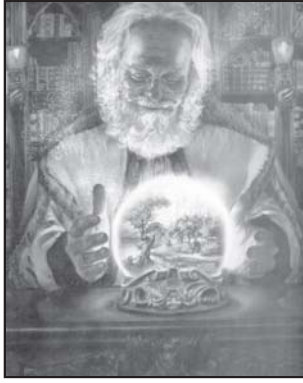
బయటకొచ్చాను... నడుస్తుండగా... “ఎవరండీ బాబు” అనడంతో తిరిగి చూశాను. రంగన్న. పూర్వం మా తాతయ్య దగ్గర బుడ్డోడిగా - పాలేరుగా ఉండేవాడు.

“రంగన్న కదా... బాగున్నావా...” అడిగాను.

అతను దగ్గరకొచ్చి ముఖంలోకి చూసి “ఆ.. మీరాండీ... ఎప్పుడొచ్చారు” అన్నాడు.

అలా నడుస్తున్నాం.

“చాలా కాలమైపోయింది మీరొచ్చి... పిల్లలూ...” అన్నాడు.

సమాధానం చెప్పి

“ఇప్పుడెవరి దగ్గర” అనడిగాను.

“అబ్బే నేనీ ఊళ్లో ఉంటం లేదండి... బెజవాడలో ఉంటున్నా. మా అమ్మ యిక్కడే ఉండిపోయింది. చూసిపోదామని వచ్చా” అన్నాడు.

“అదేం యిక్కడ పొలం ఉంది కదా”

“ఏ పొలం లేదు... మునుపులా లేదు కదా... ఆ కాసంత చెక్కని అమ్మేసాను. ఈ వూళ్లో ఉండి చేసేదేముందని వెళ్లిపోయాను. జట్టు పన్నో ఉన్నాలెండి. మాయమ్మే పూరిడిసి రానంది.”

‘మునుపులా లేదు’ అందరికీ తెలుస్తోంది యిది. ఆ రాత్రి కరెంట్ పోయిన సమయంలో అడిగాను తాతయ్యని.

“నేను కాటికి కాలు చాచుకొని కూర్చోనున్న వాణ్ణిరా తాతా... నన్నడిగి ఏం లాభం? నిజమే చెట్లా చేమలు, పక్షులు, మనుషులు అన్నా యిష్టమే.

కానీ లోకం మారిపోయింది. నేను వ్యవసాయం చేసే రోజుల్లో ఎకరానికి పండేదెంత? యిప్పుడు పండేదెంత? పెరిగిపోలా... ఇదంతా ఎలా వచ్చింది?” అన్నాడు.

“నిజమే కాని అప్పుడు ఎవరూ పల్లెల్లో బతకలేక వూళ్లు విడిచిపోలేదు.

ఇప్పుడు? ఊరిడిచి పోతే గానీ బతకలేమంటున్నారు. మరి ఈ సమస్య ఎలా పరిష్కారమవుతుంది?”

నవ్వాడు తాతయ్య. నవ్వి లేచి దగ్గరికొచ్చి నా గడ్డం పట్టుకొని కళ్లలోకి చూసి

“మీ కుర్రాళ్లతో వచ్చిన చిక్కిదే... ఒక సమస్య ఉంటే దానికి పరిష్కారం కావాలంటారు” అని కాసేపు ఆగి బయటికి చూస్తూ

“అక్కర్లేదు... పరిష్కారం అక్కర్లేదు. అది అలవాటై పోతుంది.

మంతోపాటే జీవిస్తుంది. అది అదే. మనం మనమే... దటానల్... అన్నాడు.

చాలాసేపు ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఎప్పటికో అన్నాడు.

“కాని బాధగానే ఉంటుందిలే. భూములన్నీ మెల్లమెల్లగా దబ్బులున్న వాళ్ల చేతుల్లోకి పోతున్నై. వ్యవసాయం చేయడం కన్నా వడ్డీకీయడం లాభం అనేవాళ్లు తయారయ్యారు. ఇప్పుడు చూడూ... మీ మామయ్య ఇంటర్ చదివి ఆపేసి వ్యవసాయంలోకి వచ్చేశాడు. మంచి రైతు వాడి పిల్లాడు ఇంజనీరై పోతాడు. అమెరికా వెళ్లిపోతాడు. పెద్ద మామయ్య వాటాని ఆల్రెడీ అమ్మేశాడు. అది చెరువై పోయింది. వాడి పొలం ఏమవుతుంది? వీడి కొడుకు యిందులోకి రాడు. ఆడపిల్లలకి పెళ్లయి వెళ్లిపోతారు. కుటుంబం పూరు విడిచి వెళ్లిపోతుంది. ఎంతమంది పోలేదలా... అమ్మేస్తారు... పొలాలూ కాస్తా కాగితాల కట్టలైపోతాయి... కానీ ఏం చేస్తాం! మార్పు ఇది... మన కుర్రాళ్ళు కోరుకున్న జీవితం ఇది... అంతే” అన్నాడు చేతుల్ని పూపుతూ... ఆయన గొంతు సన్నగా కంపించడం నేను గుర్తు పట్టాను. అది నన్ను నిశ్చేష్టుణ్ణి చేసింది.

మా తాతయ్య బాధ... బెంగ... యిది. కాని యిది వాస్తవం. ఇంకో నాలుగైదేళ్లలో జరుగుతుంది. మా మామయ్య కొడుకు... వాడి

పేరు ప్రశాంత్. ఇంజనీరింగ్ ఫస్టియర్లో ఉన్నాడు. అదవడంతోనే తాతయ్య దుఃఖం వాస్తవం అవుతుంది.

× × ×

ప్రశాంత్ వాళ్ల అత్త కూతురు శైలజ ఈడైన వాళ్లూ... వరసైన వాళ్లూ... వాళ్ళ పెళ్లిని మా మామయ్య - పిన్ని ఎప్పుడో నిశ్చయించేశారు. వాళ్లు కూడా యిష్టపడ్డారు. కాబట్టి చదువైపోగానే పెళ్ళి చేసేడమే.. అనుకున్నారు.

కానీ - ఆ పెళ్లి అయ్యేలా లేదనీ... శైలజ... పిన్నీ యిష్టపడ్డం లేదని తెలిసింది. కారణం మా తాతయ్య దెయ్యం ప్రశాంత్ని పూనిందట! ఈ విషయం గురించి మా అమ్మని తుమ్మిడి రమ్మనడంతో తీసుకుని నేనూ బయలుదేరాను.

‘అమెరికా వెళ్లి స్థిరపడిపోవలసిన ఇంజనీరు ఇండియాలో ఉండిపోవడమే కాదు. ఊళ్లో ఉండి వ్యవసాయం చేస్తాడంట. ఇదేవన్నా మతుండి మాట్లాడే మాటేనా... ఇంతోటి దానికి అన్ని లక్షలు పోసి ఇంజనీరింగెండుకు చదవడం! ఇలా పల్లెటూళ్లో బురద పిసుక్కునే వాడికి నా కూతురైలా యిస్తాను! అని శైలజ వాళ్లమ్మ.

‘నిజమే మరి... అయినా నాకు చదువబ్బక కదా ఈ వ్యవసాయంలోకి దిగాను. నీకేం ఖర్మరా... మామయ్య.

ఇలా అందరూ ప్రశాంత్ మీద దాడికి దిగారు. ‘అసలీ ఆలోచనలా వచ్చిందిరా నీకు? నీతోటి కుర్రాళ్ళందరూ గొప్ప గొప్ప వాళ్లయి లక్షలూ కోట్లూ సంపాదిస్తుంటే నీకీ పిచ్చైలా పట్టింది’ అని మా అమ్మ. ప్రశాంత్ పేరుకు తగ్గట్టే ప్రశాంతంగా అన్నీ విన్నాడు. విన

“నా అమెరికాలు గిమెరికాలు వెళ్ళటం యిష్టం లేదు. అందుకని వెళ్లను” అన్నాడు.

“అదే... ఎందుకంటున్నారు?... దేశభక్తా...”

అన్నాడు మామయ్య.

ప్రశాంత్ ఏమీ అన్నేడు.

“ఒకవేళ దేశభక్తే అయినా అక్కడికి వెళ్ళడానికేమిటి ఇబ్బంది? డబ్బు సంపాదించి దేశానికీ... ఈ పూరికీ కూడా ఏదైనా చేయొచ్చు కదా... ఎంతమందలా చేయడం లేదు?” పిన్ని.

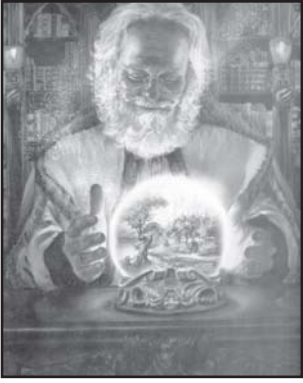
చిన్నగా నవ్వుతూ అన్నాడు ప్రశాంత్ “దేశభక్తి... అలాంటి పెద్ద మాటలేమీ వాడక్కర్లేదతయ్య... మనం అమెరికా వెళ్లి ఈ దేశాన్నుద్ధరించేంత దుస్థితిలో దేశంగానీ, పూరుగానీ లేవు. డబ్బుల కోసం అమెరికా వెళ్లి దానికి దేశభక్తి పేరు... నేను ఈ వూళ్లనే ఉండాలనుకుంటున్నాను. వ్యవసాయం చేయాలనుకుంటున్నాను. అది నా కోరిక అంతే.”

“నాన్న పూనాద్రా వాడికి... అదే మొందితనం... అదే పిచ్చ” అంది ఆగ్రహంగా పిన్ని.

“పోనీ అసలలా ఎందుకనుకుంటున్నావ్ అది చెప్ప” మామయ్య.

“నాకు చిన్నప్పట్నీంచీ ఇదే యిష్టం నాన్నా... చదువంటారా? చదువుకోమా?”

ఇష్టమైంది చదివాను”

“మరా చదువుకి సార్థకత ఏదిరా? నువ్ చదివిందేమో కంప్యూటర్ కోర్సు....

చేస్తానంటున్నది వ్యవసాయం... ఏమన్నా పొంతనుందా?”

“లేదనుకో.... కానీ నష్టమేముంది?”

“నష్టమా.... నీ చదువుకి పదిహేను లక్షలు తగలేశాం... అదంతా నష్టం కాదా?”

“దాందేముంది డబ్బులు సంపాదిస్తాం.. ఎక్కడైతే ఏంటి?”

“అదుగో ఈ పిచ్చే వద్దనేది... అయినా అన్నయ్య వాడి వూళ్లోనే ఉంటానంటే

నా కూతుర్ని మాత్రం చచ్చినా ఇవ్వను. ఈ పల్లెటూళ్లో మగ్గిపోవడానికి నా కూతురేం గతిలేంది కాదు. అది హోటల్ మేనేజ్మెంట్ చదివింది... ఊ... అంటే బ్రహ్మాండమైన సంబంధం తేగల్గు... అంది పిన్ని.

“పల్లెటూళ్ళో మగ్గిపోయేదే ముందత్తయ్య.... ఇక్కడా

టీవీలున్నై... ష్రీ జులున్నై... కార్లున్నై....

మేడలున్నాయి... కూకట్పల్లి నుంచి కోఠి కెంత

దూరమో యిక్కణ్ణుంచి పట్టానికి అంత దూరం.

పెద్ద తేడా ఏముంది! పోనీ పొల్యాషనా... యిక్కడా

పురుగుమందుల పొల్యాషనా... చేపల చెరువుల

పొల్యాషన్... అన్నీ వున్నై...” అన్నాడు కొంచెం

వ్యంగ్యంగా. అని శైలజతో. “శైలూ... నేను

సీరియస్గానే అంటున్నాను. అర్జన్ లైఫ్ కీ రూరల్

లైఫ్ కీ సువ్యాహించుకునేంత తేడా ఏమీ లేదు.

మనసు పుట్టినప్పుడల్లా ఎక్కడికైనా వెళ్లచ్చు.

కమ్యూనికేషన్స్. ట్రాన్స్ పోర్టేషన్లు అన్నీ

అందుబాటులోనే ఉన్నై. ఏంటి ప్రాబ్లెం?”

శైలజ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

“అలా కాదురా పోనీ అమెరికా వెళ్ళొద్దు... కానీ ఏదన్నా బాంబే... ఢిల్లీలాంటి చోటైతే నీకో గుర్తింపు ఉంటుంది. పల్లెటూళ్ళో ఏంటి?” మామయ్య.

“అడిగావు కాబట్టి చెబుతున్నా నాన్నా... నేను ఈ వూళ్లో వుండి నువ్వు చేసిన పద్ధతిలో వ్యవసాయం చేద్దామని కాదు. ఎరువులూ, పురుగుమందులూ చెత్తా చెదారం వేసి ప్రకృతి ఆహారాన్ని బయో ప్రొడక్ట్ చేశారు. దాన్నిండా ఫెస్టిసైడ్ అవశేషాలు... మనుషులు తినడానికి కాకుండా మార్కెట్లో అమ్మడానికి చేశారు వ్యవసాయం. నేను అలా చేయను. ఎరువులు, పురుగు మందులు లేకుండా పండించాలని అనుకుంటున్నా.. అది నా ఆశయం” అన్నాడు.

అందరూ వాణ్ణి పిచ్చోడిని చూసినట్టు చూశారు.

మామయ్య అనేశాడు “నీకేమన్నా పిచ్చా... వెర్రా....”

“మనుష్యులు తినడానికి... అనేసరికి పిచ్చా... వెర్రా... ఏం చెప్పను” అన్నాడు వాడు.

“అదికాదురా యిప్పుడు మనుషులు కాక గొడ్లు తింటున్నాయా...”

“తింటున్నారు... తినక తప్పదు కదా! కాని దీనివల్ల ఎన్ని

నష్టాలు నాన్నా... పురుగుమందుల ధాటికి నేలలో జీవులు నశించాయి. ఆకాశంలో పక్షులు చచ్చారుకున్నాయి. జల్లుతూ జల్లుతూ మనుషులే చస్తున్నారు. చెట్లని నరికేశారు. ఎద్దులు నాశనమైపోయాయి. ఇలా ఎందుకు జరగాలి? కోతల మిషన్లొస్తున్నై... నూర్చిళ్ళ మిషన్లు...

హెలికాప్టర్లలో మందులు జల్లే వ్యవసాయం... మనుషుల్ని జీవించడానికేనా... పక్షులూ... పశువులు అదృశ్యమై పోయినట్టు మనుషులు అదృశ్యమైపోతారా? క్రమంగా... సహజంగా... నీకు

గుర్తుండా నాన్నా... ట్రాక్టరు కొన్నప్పుడు ఇంట్లో వేపచెట్టు... సపోటా... గన్నేరు... మామిడి... చెట్లన్నీ నరికించేశావు. నిజానికి

పక్కనికో గేటు పెట్టించి అట్టించి ట్రాక్టర్ని లోపలికి తీసుకురావచ్చు. కానీ నువ్వేం లెక్కేశావ్? ఆ చెట్లు

నరికి వాటిని అమ్మి ఆ డబ్బుతో అక్కడ సిమెంట్ షెడ్డు వేయిస్తే ఖర్చు లేకపోగా లాభసాటిగా వుంటుందని

నిజమే లాభసాటి. కాని చెట్లు ఉండాలనుకోలేదు. లాభమే ఉండాలనుకున్నావ్. ఆ చెట్ల మీద చిలకలు,

పిచ్చుకలు పోయాయి. అవి ఉండాలనుకోలేదు. అసలు ఆ దృష్టే లేదు. లాభమా కాదా... లాభమా కాదా...

లాభం కన్నా జీవితం ముఖ్యం. అందుకు నువ్వు పిచ్చోడన్నా వెర్రోడన్నా అదే చేస్తాను. “ఉద్రేకంతో వాడి

గొంతు కంపించింది. ముఖం అంతా కండగడ్డలా తయారైంది. కాసేపు ఆ ఉద్రేకాన్ని అణచుకొని.. కాని

యికా సన్నగా కంపిస్తున్న స్వరంతోనే శైలజతో అన్నాడు.

“శైలూ... నువ్వు నన్ను ప్రేమించావనుకుంటున్నాను. నా కంప్యూటర్ చదువునీ నేను వెళ్తానని నువ్వు మీరు అనుకున్న అమెరికాని ప్రేమిస్తే...” అని భుజాలెగరేసి.

“అయినా ఈ విషయాలు నీకు కొత్త కాదు. నేను అమెరికా వెళ్ళననీ, వ్యవసాయం చేస్తానని... యివన్నీ నీతో చాలాసార్లన్నాను. కానీ అవన్నీ సరదా కంటున్నానని నువ్వునుకున్నవ్. కాని ఇది నిజం.

మీ అమ్మన్నట్టు నాకు అమెరికా కావాలంటే ఎవర్నయినా పెళ్ళి చేసుకోవచ్చు. కాని ప్రశాంత్ కావాలంటే ప్రశాంత్ నే పెళ్ళి చేసుకోవాలి... నీ యిష్టం.”

*

పాఠకులు, రచయితలకు...

* పుస్తక సమీక్షలు చేయడంపై ఆసక్తి గల వారు తెలియజేయాలని చేసిన ప్రకటనకు పలువురు మిత్రులు స్పందించారు. వారు రాసిన వాటిలో పలు సమీక్షలు ఈ సంచికలో వున్నాయి. భవిష్యత్తులో మరిన్ని రాసున్నాయి. ఇంకా ఆసక్తి గల వారు తెలియజేయాలని కోరుతున్నాము. సమీక్షలు క్లుప్తంగా వుండాలని గమనించగలరు.

* కథలు, కవితలు పంపిన పలువురు మిత్రులు ఫోన్లు చేస్తున్నారు. సాధారణంగా అందిన రచనలన్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలించి ఏమాత్రం వీలున్నా అవకాశం ఇవ్వడం జరుగుతుంది. కేవలం రచనల ప్రచురణ విషయమై ఫోన్లు చేయవలసిన అవసరం లేదు.

మృత్యుగీత

హెరాల్డ్ పింటర్

ఆ మృతదేహం ఎక్కడ కనుగొన్నారు?
ఆ మృతదేహాన్ని ముందుగా కనుగొన్నదెవరు?
ఆ మృతదేహాన్ని చూసినపుడు మృతి చెందిందా?
ఆ మృతదేహం ఎలా కనిపించింది?

ఆ మృతదేహం మృతి చెందిందా?

ఆ మృత పరిచ్ఛేద దేహానికి
తండ్రి లేదా కూతురు లేదా సోదరుడు
లేదా మామయ్య లేదా సోదరి లేదా కొడుకు ఎవరైనా వున్నారా?

ఆ మృత దేహాన్ని వదిలివెళ్లినప్పటికే
మృతి చెందిందా?
దాన్ని వదిలేసి వెళ్లారా?
దాన్ని అలా వదిలేసి వెళ్లిన వారెవరు?

ఆ మృతదేహం దిశమొలతో వుందా
ఆ లేక దుస్తులేసుకొని వెళ్తున్నట్టుందా?

ఆ మృతదేహం మృతి చెందిందని మీరు ప్రకటించడమెందుకు?
ఆ మృతదేహం మృతి చెందినట్టు మీరు ప్రకటించారా?
ఆ మృతదేహం మీకేమాత్రం తెలుసు?
ఆ మృతదేహం మృతి చెందిన సంగతి మీకెలా తెలిసింది?

మీరు ఆ మృతదేహాన్ని శుభ్రపరచారా?
మీరు దాని కనురెప్పలు మూసేశారా?
మీరు దాన్ని మట్టిచేశారా?
మీరు దాన్ని అక్కడే వదిలొచ్చారా?
మీరు దాన్ని ముద్దాడారా?

(నోబుల్ పురస్కార ప్రధానం సందర్భంగా పంపిన
వీడియో ప్రసంగంలో ఉటంకించింది)

మృత్యుగీత

ఆ మృతదేహం ఎక్కడ కనుగొన్నారు?
ఆ మృతదేహాన్ని ముందుగా కనుగొన్నదెవరు?
ఆ మృతదేహాన్ని చూసినప్పుడు మృతి చెందిందా?
ఆ మృతదేహం ఎలా కనిపించింది?

ఆ మృతదేహం మృతి చెందిందా?

ఆ మృత పరిచ్యుత దేహానికీ
తండ్రి లేదా కూతురు లేదా సోదరుడు
లేదా మామయ్య లేదా సోదరి లేదా కొడుకు ఎవరైనా వున్నారా?

ఆ మృత దేహాన్ని వదిలివెళ్లనప్పటికే
మృతి చెందిందా?
దాన్ని వదిలేసి వెళ్లారా?
దాన్ని అలా వదిలేసి వెళ్లన వారెవరు?

ఆ మృతదేహం దిశమొలతో వుందా
ఆ లేక దుస్తులేసుకొని వెళ్తున్నట్టుందా?

ఆ మృతదేహం మృతి చెందిందని మీరు ప్రకటించడమెందుకు?
ఆ మృతదేహం మృతి చెందినట్టు మీరు ప్రకటించారా?
ఆ మృతదేహం మీకేమాత్రం తెలుసు?
ఆ మృతదేహం మృతి చెందిన సంగతి మీకెలా తెలిసింది?

మీరు ఆ మృతదేహాన్ని శుభ్రపరచారా?
మీరు దాని కనురెప్పలు మూసేశారా?
మీరు దాన్ని మట్టిచేశారా?
మీరు దాన్ని అక్కడే వదిలొచ్చారా?
మీరు దాన్ని ముద్దాదారా?

(నోబుల్ పురస్కార ప్రదానం సందర్భంగా పంపిన
వీడియో ప్రసంగంలో ఉటంకించింది)

హెరార్ట్ పింటర్